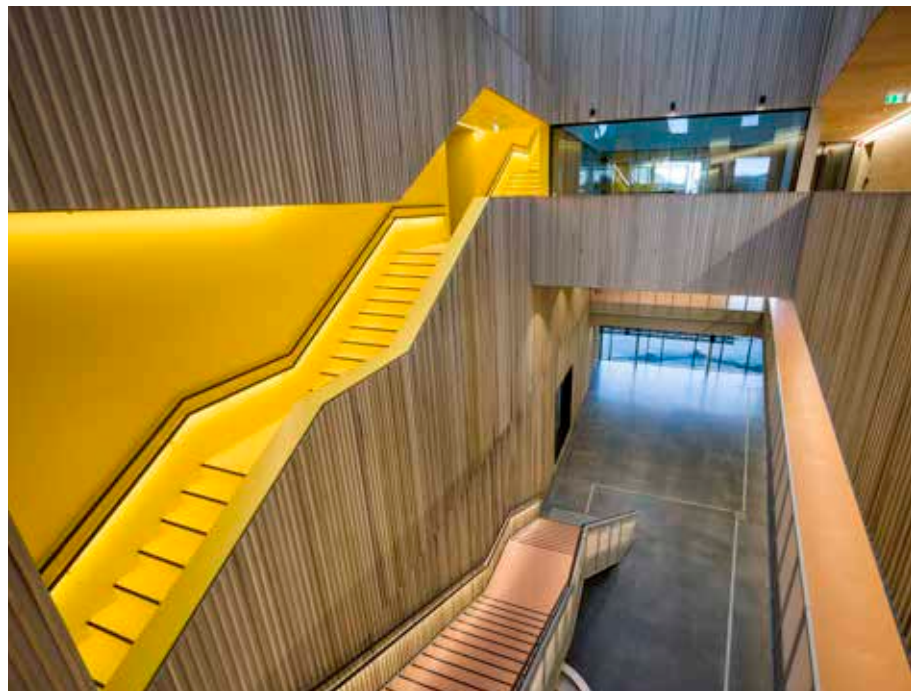

Kristiansand
kommune

Kommunedirektørens forslag til økonomiplan 2023-2026

Camilla Dunsæd
Kommunedirektør

Kommunedirektørens innledning

Kristiansand skal være et godt sted å bo og leve. Budsjettet er på over ti milliarder kroner årlig og legger til rette for gode, likeverdige og fremtidsrettede tjenester for innbyggerne våre. Vi skal også investere i bygg og infrastruktur.

Satsingsområdene i kommuneplanens samfunnsdel og økonomiplan for 2022-2025 ligger til grunn for forslag til økonomiplan for 2023-2026. Kristiansand satser på tre områder; kommunen skal bli mer attraktiv og miljøvennlig, inkluderende og mangfoldig, samt skapende og kompetent. Dette viser hvordan Kristiansand vil følge opp FNs bærekraftsmål lokalt. I økonomiplanen er det konkretisert med periodemål.

Vi skal fortsette å jobbe for å ha små levekårsforskjeller, hindre utenforskap og være en drivkraft i regionen. Videre skal klimabudsjettet hjelpe oss med å oppnå målet om at Kristiansand skal redusere klimagassutslippene med minst 80 % innen 2030. Vi skal være en foregangskommune på grønn omstilling, og har satt målbare mål for egen organisasjon.

Investeringsbudsjettet for de neste fire årene er ambisiøst. Den årlige rulleringen har vist endrede behov og betydelig økte priser. Kommunedirektøren foreslår å utsette enkelte investeringsprosjekt for å holde utgifter til renter og avdrag på et forsvarlig nivå.

Visjonen til Kristiansand kommune er "Sterkere sammen". Visjonen passer godt for den tiden vi har lagt bak oss. Vi kan se tilbake på nesten 3 år som ny kommune der koronapandemien – og nå i år krig i Ukraina har preget dagene. Uro i Europa har rammet norsk økonomi med prisøkning og strammere budsjettammer fra staten. Det har vært vanskelig å lande kommunedirektørens forslag til økonomiplan for de neste 4 årene. Lavere økonomisk vekst framover gjør at vi må drive både med omstilling og effektivisering. Kommunen skal satse videre på innovasjon, digitalisering, innbyggerdialog og samhandling for å møte fremtida.

Kristiansand kommune skal være en kommune som spiller på lag, har ting på stell og er på hugget. Vi skal fortsette å utvikle kommunen sammen med innbyggere og næringslivet. Tusen takk til alle gode medarbeidere for den viktige jobben som blir gjort for innbyggernes beste hver eneste dag. Vi er sterkere sammen.

Bystyret skal behandle budsjett og økonomiplan 15. desember. Det er bystyret som gjennom sine prioriteringer og vedtak fastsetter kommunens økonomiske rammer for perioden 2023-2026.

Camilla Dunsæd
Kommunedirektør

Innhold

1 Hovedlinjer i økonomiplanen	6
2 Det kommunale styringssystemet	7
3 Samfunnsutvikling	10
3.1 Utviklingstrekk i Kristiansand	10
3.2 Næringssituasjonen for Kristiansand	13
3.3 Utslipp av klimagasser	14
4 Sterkere sammen – oppfølging av kommuneplanen	15
4.1 Visjon og hovedgrep	15
4.2 Attraktiv og miljøvennlig	17
4.3 Inkluderende og mangfoldig	19
4.4 Skapende og kompetent	23
5 Forutsetninger for å lykkes	25
5.1 Kristiansand kommune skal ha økonomisk handlefrihet	25
5.2 Kristiansand kommune skal være en attraktiv arbeidsgiver og inkluderende arbeidsplass	30
5.3 Kristiansand kommune skal være en kvalitetsbevisst, miljøvennlig og utviklingsorientert	33
5.4 Kristiansand kommune skal være en digital og innovativ organisasjon	36
5.5 Kristiansand kommune skal vektlegge samhandling med omverden	37
5.6 Kristiansand kommune skal være rustet til å møte klimautfordringer og uønskede hendelser	39
6 Klimabudsjett	40
7 Økonomiske hovedoversikter	56
8 Kommunens områder	66
1 Organisasjon	69
2 Økonomi	77
3 Samhandling og innovasjon	83
4 Oppvekst	91
4.10 Oppvekststab	107
4.11 Skole	108
4.12 Barnehage	112
4.13 Barne- og familietjenester	116
4.14 Investeringsbudsjett	119
5 Helse og mestring	125
5.10 Helse- og mestringsstab	143
5.11 Forvaltning og koordinering	147
5.12 Livsmestring	154
5.13 Helsefremming og inkludering	157
5.14 Hjemmetjenester og rehabilitering	161
5.15 Omsorgssenter	166
5.16 NAV	169
5.17 Investeringsbudsjett	172
6 Kultur og innbyggerdialog	179
6.10 Kulturstab	185
6.11 Kultur og idrett	188
6.12 Innbyggerdialog	190
6.13 Investeringsbudsjett	192
7 By- og stedsutvikling	197
7.10 By- og stedsutvikling stab	204
7.11 Ingeniørvesen	208
7.12 Parkvesen	219
7.13 Plan og bygg	222
7.14 Eiendom	224
7.15 Klima og arealutvikling	231
9 Utenomsektorielt	237
10 Planstrategien	255
11 Driftstilskudd og tilskuddsordninger 2023	258

Figur 1:	Det kommunale styringssystemet	7
Figur 2:	Befolkningsvekst i Kristiansand kommune fra 2015	10
Figur 3:	Befolkningsframskriving Kristiansand kommune	11
Figur 4:	Prosentvis endring i befolkningsvekst.....	11
Figur 5:	Aldersbæreevne Kristiansand kommune.....	12
Figur 6:	Antall og andel barn i vedvarende lavinntektshusholdninger	12
Figur 7:	FNs bærekraftsmål	16
Figur 8:	Kommunens utfordringsbilde.....	16
Figur 9:	Demografikostnader Kristiansand 2023-2028	25
Figur 10:	Korrigert netto driftsresultat 2023-2026 i mill. kr	27
Figur 11:	Sentralt disposisjonsfond 2020-2026 i mill. kr	27
Figur 12:	Netto lånegjeld 2020-2026 i mill. kr.....	28
Figur 13:	Fordeling av klimagassutslippene i Kristiansand i 2020.....	40
Figur 14:	Sammenligning av utslipps-størrelser for klimagassutslippene.....	42
Figur 15:	Effekt av tiltak per tiltakspakke.....	43
Figur 16:	Sektorfordelte utslipp per år i Kristiansand kommune.....	46
Figur 17:	Sektorfordelte klimagassutslipp og prosentvise endringer.....	47
Figur 18:	Klimagassutslipp mot 2030 i referansebane	49
Figur 19:	Klimagassutslipp fra hver sektor i Kristiansand.....	50
Figur 20:	Forventet utvikling i antall barn i barnehagealder.....	98
Figur 21:	Elevtallsutvikling 1. - 10. klasse.....	98
Figur 22:	Framskrivning av demografikostnader	128
Figur 23:	Utvikling folketall 67år+	128
Figur 24:	Finansiering av fastlegeordningen	160
Figur 25:	Samlet lånegjeld.....	246

1 Hovedlinjer i økonomiplanen

Økonomiplanen er basert på kommuneplanen, økonomiplan 2022-2025 og føringer bystyret har gitt i 1. tertialrapport 2022.

Den økonomiske situasjonen har forverret seg betydelig inneværende år, og det forventes et negativt resultat på nærmere 500 mill. kr. Dette skyldes økt rentenivå, økte pensjonsutgifter, økte priser og negativ finansavkastning samt merforbruk de største tjenestene (oppvekst og omsorg). Den betydelige prisveksten inneværende år kompenseres ikke fullt ut fra staten og skaper utfordringer i økonomiplanperioden i størrelsesorden 100 mill. kr årlig. Nye skatteregler for kraftverk medfører på sikt lavere utbytte enn tidligere lagt til grunn. Regjeringen har lagt frem et stramt opplegg for kommunene for 2023 og bla. avviklet ordningen med tilskudd til bygging av omsorgsboliger/sykehjem.

Kommunens drift er ikke tilpasset de økonomiske rammene. De endrede rammebetingelsene innebærer at det ikke har vært mulig å øke driftsrammene til tjenesteområdene i særlig grad. Det har heller ikke vært mulig å imøtekomme bystyrets målsetting om å redusere eiendomsskatten. Kommunedirektøren foreslår å øke eiendomsskatten fra 2024 med 0,1 promille til 2,2 promille, og videre til 2,4 promille i 2025 og 2026.

De økonomiske utfordringene er foreslått løst med økt eiendomsskatt, økt bruk av disposisjonsfond, samt økt innsparingskrav i hovedsak innenfor administrasjon. Det er budsjettet med negativt netto driftsresultat i 2023-2025 med 168 mill. kr, mens det fra 2026 er budsjettet med et positivt resultat på 76 mill. kr.

Økt behov for omsorgstjenester som følge av endret demografi, kompenseres ikke fullt ut i perioden. Presset på tjenestene og omstillingsbehovet vil dermed øke. Det er i tråd med bystyrets vedtak i 1. tertialrapport innarbeidet en betydelig økning til fastlegeordningen. Det forutsettes at staten etter hvert dekker en større del av ordningen. Økt etterspørsel etter barnehageplasser medfører årlig økt drift på 26 mill. kr. Det er en stor utfordring å tilpasse aktiviteten til driftsrammene i foreslått økonomiplan og det er varslet flere tiltak som vil medføre lavere aktivitet og/eller kvalitet enn det som leveres i dag.

Det er et meget høyt investeringsnivå i perioden (5,1 mrd. kr). Innen Helse og mestring er det samlet sett investeringer på 1 235 mill. kr. Den største investeringen er nytt omsorgssenter på østsiden av byen til 663 mill. kr som står ferdig i 2026. I perioden er det avsatt 654 mill. kr. Det er avsatt 313 mill. til nytt helsehus på Eg (totalbevilgning 504 mill. kr). Det er satsing på opprustning av eksisterende skoler og nye skolebygg. Dette er de neste fire årene beregnet å koste 932 mill. kr og gjelder hovedsakelig Wilds Minne inklusiv flerbrukshall, ny skolestruktur Hånesområdet og utvidelse av Vågsbygd skole. Selv om kommunen har satset på rehabilitering av bygningsmassen er det fortsatt et betydelig etterslep på vedlikehold bl.a. Tordenskjoldsgate skole der det er avsatt 65 mill. kr for å starte opp rehabiliteringen. Det er avsatt 48 mill. kr til kunstgressbaner i perioden samt sluttfinansiering av Greipstadhallen til 50,6 mill. kr som er planlagt ferdigstilt i 2023. Det investeres 1,7 mrd. kr innen vann- og avløpsområdet. Det er videre innarbeidet 108 mill. kr til energiprojekt som i hovedsak innebærer innstallering av solcelleanlegg.

Kommunens lånegjeld er høy. I 2026 forventes netto lånegjeld å være på 8,94 mrd. kr.

I økonomiplan 2023-2026 er det følgende korrigerende netto driftsresultat:

I mill. kr.	2023	2024	2025	2026	Sum
Korrigerende netto driftsresultat*	-110,7	-48,6	-8,64	75,8	-92,1

*Korrigerende for netto premieavvik og bundne fond

2 Det kommunale styringssystemet

Kommuneplanen og økonomiplanen er styringsdokumenter som inngår i det kommunale styringssystemet. Kommuneplanens samfunnsdel er lagt til grunn for økonomiplanen for 2023-2026. Figuren illustrerer kommunens viktigste styringsdokumenter og sammenhengen mellom disse:

Figur 1: Det kommunale styringssystemet

Kilde: Kristiansand kommune

Det kommunale styringssystemet

Kommunal planstrategi skal utarbeides hvert fjerde år av nyvalgt bystyre og vedtas senest ett år etter at bystyret er konstituert. Planstrategien er ikke en plan, men den drøfter utviklingstrekk og avklarer hvilke planoppgaver bystyret skal prioritere i valgperioden, og det skal tas stilling til om gjeldende kommuneplan eller deler av denne skal revideres. Planstrategien har ingen rettsvirkning verken for kommunen eller andre (PBL. § 10-1).

Kommuneplanen er det øverste styringsdokumentet i kommunen. Den gir retning og utvikling av kommunesamfunnet og forvaltningen av arealressursene i et langsiktig perspektiv. Den er Kristiansands strategi for å møte fremtidens utfordringer og er førende for mer detaljerte planer og budsjetter.

Kommuneplanen består av en langsiktig samfunnsdel og en arealdel (10-12 år), samt kommuneplanens fireårige handlingsdel.

- Kommuneplanens samfunnsdel har en viktig rolle som verktøy for en bedre og mer helhetlig og strategisk planlegging og politisk styring. Dette for å få en bærekraftig samfunnsutvikling og medvirkning. Den viser hvilke utfordringer og muligheter kommunen står overfor, og ønsket utvikling av kommunen med langsiktige mål og strategier.
- Kommuneplanens arealdel omfatter hele kommunen, er juridisk bindende og styrer den langsiktige arealutviklingen. Arealdelen skal sikre at arealbruken i kommunen bidrar til å nå mål og strategier i samfunnsdelen. Den består av planbeskrivelse, retningslinjer for saksbehandling og plankart med utfyllende bestemmelser. Kommuneplanens arealdel er styrende for mer detaljerte arealplaner og utbyggingstiltak.

Det skal være god sammenheng mellom samfunnsdelen og arealdelen, og samfunnsdelen og oppfølgende handlingsdel. Kommuneloven forsterker koblingen mellom kommuneplanens samfunnsdel og økonomiplan.

Økonomiplanen samler kommuneplanens handlingsdel, økonomiplan og årsbudsjett i ett dokument. I tillegg vises et program for oppfølging av planstrategien. Økonomiplanen gjelder for fire år der årsbudsjettet utgjør det første:

- Kommuneplanens handlingsdel viser prioriteringer og tiltak for å nå de langsiktige målene i samfunnsdelen og andre temaplaner. Kommuneplanens handlingsdel rulleres årlig.
- Økonomiplanen skal omfatte hele kommunens virksomhet, og gi en realistisk oversikt over sannsynlige inntekter, forventede utgifter og prioriterte oppgaver innenfor drift og investering. (Kommuneloven § 44). Økonomiplanen skal omfatte minst en fireårs periode og revideres årlig.
- Årsbudsjett er en bindende plan for kommunens midler, og anvendelse av disse i kommende år (Kommuneloven § 45). Årsbudsjettet konkretiserer økonomiplanen og gjelder hele kommunens virksomhet. Årsbudsjettet er første året i økonomiplanen og revideres årlig.

På bakgrunn av økonomiplanen blir det laget et styringskort i styringsportalen mellom kommundirektøren og områdedirektørene. Resultater fra foregående år og rapporteringer i budsjettåret er viktig for å vurdere om vedtatte mål er nådd og prioriteringer fulgt opp. Årsregnskap og årsberetninger gir viktig informasjon for neste rulling av økonomiplanen.

Statistikker, utredninger, forskning og utvikling er nødvendig for analyse av spesielle utfordringer. Dette danner grunnlag for temaplaner (detaljerte planer for et fagområde), strategier (retning for ønsket utvikling uten tiltak) og handlingsplaner (plan med tiltak for oppfølging av strategier). Oversikt over dette ligger på [kommunens hjemmeside](#). Her ligger også kommundirektørens policydokument og e-læring om kommunens plan- og styringssystem.

Ivaretagelse av budsjettforutsetninger og budsjettpremisser

Budsjettforutsetninger og budsjettpremisser for bruk av bevilgninger blir gitt når økonomiplanen vedtas. Dette skjer på følgende måte:

- Premissene gis i form av budsjettet vedtas på kommunalsjefs nivå og kan ikke omprioriteres til andre formål og tjenester uten politisk vedtak. Dette skjer eventuelt ved behandling av tertialrapportene.
- Konkrete budsjettendringer fra år til år og premissene for disse endringene fremkommer i økonomiplanen i egne tabeller med tilhørende tekstlige beskrivelser. Dette gjelder både rammeøkninger og reduksjoner/innsparingskrav. Eventuelle endringer i forutsetninger, utsettelse og lignende omtales i tertialrapporter og årsrapporten hvis det er aktuelt.
- Det budsjetteres med bruk/avsetning av/til budne fond og disposisjonsfond der dette er planlagt.
- For bevilgninger til investeringer beskrives premisser for bruk og fremdrift i økonomiplan, og endringer/omprioriteringer av disse bevilgningene gjøres ikke uten politisk vedtak.
- Periodemålene i økonomiplanen gir også premisser for bruk av midlene gjennom å peke ut retning og ambisjonsnivå på vesentlige områder.

Premisser for bruken av, og hvordan avvik fra premissene følges opp, er videre regulert i kommunens økonomireglement og delegeringsreglementet med flere. Dette er basert på kommuneloven.

3 Samfunnsutvikling

Verden er i stadig endring, og megatrendene klimaendringer, demografiendringer, globalisering og urbanisering påvirker også Kristiansand. Mens verden er på vei ut av en pandemi, kommer nye utfordringer som krig og energikrise.

3.1 Utviklingstrekk i Kristiansand

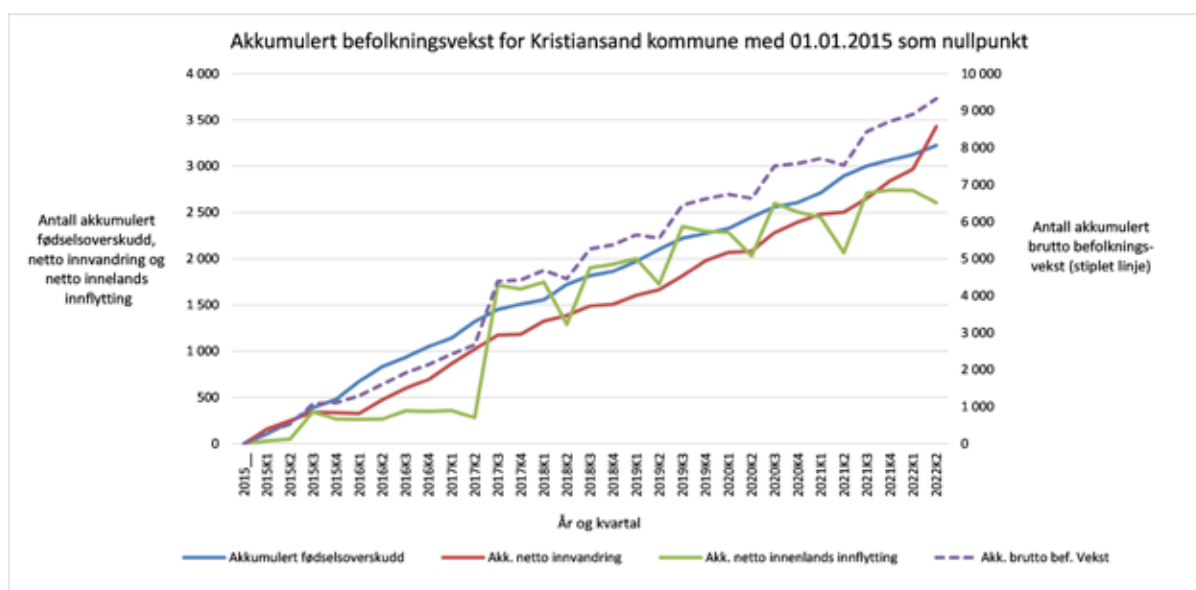
Kristiansands utfordringsbilde ([Kristiansands utfordringsbilde 2021](#)) peker på demografiendringer, levekår, næringsstruktur og klima som overordnede utfordringer. Disse har høy kompleksitet og må løses gjennom langsiktig arbeid og tverrsektorielt samarbeid.

Kristiansand vil fortsette å vokse, men veksten antas å bli lavere enn tidligere

Befolkningen i Kristiansand kommune utgjør 113 737 innbyggere pr. 01.01.2022. Det forventes en befolkningsvekst i Kristiansand som er noe høyere sammenlignet med resten av Norge. Veksten i landsdelen er sterkest i og rundt Kristiansand.

De siste årene har innbyggertallet i Kristiansand økt langsommere enn tidligere og befolkningsveksten forventes å bli svakere i tiåret som kommer enn i tiåret som har gått. Framskrivninger per august 2022 viser at Kristiansand vil ha ca. 124 100 innbyggere i 2032 og 136 700 i 2050.

De siste årene har veksten vært omtrent likt fordelt mellom fødselsoverskudd, netto innvandring og netto innenlands flytting. Veksten i 2021, på 1146 personer, var fordelt som følger på de tre kategoriene; 461, 447 og 238 nye innbyggere.

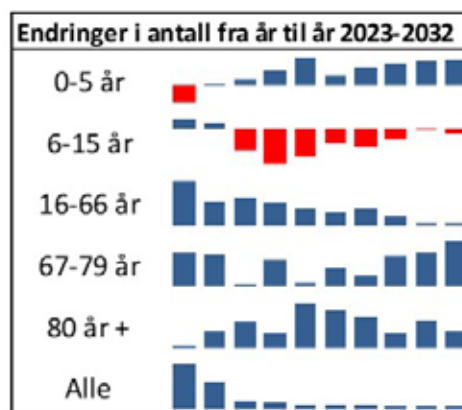
Figur 2: Befolkningsvekst i Kristiansand kommune fra 2015, fordelt på fødselsoverskudd og innflytting. Kilde: SSB

Aldersmessig befolkningsendring

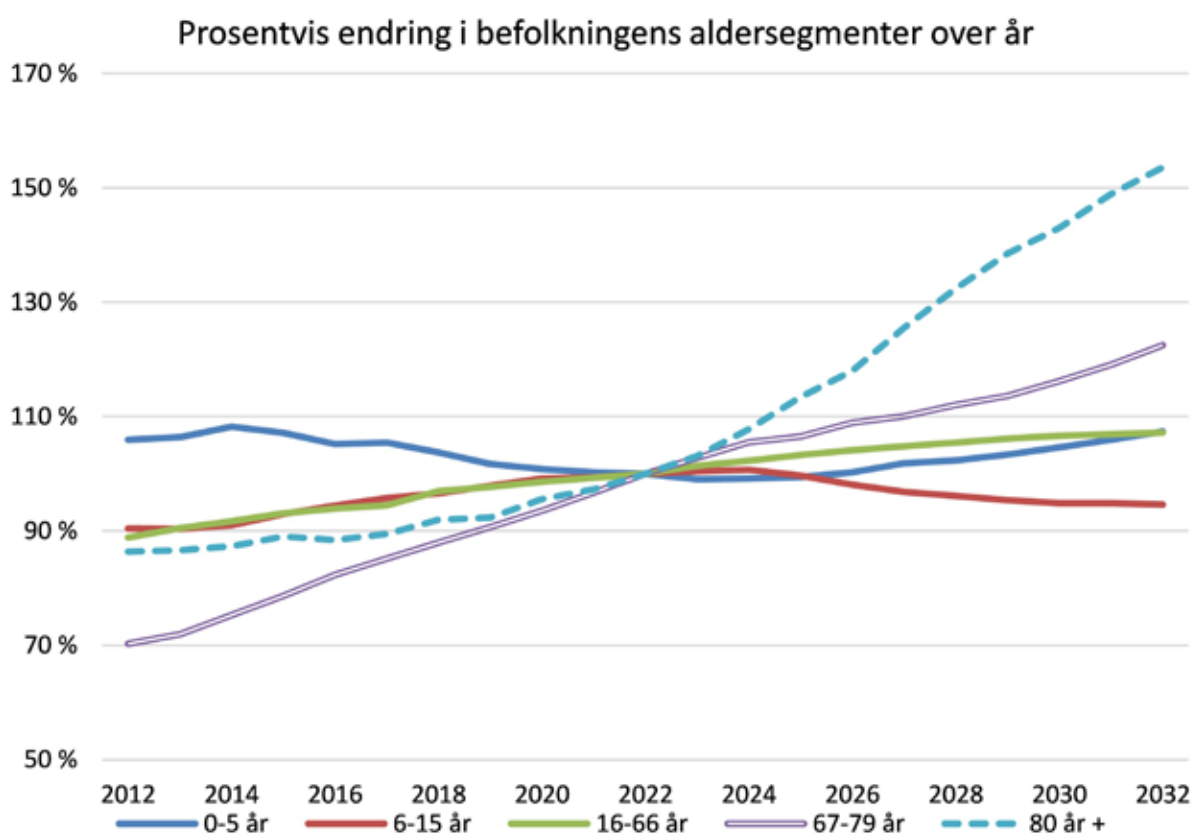
Befolkningens alderssammensetning i Kristiansand blir vesentlig endret i årene som kommer. Framskrivninger frem til 2032 viser en økning i antall for alle aldersgrupper, bortsett fra gruppen 6-15 år som reduseres i antall. I gruppen 80 år+ er økningen i antall og andel av befolkningen relativt kraftig.

Antall innbyggere Kristiansand kommune

	2022	Endring i perioden	2032	Endring i %
0-5 år	7 554	559	8 113	7 %
6-15 år	14 243	-772	13 471	-5 %
16-66 år	75 616	5 452	81 068	7 %
67-79 år	11 739	2 640	14 379	22 %
80 år +	4 585	2 456	7 041	54 %
Alle	113 737	10 335	124 072	9 %

Figur 3: Befolningsframskriving Kristiansand kommune, fordelt på aldersgrupper. Kilde: SSB.

Figur 4: Prosentvis endring i befolkningsvekst, vist per aldersgruppe, med null-punkt i 2022. Kilde: SSB.

Endringene i alderssammensetning reduserer aldersbæreevnen i Kristiansand, i 2032 blir det 3,8 yrkesaktive per person over 67 år. En aldrende befolkning vil med stor sannsynlighet medføre betydelig større behov for alle typer helse- og omsorgstjenester. Utviklingen vil kunne føre til finansierings- og prioriteringsutfordringer i kommunen og påvirke verdiskapingen og velferdsutviklingen.

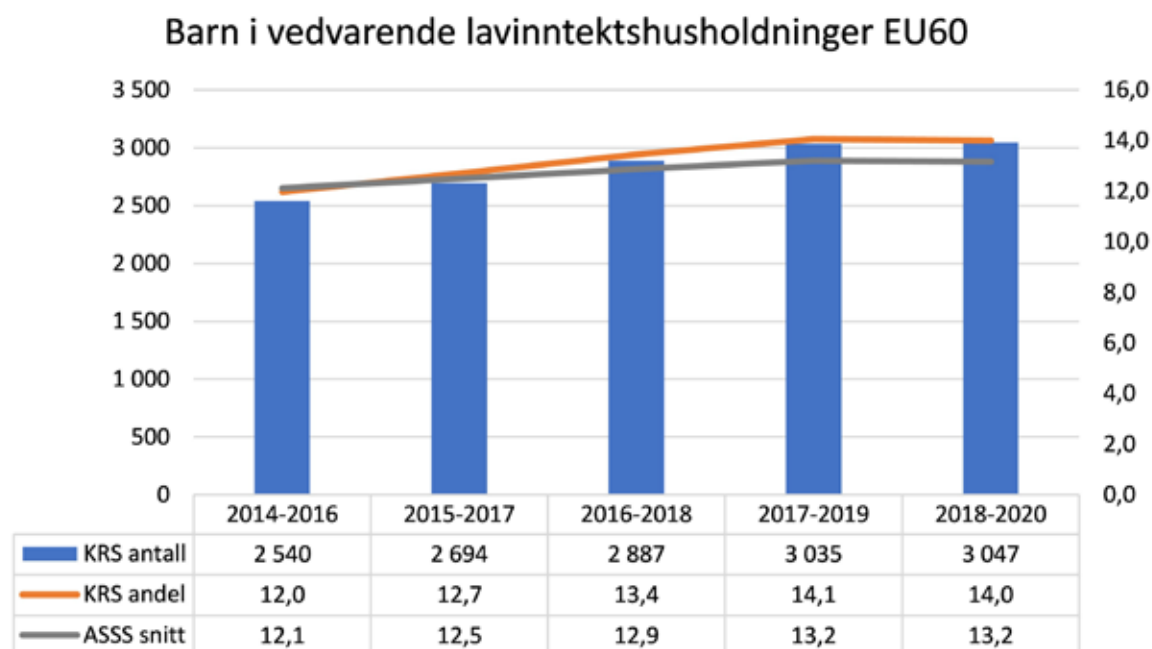

Figur 5: Aldersbæreevne, Kristiansand kommune. Kilde: SSB.

For mange står utenfor utdanningsløp, arbeids- og samfunnsliv

Utdanning, arbeid og deltakelse i samfunnslivet er viktige ressurser for å oppnå et godt liv og bør være tilgjengelige for alle innbyggere. Utenforskap fra disse arenaene påvirker samfunnsøkonomi, levekår og folkehelsen negativt. Kristiansand kommune kommer dårligere ut enn landsgjennomsnittet når det gjelder flere grunnleggende sosioøkonomiske faktorer, som utdanning, arbeid og inntekt.

I Kristiansand vokser 3 047 barn i aldersgruppen 0-17 år (14,0 prosent) opp i vedvarende lavinntektshusholdninger. Antallet er økende, og andelen er større enn gjennomsnittet både for landet og for sammenlignbare storbykommuner (ASSS). Barn med innvandrerbakgrunn blir stadig mer overrepresentert og yrkesinntekt, eller mangel på sådan, er den viktigste forklaringsfaktoren når vi analyserer lavinntekt. Barn som vokser opp i familier med vedvarende lavinntekt har høyere risiko for svakere skoleresultater og manglende tilknytning til arbeidslivet som voksen, sammenlignet med andre barn.

Figur 6: Antall og andel barn i vedvarende lavinntektshusholdninger. Kilde: SSB

I Kristiansand øker andelen som fullfører videregående opplæring innen fem -seks år. I perioden 2018-2020 var andelen 79 prosent. Fremdeles er det er høy andel som ikke fullfører innen normert

tid. Gjennomføring i videregående opplæring henger sammen med foreldrenes utdanningsnivå og med innvandrerbakgrunn. Jenter gjennomfører i større grad enn gutter, og frafallet er høyere for yrkesfaglige utdanningsprogram enn for studieforbereende program.

Andelen sysselsatte i Kristiansand var i 2021 på 65,8 prosent. Vi ser en økning fra 2021, men andelen er fremdeles lavere enn gjennomsnittet for sammenlignbare storbykommuner. Dette skyldes særlig lavere yrkestilknytning blant unge og kvinner. Av de sysselsatte er det i Kristiansand en høyere andel som jobber deltid sammenlignet med andre storbykommuner, særlig gjelder dette kvinner.

I Kristiansand er det flere unge under 30 år som har nedsatt arbeidsevne og mottar helserelaterte livsoppholdsytelser, enn i sammenlignbare storbyer (ASSS) og landet som helhet. I juni 2022 var 6,6 prosent av befolkningen under 30 år registrert med nedsatt arbeidsevne mot snittet på 4,5 i ASSS og 5,5 i landet. Andel unge uføre 18-29 år er også høyere i Kristiansand sammenlignet med ASSS, og var i 2021 på 2,7 prosent. Antallet unge uføre 18-29 har økt kraftig siden 2015, men vært stabilt de siste tre år. Andelen som mottar sosialhjelp, ligger også over gjennomsnittet i ASSS.

I 2021 var 9,8 prosent av unge under 30 år helt uten arbeid, utdanning eller opplæring i Kristiansand. (Dette defineres som NEET-kategorien – “Not in Education, Employment, or Training”.) Andelen er lavere enn i 2020, men fremdeles høyere enn gjennomsnittet for sammenlignbare storbykommuner. Blant dem som havner i NEET-gruppen, er det en større andel som kun har utdanning på grunnskolenivå, samt en høyere andel innvandrere.

I Kristiansand fordeler levekårene seg ulikt mellom geografiske lokalområder. Vi finner blant annet store geografiske forskjeller i andel barn som vokser opp i vedvarende lavinntektshusholdninger, frafall i videregående utdanning og andel unge uføre. Noen områder har en tendens til opphopning av levekårsutfordringer.

Forskjeller i levekår skaper sosiale helseforskjeller, systematiske forskjeller i helsetilstand etter utdanning, arbeid og inntekt. I Kristiansand har personer med videregående eller høyere utdanningsnivå en høyere forventet levealder enn personer med grunnskole som høyeste utdanningsnivå. I perioden 2006-2020 var forskjellen på 5,8 år. Forskjellen er økende og høyere enn i både Agder, sammenlignbare storkommuner og landet som helhet.

3.2 Nærings situasjonen for Kristiansand

Krigen i Ukraina har ført til ytterligere knapphet på ressurser og sammen med andre faktorer påvirket energimarkedene i Europa. Dette treffer også vår region og kommune.

I Norges Banks regionale nettverk Sør forventer virksomhetene fortsatt vekst, men lavere vekst enn det har vært. Virksomhetene melder om mangel på arbeidskraft, samtidig som omstillingen av næringslivet, nye virksomheter og forretningsområder som hydrogen, havvind, batteri og annen kraftforedlende industri vil ha behov for en annen kompetanse. Med behovet virksomhetene har i dag, og behovet for kompetanse som signaliseres gjennom listen av prosjekter over, må landsdelen arbeide for både å utvikle kompetansen i regionen og tiltrekke relevant kompetanse. Dette gir en enestående anledning til å arbeide med å øke sysselsettingsandelen i landsdelen.

Norges Bank forventer en strammere pengepolitikk. Styringsrenta økes og det forventes ytterligere økninger for å dempe inflasjonen. Det regionale nettverk melder at den reduserte kjøpekraften til forbrukerne vil bidra til at det brukes mindre penger på eksempelvis restaurant- og hotellbesøk. Reise- og opplevelsesnæringen sysselsetter mange i Kristiansand og kan møte utfordringer fremover.

Bygg- og anleggsbransjen preges også av usikkerhet. Prisstigningen og vanskeligheter med leveranser gir utfordringer knyttet til marginer og leveringstid. Høyere priser og økte renter bidrar til

Samfunnsutvikling

at flere er avventende med å igangsette nye prosjekter, noe som kan bidra til økt arbeidsledighet i denne bransjen fremover.

Det totale bildet med press i økonomien, en arbeidsledighet under 1,6 % og økt antall ledige stillinger, vil medføre utfordringer for mange med å få tak i kvalifisert arbeidskraft.

Agder og Kristiansand har gått fra å ha et mål om å være ledende i utviklingen innenfor energi og det grønne skiftet, til og faktisk nå å innta denne posisjonen. Gjennom sommeren 2022 har det falt på plass fremtredende prosjekter i nesten alle segmenter innenfor fornybar energi, lagring og CO2 fangst. Dette gir oss et unikt utgangspunkt for mulig vekst.

3.3 Utslipp av klimagasser

De samlede utslippene i Kristiansand kommune var 388 tusen tonn CO2-ekvivalenter i 2020 (Miljødirektoratet). Utslippene har vært relativt stabile i perioden 2011-2020. Med dagens klimapolitikk og dagens utviklingstrender er det sannsynlig at klimagassutslippene i Kristiansand vil reduseres innen 2030, men bare i beskjeden grad. Klimagassutslippene er ikke i tråd med de vedtatte klimamålene. For å oppnå dette vil det kreve radikale tiltak og en svært ambisiøs klimapolitikk.

Kristiansand har et relativt krevende utslippsbilde med mange store utslippskilder, men hvor ingen dominerer. Veitrafikk er den største utslippssektoren i Kristiansand. Sammenlignet med andre kommuner utmerker Kristiansand seg særlig gjennom høye utslipp fra industri, energiforsyning, annen mobil forbrenning og sjøfart.

Kristiansand kommunen bruker mer areal til utbygging per innbygger enn sammenlignbare kommuner. Tettstedsarealet øker som følge av utbygging i ubebygde områder, også kalt byspredning. Hvordan boliger, arbeidsplasser, handel og tjenestetilbudet er plassert i forhold til hverandre påvirker naturmangfold og klimagassutslipp. Utviklingen av antall kjørte kilometer sammenlignet med befolkningsveksten viser at kjørelengden har økt mer enn befolkningsveksten siden 2005. Forslag til ny arealplan vil bidra til å hindre byspredning, nedbygging av naturområder og redusere framtidige klimagassutslipp knyttet til arealbruk.

Norge har et av de høyeste forbruk per innbygger i verden. Omstilling til sirkulærøkonomi er nødvendig for å sikre en bærekraftig samfunnsutvikling. I Norge er kun 2,4 % av økonomien sirkulær. Flere land gjør det langt bedre enn Norge.

Konsekvensene av klimaendringene, som økt temperatur, stigende havnivå og mer ekstremvær, representerer ulike former for risiko og har berørt Kristiansand de siste årene med økende fare for liv, helse, biologisk mangfold og materielle verdier. Selv om verden når målene i Parisavtalen, vil det ta flere tiår å reversere konsekvensene av klimaendringene.

4 Sterkere sammen – oppfølging av kommuneplanen

4.1 Visjon og hovedgrep

Bærekraftig utvikling - Kristiansand mot 2030

Kommuneplanens samfunnsdel *Sterkere sammen – Kristiansand mot 2030* er kommunens strategi for å møte fremtidens utfordringer og er førende for økonomiplanen. Kommuneplanens visjon «sterkere sammen» peker framover, og skal samle og inspirere til felles utvikling og endring.

Tre satsingsområder med mål og strategier peker på områder som skal ha ekstra oppmerksomhet og ressurser i perioden fram mot 2030:

- Attraktiv og miljøvennlig
  - Kristiansand - foregangskommune på grønn omstilling
- Inkluderende og mangfoldig
  - Kristiansand - med små levekårsforskjeller og god livskvalitet for alle
- Skapende og kompetent
  - Kristiansand - regionhovedstad og drivkraft i regionen

FNs bærekraftsmål gir viktige premisser for bærekraftig samfunnsutvikling i norske kommuner. De bygger på tre dimensjoner, *økologisk, sosial og økonomisk* bærekraft som henger sammen og påvirker hverandre:

- **Økologisk bærekraft** handler om å utvikle samfunnet innenfor planetens tålegrenser og å redusere tapet av biologisk mangfold. Klimaendringene må reduseres og samtidig må samfunnet tilpasse seg konsekvensene av endringene som allerede pågår.
- **Sosial bærekraft** handler om å sikre innbyggerne like muligheter til å delta i samfunnet, å investere i gode oppvekst- og levekår, helse, utdanning, likestilling, inkludering og mangfold. Samholdet i samfunnet, tillit, demokrati og opplevd tilhørighet er avgjørende.
- **Økonomisk bærekraft** handler om ansvarlig forbruk og produksjon, økonomisk vekst med mindre miljøbelastning, samt rettferdig og anstendig arbeid. Bærekraftig utvikling forutsetter at det skapes verdier i lokalsamfunnet som over tid opprettholder et godt velferds- og tjenestetilbud.

Bærekraftdimensjonene er lagt til grunn i alle satsingsområdene med ulik vektlegging i hvert satsingsområde. De 17 bærekraftsmålene har vært filter for hvilke mål og strategier som er viktigst for Kristiansand, og hvor kommunen gjennom sin prioritering og utvikling kan bidra i det internasjonale arbeidet med å nå målene.

Figur 7: Modellen av FNs bærekraftsmål viser sammenhengene mellom de tre bærekraftsdimensjonene der økonomisk bærekraft er avhengig av at økologisk bærekraft er ivaretatt. Kilde: Azote for Stockholm Resilience Centre, Stockholm University

Kommuneplanens handlingsdel - oppfølging i økonomiplanperioden

Målene og strategiene i samfunnsdelen er langsiktige. Økonomiplanen utgjør kommuneplanens handlingsdel. Den viser hva som blir prioritert de neste fire årene. Kommunens ulike roller som tjenesteprodusent, forvalter/myndighetsutøver og samfunnsaktør påvirker økonomiplanens utforming. Periodemålene er delmål på veien som bidrar til at retningsmålene i kommuneplanen blir nådd. Periodemålene uttrykker det som kan måles. Satsingsområdene følges også opp gjennom ulike planer, prosjekter og tiltak, samt gjennom løpende drift og måten arbeidet blir innrettet på.

Kommunens utfordringsbilde viser at de nærmeste årene handler det om å få mindre utslipp, ingen utenfor og flere i arbeid.

Figur 8: Kommunens utfordringsbilde. Kilde: Kristiansand kommune

Tre sentrale retningsmål, ett fra hvert satsingsområde, er prioritert å løfte frem for felles satsing i økonomiplanperioden. Her bidrar de fleste kommunalområdene på ulikt vis. Oppfølging av kommuneplanens satsingsområder kommer frem i de ulike områdekapitelene.

4.2 Attraktiv og miljøvennlig

Kristiansand – en foregangskommune på grønn omstilling

Retningsmål 2030:

Slik vil vi ha det:	Slik gjør vi det:
Kristiansand er et sosialt rettferdig lavutslippssamfunn med 80 % lavere klimagassutslipp i 2030 enn i 2015.	Omstille Kristiansand til et lavutslippssamfunn basert på lokale forhold
	Involvere innbyggere, frivilligheten, ideelle organisasjoner, næringsliv og akademia i arbeidet med å utvikle et bærekraftig samfunn, med særlig vekt på fremtidens generasjoner
	Gjennomføre klimatiltak med vekt på sosial rettferdighet
	Utvikle Kristiansand til et samfunn basert på elektrifisering og fornybar energi

Sentrale satsinger i perioden

For å redusere klimagassutslippene er det helt sentralt at kommunens overordnede dokumenter legger premisene for utviklingen. Noen av de viktigste planoppgavene for dette er kommuneplanens arealdel (KPA), belønningsavtale og byvekstavtale, i tillegg til klima og miljøstrategi.

Målet med arealdelen er at den skal bidra til å gjøre Kristiansand til et sosialt rettferdig lavutslippssamfunn, med 80 % reduksjon av utslipp av klimagasser innen 2030 sammenlignet med 2015. Arealdelen skal samtidig gjøre Kristiansand til en attraktiv kommune å bo, studere og arbeide i, legge til rette for nye arbeidsplasser og tiltrekke seg kompetent arbeidskraft. En av de største faglige utfordringene kommunen står overfor de neste årene, vil være å finne den rette balansen mellom alle disse hensyn. For å være en aktiv tilbyder av tomter for næringsutvikling knyttet til det grønne skiftet, er det viktig at kommunen har ferdig regulerte tomter med hensiktsmessig infrastruktur. Kommuneplanens arealdel er fremmet til politisk førstegangsbehandling høsten 2022, og skal vedtas i 2023.

Grunnleggende for videre arbeid er å få på plass en byvekstavtale som bygger på de samme forutsetningene. Byvekstavtale med staten vil sluttforhandles etter stortingsvedtaket om bompenger. Hvorvidt Kristiansand lykkes med å redusere klimagassutslippene er i stor grad avhengig at man gjennom disse dokumentene lager rammene for en utvikling som reduserer transportbehovene og legger til rette for klimavennlige reiser. Dette vil legge premisser for næringsarealer, kommunale boliger og renseanlegg for avløp og vannforsyningsanlegg skifte til et grønnere arbeid.

Klima- og miljøstrategien vil vise hvordan lokalsamfunnet kan følge opp mål om reduksjon av klimagassutslipp, og klare en omstilling til en bærekraftig utvikling basert på lokale forhold. En handlingsplan vil prioritere klimatiltak og kommunens ansvar i samarbeid med andre. Forslag til klima og miljøstrategi med handlingsplan sluttbehandles politisk høsten 2022.

Kommunens klima- og miljøstrategi for bygg og anlegg som ble vedtatt av bystyret oktober 2021, setter ambisiøse mål for egne prosjekter. Det overordnede målet er at kommunens bygninger skal ha så lave klimagassutslipp som mulig i et livsløpsperspektiv, og de tiltakene som totalt sett er mest hensiktsmessige og kostnadseffektive skal velges. Klima- og miljøkravene vil ha betydning både for materialbruk, energiløsninger, utslipp fra byggeplass, avfallsmengde, sorteringsgrad og gjenbruk. Samtidig som det skal nås en forbedring og erstatning av renseanlegg, rør og vannledningsnett.

Sterkere sammen – oppfølging av kommuneplanen

Barnehager og skoler er viktige i kommunens felles innsats for klima og miljø. Bærekraftig utvikling er sentralt tema både i rammeplanen for barnehage og ny læreplan for grunnskolen. Barn og unge skal få økt kunnskap om lokale, nasjonale og globale utfordringer innen klima og miljø, og de vil delta i lokale aktiviteter som kan bidra til bærekraftig utvikling. Barn og elever får utviklet kompetanse og ferdigheter gjennom praktisk erfaring, som gjør dem i stand til å ta ansvarlige valg, handle etisk og miljøbevisst, og igjen få forståelse av at handlingene og valgene til den enkelte har betydning.

Gjennom den daglige driften kan barnehager og skoler bidra til å redusere klimagassutslipp gjennom å legge til rette for og oppmuntre til klimavennlig transport til og fra barnehage og skole. Mange vektlegger også å utvikle en kultur og kompetanse for gjenbruk gjennom bytte av leker, utstyr og klær. Andre praktiske eksempler er naturgrupper i barnehager, uteskole og skolehage. Miljøtiltaket med kompostering rulles nå ut i flere barnehager. Mange enheter deltar i kampanjer som «Beintøft» eller Naturesekken. Det foregår samarbeid med kommunale og andre samarbeidspartnere, som Grønt Flagg og Geitmyra matkultursenter. Alle barnehager og skoler skal være miljøsertifiserte. Pandemien førte til at dette arbeidet ikke ble gjennomført i 2021 og 2022, men oppvekstdirektøren har en klar forventning om alle barnehager og skoler skal være miljøsertifiserte i løpet av 2023.

Agder og Kristiansand har gått fra å ha et mål om å være ledende i utviklingen innenfor energi og det grønne skiftet, til å faktisk innta denne posisjonen. Gjennom sommeren 2022 har det falt på plass fremtredende prosjekter i nesten alle segmenter innenfor fornybar energi, lagring og fangst av CO₂. Dette gir oss et unikt utgangspunkt for bærekraftig vekst. Kristiansand kommune vil bidra i denne regionale satsingen gjennom blant annet å profilere havvind- og hydrogensatsing, tilrettelegge for utvikling av næring, kompetanse og infrastruktur. Det blir viktig å samle og prioritere innsatsen sammen med næringsliv, akademia, offentlige myndigheter og kapitalmiljøer mv for å posisjonere regionen nasjonalt.

Kristiansand legger til rette for tidsriktige og bærekraftige kulturarenaer ved nye utbygginger i sentrum og bydelene. Prioritering av lokale kultur- og fritidstilbud der folk bor, er viktig i utvikling av et sosialt rettferdig lavutslippssamfunn. Bibliotekfilialer og desentralisert kulturskoletilbud er vesentlige bidrag. Videre tilrettelegger kommunen for mindre forbruk og mer deling gjennom utlån av utstyr og litteratur, gjennom utlånstjenesten BUA og biblioteket. Videreutvikling og opprettholdelse av disse tjenestene vil være en prioritering.

Kommunen skal bruke anskaffelser som virkemiddel for å nå klimamålene. Det skal vurderes hvorvidt alternative løsninger for behovsdekning kan være mindre miljøbelastende gjennom hele livsløpet. I Kristiansand kommune skal det derfor stilles krav til systemer for miljøledelse hos leverandører. Det skal utarbeides ny anskaffelsesstrategi for perioden 2023–2026. Samtidig forbedres teknologien vi bruker løpende og nye digitale løsninger utvikles for å bli mer klimavennlige.

Kristiansand kommune jobber offensivt med å redusere sin reisevirksomhet, og en større andel reiser skal skje ved klimavennlig transport. Kommunens reisereglement for ansatte har regler for klimavennlig transport.

Kommunen jobber med å redusere matsvinn og materialforbruk i hele organisasjonen, og spesielt ved kommunens omsorgssentre er dette viktig siden her er det stort volum.

Periodemål 2023-2026:

Periodemål	Område
All trafikkvekst skjer via sykkel, gange og kollektivtransport	By- og stedsutvikling
Jordbruksarealer opprettholdes	By- og stedsutvikling
Mengde av produsert restavfall i Kristiansand er halvert i 2030 på grunn av betydelig redusert forbruk og økt materialgjenvinningsgrad minst 65% innen 2030	Kultur- og innbyggerdialog
Kristiansand kommune stimulerer innbyggere og næringsliv til klimavennlig atferd gjennom informasjon, dialog og samarbeid	Oppvekst
Boligbyggingen skjer ved fortetting og transformasjon i tilknytning til eksisterende senter og boligområder	By- og stedsutvikling
Kristiansand har attraktive og tidsriktige kulturarenaer og kulturmøteplasser for profesjonelle og det frivillige feltet, både i sentrum og i bydelene	Kultur- og innbyggerdialog
Kristiansand kommune er en forbildekommune for bærekraftig steds- og eiendomsutvikling, og en pådriver for klimaomstilling i bransjen	Kultur- og innbyggerdialog

4.3 Inkluderende og mangfoldig

Kristiansand – med små levekårsforskjeller og god livskvalitet for alle

Retningsmål 2030:

Slik vil vi ha det:	Slik gjør vi det:
I Kristiansand er alle inkludert i utdanningsløp og arbeidsliv.	Utvikle kvaliteten i barnehage og skole for livslang læring og mestring
	Bidra til økt andel barn i barnehage og SFO, med særlig oppmerksomhet på utsatte barn
	Sikre at alle får et sammenhengende læringsløp og aktivitet ut fra egne forutsetninger
	Sikre målrettet arbeid for høyere deltakelse i utdanning og arbeidsliv
	Samarbeide systematisk og koordinert med næringslivet og utdanningsinstitusjoner om kompetansebehov

Sentrale satsinger i perioden

I Kristiansand kommune står flere personer utenfor utdanning og arbeidsliv enn i sammenlignbare storbykommuner. Dette gjelder særlig ungdom. Kristiansand kommune vil utfordre og endre systemene som forsterker utenforskap både lokalt, regionalt og nasjonalt, og startet derfor i 2021 det 5-årige programmet «Flere i arbeid». Programmet har som overordnet mål at flere unge under 30 år blir arbeidsklare og kommer i arbeid, og er et samarbeid med Agder fylkeskommune, NAV Agder, Næringsforeningen og UiA. Programmet består av flere prosjekt som omhandler både kvalifisering av personer som står i fare for eller opplever utenforskap, og hva som skal til for at flere arbeidsplasser rekrutterer personer som stiller svakt i arbeidsmarkedet. Programmet er et eksempel hvordan man lokalt kan bidra til å løse de komplekse utfordringene med å øke sysselsettingen. Programorganiseringen skal sikre at det skjer gjennom en bred, helhetlig og langsiktig satsing, og er et initiativ for å finne noen løsninger på hvordan håndtere en samfunnsflokke som kommunen ikke kan løse alene.

Det er en prioritert satsing fra kommunen å følge opp det løpende arbeidet med «Flere i arbeid», samt at det prioriteres faglige ressurser som kan understøtte utviklingsarbeidet som gjøres i programmet. Dette gjelder blant annet kompetanse på kommunikasjon, analyse, prosjektledelse, tjenstedesign, forskningsprosjekter, samt søke støtte eksternt til gjennomføring av pågående og planlagte piloter.

Sterkere sammen – oppfølging av kommuneplanen

Kommunen har en viktig rolle som stor lærlingebedrift. Dette medfører et særlig ansvar for å tilby lærlingeplasser, samt god kvalitet på oppfølging av lærlinger så de ikke faller ut av utdanningsløpet. Kommunen vil være i front når det gjelder opplæring og arbeidstrening for personer utenfor arbeidslivet blant annet gjennom å tilby praksisplasser, samt teste ut ulike modeller for hvordan inkluderingsarbeidet kan organiseres og se på alternative opplæringsløp.

De fleste barn og unge i Kristiansand har en god oppvekst. Ungdata-undersøkelsen forteller at ungdommene håndterte utfordringene under pandemien på en god måte, mange er fornøyde med foreldrene, trives på skolen og har venner de kan være fortrolige med. Allikevel ser vi at det er store ulikheter. Flere unge har utfordringer knyttet til psykisk helse, noen lider under omsorgssvikt, blir utsatt for vold og overgrep og en for stor andel barn og unge vokser opp i lavinntektsfamilier.

Det er prioritert i perioden å sikre at ungdom får rask og fleksibel hjelp. Det er i tillegg viktig å øke bruken av virkningsfulle kurstilbud. Når det gjelder ungdom som har sammensatte behov for kommunens tjenester, er det prioritert å jobbe med overganger mellom tjenester og styrke samhandlingen blant annet mellom NAV, kommunale oppfølgingstjenester og spesialisthelsetjenesten. Innsatsen for barn som vokser opp i lavinntektsfamilier prioriteres videre i perioden.

Barnehager og skoler er de to mest sentrale inkluderingsarenaene i barns oppvekst. For at alle barn og unge skal oppleve trygghet, trivsel og læring er hovedfokuset i kvalitetsarbeidet å skape trygge og gode relasjoner. Kvaliteten innenfor de ordinære tjenestene i oppvekst er grunnleggende.

Rammeplan for barnehager, læreplanen for grunnskolen og føringer i andre nasjonale retningslinjer gjør også at tjenestene innenfor oppvekstområdet har økt oppmerksomhet på temaet livsmestring. Sentralt i dette arbeidet er fysisk og psykisk helse, gjennom å kunne sette grenser og respektere andres, i tillegg å kunne håndtere tanker, følelser og relasjoner.

Oppvekstreformen er innført fra januar 2022 og innebærer at flere statlige oppgaver og finansieringsansvar innen barnevern overføres til kommunen. Det blir derfor enda viktigere at kommunen lykkes i det forebyggende arbeidet og dreier ressursbruk fra kostbare enkeltsaker til systematisk tidlig innsats. Dette forutsetter at kommunen i enda større grad jobber tverrfaglig, og dette stiller igjen store krav til ledere og ansatte, til samhandling mellom tjenestene og til kvalitet i tjenestene slik at kompetansen og ressursene utnyttes best mulig. Tidlig innsats og god samhandling mellom tjenestene er også viktig for å hindre utenforskap. Det blir derfor fortsatt viktig å sørge for god implementering av samhandlingsmodellen BTI (Bedre Tverrfaglig Innsats) i barnehager og skoler. Barn- og familietjenestene er samlokalisert i Familiens hus i hver bydel. Denne organiseringen skal legge til rette for bedre tverrfaglig samhandling, tidlig innsats og koordinerte tjenester for å hjelpe barn og familier.

Kristiansand kommune jobber for å være et aldersvennlig samfunn. For å møte konsekvensene av de store demografiske endringene er det avgjørende at kommunen sikrer et godt differensiert tjenestetilbud. Dette omfatter riktig dimensjonering og sammensetning av tjenester til hjemmeboende og ulike typer heldøgns omsorgsplasser som omsorgsboliger, sykehjemsplasser, rehabiliterings- og korttidsplasser. Dette vil videreutvikle og styrke profilen som hjemmetjenestekommune, og opprettholdelse og videreutvikling av profilen vil være avgjørende for om kommunen vil klare å håndtere utfordringene knyttet til den demografiske utviklingen. Tiltak som bidrar til at seniorbefolkningen gis mulighet til å være deltakende og aktive for å bevare egen helse og livskvalitet lengst mulig vil være sentrale å videreutvikle.

Kommunen følger opp arbeidet med kvalitetsreformen Leve hele livet som ble forlenget ut 2024, og som videreføres i kommende stortingsmelding om Bo-trygt reformen som skal legge til rette for en ny og fremtidsrettet eldrepolitikk. Betydningen av å utvikle et aldersvennlig samfunn og behovet for strategiske grep som kan understøtte kommunene i forbindelse med bærekraftig planlegging og prioritering for fremtiden skal vektlegges. Utviklingen av Kristiansand som samhandlingskommune vil være et aktuelt perspektiv å se reformarbeidet i.

Sterkere sammen – oppfølging av kommuneplanen

Kommunen jobber aktivt for utvikling av senterområdene til inkluderende steder med variert boligtilbud, møteplasser, handel og tjenester. Områdene skal være tilpasset det naturlige omlandet og tilrettelagt for et samfunn der en større andel av innbyggerne er eldre. Dette er viktige strategier i kommunens overordnede arealstrategi som nå videreutvikles og forankres i arbeidet med kommuneplanens arealdel.

Bolig er en grunnleggende betingelse for innbyggernes helse og deltakelse i samfunns-, utdannings og yrkesliv. Den kommunale boligmassen til vanskeligstilte på boligmarkedet er ikke tilstrekkelig tilpasset til brukergruppen og dette bidrar til å svekke måloppnåelsen på det boligsosiale feltet. Kommunens innsatser rettet mot å utvikle boligmassen og sikre differensierte boligtilbud tilpasset behovene, vil være viktig i perioden. For vanskeligstilte som trenger bistand for å etablere og opprettholde et boforhold og skape seg et trygt hjem, er boligsosiale oppfølgingstjenester et sentralt virkemiddel.

Kultur er sentral i utviklingen av Kristiansand og det jobbes aktivt for å løfte kvaliteten på disse tjenestene gjennom kunnskap, videreutvikling av innbyggerdialog og samarbeid og kunnskapsdeling med kulturnæring, institusjoner og frivillige grupper.

Større kulturarenaer er ferdigstilt, og Sygna kultursenter på Nodeland og nybygg til kulturskolen på Silokaia er nå tatt i bruk. Tangvall skole- og idrettsenter med kulturskole, fritidsklubb og idrettsanlegg er innflyttingsklart ved nyttår 2022/2023.

Den miljøvennlige ordningen med utlånstjenesten BUA har vært en stor suksess. Ordningen er en viktig tjeneste som bidrar til at flere kan prøve ut og delta i aktiviteter som krever utstyr som ikke alle har mulighet til å kjøpe selv.

Periodemål 2023-2026:

Periodemål	Område
En høyere andel unge under 30 år er i arbeid	Organisasjon/Helse og mestring
En høyere andel personer i alderen 16-66 år deltar i arbeid og utdanning	By- og stedsutvikling/Helse og mestring/Organisasjon
Alle barn og unge får et sammenhengende utdanningsløp og aktivitet ut fra egne forutsetninger	Oppvekst
Nyankomne flyktninger og innvandrere er integrert i arbeid og samfunnsdeltakelse innen fem år	Helse og mestring
Andel barn og unge som vokser opp i husholdninger med vedvarende lavinntekt er på samme nivå eller lavere enn sammenlignbare storkommuner	Oppvekst/Helse og mestring/ Kultur- og innbyggerdialog
Dialog, medvirkning og samskaping med underrepresenterte stemmer øker	Kultur- og innbyggerdialog
Innbyggere har digitale tjenester som sitt førstevalg	Kultur- og innbyggerdialog
Kristiansand har arenaer og møteplasser i alle deler av kommunen, som legger til rette for at flere deltar i et aktivt kultur-, idretts-, frivillighets- og fritidsliv	Kultur- og innbyggerdialog
Alle barn og unge i Kristiansand har mulighet til å delta i trygge kultur- og fritidstilbud	Kultur- og innbyggerdialog
Frivillige lag og foreninger gir tilbud om deltakelse til alle barn og unge	Kultur- og innbyggerdialog
Barn og elever opplever trygghet og trivsel i barnehager og skoler	Oppvekst
Barn og unge opplever at de får medvirke og påvirker innholdet i barnehage og skole	Oppvekst
Barn og unge opplever mestring og utvikler ferdigheter i å mestre eget liv	Oppvekst
Barn og unge opplever tilhørighet, mestring og deltakelse i fellesskapet	Oppvekst
En høyere andel barn og deres familier benytter universelle kommunale tilbud og tjenester	Oppvekst
Flere er selvhjulpne på boligmarkedet	Helse- og mestring
Profilen som hjemmetjenestekommune forsterkes og utvikles	Helse- og mestring

Sterkere sammen – oppfølging av kommuneplanen

Retningsmål: I Kristiansand er alle inkludert i utdanningsløp og arbeidsliv

Kommunedirektøren foreslår at følgende periodemål på sentrale satsinger som ungt utenforskap og Flere i arbeid settes på kommunenivå og ikke settes på hvert område. Dette på bakgrunn av at det er mest hensiktsmessig å måle indikatorene på kommunenivå:

Periodemål	Indikator	Status 2022	Mål 2023	Mål 2026
En høyere andel personer i alderen 16-66 deltar i arbeidsliv og utdanning	Andel personer 15-29 år som står utenfor arbeid, opplæring og utdanning (NEET) reduseres	9,8 % (2021)	9,8 %	9 %
	Andel personer 30-61 år som står utenfor arbeid, opplæring og utdanning (NEET) reduseres	18,7 % (2021)	18,7 %	18 %
	Andel innvandrere 15-29 år som står utenfor arbeid, opplæring og utdanning (NEET) reduseres	20,9 % (2021)	20,9 %	20 %
	Andel innvandrere 30-61 år som står utenfor arbeid, opplæring og utdanning (NEET) reduseres	28,6 % (2021)	28,6 %	28 %
En høyere andel unge under 30 år er i arbeid	Andel unge som gjennomfører videregående utdanning innen fem/seks år øker	79 % (2018-2020)	81 %	85 %
	Andel gutter som gjennomfører videregående utdanning innen fem/seks år øker	76 % (2018-2020)	77 %	80 %
	Andel innvandrere som gjennomfører videregående utdanning innen fem/seks år øker	60 % (2018-2020)	61 %	65 %
	Andel personer under 30 år som er sysselsatt øker	59,7 % (2021)	59,7 %	60 %

Retningsmål: Kristiansand er en helsefremmende by med reduserte levekårsforskjeller.

Kommunedirektøren foreslår at følgende periodemål på sentrale satsinger på barn i lavinntektsfamilier settes på kommunenivå. Bystyret skal 26.10.2022 behandle egen sak om «Vedvarende lavinntekt i barnefamilier. Dersom bystyret vedtar endringer i saken så justeres dette i kommunedirektørens forslag til justeringer av økonomiplanen i november (tilleggsinnstillingen):

Periodemål	Indikator	Status 2022	Mål 2023	Mål 2026
Andel barn og unge som vokser opp i husholdninger med vedvarende lavinntekt er på samme nivå eller lavere enn sammenlignbare storkommuner	Prosentpoeng forskjell mellom andel barn som vokser opp i husholdninger med vedvarende lavinntekt mellom gjennomsnittet i ASSS og Kristiansand	0,8 prosentpoeng (2021)	0,6 prosentpoeng	0,0 prosentpoeng
	Andelen barn og unge som vokser opp i husholdninger med vedvarende lavinntekt i kommunen	14 % (2020)	13,2 %	12,9 %
	Andelen barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt uten yrkestilknyttede personer	54,4 % (2020)	53 %	51 %
	Andelen husholdninger med vedvarende lavinntekt som har mer enn halvparten av husholdningsinntekten fra offentlige overføringer	62,6 % (2020)	61 %	59 %

Sterkere sammen – oppfølging av kommuneplanen

Periodemål	Indikator	Status 2022	Mål 2023	Mål 2026
	Andelen barnefamilier med vedvarende lavinntekt bor trangt	45,4 % (2021)	44 %	41 %
	Andelen barnefamilier med vedvarende lavinntekt som leier bolig	54,7 % (2021)	54 %	52 %
	Andelen ungdom som har foreldre med lav utdanning (grunnskole) som gjennomfører videregående skole	55 % (2018-2020)	56 %	59 %

4.4 Skapende og kompetent

Kristiansand – regionhovedstad og drivkraft i regionen

Retningsmål 2030:

Slik vil vi ha det:	Slik gjør vi det:
Kristiansand er en ledende kompetanseby hvor innbyggere bruker og utvikler sin kompetanse.	Samarbeide med næringslivet om lokal arbeidsmarkedspolitikk og mobilisering til høyere yrkesdeltagelse
	Sikre høy kvalitet i barnehage og skole og legge til rette for et mangfold av deltakelse og tilbud på fritidsarenaer
	Legge til rette for livslang læring og mestring med høye forventninger til utvikling
	Bidra til at flere fullfører videregående opplæring og høyere utdanning i samsvar med egne forutsetninger, for å møte framtidens kompetansebehov
	Videreutvikle Universitetsbyen Kristiansand i samskaping med universitetet, forskere, studenter og regionens aktører

Sentrale satsinger i perioden

Regionen har behov for å både rekruttere og beholde kompetanse, særlig innen bærekraftig omstilling og helse. Det er økende konkurranse om arbeidskraft med relevant kunnskap og kompetanse. I perioden blir det derfor viktig at kommunen tilrettelegger for nødvendig kompetanseutvikling og bidrar til at vi beholder kompetansen i regionen. Vi må videreutvikle tverrfaglig samarbeid for å fremme samfunnsutvikling på områdene folkehelse, likestilling, mangfold og kriminalitetsforebygging.

Universitet i Agder er en sentral samarbeidspartner for Kristiansand, og videreutviklingen av universitetsbyen er sentralt tema for kommunen. Innen arealplanleggingen er det utviklingen av campus, Gimlemoen og studentboliger på Lund torv som har fokus. Kristiansand vil i løpet av 2023 etablere et mer målrettet partnersamarbeid om studenttrivsel sammen med UiA, SiA, Grimstad, studentorganisasjoner, fylkeskommunen og næringsforeninger. Dette er satt for å styrke studenters tilhørighet under studietiden og med mål om å bli en enda mer attraktiv by å bosette seg i etter endte studier, slik at kompetansen forblir i Kristiansand og Agder. Samarbeidet om Campus Sør er en sentral satsing.

Flere studenter har praksis i kommunen. Gjennom blant annet desentraliserte og regionale ordninger for kompetanseutvikling, samarbeid omkring masterutdanning og forsknings- og utviklingsprosjektet *Handlekraftig oppvekstsektor*, får praksisfeltet og universitetet økt felles forståelse for utfordringsbildet. Dette bidrar til en mer kunnskapsbasert praksis i kommunen og til mer relevant forskning og utdanning.

Kristiansand rolle som en vekstkraftig, skapende og kompetent regionhovedstad må videreutvikles slik at kommunen blir en drivkraft i regionalt og nasjonalt, og vesentlig bidragsyter for å styrke regional gjennomføringskraft og Agders posisjon nasjonalt. Kommunen vil bidra i utvikling av

Sterkere sammen – oppfølging av kommuneplanen

regionalt og nasjonalt samarbeid og nettverk for å sikre riktige prioriteringer, effektivitet og samordnet opptreden, eksempelvis videreutvikling og profesjonalisering av #vårtagder.

Det er nylig utarbeidet strategier for Forskning og innovasjon, internasjonalt arbeid og digitalisering. Oppfølging av disse vil gi viktige bidrag til å nå mål i kommuneplanen gjennom utviklingsarbeid. Kommunen vil legge til rette for økt deltagelse i forsknings- og innovasjonsprosjekter i perioden. Samarbeid på tvers av landegrenser kan tilføre kunnskap og utviklingsmidler som gir økt kvalitet i tjenesteyting og samfunnsutvikling. Internasjonalt arbeid skal bidra til å løse utfordringer som best løses i samarbeid med andre og skal være til nytte for kommunens tjenester, innbyggere, næringsliv og academia.

Digitaliseringsstrategien skal være et helhetlig, overordnet og styrende dokument som kommuniserer retning og prioriteringer, både innad i kommunen og utad i samfunnet. Det er nødvendig å utnytte mulighetene som ligger i digital teknologi på en bedre måte for å nå sentrale målsettinger. Dette gjelder både mål om bedre kvalitet, økt pasientsikkerhet og bedre ressursutnyttelse. E-helse er et sentralt virkemiddel i utviklingen av fremtidsrettede løsninger på helse- og omsorgsfeltet.

Det er behov for å styrke og koordinere arbeidet med data og analyse for å gi et bedre kunnskapsgrunnlag til beslutninger og planarbeid, dette i samarbeid med både UiA, fylkeskommune og andre aktører. Kommunen deltar aktivt i dette samarbeidet, blant annet gjennom nettverkene som er etablert i #vårtagder strukturen, samt gjennom utviklingen av det nyetablerte Senter for forskning på folkehelse, og levekår ved UiA.

Periodemål 2023-2026:

Periodemål	Område
En høyere andel unge under 30 år kommer i arbeid	Oppvekst
Kommunen er attraktiv som arrangørby for lokale og nasjonale arrangementer	Kultur- og innbyggerdialog
Kristiansand har et mangfold av kultur- og fritidsarenaer som legger til rette for utvikling og bruk av egen kompetanse	Kultur- og innbyggerdialog
Kristiansand har kunnskapsdrevet og dialogbasert utvikling av kunst og kulturfeltet	Kultur- og innbyggerdialog

5 Forutsetninger for å lykkes

For at Kristiansand kommune skal lykkes med satsingsområdene må sentrale rammebetingelser være på plass. Organisasjonen Kristiansand kommune skal kjennetegnes av "å være på": *På lag - På stell - På hugget*.

5.1 Kristiansand kommune skal ha økonomisk handlefrihet

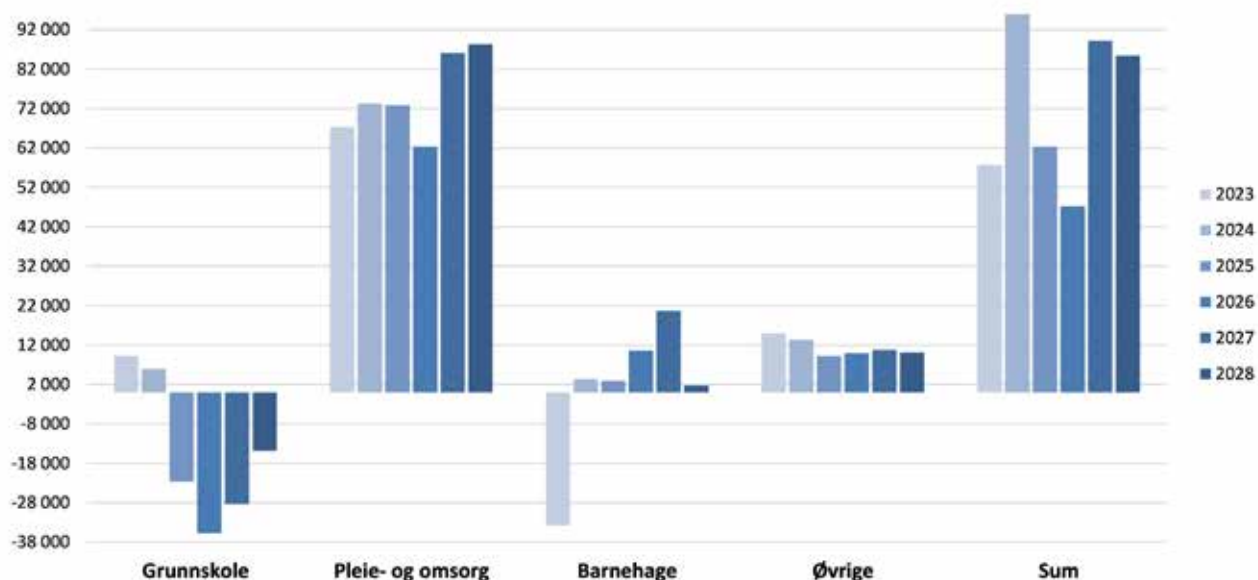
Vekst i frie inntekter og demografikostnader

Veksten i frie inntekter fra 2022 til 2023 er på om lag 54 mill. kr i statsbudsjettet. Veksten i frie inntekter er høyere enn beregnet økte demografiutgifter fra 2022 til 2023 på 46 mill. kr som er beregnet skal dekkes av frie inntekter (om lag 80 % av de samlede demografiutgiftene). Resten av demografiutgiftene dekkes av statstilskudd og brukerbetaling.

Frem til 2028 tilsier SSBs befolkningsframskriving for Kristiansand at det er forventet en relativt sterk vekst i utgiftsbehovet hovedsakelig innenfor pleie og omsorg. Utgiftsbehovet i oppvekst reduseres i perioden.

Ifølge disse beregningene vil Kristiansand de neste 6 årene i gjennomsnitt måtte øke brutto driftsutgifter med 72 mill. kr årlig for å kunne videreføre tjenestetilbudet på nivå med landsgjennomsnittets standard og dekningsgrader for 2022. Utgiftsbehovet til pleie og omsorg antas å øke med i gjennomsnitt 75 mill. kr per år. Innen grunnskole ventes en nedgang på 14 mill. kr per år. Siden Kristiansand har lavere kostnadsnivå enn landsgjennomsnittet er kommunens egne beregninger lavere (jfr. kapittel 3).

Figur 9: Demografikostnader Kristiansand 2023-2028

Kilde: SSB/KS

Økonomisk handlefrihet sikres gjennom effektiv ressursbruk

En grunnleggende forutsetning i kommuneplanen er at kommunens økonomiske handlefrihet skal sikres gjennom effektiv ressursbruk. Kommunens innbyggere skal gis et så godt tjenestetilbud som mulig innenfor de økonomiske rammene.

Bystyret vedtok 17.06.20 følgende måltall og handlingsregler:

Måltall for økonomistyring:

1. Korrigert netto resultatgrad bør være minimum 2,5 prosent.
2. Sentralt disposisjonsfond bør utgjøre minimum 4 prosent av brutto driftsinntekter.

Handlingsregler for økonomistyring

1. Korrigert netto lånegjeld skal være maksimalt 8,5 mrd. kroner nominelt.
2. Netto premieavvik skal hvert år avsettes til fond for dekning av premieavvik.
3. Energiverksfondet skal prisjusteres hvert år.
4. Utbytteinntekter skal kun benyttes til å finansiere varige driftsutgifter dersom utbyttet er stabilt over tid.

Kommunedirektøren vil fremme en sak i november om justering av lånetaket. På bakgrunn av økte byggekostnader og bortfall av statstilskudd til boliger med heldøgns pleie, anbefales det at lånetaket økes fra 8,5 mrd. kr til 8,9 mrd. kr. Økningen på 400 mill. kr utgjør 4,7 % og er vesentlig lavere enn veksten i byggekostnader fra 2020 til 2023. Korrigert for bortfall av tilskudd er økningen kun på 2,6 %.

Måltall 1: Korrigert netto driftsresultat (korrigert netto driftsresultat/sum driftsinntekter)

Kommunens korrigerede netto driftsresultat (netto driftsresultat korrigert for bruk/avsetning til bundne fond og netto premieavvik) bør det enkelte år i økonomiplanen som et minimum være positivt. I henhold til anbefalingen fra TBU (Teknisk Beregningsutvalg) bør netto driftsresultat være på 1,75 % av driftsinntektene. Det vil si om lag 175 mill. kr i 2022. Anbefalingen gjelder kommunesektoren samlet sett og må fastsettes per kommune. Anbefalingen er ulik fra kommune til kommune og avhenger i hovedsak av gjeldsnivå. Har kommunen et høyere gjeldsnivå enn gjennomsnittet bør også netto driftsresultat være høyere enn gjennomsnittet.

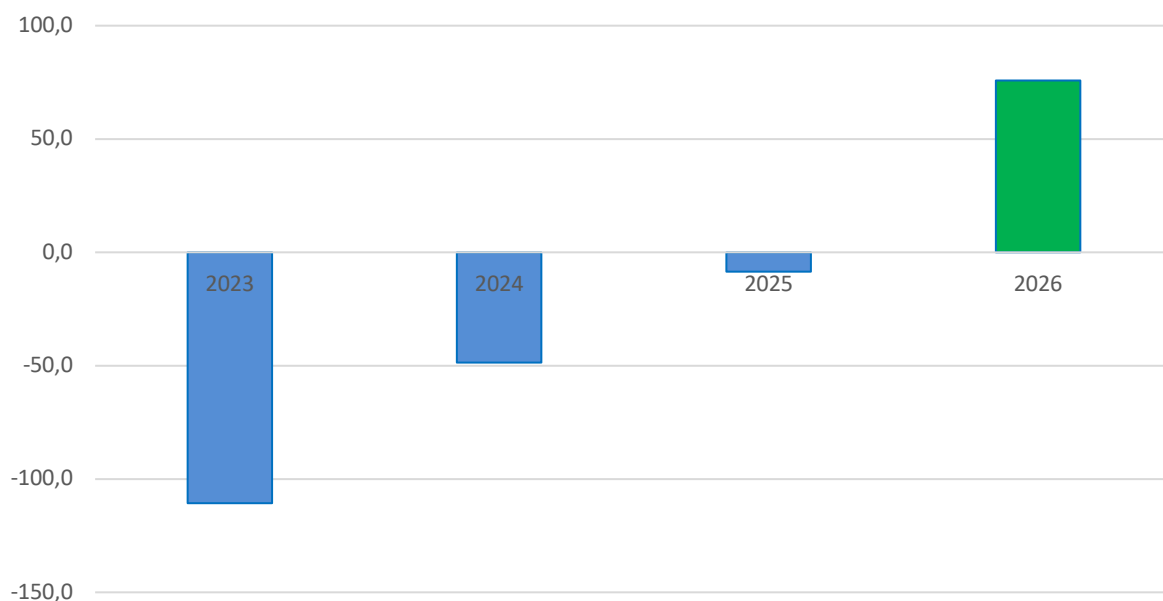
Kommunens måltall for netto driftsresultat er på 2,5 % av sum driftsinntekter dvs. om lag 250 mill. kr. Det viktigste virkemiddelet for å nå dette målet er å redusere netto lånegjeld. Det letter presset på driften og gir på sikt en mulighet for å nå målet om økt netto driftsresultat.

I økonomiplanen forventes det et svakere netto driftsresultat enn målsettingen hvert år i perioden. I 2023 skyldes det økt press på tjenestene pga. økte demografiutgifter spesielt innen pleie og omsorg, bemanningsnormen i barnehagetjenesten og skole samt høye utgifter til særskilte tiltak for barnehagebarn.

Høyt investeringsnivå og økning i gjelden gir en økning i netto renter og avdrag på 132,3 mill. kr i 2026 i forhold til 2023.

Det korrigerede netto driftsresultatet er på minus 110,7 mill. kr (-1,1 %) i 2023, minus 48,6 mill. kr i 2024, minus 8,5 mill. kr i 2025, men er positivt fra 2026 med 75,8 mill. kr. Samlet sett er resultatet minus 92,1 mill. kr. Det viser at den underliggende driftsøkonomien er ikke er i balanse og resultatet er vesentlig svakere (-1,1 % i 2023) enn måltallet.

Figur 10: Korrigert netto driftsresultat 2023-2026 i mill. kr

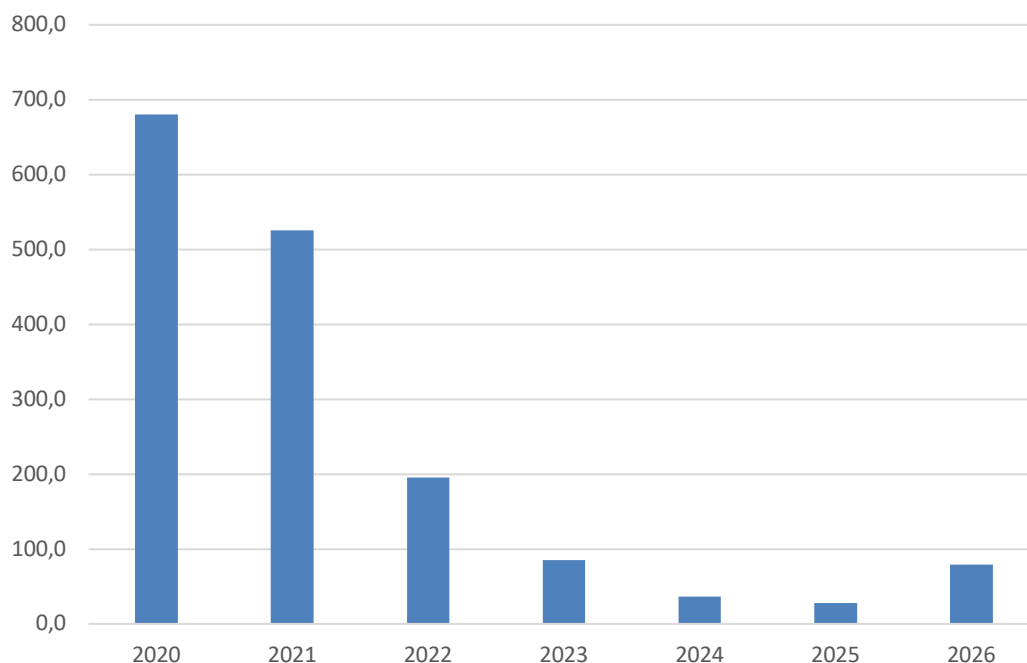

Måltall 2: Størrelse på det sentrale disposisjonsfondet

Det sentrale disposisjonsfondet bør utgjøre 4 % av sum driftsinntekter (400 mill. kr). Det forventes at det sentrale disposisjonsfondet ved utgangen av 2023 er på 195,7 mill. kr.

Sentralt disposisjonsfond reduseres med 168 mill. kr i fireårsperioden i økonomiplanen. Det forventes at sentralt disposisjonsfond vil være på 79,6 mill. kr (0,8 %) 31.12.2026, noe som langt under målsettingen.

Figur 11: Sentralt disposisjonsfond 2020-2026 i mill. kr. (pr. 31.12)

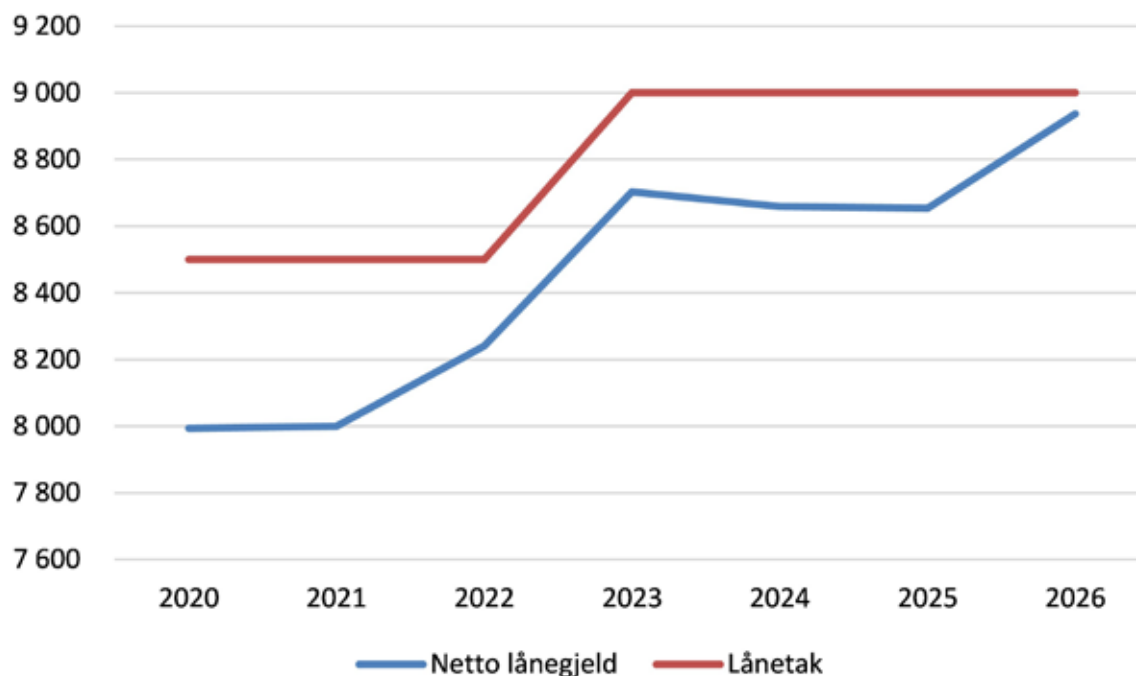
Handlingsregel 1: Netto lånegjeld

Netto lånegjeld er ligger under lånetaket (handlingsregelen) i perioden. Netto lånegjeld er 63 mill. kr under lånetaket i 2026.

Forutsetninger for å lykkes

Kommunens lånegjeld er høy og øker fra 2021 til 2026 med 938 mill. kr. Økningen fra 2023 til 2026 utgjør 234,6 mill. kr til 8,9 mrd. Kr. Tas det hensyn til forventet prisvekst reduseres netto lånegjeld reelt med 404 mill. kr.

Figur 12: Netto lånegjeld 2020-2026 i mill. kr

Handlingsregel 2: Energiverksfondet

Energiverksfondet i Kristiansand var på 1,201 mrd. kr ved inngangen til 2022. Det er budsjettetert med en nominell avkastning på 5 % hvert år i perioden som er en økning på 2 prosenteneheter fra vedtatt økonomiplan. Avkastningskravet er økt etter anbefaling fra kommunens rådgivere på finansforvaltning.

Det forventes negativ avkastning i 2022 som er planlagt finansiert ved bruk av sentralt disposisjonsfond. Det betyr at verdien på energiverksfondet ved inngangen til 2023 er på samme nivå som 2022.

Bystyret har vedtatt en handlingsregel der energiverksfondet prisjusteres hvert år. Det legges ikke opp til å følge handlingsregelen inneværende år. Det ville i så fall ha medført 70-80 mill. kr større bruk av disposisjonsfondet. I årsoppgjøret for 2020 vedtok bystyret å prisjustere fondet for både 2020 og 2021 slik at realverdien opprettholdes. Ved denne rulleringen av økonomiplanen forutsettes det at fondet prisjusteres fra 2026.

Handlingsregel 3: Håndtering av netto premieavvik

Premieavviket er differansen mellom den betalbare pensjonspremien og en regnskapsmessig beregnet pensjonskostnad. Det oppstår et positivt netto premieavvik når kommunen har betalt inn høyere pensjonspremie til pensjonskassene enn den beregnede pensjonskostnaden som føres i regnskapet. Fra ordningen ble innført i 2006 har pensjonspremien samlet sett hvert år vært høyere enn pensjonskostnaden. Det betyr at regnskapsresultatet ser bedre ut enn likviditetsresultatet. Dersom ikke det positive netto premieavviket settes av på fond, svekkes likviditeten. Bystyret har vedtatt en handlingsregel der netto premieavvik avsettes til fond for inndekning av premieavvik.

Handlingsregel 4: Utbytte fra aksjeselskaper

Det er opp til styret i aksjeselskapene å fastsette utbytte. Det vil derfor være usikkerhet knyttet til hvor mye kommunen som eier kan legge til grunn i økonomiplanen.

Bystyret har vedtatt en handlingsregel der utbytteinntekter kun skal benyttes til å finansiere varige driftsutgifter dersom utbyttet er stabilt over tid.

Denne handlingsregelen følges ikke opp i 2023 og 2024. Agder Energi AS som i 2023 og 2024 forventes å gi utbytte ut over et jevnt nivå i disse årene. Det samme gjelder til en viss grad KNAS. Det forventes også utbytte fra Kristiansand Havn KF i 2023 og 2024. Avvik fra handlingsregelen må ses i sammenheng med kommunens svært krevende økonomiske situasjon bl.a. som følge av svært høy strømpris. Fra 2025 følges handlingsregelen opp.

Innsparingskrav

Kommunen arbeider kontinuerlig med å effektivisere driften. Innsparingstiltakene fra økonomiplan 2022-2025 er videreført. Områdene har spesifisert kravene på konkrete tiltak (se områdekapitlene).

Bystyret vedtok 15 mill. kr i reduserte reisekostnader fra 2022. Dette rammetrekket ble i økonomiplan 2022-2025 lagt inn ufordelt i område 9. I 1. tertialrapport 2022 reduserte bystyret kravet til 5 mill. kr.

Bystyret vedtok i økonomiplanen 2022-25 to verbalforslag med følgende forventning om innsparing:

Forventing fra bystyret	2022	2023	2024	2025
Effekt av redusert sykefravær	-2 500	-7 500	-12 000	-12 000
Effektivisering	- 5 000	-10 000	-20 000	-20 000
Sum	-7 250	-17 500	- 32 000	- 32 000

Kravene ble tatt opp i temamøte med formannskapet 9. mars 2022. Lavere sykefravær vil i hovedsak innebære lavere tjenesteproduksjon og i liten grad lavere kostnader. For flere av tjenestene vil lavere sykefravær medføre økte kostnader siden det i varierende grad tas inn vikarer og at vikarer ofte lønnes lavere. Innsparingskravet begrunnet med lavere sykefravær er dermed ikke tatt med videre.

Når det gjelder effektivisering er dette fulgt opp og gir på sikt høyere innsparinger enn forventet av bystyret. Kommunedirektøren foreslår innsparingskrav på 7,9 mill. kr i 2023 stigende til 21,7 mill. kr i 2026 hovedsakelig knyttet til administrative stillinger.

Totale innsparingskravet fordelt pr. område:

Tall i 1000 kr i 2023 kr	2023	2024	2025	2026
Organisasjon	- 2 824	-6 934	- 10 184	-10 684
Økonomi	-2 079	-2 779	-2 779	-3 279
Samhandling og innovasjon	-2 008	-2 008	-2 008	-2 608
Oppvekst	- 5 817	-11 595	- 11 595	- 11 595
Helse og mestring	-6 075	-9 527	-9 927	-10 327
Kultur og innbyggerdialog	-3 561	-6 042	-7 642	-8 142
By- og stedsutvikling	-4 451	-6 131	-6 131	-9 631
Sum	-26 815	-45 016	-50 266	-56 266

Det må også tas hensyn til manglende kompensasjon for demografi for de fleste tjenester, noe som igjen innebærer at innsparingskravet i realiteten er vesentlig større. Dette gjelder i størst omfang for omsorgstjenesten. Det er i flere av områdene lagt opp til redusert bemanning i stabsfunksjonene.

Forutsetninger for å lykkes

Det vil videre jobbes med å ta i bruk ny teknologi innen flere tjenester. Det er satt av midler til å utprøve nye løsninger innen omsorgstjenestene. Innen skoletjenesten er det vedtatt om lag 61,4 mill. kr i perioden til IKT i undervisningen. Det ligger også mange muligheter innen administrative tjenester. Det er satt av 20 mill. kr til digitaliseringsprosjekter i Samhandling og innovasjon.

Kommunedirektøren foreslår en utvidelse av energiprojektet med solceller på tak kombinert med batteribank for blant annet å utnytte produksjon av energi på sommerstengte skoler. Investeringskostnadene til prosjektet utgjør 108 mill. kr i perioden, og vil ha en effekt på sparte strømkostnader på 10,1 mill. kr perioden i driften.

Det investeres i ladestasjoner for kommunale biler, og bilparken vil gradvis bestå av en større andel el-biler. Dette vil føre til reduserte kostnader på drivstoff.

Det er startet opp et prosjekt vedr. arealeffektivisering og det er forventninger til at kommunen på sikt klarer å redusere arealbruken. Det er innarbeidet en reduksjon i budsjettammen til NAV knyttet til at kontrakten med Gyldengården går ut i 2026 både vedr. forventet lavere leiepris sammenlignet med da kontrakten ble inngått i 2008 og redusert arealbehov. Det arbeides i tillegg med flere andre muligheter for redusert arealbruk. Ved rulleringen av økonomiplanen vil det bli innarbeidet en forventet effekt også av dette arbeidet.

5.2 Kristiansand kommune skal være en attraktiv arbeidsgiver og inkluderende arbeidsplass

For at kommunen som arbeidsgiver skal kunne løse de utfordringene kommunen står overfor vil det å utvikle felles organisasjonskultur og god ledelse, sikre helsefremmende arbeidsplasser og å ha riktig kompetanse være satsingsområder i planperioden.

Satsingsområdene er forankret i kommunens arbeidsgiverstrategi. Det er viktig å sikre gode samarbeidsarenaer med tillitsvalgte og vernetjeneste, for å forvalte og utvikle en helhetlig arbeidsgiverpolitikk. Selve strategidokumentet ble politisk vedtatt i 2020, og følges videre opp i perioden med implementering og konkrete handlingsplaner og prosjekter.

Organisasjonskultur og ledelse

Alle kommunens arbeidsplasser skal kjennetegnes av en organisasjonskultur der ansatte er på lag, har det på stell og er på hugget. For å lykkes med dette, må det jobbes systematisk på alle nivåer i organisasjonen. Det er avgjørende at alle ledere i samråd med tillitsvalgte og vernetjeneste legger vekt på å bygge en felles organisasjonskultur. Antikorrupsjonsarbeid er en viktig del av dette.

Kristiansand kommune skal skape bevissthet, holdninger, kunnskap og adferd som gjør at regelverk og rutiner blir etterlevd. Kristiansand kommune er medlem av Etisk handel og Transparency International Norge.

Etiske retningslinjer for ansatte og folkevalgte er revidert i 2022 og delt i separate retningslinjer for ansatte og folkevalgte. Begge er vedtatt av bystyret. Ledere på alle nivåer har et særlig ansvar for å tydeliggjøre og skape aksept for etisk refleksjon og legge betingelsene til rette for praktisering av dette.

Kommunen har valgt mestringsorientert ledelse som sin lederfilosofi. Mestringsorienterte ledere bidrar til at de ansatte vet hvilke oppgaver de har, ser meningen med det de gjør og opplever indre motivasjon og tro på egne evner i møte med de utfordringer arbeidsdagen gir. Kommunen bruker det forskningsbaserte verktøyet, 10-faktor, hvor mestringsorientert ledelse er den bærende faktoren. 10-faktorundersøkelsen gjennomføres i alle områdene i 2022. Oppfølgingen vil inngå i det systematiske arbeidet med lederutvikling i Kristiansand kommune.

Helse og mestring er det området som har størst utfordringer knyttet til sentrale forhold på arbeidsgiverfeltet som sykefravær, heltid, kompetanse og rekruttering. Samtidig er det området med færrest antall ledere i forhold til antall ansatte.

Likestilt arbeidsliv

Kristiansand kommune ble resertifisert som en likestilt kommune av "Likestilt arbeidsliv" ved Agder fylkeskommune i 2022. Arbeidsgruppen vil frem til neste sertifisering arbeide med å iverksette tiltakene i handlingsplanen for likestilt arbeidsliv, herunder arbeidet med aktivitets- og redegjøringsplikten.

Helsefremmende arbeidsplasser

En helsefremmende arbeidsplass innebærer at arbeidet blir organisert og tilpasset den enkeltes arbeidsevne, ferdigheter, alder og livssituasjon. Kommunen som arbeidsgiver skal legge forholdene til rette slik at medarbeidere og ledere opplever å ha et ønske om, og en helse til å stå i jobb.

Medbestemmelsesgrupper er etablert på alle arbeidsplasser og kommunens agenda og årshjul for disse gruppene er nå i bruk.

Medbestemmelsesgruppene har fått en ny og sentral rolle i forberedelse, gjennomføring og oppfølging av 10-faktor. Etter hvert som områdene gjennomfører 10-faktorundersøkelsen, vil dette være en viktig del av det forebyggende arbeidsmiljøarbeidet for gruppene.

Nærvær

Nærværprosjektet, vedtatt igangsatt av bystyret i 2021, har blitt lagt i linjen og gjort om til IA-innsatssteam. Forslag til 4-års plan for IA-arbeidet i Kristiansand kommune ble behandlet i organisasjonsutvalget i september 2022.

IA-handlingsplanen legger frem handlinger og tiltak med to delmål som skal bistå Kristiansand kommune om å nå sitt mål om et sykefravær på 7,6 % innen utgangen av 2025. Delmålene er som følger:

- redusere antall sykemeldinger Kristiansand kommune mottar årlig
- redusere gjennomsnittlig lengde på sykemeldt fravær

Tiltak 2023:

- Evaluere arbeidet som ble gjort i 2022
- Foreta en analyse av sykefraværet
- Evaluere mål og delmål
- Iverksette en satsning på arbeidsmiljøarbeid som komplimenterer arbeidet med 10-faktor
- Iverksette og arbeide med nye IA-handlingsplaner spesifikt for hvert direktørområde.
- Kurs og lederopplæring som imøtekommer delmålene.

Tiltak for 2023 kommer i tillegg til de kontinuerlige tiltakene for IA-arbeid som strekker seg gjennom hele 4-års planen. Planen blir jevnlig lagt frem for orientering i organisasjonsutvalget.

Flere i Arbeid – tema «Kommunen som arbeidsgiver»

Temaområde «Kommunen som arbeidsgiver» i Flere i Arbeid skal medvirke til at kommunen rekrutterer flere som står utenfor arbeidslivet inn i kommunale jobber. I tillegg skal arbeidet styrke Kristiansand kommune som en attraktiv arbeidsgiver i et marked der det er konkurranse om arbeidskraften.

Økt lærlingesatsing på alternative opplæringsløp, og utfordre muligheter for oppmykning av tilsetningsreglementet i kommunen er noe av det arbeidet setter søkelys på, i tillegg til å utforske hvilket potensiale det er ved oppgaveforskyving. Dette arbeidet må sees i sammenheng med satsingen

Forutsetninger for å lykkes

på KS-prosjektet TØRN. Kommunen deltar også i KS-prosjektet Inn i jobb, som en del av «Kommunen som arbeidsgiver».

Hvordan kommunen skal møte målkonflikter som gjelder satsing på redusert sykefravær og heltidskultur, samtidig som man skal rekruttere personer med nedsatt arbeidsevne vil være et viktig tema.

Heltid

En høy andel deltidsansatte er en utfordring for kommunen som arbeidsgiver. Flere i heltidsjobber vil gi økt kvalitet på tjenestene og et bedre arbeidsmiljø, og er også avgjørende for å møte framtidens kompetanse- og rekrutteringsbehov. Flere ansatte i hele stillinger kan ses i sammenheng med satsing på redusert sykefravær. Bystyret har vedtatt 2,25 mill. kr årlig til økt heltidssatsing. Prosjektet foreslås avsluttet fra 2025 og arbeidet med heltid følges opp i ordinær drift.

Kommunen sitt arbeid med heltid er organisert som et prosjekt og oppfølgingen av denne saken vil bli gjort i organisasjonsutvalget.

Kommunen bruker FAFO sin definisjon av heltidskultur for Kristiansand kommune. Modellen definerer kommunens grad av heltidskultur i forhold til gjennomsnittlig stillingsstørrelse og andelen heltid.

For kommunen som helhet er måltall for andel heltid 60 % og tilsvarer «kultur med litt av hvert av deltids og heltidsansatte». For gjennomsnittlig stillingsstørrelse er måltallet 86 % og tilsvarer «kultur med omfattende bruk av heltidsansatte».

Livsfasepolitikk

Arbeidet ble satt på vent i 2022, men starter opp i 2023. Det vil gjennom 2023 jobbes med en livsfasepolitikk. Dette er i tråd med vedtatt helhetlige arbeidsgiverpolitikk, der innretningen er å tenke livsfasepolitikk for alle ansatte.

Kompetanse og rekruttering

Arbeidet med handlingsplan for strategisk kompetanseutvikling og rekruttering ble satt på vent i 2022, men tas opp igjen ved inngangen til 2023. Handlingsplanen vil gi noen overordnede føringer for hele kommunen og gi områdene det de trenger av verktøy og maler for å utarbeide sine kompetanseplaner.

Lederopplæring og lederutvikling

Mange av veivalgene i arbeidsgiverstrategien legger tydelige føringer for lederopplæring og lederutvikling. Plan for lederopplæring er publisert på Innafor og er under kontinuerlig utvikling. Eget e-læringsopplegg for nye ledere ble publisert på Innafor januar 2022.

Når det gjelder lederutvikling på tvers av kommunens områder satses det på følgende:

- Alle direktører og kommunalsjefer møtes jevnlig til kommunedirektørens utvidet ledermøte. Utvidet ledermøte bidrar til å utvikle en felles forståelse av ansvar på tvers av områder, sikre at kommunens ledelse er samstemte i utviklingen av kommunen samt utvikle ledere som møter felles utfordringer på en samordnet måte.
- Det er etablert et mentorprogram for ledere i kommunen der ulike kull består av henholdsvis nye ledere og erfarne ledere. Mentorprogrammet bidrar til å sikre god erfaringsdeling og kunnskapsoverføring, og gir ledere en trygg og fortlølig partner for egen utvikling. Mentorprogrammet bidrar også til å bygge opp under ønsket kultur- og kompetanseutvikling i kommunen.
- Med utgangspunkt i ledergruppeprofilen *effect* arbeides det målrettet med ledergruppeutvikling i kommunen.

Forutsetninger for å lykkes

- Oppfølgingsarbeid etter 10-faktor medarbeiderundersøkelse inngår også i kommunens målrettede innsats innen lederutvikling.

Vold og trusler

I 2022 ble det etablert et prosjekt som skal kartlegge kommunens forebygging, håndtering og oppfølging av vold og trusler om vold mot ansatte.

Neste fase i prosjektet er å bearbeide data, vurdere forslag til tiltak og utarbeidelse av overordnet prosedyrer. Prosjektgruppa vil også knytte seg til prosjekter som omhandler adferd som utfordrer og som tenderer inn mot prosjekt vold og trusler.

Driftsmål 2023-2026:

Driftsmål	Indikator	Siste måling 2022	Mål 2023	Mål 2026
Nærværet øker hvert år, og alle ledere har et ekstra søkelys på å redusere arbeidsrelatert sykefravær	Sykefravær i prosent	10,1 %	7,6 %	7,6 %
Kristiansand er en foregangskommune på heltidskultur	Andel medarbeidere i heltidsstillinger	58,1 %	60 %	60 %
	Gjennomsnittlig stillingsstørrelse	80 %	81,5 %	81,5 %

5.3 Kristiansand kommune skal være en kvalitetsbevisst, miljøvennlig og utviklingsorientert

En kvalitetsbevisst og utviklingsorientert kommune

Helhetlig virksomhetsstyring og målrettet internkontroll er viktige forutsetninger for god tillit mellom kommunen som organisasjon og våre innbyggere, brukere, samarbeidspartnere og politikere. Helhetlig virksomhetsstyring skal sikre:

- at kommunen leverer grunnleggende samfunnstjenester med god kvalitet og har effektiv og samordnet forvaltning av fellesskapets ressurser
- målrettet og effektiv drift
- etterlevelse av lover og forskrifter
- oppfølging av politiske vedtak
- risikoreduksjon gjennom målrettet internkontroll
- systematisk læring, kontinuerlig forbedring og utvikling

I alle tjenesteområdene jobbes det kontinuerlig med kvalitetsforbedringer, læring og utviklingsarbeid etter ulike rammeverk og metoder. Dette skjer både i tilknytning til store reformer, større fag- og utviklingsarbeid og i det daglige kontinuerlige forbedringsarbeidet i tjenestene. Dette er nærmere omtalt i områdenes egne kapitler. For å møte komplekse og store utfordringer knyttet til både klimakrise, levekårsutfordringer, demografi og personellmangel er radikale grep gjennom innovasjon og nye måter å samhandle med innbyggere på sentrale virkemidler kommunen jobber med.

Driftsmål 2023-2026:

Driftsmål uten indikator

Kristiansand kommune har en målrettet og risikobasert internkontroll som sikrer at lover og krav blir fulgt samt læring og forbedring i tjenestene

I Kristiansand er samhandling mellom kommunen og innbyggere styrket rundt by- og tjenesteutvikling

Innovasjon og forskning er sentrale elementer i kommunens helhetlige virksomhetsstyring

Prioritert innsats for å nå målene:

I den neste fireårs-perioden vil utvikling av kommunen som *en samhandlende kommune* være høyt prioritert. Det vil også videreutvikling av fellessystemer og metoder som sikrer *god styring og risikobasert internkontroll* være.

God styring – læring og forbedring:

- Gode metoder og verktøy for mål-, resultatoppfølging og styringsdialog mellom ledelsesnivåer utvikles og benyttes.
- Videreutvikle bruken av gode indikatorer for oppfølging av tjenestekvalitet og utviklingsarbeid.
- Forenkle og forbedre styrings- og rapporteringsløsninger.
- Forsterke systematisk brukerinvolvering og brukertilbakemeldinger i forbedrings- og utviklingsarbeid.
- Etablere elektronisk registrering av risikoer i kommunens kvalitetssystem. Målet er å få bedre oversikt over risikoforholdene i tjenestene og forbedre oppfølgingen av risikoene.
- God dokumentstyring (reglementer, prosedyrer, policyer) skal sikre at ansatte og ledere finner den informasjonen de trenger for å gjøre jobben sin på en enkel måte. Tilgjengelighet og innhold forbedres i perioden.
- Meldinger om avvik/uønskede hendelser og idé og forbedringsforslag, er noen av de aller viktigste kildene til forbedring og læring vi har. God avviks-, forbedrings- og læringskultur videreutvikles.

Den samhandlende kommunen:

- Kristiansand kommune skal være en samhandlende kommune, og nye modeller og metoder for hvordan kommunene skal utøve sine ulike roller i velferdssamfunnet, der hvor innbyggere og brukernes ressurser blir sett og brukt, skal utvikles i perioden. I all tjenesteutvikling og forbedringsarbeid er samhandling med innbyggere, brukere og pårørende og ressursene de representerer helt vesentlig. Effektiv samhandling mellom ulike tjenesteytere og samarbeidspartnere internt og eksternt er også av stor betydning. De gode tjenestene og løsningene skapes sammen.

Innovasjon, forskning og utvikling:

- Overordnet mål for forskning og innovasjon i Kristiansand kommune bygger på målene i kommuneplanens satsningsområde Skapende og kompetent. Kommunens satsningsområder for forskning og innovasjon gjenspeiler det utfordringsbildet kommunen som helhet står overfor.

Innovasjons- og forskningsinnsats rettes derfor inn mot fagområder knyttet til utsatte barn og unge, utenforskap, utslippsreduksjoner, samfunnssikkerhet og klimatilpasning. Kommunen jobber aktivt inn mot ulike typer utlysninger om eksterne midler knyttet til disse feltene.

En miljøvennlig organisasjon

Det er i 2022 utarbeidet egne mål og indikatorer for Kristiansand kommunes drift, for bedre å kunne følge opp og evaluere effekten av interne klima- og miljøtiltak i organisasjonen.

I arbeidet med å utarbeide gode indikatorer for klima- og miljømålene, har vi ønsket å tydeliggjøre koblinger til FNs bærekraftsmål og kommunens arbeid med bærekraft. Dette er fremstilt i tabellens venstre kolonne. Målene er også inndelt i ulike kategorier, og for enkelte mål er det vedtatt flere indikatorer for oppfølging i økonomiplanen. Det er i tillegg ønskelig å ha en lengre tidshorisont og se fram mot 2030. Dette samsvarer også med kommuneplanens samfunnsdel, den kommende klima- og miljøstrategien og nasjonale og internasjonale klimamål.

Forutsetninger for å lykkes

Særskilt om kategorien klima: Kommunen som organisasjon utgjør en liten andel av de totale direkte utslippene for kommunen. Det er i realiteten ikke mulig at klimagassutslippene knyttet til drift av egen virksomhet skal reduseres med 80 prosent fra 2020 til 2030 (ref. retningsmål i kommuneplanens samfunnsdel). Energiforbruket til organisasjonen utgjør omtrent halvparten av utslippene for kommunen som organisasjon, og her er det allerede hentet ut store energieffektiviseringer. Kommunen som organisasjon har derfor satt et mer reelt mål om 65 % reduksjon innen 2030.

Særskilt om kategorien tjenestereiser og transport: Det er her lagt til grunn et estimat av antall reiser i 2019, for å sette tall på målene mot 2030. Årene 2020-2021 var preget av en oppfordring til bruk av hjemmekontor og stopp i tjenestereiser som ikke var lovpålagt eller strengt nødvendige begrunnet i koronapandemien. Denne tidsperioden er derfor lite egnet som grunnlag for å beregne nødvendige reduksjoner. Den overordnede intensjonen her er å redusere antall tjenestereiser totalt, men også å forflytte flyreiser over til tog eller fossilfrie transportmidler hvor det er hensiktsmessig.

Driftsmål 2023-2026:

Kategori	Driftsmål	Indikator	Resultat 2021	Mål 2023	Mål 2026	Mål 2030
Klima	Kristiansand kommunes klimagassutslipp knyttet til drift av egen virksomhet er redusert med 65% fra 2021 til 2030	Klimagassutslipp for organisasjonen	6160 tonn CO2e	20 %	40 %	65 %
Bygg og anlegg	Kristiansand kommunes klimagassutslipp fra bygg og anlegg er så lave som mulig	Andel fossilfrie kommunale byggeplasser (%)	57	90 %	100 %	100 %
		Andel utslippsfrie kommunale bygge- og anleggsplasser (%)	0	10 %	80 %	100 %
		Sorteringsgrad for avfall på kommunale bygge- og anleggsplasser økes (%)	81 %	90 %	95 %	100 %
		Avfallsmengde kg/m2 ved avsluttet byggeprosjekt (nybygg)	33 kg	30 kg	20 kg	15 kg
Energi	Kristiansand kommunes energiforbruk er redusert med 8% kWh per m2 fra 2020 til 2030	kWh/m2	103,9 kWh/m2	101,5 kWh/m2	98 kWh/m2	95,5 kWh/m2
Avfall og matsvinn	Kristiansand kommunes produserte mengde restavfall og matsvinn er halvert fra 2021 til 2030	Total mengde restavfall i kg	1.843.252 kg	15 %	30 %	50 %
		Kildesorteringsgrad i % i egen drift per år	91,50 %	93 %	95 %	97,50 %
		Total mengde matsvinn i kg	243.690 kg	15 %	30 %	50 %

Forutsetninger for å lykkes

Kategori	Driftsmål	Indikator	Resultat 2021	Mål 2023	Mål 2026	Mål 2030
Innkjøp og anskaffelser	Kristiansand kommune bruker innkjøp og anskaffelser strategisk for å redusere miljøbelastningen, samt direkte og indirekte klimagassutslipp	Andel miljøsertifiserte leverandører i %	3,5% (2020)	15 %	35 %	60 %
		Antall miljøsertifiserte leverandører	119 (2020)	500	1 500	2 000
		Andel anskaffelser der det er stilt miljøkrav i %	39 %	50 %	70 %	95 %
Tjenestereiser og transport	Kristiansand kommunes reisevirksomhet er redusert og større andel av reiser skjer ved klimavennlig transport	Antall flyreiser	4 500 (2019, anslag nye Krs.)	15 %	30 %	50 %
		Liter drivstoff (eks. anleggsdiesel)	558.761	30 %	60 %	100 %
		Antall togreiser	304	7,5 % (økning)	15 % (økning)	25 % (økning)
Kjøretøy	Kristiansand kommunes klimagassutslipp fra kjøretøy er så lave som mulig	Andel utslippsfrie kjøretøy	44 %	60 % (2022)	80 % (2025)	100 %

5.4 Kristiansand kommune skal være en digital og innovativ organisasjon

Kristiansand kommune skal være ledende innen digitalisering og ta i bruk nye smarte løsninger. Dette gjør kommunen for å tilrettelegge for produktivitet og verdiskaping i samfunnet, og for å skape en enklere hverdag for brukerne.

Når kommunen har lykkes vil:

- brukere oppleve at de er satt i sentrum for løsningene
- brukere ha digitale tjenester som førstevalg
- kommunens offentlige data være tilgjengelig for forskning
- kommunens data danne grunnlaget for nye tjenester
- organisasjonen ha effektiv ressursbruk og tjenester av god kvalitet

For å lykkes med å være en digital og innovativ kommune må organisasjonen særlig jobbe videre med følgende punkter i økonomiplanperioden:

Tydelig retning

Kommunen må vite hvor den skal, og hvilke veier den skal velge i det digitale landskapet. Helhetlige handlingsplaner for digital grunnmur, kompetanseutvikling og utvikling, som igjen danner et veikart for kommunens digitale utvikling blir prioritert. En virksomhetsarkitektur som beskriver stegene som må tas for å komme i mål er nødvendige forutsetninger for å lykkes med arbeidet.

Involvering av brukerne

Kommunen må fremme bruk av ny og innovativ metodikk som involverer ansatte og innbyggere i utvikling og innføring av nye løsninger. Dette gjøres for å sikre at brukeren settes i sentrum, og for å sikre en sømløs og sammenhengende opplevelse. Dersom dette ikke gjøres risikeres det at innførte løsninger ikke dekker de egentlige behovene, og som ikke blir tatt i bruk på den ønskede måten. Det er

et gjennomgående prinsipp at kommunen sikre likeverdige tjenester til alle innbyggere, inkludert mennesker i Kristiansand kommune som ikke kan betjene og bruke digitale tjenester og løsninger.

Kompetanse

Både ansatte og innbyggere må være i stand til å benytte teknologi på en effektiv og sikker måte, og økt kunnskap om informasjonssikkerhet og personvern er et satsningsområde i årene fremover. Det er nødvendig å ha permanente opplærings- og veiledningstilbud tilpasset de ulike gruppene. For å få de ønskede resultatene ut av prosjektene som startes vil kompetansen på prosjektledelse og gevinstarbeid styrkes.

Kommunen har startet et kompetanseløft for digital ledelse og organisatoriske evner for digital transformasjon, det vil videreføres i perioden. Hos IT vil den tekniske kompetansen fortsatt dreie seg om moderne, sikker, skalerbar og robust digital infrastruktur, både som basis for kommunens tjenesteproduksjon og deling av data.

Digital etikk, informasjonssikkerhet, personvern og cybersikkerhet

Digital etikk handler om å ha evne til å vurdere situasjoner og kunne treffe riktige valg, og bruke verktøy på en etisk forsvarlig måte. Varierende digital kompetanse og funksjonsevne gjør at digitale tjenester kan gi frihet til noen, men begrense andre. Universell utforming er en prioritet i perioden.

Personopplysninger skal beskyttes tilfredsstillende. Samtidig skal de være tilgjengelige for de som trenger dem – når de har behov for dem. Alle innbyggerne i kommunen har rett til privatliv og selvbestemmelse over egne personopplysninger. Behandlingen av personopplysninger skal skje på en måte som sikrer forutsigbarhet og forholdsmessighet for enkeltmennesket. Cybersikkerhet omfatter de tekniske sikkerhetstiltak som er nødvendige.

5.5 Kristiansand kommune skal vektlegge samhandling med omverden

Lokal samhandling

Samhandling med frivillige og ideelle organisasjoner og innbyggere utvikles videre. Innbyggertorg, dialogmøter, digitale verktøyer, bydelsutvalg i lokalsamfunnene, samt temamøter med frivillige er eksempler på tiltak som prøves ut de neste årene. I konseptet "Samhandlende kommune" utvikles samarbeidet internt mellom områder, men også med politisk nivå og innbyggerne. Samhandlende kommune sikter mot å utvikle tjenester sammen med innbyggerne, og bruke de ressurser som finnes i lokalsamfunnet, samt skape løsningene for velferd i fellesskap. Gjennom forskningsprosjekter jobbes det i perioden særlig med å styrke det politiske beslutningsgrunnlaget rundt bærekraft og utvikle politiske prosesser som kan ta høyde for samskaping med innbyggerne (SOSLOKAL og Storbyforskning om samskaping).

Regional samhandling

Kristiansand kommune jobber tett sammen med omegnskommunene i Region Kristiansand. Region Kristiansand vedtar årlig en handlingsplan som sees i sammenheng med Regionplan Agder 2030. Satsingene i handlingsplanen er gruppert under de samme tre perspektivene som i regionplanen: Næringsutvikling og samarbeid om nye arbeidsplasser/Levekår, likestilling, inkludering og mangfold/Klima og miljø. Spesielt viktige mål for Region Kristiansand er å tiltrekke seg flere statlige arbeidsplasser, arbeide for å møte levekårsutfordringene spesielt med unge uføre gjennom utprøving av piloter av gode partnerskap mellom regionale aktører og statlige virksomheter, samt sikre ressurser til å utvikle karbonfangst og lagring (CCS).

Samhandling med næringslivet, academia og omegnskommuner er viktig for lokal næringsutvikling. Business Region Kristiansand har ansvar for Kristiansand kommunes næringsarbeid med mål om verdiskaping og vekst i Kristiansandsregionen. Sentrale samarbeidsområder er å tilrettelegge for flere

Forutsetninger for å lykkes

arbeidsplasser og omstilling i næringslivet. Kommunene i regionen viderefører samarbeidet og felles satsinger i Strategisk næringsplan for Kristiansandsregionen (fra 2014) gjennom nylig vedtatt handlingsplan. Etter initiativ fra Kristiansand kommune er det igangsatt et arbeid for å oppdatere Strategisk næringsplan.

Samhandlingen på Agdernivå foregår i stor grad gjennom den regionale samhandlingsstrukturen *#vårtagder* som startet opp i 2021. *#vårtagder* er et strukturert samarbeid på tvers av forvaltningsnivåer, fagområder og sektorer, og følger opp målene i Regionplan Agder 2030 med handlingsprogram. Målet er at Agder skal få til store felles satsinger for å utvikle regionen og styrke Agders posisjon nasjonalt. Kristiansand vil fortsette å bidra med toppledere og fagpersoner både i forum for samfunnsutvikling og i ulike støttenettverk. Kristiansand leder nettverket for «Ett digitalt Agder», oppvekstnettverket samt programmet «Flere i arbeid» som er spesielt nevnt i handlingsprogrammet. I tillegg bidrar Kristiansand med betydelige ressurser i videre utvikling av samarbeidet mellom kommuner og sykehus i strategiske samarbeid på helsefeltet regionalt og som har nasjonal verdi.

Universitet i Agder er en sentral samarbeidspartner for Kristiansand, og samarbeid på toppledernivå vil videreføres i 2023. Kristiansand vil i løpet av 2023 etablere et mer målrettet partnersamarbeid om studenttrivsel, for å styrke studenters tilhørighet under studietiden og med mål om å bli en enda mer attraktiv by å bosette seg i etter endte studier. Kommunen vil også forsterke sitt omfattende faglige samarbeid med UiA gjennom forsknings- og utviklingsprosjekt, studentpraksis, oppgaveskriving og faglige nettverk.

Nasjonal samhandling

Kristiansand vil videreføre samarbeidet med andre storbyer gjennom ulike faglige og strategiske nettverk. Blant annet skal Kristiansand fortsatt ivareta ledelsen av KS storbynettverk, både på administrativt og politisk nivå.

Kristiansand vil videreføre deltakelse i ASSS-samarbeidet med de 10 største kommunene, og deltakelsen i tjenestevise nettverksgrupper for å utvikle og bruke sammenlignbare data for å forbedre egne tjenester. De 10 største kommunene («K10») vil også være utgangspunkt for faglig, strategisk samarbeid om flere tema, for eksempel storbyenes arbeidsgivernettsverk, helseledernettsverket og næringsledernettsverk.

Kristiansand vil fortsatt ha en aktiv rolle i det som vil være relevante og strategisk viktige nasjonale nettverk, som nettverk for universitetskommuner i regi av Trondheim kommune og nasjonal gruppe for etableringer av kommunenes sentrale forskningsorgan (KSF) i ulike regioner i Norge.

Kristiansand spiller en sentral rolle i det nasjonale Bærekraftsnettverket, med representasjon i styringsgruppe og sekretariat. Nettverket består av 21 kommuner og fylkeskommuner som sammen med KS skal mobilisere til økt fart i kommunesektorens arbeid for å realisere FNs bærekraftsmål innen 2030. Arbeidet er fundert på prinsippene for bærekraftig omstilling som beskrevet i Stavangererklæringen fra 2019; 1) Gi alle kunnskap om status på bærekraftsmålene i sitt lokalsamfunn, 2) Utvikle planer for samfunnsutvikling som viser hvordan vi skal nå bærekraftsmålene, 3) Mobilisere og støtte innbyggere, næringsliv, organisasjoner og academia som bidrar til bærekraftig utvikling og 4) Måle og evaluere effekten av innsatsen.

Felles kommunal journal er et samarbeidsprosjekt mellom kommunene og staten. Det samarbeides om digitale fellesløsninger som skal møte fremtidens krav til samhandling på tvers av behandlingsnivåer, mellom virksomheter og innad i kommunene i helse- og omsorgssektoren. Kristiansand kommune har deltatt aktivt i prosjektet som en av åtte samarbeidskommuner, har flere ressurser involvert i det

nasjonale prosjektet fra mange ulike fagfelt (økonomi, organisasjon og samhandling og innovasjon), og er representert i det nasjonale prosjektstyret.

Samhandling internasjonalt

Kristiansand skal være en vekstkraftig, nasjonalt ledende og internasjonalt orientert regionhovedstad, ifølge kommuneplanens samfunnsdel og kommunens internasjonale strategi. For å kunne oppnå målene vil samarbeid i faglige nettverk og prosjekter på tvers av landegrensener være en forutsetning. Kommunen deltar i dag i EU finansierte prosjekter innen ehelse og grønn innovasjon.

Norge er sterkt knyttet til EU gjennom EØS avtalen. EUs politikk innen energi, vekst, nye jobber, et sosialt Europa, ny helhetlig grønn politikk, digitalisering, europeisk demokrati samt forskningsprogrammet Horisont Europa blir trolig enda viktigere med økende strømpriser og den russiske krigføringen i Ukraina også for kommunesektoren. Europeisk samarbeid innen helse var svært viktig under pandemien, og solidaritet og samarbeid med Ukraina vil være viktig oppgave fremover. Kunnskap om EU politikk og Europeisk samarbeid og utvikling bør derfor styrkes i tiden som kommer.

Det er planlagt at samarbeidet med Europarådet, Kilden, Cultiva, Arkivet, SKMU, UiA og Agder fylkeskommune om Europakonferansen for demokrati og menneskerettigheter på Europadagen, 5. mai, vil fortsette i årene som kommer, i tillegg supplert med en demokratiuke som i 2022.

5.6 Kristiansand kommune skal være rustet til å møte klimautfordringer og uønskede hendelser

Kommunen skal ha en god beredskap til å møte uønskede hendelser og være forberedt til å møte selv den ukjente hendelsen.

Kommunens helhetlige risiko- og sårbarhetsanalyse må understøttes av systematiske risikovurderinger på tjenesteområdene. Robuste beredskapsressurser må bygges for å møte det som sannsynlig kan skje og det må utvikles planer og tiltakskort selv for scenario som det er lite sannsynlig at skal skje. Relevante kommunale planer må oppdateres med all kjent risiko for på den måten å håndtere både klimautviklingen og uønskede hendelser.

Kommunens samhandling med eiere av kritisk infrastruktur er vesentlig for å sikre kritiske samfunnsfunksjoner. En fortsatt satsing og utvikling av beslutningsstøtte og regelmessig øving for å sikre samhandling er vesentlig for utvikling av beredskapen i kommunen.

Alle hendelser kommunen så langt er blitt utsatt for har vist at kommunens ledelse og ansatte har gode planer for rask mobilisering og respons. Samhandling under kriser og øvelser åpner også for nye muligheter til å bygge bærekraftig organisasjon.

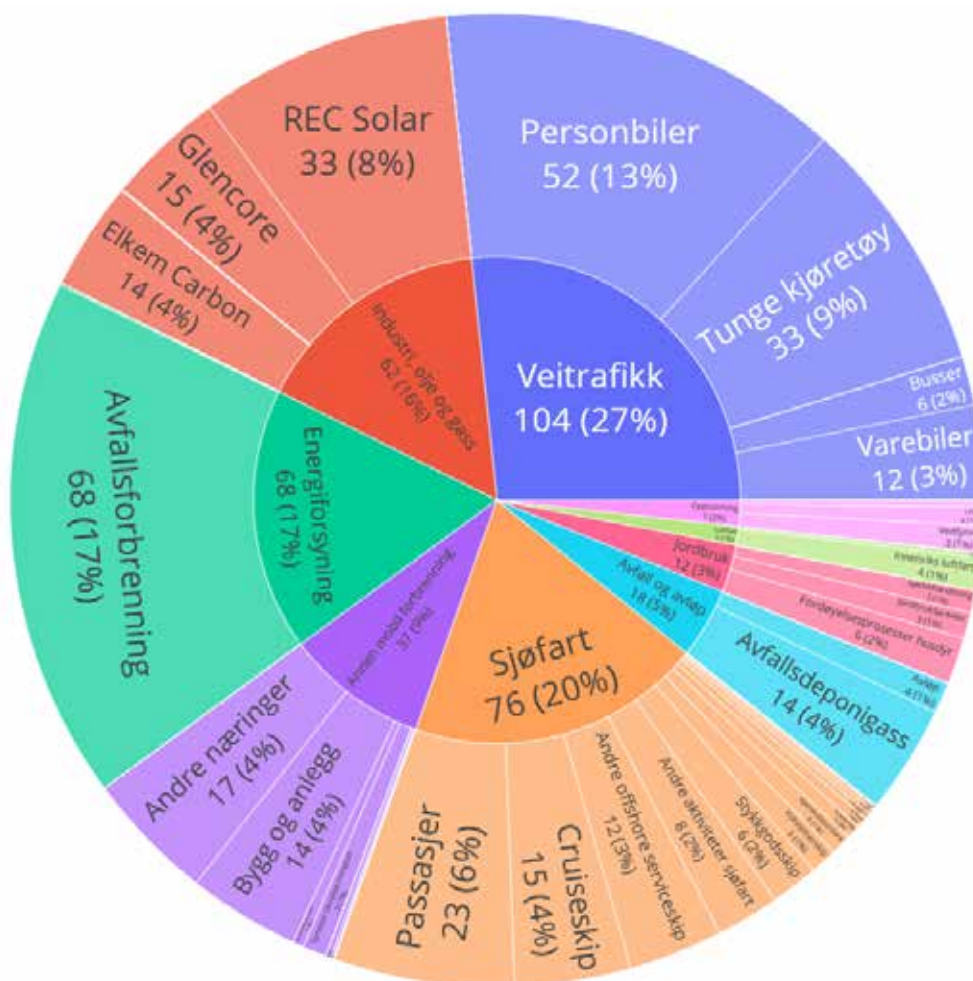
Åpenhet og tillitt til befolkningen er en forutsetning for å møte det uventede og uønskede som kommunen kan bli utsatt for. Tillit må bygges i fredstid for å kunne virke under hendelser. Kultur og innbyggerdialog har hovedansvar for oppfølging av kommunikasjonsplaner i beredskapssituasjoner.

Kommunens vedtatte strategi- og tiltaksplan for klimatilpasninger legges til grunn for mål og tiltak i alle tjenesteområder i kommunen. By- og stedsutvikling har koordineringsansvaret for oppfølging av planene.

6 Klimabudsjett

6.1 Innledning

Klimabudsjettet er et styringsverktøy som skal vise klimagassutslippene i egen kommune og gi en oversikt over innførte og aktuelle tiltak som vil føre til reduksjon av klimagassutslippene. Klimagassene fører til en global oppvarming, som har innvirkning på miljøet, lokalt og globalt. Klimabudsjettet for 2023-2026 er det femte budsjettet som utarbeides for Kristiansand. Arbeidet med budsjettene fortsetter å utvikle seg i takt med økt kunnskap, erfaring, og forbedring av metodene samt grunnlagene for å beregne utslipp av klimagasser. CICERO har på oppdrag fra Kristiansand kommune utarbeidet en grundig analyse av hvordan klimagassutslippene kan reduseres i rapporten «Kristiansands klimagassutslipp mot 2030». Metodikken brukt i denne rapporten er lagt til grunn for beregningene som er fremstilt i budsjettet for 2023 – 2026. I år bidro hele organisasjonen i større grad til å identifisere potensielt effektive klimatiltak fra utover de som er inkludert i rapporten. Videre har kommunen etablert en løpende dialog med noen av de strategiske selskapene der kommunen er eier eller deleier. Kommunen har også engasjert de større industriaktørene for å tilrettelegge og samarbeide om reduksjon av klimagasser innenfor kommunens geografiske område, samt starte arbeidet med å evaluere de indirekte utslippene utenfor kommunegrensene som er vanskeligere å kvantifisere. Alt dette vil bidra i større grad til å komme nærmere Kristiansands klimamål.

Figur 13: Fordeling av klimagassutslippene i Kristiansand i 2020, i henhold til Miljødirektoratet kommunefordelte klimagass statistikk, fordelt på sektorer (innerste sirkel) og mer detaljerte utslippskilder (ytterste sirkel). Tallene angir utslipp i 1000 tonn CO₂-ekvivalenter, med prosentandel av samlet utslipp i parentes.

Sammendrag av årets kommunefordelte klimagass statistikk for Kristiansand

De direkte klimagassutslippene fra Kristiansand kommune som geografisk område var 388 783 tonn CO₂-ekvivalenter i 2020 ifølge miljødirektoratets kommunefordelte klimagass statistikk (se figur). Dette var en nedgang på 1 % i forhold til 2020 og 7,9 % i forhold til 2015. For å komme i rute med målene om 80 % reduksjon innen 2030 skulle det til nå vært en nedgang i underkant av 27 % ved utgangen av 2020, et gap på 19,1 % i forhold til målbanen. Direkte utslipp fra Kristiansand kommune som organisasjon i 2020 er anslått til 6 708 tonn CO₂-ekvivalenter, som tilsvarer litt under 2 % av de totale direkte utslippene for kommunen. Det gjør kommunen som organisasjon til en liten brikke i de totale klimagassutslippene, og plasserer oss som en aktør som må arbeide utad mot våre innbyggere og næringsliv for å ha noen vesentlig effekt på de større utslippene.

Som geografisk område har Kristiansand kommune mange store utslippskilder uten at noen enkelt kilde dominerer. Dette gjør at omfattende utslippskutt krever innsats på flere områder enn i kommuner med et mer ensformig utslippsbilde. I Kristiansand Kommune er det tre store industrivirksomheter med store prosessrelaterte klimagassutslipp, større sjøfartsutslipp enn i mange kommuner på grunn av Hirtshalsfergene og mye annen sjøfartsaktivitet, et regionalt avfallsforbrenningsanlegg, samt Kjevik lufthavn som gjør at kommunen også har utslipp fra luftfart. I tillegg til disse kildene har Kristiansand relativt store utslipp fra veitransport og fra bygg- og anleggsvirksomhet, på lik linje med de fleste bykommuner.

Det er viktig å understreke at industrivirksomhetene, sjøfarten og Returkraft gir viktige bidrag både til Kristiansands og norsk økonomi, og gir utslipp i Kristiansand fordi aktivitetene finner sted innenfor Kristiansands grenser. Aktivitetene ville gitt minst like store eller sannsynligvis større utslipp andre steder i verden, så å bygge dem ned eller flytte dem ut av kommunen har ingen hensikt fra et større klimaperspektiv. Men kommunen må medvirke til at utslippene lokalt reduseres ytterligere og til slutt nærmer seg null.

For bygg- og anleggsnæringen er det viktig å legge til rette for utslippsfrie byggeplasser, gode materialvalg og økt grad av gjenbruk av bygg og materialer. For transportsektoren er det viktig å videreutvikle byen slik at det blir mindre behov for transport og å sørge for sterkere insentiver til å velge kollektive eller utslippsfrie løsninger. Dette må gjøres ved å tilrettelegge for økt bruk av kollektive transportmidler, sykling og gange. Også ved å bedre tilretteleggingen for, og gjøre det relativt sett billigere, å bruke nye tekniske løsninger som eksempelvis elektrisitet og hydrogen. Det krever utbygging av lade og fyllings infrastruktur rettet mot transportsektor og bygg- og anleggsbransjen.

For å redusere CO₂-utslipp fra avfallsforbrenning er det viktig å sortere ut mest mulig plast og tekstiler, og etter hvert å etablere storskala karbonfangst. Slike tiltak vil også gi muligheter for negative utslipp gjennom at biogent CO₂ (fra papir, trevirke, matrester, etc.) også fanges. I industrien vil det være viktig å fortsette arbeid med å minimere utslippene fra de eksisterende prosessene, men store kutt vil avhenge enten av at det fossile karbonet som brukes i prosessene erstattes av biokarbon, og/eller karbonfangst for lagring eller videre bruk.

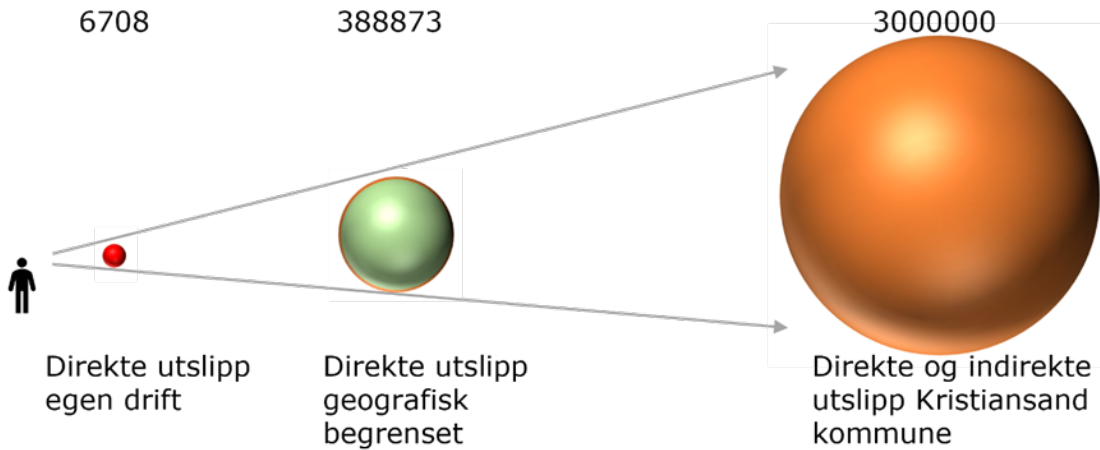
For å redusere utslippene fra sjøfart ytterligere, må satsingen på landstrøm videreføres og utvides. Kommunen er i en aktiv dialog med aktører om hvordan man best kan tilrettelegge for, og gi insentiver til, å ta i bruk nye løsninger som elektrisk drift, hydrogen eller ammoniakk.

Klimagass typer

I klimagass statistikken fra Miljødirektoratet for Kristiansand kommune skilles det mellom direkte og indirekte utslipp:

Direkte utslipp: De utslippene som fysisk skjer innenfor grensene til Kristiansand kommune som geografisk område.

Indirekte utslipp: Utslipp som fysisk skjer utenfor Kristiansands grenser, men som forårsakes av kommunens og innbyggernes forbruk av varer og tjenester, samt bygge- og anleggsaktivitet innenfor kommunegrensen (forbundet med hele forsyningskjeden, inkludert transport, produksjon, og utvinning av råvarer).

Figur 14: Sammenligning av utslipps-størrelser for klimagassutslippene tilskrevet Kristiansand.

Det er kun de direkte utslippene som legges til grunn for miljødirektoratets kommunefordelte klimagass statistikk og andre offentlige utslippsstatistikker, og som ligger til grunn for Kristiansand kommunes mål for utslippsreduksjoner fra 2015 til 2030. De indirekte utslippene er vanskeligere å måle og forbundet med stor usikkerhet, men antas ifølge IPCC å være opptil 6-10 ganger høyere enn de direkte utslippene (se figur). Det er samlede, globale utslipp som bestemmer temperaturøkningen, og det er derfor avgjørende å arbeide for å minimere de indirekte utslippene, selv om den lokale effekten kan være mindre synlig og vanskeligere å måle enn kutt i de direkte utslippene. Her vil arbeid med sirkulær økonomi og gjenbruk samt redusert matsvinn og kjøttforbruk være viktig. For å redusere indirekte utslipp fra kommunal virksomhet vil det også være avgjørende å stille krav om utslippsregnskap og bruke klimafotavtrykk som et vurderingskriterium i kommunale anskaffelsesprosesser. I tillegg vil holdningsskapende arbeid være nødvendig for å endre forbruksvaner og bidra til en omstilling til lavutslippssamfunnet.

6.2 Kristiansands mål om 80 % kutt i klimagassutslippene

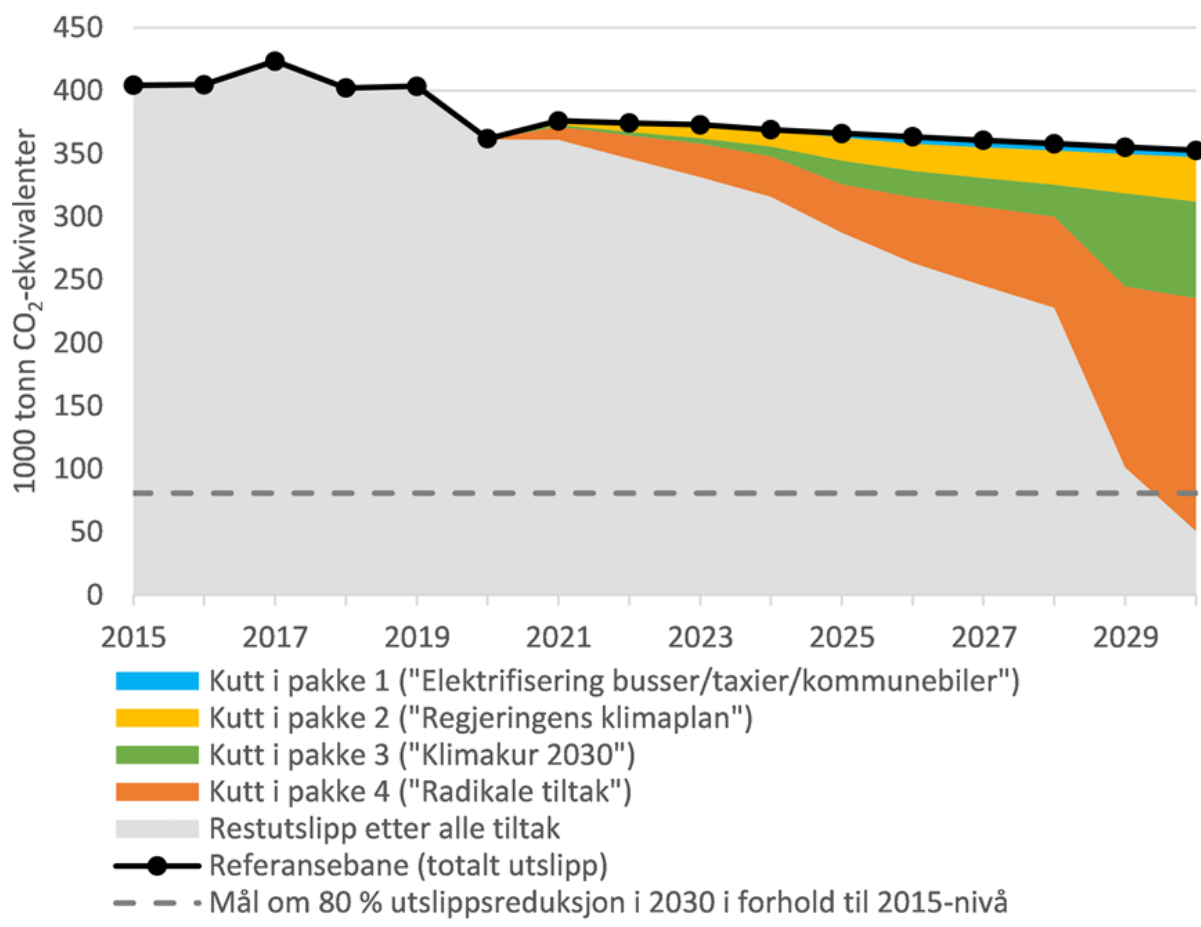
Kristiansand har satt et ambisiøst mål om å redusere sine direkte klimagassutslipp med 80 % i forhold til referanseåret 2015. Det å nå målet om 80 prosent kutt i de direkte klimagass utslippene vil i stor grad avhenge av statlige og internasjonale føringer som må følges opp på kommunalt nivå. Eksempler på dette er størrelsen på CO₂-avgiften, differensiering i støtte og avgifter på elektriske og fossile kjøretøy, statlige for- og påbud som forbud mot bruk av fossil mineralolje til byggvarme og byggtørk, samt mulige framtidige forskrifter om bruk av fossil gass. Samtidig kan kommunen oppnå betydelige deler av kuttene gjennom en rekke kommunale virkemidler. Disse kan inkludere tilgang og avgifter på parkering, bompenger og utvidet kollektivtilbud, krav om utslippsfrie byggeplasser i egne byggeprosjekter, tilrettelegging for elektrisk drift på andre bygge- og anleggsplasser, landstrøm og insentiver til lavutslipp i havna, samt forberedende arbeid for å kunne anlegge karbonfangst hos Returkraft. Kommunen har også en viktig rolle når det gjelder å samhandle med samfunnet lokalt, og som en katalysator for å iverksette utslippsreducerende tiltak i industrien, private og statlige utbyggere og andre ikke-kommunale aktører i Kristiansand.

Klimabudsjettet utvikles kontinuerlig med hensikt til å sette mål for og gi oversikt over dette arbeidet med reduksjon i utslippene. I tillegg er klimabudsjettet et viktig verktøy for å strukturere og følge opp

arbeidet med å redusere klimagassutslippene innen egen drift, og for å fremme klima og miljø i eierskapsdialoger med selskapene der kommunen er eier eller deleier.

CICEROs tiltaks-rapport

Under Parisavtalen har Norge meldt inn mål om reduserte klimagassutslipp med 50-55 % innen 2030. I kommuneplanens samfunnsdel er det vedtatt at Kristiansand skal bli et sosialt rettferdig lavutslippssamfunn med 80 % lavere klimagassutslipp i 2030 enn i 2015. Rapporten fra CICERO «Kristiansands klimagassutslipp mot 2030» viser at det er mulig å nå en reduksjon av klimagassutslippene med 80 % innen 2030, men dette forutsetter det som i CICEROs rapport er kalt radikale tiltak, men heller rettere sagt er nødvendige og inngripende tiltak.

Figur 15: Effekt av tiltak per tiltakspakke i CICEROs utslippsframskrivinger for Kristiansand. Rapporten er fra juni 2021, og utslippstallene avviker derfor en anelse fra siste revisjon av Miljødirektoratets kommunefordelte klimagass statistikk, som ble utgitt i januar 2022.

Tiltaksberegningene er satt sammen i fire ulike tiltakspakker, som både er tematisk gruppert og samtidig gjenspeiler både økende effekt og stigende ambisjonsnivå. Tiltakspakkene er markert med ulike farger, og understreker at også radikale tiltak må gjennomføres (se figur) for å nå kommunens klimamål. Med andre ord, vil vi gjøre «for lite, for sent» med de tre mindre ambisiøse tiltakspakkene. Detaljert beskrivelse av tiltakspakkene er beskrevet i rapporten «Kristiansands klimagassutslipp mot 2030». En rekke av Kristiansands kommunes egne tiltak faller inn i tiltakspakke 1, med flere tiltak spilt inn av våre egne avdelinger etter at CICEROs rapport ble ferdigstilt.

Tiltakene i den mest ambisiøse pakken, «Radikale tiltak», tilnærmet forbyr bruk av fossile alternativer i Kristiansand. Men, det er antagelig i realiteten «for lite, for sent». Disse omfatter tiltak som påbud om bruk av landstrøm, forbud mot fossile person- og varebiler innenfor kommunegrensen, og påbudt omlasting av varer til nullutslippsvarebiler ved kommunegrensen for fossile godsvogner og lignende. Fossile klimagassutslipp vil fortsatt finnes i deler av sjøfart (særlig gjennomseiling), restutslipp fra karbonfangst i avfallsforbrenning og industri, samt CH₄- og N₂O-utslipp i jordbruk, avfall og avløp, og fra bruk av biodrivstoff i andre sektorer.

Tiltakene i CICEROs rapport er overordnede, og rapporten inneholder ingen inngående analyse av virkemidler eller av hvordan tiltakene bør realiseres på detaljnivå. De må derfor konkretiseres gjennom tiltak i klimabudsjettet, og i mange tilfeller vil flere mindre og detaljerte tiltak/virkemidler være nødvendig for å oppnå den fulle effekten fra et gitt tiltak i rapporten.

Mange av tiltakene i CICEROs rapport er nedskalerte tiltak fra nasjonale utredninger, og er ikke begrenset til tiltak som kan gjennomføres av kommunen alene. Rapporten understreker at mange av tiltakene vil avhenge av statlige føringer, vedtak eller støtte, og/eller initiativ eller medvirkning fra private aktører. Dette gjelder tiltak som å fase ut salg av fossile personbiler innen 2025, forbud mot fossile kjøretøy eller motorredskaper innen 2030, bruk av biokarbon eller karbonfangst i industrielle prosesser, fossilfri drift for skip under inn- og utseiling til havna, karbonfangst på avfallsforbrenning hos Returkraft (på grunn av kostnadene og kompleksiteten i tiltaket), eller CO₂-avgifter og andre økonomiske virkemidler som vil være nødvendige for å utløse tiltakene uten eksplisitte påbud/forbud. For slike tiltak er det likevel viktig og nødvendig at kommunen identifiserer og tar initiativ til å sette i gang de prosessene og samtalene som er nødvendige for at tiltakene skal gjennomføres, tar en koordinerende rolle der det er hensiktsmessig, og gir nødvendig økonomisk støtte og innfører nødvendige insentiver der hvor det er mulig. Selv om mange virkemidler vil kreve statlige vedtak eller forskrifter, er det ikke sikkert at dette vil skje med mindre Kristiansand kommune eksplisitt ber statlige myndigheter om det.

Selv om mange tiltak i CICEROs rapport ikke er mulig å gjennomføre fullstendig uten statlig medvirkning, kan kommunen likevel oppnå deler av effekten av tiltakene på egen hånd. For eksempel vil nullutslippssoner eller totalforbud mot fossile kjøretøy kreve statlige forskrifter, men kommunen kan oppnå deler av effekten gjennom bompenger og parkeringsforskrifter som oppmuntrer til større elbilandel, redusert privatbilkjøring, og økt bruk av kollektivtransport. Tilsvarende vil en total utfasing av fossilt brennstoff i sjøfart, i bygg- og anlegg og andre typer motorredskaper kreve medvirkning fra både staten og fra private aktører, men kommunen kan redusere utslippene betydelig gjennom videre utbygging av landstrøm og differensierte havneavgifter, gjennom krav til fossilfri eller utslippsfri drift i kommunale bygge- og anleggsprosjekter, samt elektrifisering av egen maskinpark. Kommunale støtteordninger som Klimafondet og andre typer støtte og insentiver kan også bidra til å utløse tiltak hos ikke-kommunale aktører som kan oppnå deler av utslippsmålet.

Kommunens egne innspilte tiltak

I tillegg til å medvirke til direkte og indirekte utslippsreduksjoner, har kommunen også en viktig oppgave i å veilede innbyggere og virksomheter om hvordan de kan gjøre klimavennlige valg, gjennom for eksempel informasjonskampanjer, arrangementer, informasjonsordninger og undervisningsopplegg. Kristiansands ambisiøse klimamål vil kreve omfattende endringer som ikke kan oppnås gjennom individuelle atferdsendringer hos innbyggerne alene. Men holdningsendringer og mer klimavennlige forbruksmønstre vil likevel gjøre de nødvendige utslippskuttene betydelig lettere å oppnå, gjennom å redusere omfanget av de utslippene som må fjernes, og mulig gjennom å gjøre det lettere å ta de krevende politiske avgjørelsene som vil være nødvendige.

I år har klimabudsjettet-teamet gjort et betydelig arbeid for å følge opp og fordele klimatiltakene i rapporten «Kristiansands klimagassutslipp mot 2030» i hele organisasjonen. Videre har teamet gjennomført flere innspillmøter med alle kommunalområder, og også med noen av de selskapene der kommunen er eier/deleier. Disse er som følge: Avfall Sør, Returkraft, Kristiansand Havn, KNAS, og AKT. Andre store industriaktører som REC Solar, Elkem Carbon, og Glencore Nikkelverk er også engasjert for å arbeide videre mot reduserte utslipp av klimagasser lokalt.

I årets klimabudsjett er det spilt inn en rekke mulige utslippsreducerende tiltak både fra de kommunale områdene og fra kommunalt eide selskaper. Det er kun noen av disse tiltakene som gir en kvantifiserbar og forutsigbar reduksjon i direkte utslipp (dvs. utslipp innenfor Kristiansands grenser).

En stor gruppe små tiltak eller tiltak ved små virksomheter vil utvilsomt gi betydelige reduksjoner i direkte utslipp på de aktuelle områdene. Disse tiltakene er ikke kvantifisert fordi effekten er svært krevende å forutsi, og i mange tilfeller beskjedne i forhold til kommunens samlede utslipp. Dette gjelder særlig tiltak som støtte til elsykkel, sykkelparkering, tilrettelegging for elbiler, og mange andre tiltak for å redusere bruk av privatbil eller kjøring i tjenesten. Ytterligere noen tiltak gir reduksjoner i indirekte utslipp, spesielt de som går på kravstilling i innkjøpsprosesser og økt gjenbruk eller andre tiltak for sirkulær økonomi. Det er krevende å beregne presist hvor store reduksjonene i indirekte utslipp blir, og dette er derfor ikke gjennomgående gjort, men tiltakene er ikke desto mindre viktige. Mange av disse tiltakene bidrar til andre bærekraftsmål enn bare reduserte klimagassutslipp. Til slutt er det en stor gruppe tiltak som handler om informasjonsarbeid, holdningsskapende arbeid og støtteordninger. Disse er også viktige tiltak og representerer et kjerneområde for kommunens klimaarbeid, men det er i liten grad mulig å beregne hvor store utslippsreduksjoner disse tiltakene vil føre til.

Innføring av klima- og miljømål for Kristiansand kommune som organisasjon

Selv om kommunen som organisasjon står for en relativt liten del av de totale direkte og indirekte klimagassutslippene for Kristiansand er det viktig at en fremstår og handler i samsvar med de overordnede intensjonene om å nå målet om 80 % klimagasskutt innen 2030. I tråd med det ble det reist et forslag til vedtak om klima- og miljømål for Kristiansand kommune som organisasjon med mål og indikatorer. Disse målene og indikatorene for å beregne fremdriften ble vedtatt på kommunedirektørens ledermøte den 15.08.2022.

Målene, beskrevet nedenfor, vil bli fulgt opp av kommunalsjefområdet for Klima og arealutvikling ved Miljøvernheten. Målene er konkrete og målbare, samkjørt med kommunens strategi og handlingsplan for klima- og miljø, en del av økonomiplanen, og følger klimamålene satt av politikerne.

Klima – Kommunen som organisasjon utgjør en liten andel av de totale direkte utslippene for kommunen. Det er i realiteten ikke mulig at klimagassutslippene knyttet til drift av egen virksomhet skal reduseres med 80 prosent fra 2020 til 2030. Energiforbruket til organisasjonen utgjør omtrent halvparten av utslippene for kommunen som organisasjon, og her er det allerede hentet ut store energieffektiviseringer. Kommunen som organisasjon har derfor satt et mer reelt mål om 65 % reduksjon innen 2030.

Bygg og anlegg – For kategorien bygg og anlegg er progresjonen mot 100 prosent fossilfrie og utslippsfrie bygge- og anleggsplasser avhengig av utbygging av lade-nettverk, tilgjengelighet av alternative drivstoffer, og betydelige investeringer i utslippsfrie ikke-fossile maskiner. Dette gjelder konkret for kommunen som organisasjon, men vil også gjelde som premiss ved kommunens anskaffelser.

Energi – Energiforbruket til kommunen som organisasjon er allerede til en viss grad optimalisert. I 2016 ble Kristiansand Eiendom, som første byggeier i Norge, sertifisert innen energiledelse etter den

internasjonale ISO 50001-standarden. En videre reduksjon på 8 % per m² frem til 2030 er avhengig av økte økonomiske bevilgninger, samt en mulighetsstudie, jamfør innspill til økonomiplan 2023 -2026.

Avfall og matsvinn – I samsvar med nasjonalt mål om reduksjon av restavfall og matsvinn er det her satt mål om 50 % reduksjon innen 2030. Bystyret i Kristiansand har også vedtatt at Kristiansand skal bli best i Norge på ikke å kaste mat. Kildesorteringen i organisasjonen er allerede veldig høy (over 90 %), men vi regner med at dette kan forbedres til bortimot 97,5 % i 2030.

Innkjøp og anskaffelser – I denne kategorien ligger det et betydelig potensial for kommunen som organisasjon. Ved å øke andelen miljøsertifiserte leverandører, samt stille miljøkrav til disse hvor det er relevant, kan kommunen som organisasjon påvirke både egne direkte klimagassutslipp og de indirekte utslippene. Når det gjelder andel miljøsertifiserte leverandører, er dette i realiteten høyere enn det som er lagt til grunn som referanseverdi. Dette fordi leverandører ikke tidligere har blitt registrert med miljøledelsessystem, når det ikke var stilt krav om dette i tidligere innkjøpsprosesser. Det er likevel grunn til å anta at en stor andel av disse leverandørene har et miljøledelsessystem, og at dette blir bedre registret ved fremtidige anskaffelser.

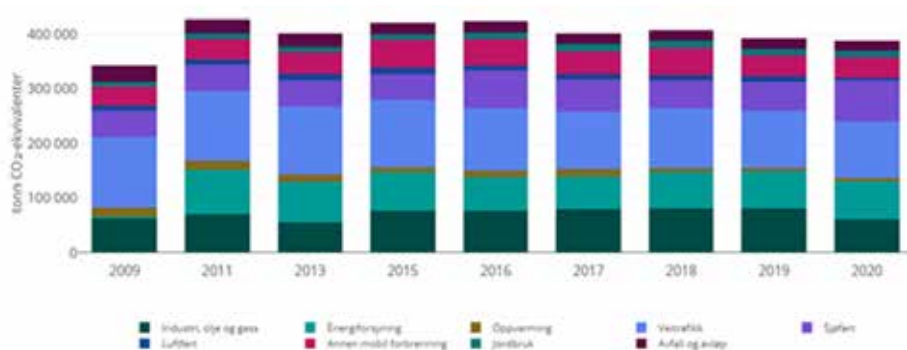
Tjenestereiser og transport – Det er her lagt til grunn et estimat av antall reiser i 2019, for å sette tall på målene mot 2030. Årene 2020-21 var preget av en oppfordring til bruk av hjemmekontor og stopp i tjenestereiser som ikke var lovpålagt eller strengt nødvendige begrunnet i koronapandemien. Denne tidsperioden er derfor lite egnet som grunnlag for å beregne nødvendige reduksjoner. Den overordnede intensjonen her er å redusere antall tjenestereiser totalt, men også å forflytte flyreiser over til tog eller fossilfrie transportmidler hvor det er hensiktsmessig.

Kjøretøy – Denne kategorien inkluderer hele kommunens bil- og maskinpark. I første omgang er indikatoren valgt for å måle utviklingen på kommunens bilpark. Utsiftingen av mindre biler og varebiler er godt på vei, og målet for 2030 er satt til 100 %. Dette vil sannsynligvis gi gode utslag på de totale klimagassutslippene for kommunen som organisasjon.

Det er så langt ikke valgt noen indikator for kommunens bygg- og anleggsmaskiner. Begrunnelsen her er delvis at utskiftingen av disse til fossilfrie alternativer, er avhengig av store investeringer. I tillegg kreves det tilrettelegging av et marked som tilbyr egnede maskiner og en infrastruktur for ladning og påfylling som gjør bruken hensiktsmessig. Dette er forhold som i det vesentlige ligger utenfor kommunens kontroll.

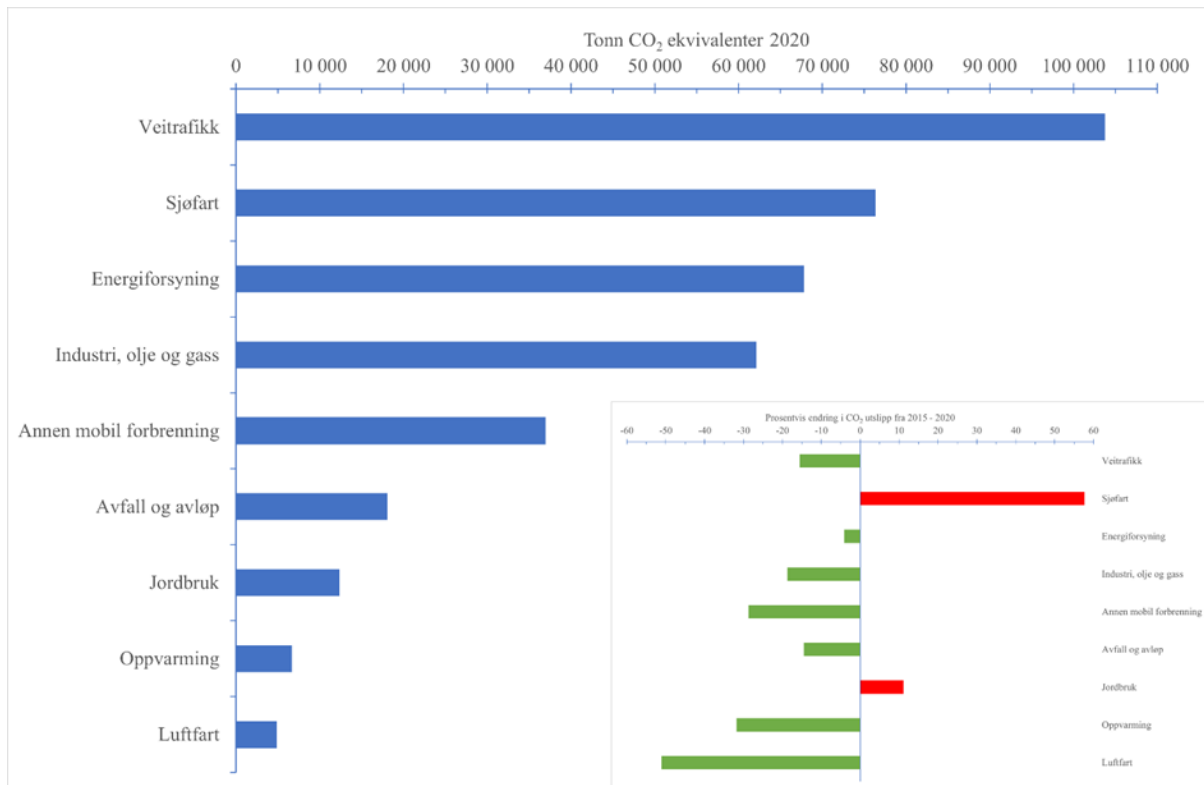
6.3 Fordeling av klimagassutslippene i Kristiansand kommune

Miljødirektoratet kommunefordelte klimagass statistikk publiseres årlig og utgjør basisgrunnlaget for Kristiansands klimabudsjett. Klimagass statistikken viser utslipp av klimagasser i Kristiansand, innenfor kommunens grenser (direkte utslipp).

Figur 16: Sektorfordelte utslipp per år i Kristiansand kommune.

Fra 2015 til 2020 har utslippene gått ned i alle sektorer, med unntak av sjøfart og jordbruk. Nedgangen er størst i sektorene veitrafikk, industri og annen mobil forbrenning, men også luftfart, oppvarming, avfall og avløp og energiforsyning har hatt betydelig nedgang. Fra 2019 til 2020 er det en beskjeden nedgang i de samlede utslippene, men på sektornivå har det vært en kraftig reduksjon i utslippene fra industri og fra luftfartssektoren som langt på vei oppveies av en nesten like kraftig økning i utslipp fra sjøfartssektoren.

Figur 17: Sektorfordelte klimagassutslipp og prosentvise endringer fra referanseåret 2015 for Kristiansand kommune.

Den store nedgangen i utslipp fra veitrafikksektoren skyldes i all hovedsak at elbilandelen for personbiler økte fra 3 til 15 prosent fra 2015 til 2020, samt økninger i omsetningskravet for biodrivstoff. For industrisektoren økte utslippene noe i første del av perioden, før de gikk kraftig ned fra 2019 til 2020. Nesten hele reduksjonen for industrisektoren fra 2019 til 2020 kom fra lavere utslipp hos REC Solar, blant annet som følge av produksjonsstans deler av året, og oppstart av ny produksjonsprosess hvor solcellesilisium produseres fra silisiumspon med mye lavere utslipp enn fra en tradisjonell silisiumsovn. Utslippene fra luftfartssektoren ble halvert fra 2019 til 2020, noe som skyldes at dette var den sektoren som ble hardest rammet av pandemien. For sektoren annen mobil forbrenning er det stor usikkerhet i kommunefordelingen av utslipp og det er uklart om nedgangen skyldes lokale forhold eller først og fremst reflekterer en nedgang på nasjonalt nivå.

For sjøfartssektoren førte pandemien til lavere trafikk av mange typer skip, men til gjengjeld ble mange skip liggende i opplag eller svært lenge i havn i forhold til vanlig. Selv om en del av disse skipene benyttet landstrøm, ble likevel de beregnede totalutslippene rapportert fra Miljødirektoratet langt høyere enn vanlig. Utslipp fra offshoreskip mer enn doblet seg som følge av enkelte skip som lå lenge i havn, mens utslipp fra cruiseskip nesten seksdoblet seg, paradoksal nok til tross for et svært lavt antall anløp i forhold til året før. Utslippene fra Hirtshals-fergene og andre passasjerskip gikk derimot noe ned, sannsynligvis på grunn av noe redusert antall avganger og lave utslipp i havn takket være landstrøm. Disse utslippene er basert på posisjonsdata, tekniske parametere, og antakelser om hvor mye drivstoff ulike skipstyper bruker til sine aktiviteter i havnen; ikke på faktisk rapportert eller målt drivstoff forbruk.

Disse beregningene er derfor justert for bruk av landstrøm og faktisk rapporterte forbruk i klimabudsjettet.

Klimagassutslippene i henhold til sektor og utslippskilde

Veitrafikk består av utslipp fra personbiler, varebiler, tunge kjøretøy og busser. Dette er den største enkeltsektoren til klimagassutslipp i Kristiansand (27 %). Personbiler utgjør den største kilden til utslipp, etterfulgt av tunge kjøretøy, varebiler og busser.

Sjøfart omfatter utslipp fra en rekke ulike skip og fartøy. Kristiansand har høye utslipp knyttet til sjøfart (20 %), spesielt på grunn av hyppige anløp fra fergene mellom Kristiansand og Hirtshals.

Energiforsyning omfatter utslipp fra avfallsforbrenning og fjernvarme unntatt avfallsforbrenning. Dette er den tredje største utslippssektoren i Kristiansand kommune (17 %). Utslippene kan nesten i sin helhet knyttes til avfallsforbrenning på Returkraft. Anlegget mottar restavfall fra 24 kommuner på Agder.

Industri, olje og gass omfatter klimagassutslipp fra olje- og gassutvinning, industri og bergverk, og inkluderer mange kvotepliktige virksomheter. Industri, olje og gass er den fjerde største utslippssektoren i Kristiansand kommune (19 %). Utslippene stammer nesten i sin helhet fra de tre industrivirksomhetene REC Solar, Glencore og Elkem Carbon.

Annen mobil forbrenning omfatter utslipp fra anleggsmaskiner, traktorer og andre ikke-veigående maskiner og kjøretøy som bruker avgiftsfri diesel, i tillegg til snøscootere og mindre motorredskaper som bruker bensin. Sektoren står for 9 % av klimagassutslippene i Kristiansand. Utslipp fra bygg og anlegg og såkalt «andre næringer» (industri, detaljhandel og agentur og engros) utgjør hovedandelen av utslippene fra sektoren.

Avfall og avløp omfatter utslipp av metan fra nedbrytning av avfall i gamle avfallsdeponier, i tillegg til metan og lystgass fra biologisk behandling av avfall (f.eks. kompostering) og fra avløp og avløpsrensing. Denne sektoren utgjør 5 % av Kristiansands klimagassutslipp.

Jordbruk omfatter utslipp fra fordøyelsesprosesser hos husdyr, gjødselhåndtering og jordbruksarealer. Denne sektoren står for 3 % av klimagassutslippene i Kristiansand.

Luftfart inkluderer utslipp fra fly og helikoptre som lander eller tar av fra Kjevik flyplass (flyvning over eller utenfor Kristiansand kommune er ikke inkludert). Denne sektoren utgjør kun 2 % av de totale klimagassutslippene i Kristiansand.

Oppvarming omfatter utslipp fra oppvarming av næringsbygg, gårdsbygg og husholdninger (utenom fjernvarme). Denne sektoren er den minste i Kristiansand, og utgjør kun 1 % av de totale klimagassutslippene. Utslipp fra vedfyring og bruk av fossil gass (LPG) til lokal oppvarming utgjør hovedandelen av utslippene fra sektoren.

Metode endringer i klimagass statistikken

Det kommunefordelte klimagass statistikken er under stadig utvikling og siden forrige publisering i 2021 har klimagass statistikken gjennomgått enkelte metodiske endringer. Dette har gitt seg utslag i at tallene har endret seg, både i nivå og utslippstrend. Grunnlagstallene for årets klimabudsjett vil derfor være noe forskjellige fra tall som er benyttet i tidligere klimabudsjett, og dermed vanskelige å sammenligne i rapportene fra det ene året til det neste. Det mest sentrale er en metodeendring for annen mobil forbrenning som gjør at utslippsnivået for denne sektoren er redusert med 5 prosent i 2015 og hele 45 prosent i 2019 i siste publisering sammenliknet med tidligere publisering. I tillegg blir nå utslippene fra

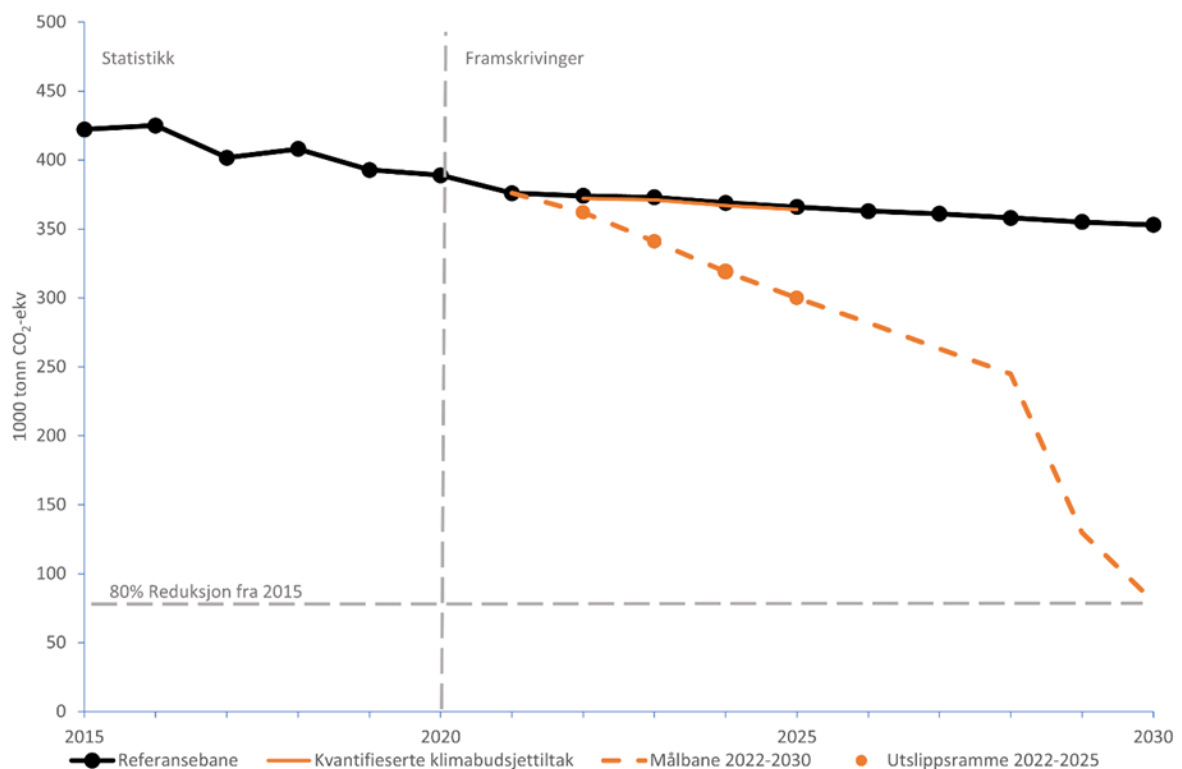
sjøfartssektoren ytterligere justert for bruk av landstrøm for de havnene som har rapportert landstrømforbruk til Miljødirektoratet, inkludert Kristiansand. Tidligere ble utslippsreduksjonen fra landstrøm ikke fanget opp i klimagass statistikken. Endringer har ført til at utslippstallene for sjøfartssektoren i 2019 er drøyt 8 prosent lavere enn med den tidligere beregningsmetoden.

Framskrivning av utslipp (referansebane)

En referansebane viser et anslag for hvordan klimagassutslippene kan utvikle seg fram til 2030 i et tenkt «business as usual»-scenario, hvor man tenker seg at man viderefører dagens politikk, men ikke gjennomfører nye klimatiltak etter en viss referansedato. Referansebanen for Kristiansand viser den forventede utviklingen av klimagassutslipp i Kristiansand uten kommunale tiltak og danner grunnlaget som tiltakene i klimabudsjettet sammenliknes opp mot. Statlige og fylkeskommunale tiltak som var vedtatt innen utgangen av 2020 ligger inne i referansebanen.

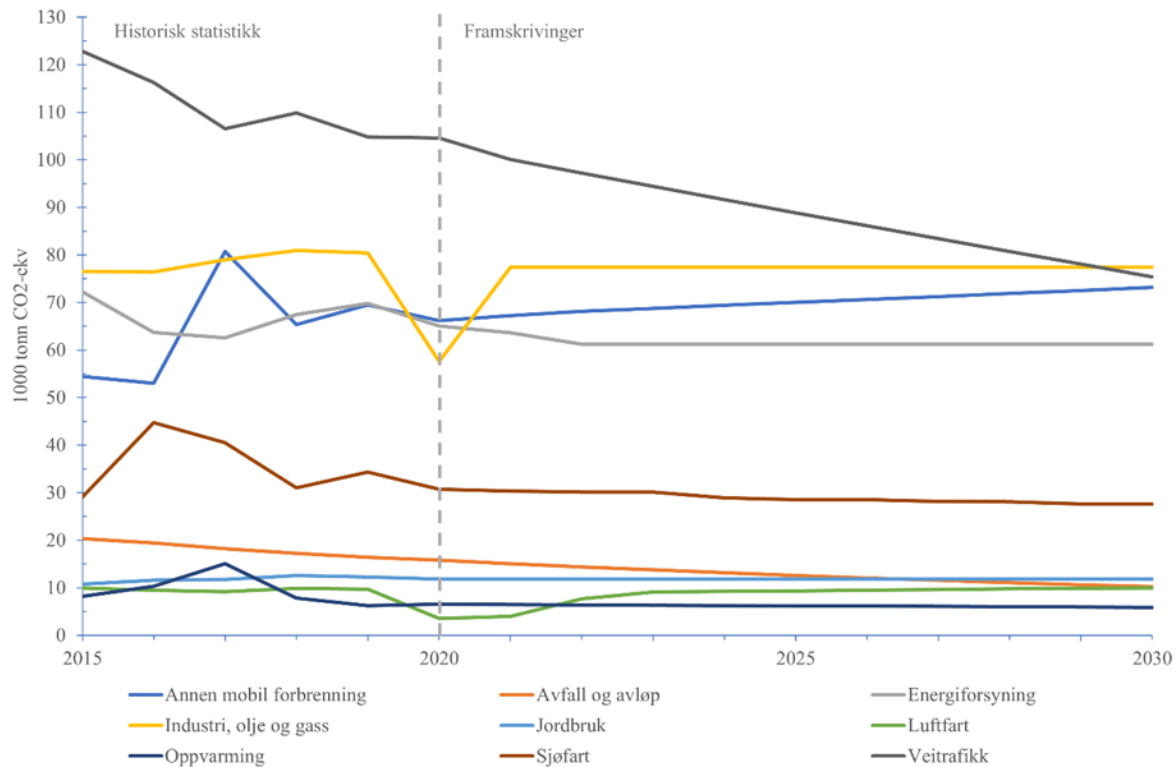
Referansebanen for Kristiansand er utarbeidet av CICERO senter for klimaforskning og TØI. Framskrivningen er basert på best tilgjengelig kunnskap om de driverne som vil påvirke klimagassutslippene fram til 2030 gitt forutsetningene for referansebanen. Referansebanen bygger på en rekke forutsetninger og antagelser om framtidig utvikling, blant annet for befolkningsvekst, økonomisk utvikling, aktivitetsnivå og utslippsintensitet i ulike sektorer, utvikling i bilparken med mer.

Framskrivningene tar utgangspunkt i de historiske utslippene gitt ved miljødirektoratets kommunefordelte klimagass statistikk, og benytter langt på vei samme metodikk og samme inndeling i sektorer og utslippskilder som klimagass statistikken. Det eneste unntaket er sektoren Sjøfart, der framskrivningene bruker beregninger gjort av THEMA Consulting. Disse skiller seg fra miljødirektoratets statistikk ved at de er basert på analyser av faktisk energiforbruk for skipene som anløper Kristiansand havn, og gir noe lavere utslipp enn miljødirektoratets statistikk som anslår energiforbruk ut fra bevegelsesmønstre kombinert med tekniske data fra skipsregistre.

Figur 18: Klimagassutslipp mot 2030 i referansebane

Klimabudsjett

Figur 19: Klimagassutslipp fra hver sektor i Kristiansand fra miljødirektoratets statistikk, historisk og framskrevet i referansebanen.

Allerede med dagens klimapolitikk og dagens utviklingstrender er det sannsynlig at klimagass-utslippene i Kristiansand kommune vil reduseres innen 2030, men bare i beskjeden grad. I referansebanen fra CICERO går klimagassutslippene i Kristiansand ned med 13 prosent fra 2015 til 2030. Nedgangen domineres av nedadgående utslipp fra veitrafikk grunnet elektrifisering av personbiler gjennom hele perioden, samt økninger i omsetningskravet for biodrivstoff fra 2015 til 2021. Andre sektorer bidrar lite i forhold, og enkelte sektorer viser stigende utslipp.

6.4 Klimatiltak

I rapporten "Kristiansands klimagassutslipp mot 2030" har CICERO og TØI undersøkt potensialet for at Kristiansand kan oppnå målet om 80 % utslippsreduksjon innen 2030. De har definert fire tiltakspakker, som hver består av et sett med ulike tiltak. Hvis alle tilgjengelige tiltak tas i bruk, er det fullt mulig å oppnå og til og med overgå målet om 80 % reduksjon fra 2015 til 2030, men store deler av denne nedgangen vil kreve radikale tiltak og en svært ambisiøs klimapolitikk.

Radikale tiltak inkluderer nullutslippssone for de fleste typer kjøretøy og motorredskaper i hele Kristiansand, tilnærmet full landstrømsdekning og utstrakt bruk av ikke-fossile framdriftsløsninger for skip, karbonfangst for avfallsforbrenning, og enten karbonfangst i industrien eller å erstatte fossilt karbon i industrielle prosesser med biomasse. Alle disse løsningene krever et betydelig utredningsarbeid, og mye av utslippsreduksjonene vil ikke finne sted før tidligst mot slutten av 2020-tallet.

Klimabudsjett

6.4.1 Direkte utslipp egen drift

Reduksjoner vises i tonn CO2 ekvivalenter

Beløp i 1000

Klimatiltak	Totalkostnad Sektor 2023-2026	Reduksjon Beskrivelse i perioden
Fossilfrie og utslippsfrie kommunale byggeplasser og anleggsplasser	2 000 Annen mobil forbrenning	2 424,0 Det er bevilget midler i 2022 og 2023 til to pilotprosjekter for utslippsfrie bygge og anleggsplasser. Prosjektene skal forberede byggenæringen på krav som kommer i årene fremover og gi kommunen erfaringer i gjennomføringen av slike prosjekter.
Økt utsortering og redusert mengde avfall på kommunale byggeplasser	0 Energiforsyning	188,0 Beregningen er basert på klima og miljømålene for organisasjonen. I Verbalvedtak for Klima og Miljøtiltak for utslippskutt ligger dette inne som et spesifikt mål med 95% sorteringsgrad for 2026, opp fra 81 % i 2021.
Reduserte flyreiser i tjeneste	0 Luftfart	44,0 Beregningen er basert på klima og miljømålene for organisasjonen.
Nullutslipps kommunal bil- og maskinpark	39 050 Veitrafikk	2 372,0 Personbiler blir erstattet med elbiler når alder og tilstand tilsier utskiftning. I tillegg er det beregnet effekt for elektrisk søppelbil, lastebil, innleide lastebiler og gravemaskiner. Total utskiftelse til elektrifiserte eller nullutslippskjøretøy blir aktuelt når infrastrukturen for dette er på plass.
Sykkel tiltak	1 200 Veitrafikk	60,0 Bevilgning til kjøp av el-sykler til bruk i tjeneste. Organiseres gjennom Areal og transportenheten, og områdene melder inn behov. I tillegg er det bevilget 513 000 kr til sykkeltiltak i 2023.
Sum	42 250	5 088,0

6.4.2 Direkte utslipp geografisk begrenset

Reduksjoner vises i tonn CO2 ekvivalenter

Beløp i 1000

Klimatiltak	Totalkostnad Sektor 2023-2026	Reduksjon i Beskrivelse perioden
Elektrifisering av biler og maskiner hos Avfall Sør	0 Annen mobil forbrenning	324,0 Elektrifisering av maskinparken til Avfall Sør.
Fossilfri drift, ny gjenvinningsstasjon hos Avfall Sør	0 Annen mobil forbrenning	216,0 Avfall Sør har opprettet nyt anlegg for sortering og gjenvinning.
Økt utsortering av plast og tekstiler i Avfall Sørs henteområde	0 Energiforsyning	2 621,0 Økt utsortering av plast og tekstiler i henteområde
Redusert matsvinn Avfall sør	0 Jordbruk	1 070,0 Formålet med å forebygge og redusere matsvinn i Kristiansand er at mye av den maten kunne vært spist. Matproduksjon krever ressurser og vann, og fører til utslipp av næringssalter og organiske stoffer til miljøet og utslipp av klimagasser. Produksjon og transport av mat som kastes belaster miljøet unødvendig.

Klimabudsjett

Utskifting av gamle, ikke rentbrennende vedovner og energitiltak i boliger	2 000 Oppvarming	1 561,0	Det bevilges tilskudd på 5000 kr til privatpersoner innenfor et begrenset område som bytter til rentbrennende vedovn.
Bygge ut landstrøm i containerhavn Kristiansand havn	0 Sjøfart	1 093,0	Kristiansand Havn fortsetter sitt arbeid med utbygging av landstrøm og mobile enheter for ladning til elektrifiserte skip.
Alternative drivstoff for renovasjonsbiler hos Avfall Sør	0 Veitrafikk	445,0	Avfall Sør omstiller til fossilfri drift av sine anleggsmaskiner ved gjenvinningsstasjoner.
CICEROs Tiltakspakke I, III, III og IV: Elektrifisering, Klimaplan, Klimakur og Radikale tiltak	0 Veitrafikk	273 000,0	Se rapporten fra CICERO «Kristiansands klimagassutslipp mot 2030» for detaljert beskrivelse av tiltakspakkene.
Elektrifisering av bybussene (2025) og drosjer (2022) AKT	0 Veitrafikk	9 498,0	Drosjene i Kristiansand er allerede elektrifisert. Hvis tilgjengelige lademuligheter er på plass innen 2025 vil det bli stilt krav til AKT at bussene også elektrifiseres. En andel av bussene er allerede på alternative drivstoff, men intensjonen er at alle skal være fossilfrie når kontrakten fornyes i 2025.
Oppnå nullvekstmålet for personbiltrafikken	0 Veitrafikk	2 599,0	Målet er å holde antallet biler på samme nivå. Nullvekst.
Sum	2 000	292 427,0	

6.4.3 Ikke-kvantifiserbare utslippsreduksjoner

Beløp i 1000

Klimatiltak	Totalkostnad Sektor 2023-2026	Ikke-kvantifisert effekt	Beskrivelse
Sirkulær byggebransje	0 Annet mobil forbrenning	Høy	Tilrettelegge for en sirkulær byggebransje med mer bærekraftig produksjon og forbruk. Dette inkluderer blant annet rehabilitering og transformasjonsprosjekter fremfor å rive og å bygge nytt.
Klima- og miljø kampanjer inkl. Miljøuka	2 360 Annet	Høy	Midlene skal brukes til å promotere tilskuddsordninger og engasjere samfunnet til klimaomstilling.
Marin forsøpling og matsvinn	6 000 Annet	Høy	Oppfølging og revidering av handlingsplan for redusert marin forsøpling og matsvinn. Samt bidrag til redusert matsvinn ved omsorgssentrene.
Sirkulær økonomi	0 Annet	Høy	Tilrettelegge for utslippsreducerende tiltak gjennom å redusere råvarebruk, avfall og minimum energiforbruk.
Tilskuddsordninger	4 252 Annet	Medium	Folkets klimadugnad med årlig bevilgning 513 000 kr, klimasmart landbruk med årlig bevilgning 550 000 kr og solcellefondet med 2,7 mill.kr som er bevilget og gjenstående fra tidligere år.
Redusere matsvinn ved omsorgssentre	0 Avfall og avløp	Medium	Formålet med å forebygge og redusere matsvinn ved omsorgssentre i Kristiansand er å bidra til FNs bærekraftsmål 12.3. Omsorgssentre står for den største andelen av matsvinn i kommunen. Reduksjon av matsvinn er med på å redusere fattigdom og bekjempe klimaendringene. På omsorgssentrene vil arbeidet med matsvinn også

Klimabudsjett

				øke matomsorgen. Matproduksjon krever store ressurser og fører til utslipp av klimagasser samtidig som det belaster miljøet unødvendig.
Mulighetsstudie nullutslippsområde Langemyr	1 000	Energiforsyning	Høy	Langemyr er tenkt som en hub for grønn transport, med ladestasjon og muligens hydrogen for tungtransport. Det er også tenkt som et transportknutepunkt for tungtransport og overgang land-sjø med direkte transport til-fra ferge og omlasting til nullutslippskjøretøy.
Klima- og miljøkrav i kommunens innkjøp	1 000	Innkjøp	Høy	Midler til frikjøp av ansatte og konsulentbistand for å sikre klima- og miljøhensyn i innkjøp.
Krav til miljøegenskaper og CO2-utslipp for materialer	0	Innkjøp	Medium	Kommunen skal velge materialer som har gode miljøegenskaper og størst mulig reduksjon av CO2-utslipp basert på et livsløpsperspektiv (LCA).
Stille miljøkrav til anskaffelser bygg og anlegg	0	Innkjøp	Høy	Kommunen skal bruke en kombinasjon av virkemidler for å fremme klima- og miljøhensyn i offentlige anskaffelser.
Etablering av ladestasjoner	13 700	Veitrafikk	Høy	Midler til å etablere ladestasjoner for kommunale og private kjøretøy.
Sum	28 312			

6.5 Beskrivelse av klimatiltak

Veitrafikk

I kommunen er overgangen fra fossile til elektriske biler et arbeid som gjøres kontinuerlig etter behov for nye kjøretøy. Denne prosessen fortsetter med hovedfokus på person og varebiler. Videre fortsetter tiltak for å utvide bruken av sykkel i kommunale tjenester, noe som vil redusere personbil trafikken og dermed redusere klimagassutslippene for kommunen som organisasjon.

Annen mobil forbrenning

Klimabudsjettet for 2023-2026 inkluderer tre tiltak innenfor sektoren annen mobil forbrenning. Fossilfrie og utslippsfrie kommunale byggeplasser, elektrifisering av biler og maskiner hos Avfall Sør, samt fossilfri drift og ny gjenvinningsstasjon hos Avfall Sør. Videre skal det gjennomføres en pilot for utslippsfri byggeplass som videreføres fra tidligere plan. Denne piloten skal være med å forberede bransjen på kravene som vil komme fra kommunen i framtiden. I perioden er det også tilrettelagt for en mer sirkulær byggebransje gjennom mer bærekraftig produksjon og forbruk, som er i tråd med klima- og miljøstrategien for bygg og anlegg. I tillegg kom innføring av nasjonalt forbud fra 01.01.2022 mot bruk av mineralolje til midlertidig byggvarme, deriblant bruk av anleggsdiesel til varme og tørking på byggeplasser. Forbudet er en statlig forskrift, men håndheves av kommunen, og er nå med i referansebanen ettersom forbudet er iverksatt.

Sjøfart

Kristiansand Havn fortsetter sitt arbeid med å bli en utslippsfri havn, med videre innføring av tilgang på landstrøm på sine anlegg for å kunne gi dette tilbudet til flere typer skip. De arbeider også med å sette krav til bruk av landstrøm så langt dette er fysisk mulig innen de tidsrammene skip ligger til kai. Det er også satt et tak på maksimum antall cruiseskip som ankommer Kristiansand Havn til ett skip per dag. Videre arbeides det med å få fergene til Danmark og Nederland over på fossilfrie drivstoff/ elektrifisering i nær fremtid.

Luftfart

Kommunedirektørens ledergruppe vedtok i 2021 et årlig innsparingstiltak på kr. 5 mill. kr på

tjenestereiser. Kravet om innsparing fordeles utover organisasjonen, slik at alle områder må foreta innsparinger. Dette ble i 2022 inkludert i Kristiansand kommune som organisasjon introdusert som et vedtatt miljøtiltak. Tiltaket vil mest sannsynlig redusere antall tjenestereiser som gjøres med fly, og dermed bidra til reduserte klimagassutslipp innenfor sektoren luftfart. Direkte utslippsreduksjoner omfatter bare utslipp fra avgang og ankomst ved Kjevik, og er anslått til bare 11 tonn CO₂-ekvivalenter per år for 2023-2026. Dette antar at antall flyreiser avtar med samme prosentandel som reduksjonen i det samlede reisebudsjettet, og at redusert antall flyreiser av kommunalt ansatte ikke fører til økt antall flyreiser for andre aktører. Det er antatt at en reduksjon i antall flyreiser vil øke antall reiser med andre transportmidler med lavere klimagassutslipp, slik som buss og tog, eventuelt at den totale reiseaktiviteten reduseres.

Avfall og avløp

Kristiansand har satt seg høye mål knyttet til avfallshåndtering. Det ble blant annet vedtatt en handlingsplan mot matsvinn i mai 2018, og disse tiltakene ble oppdatert i 2022. Det arbeides også med å redusere matsvinn på omsorgssentrene, og prosjekter relatert til dette er pågående. I klimabudsjettet for 2022-2025 er det inkludert et tiltak innenfor sektoren avfall og avløp. Dette tiltaket innebærer at det ble kjøpt inn bokashi-komposteringsbokser til kommunale barnehager og skoler. De individuelle kommunale barnehager og skoler vil rapportere på dette tiltaket gjennom Miljøfyrtårn.

Oppvarming

Sektoren oppvarming inneholder en videreført ordning og et tiltak som fremdeles har ressurser tilgjengelige. Panteordning for vedovner videreføres, og tilskuddsordning for solceller i borettslag har ubrukte midler fra tidligere år. I tillegg til at disse tiltakene kan bidra til reduserte klimagassutslipp, kan også utskiftning av gamle vedovner til rentbrennende vedovner bidra til et bedre lokalt miljø med lavere luftforurensning. Dette er også et viktig tiltak for innbyggernes helse.

Innkjøp av varer og tjenester

Dette er det området som sannsynligvis har størst innvirkning på de ikke-kvantifiserbare klimagassutslippene. Disse inkluderer å stille miljøkrav i kommunens innkjøp, som nå er et vedtatt mål for kommunen som organisasjon. Det er bevilget midler til å styrke innkjøpsmiljøet i kommunen, dette for bedre å ivareta klima- og miljøhensyn i innkjøp. Kristiansand kommune er også deltaker i to Klimasats støttede prosjekter rettet mot innkjøp. Det ene er i samarbeid med Agder fylkeskommune, og er knyttet til økt ombruk av møbler og inventar, som kan bidra til reduserte indirekte utslipp fra innkjøp av nye varer. Det andre prosjektet er et samarbeid med Agder fylkeskommune og renovasjonsselskapene Avfall Sør og Agder Renovasjon, med hensikt å stille bedre klimakrav for innkjøp i avfallsbransjen.

Industri, olje og gass

Prosessindustrien har laget et nasjonalt veikart for prosessindustrien. I veikartet setter prosessindustrien mål om negative utslipp innen 2050. Det er et mål som industrien selv har vedtatt og jobber for. Ut fra veikartet kan det forventes en utslippsreduksjon på litt under 40 % i 2030 sammenlignet med 2015. Utslippsreduksjon i sektoren industri vil kunne komme av bruk av biobaserte råstoffer og elektrifisering, hvor sistnevnte kan innebære bruk av hydrogen. Utslipp fra industri er en stor del av Kristiansands totale utslipp, men har allerede i dag en betydelig lavere karbonintensitet enn lignende industri i andre land.

Med de høye strømprisene som har dominert 2022 har en av våre største industriaktører, Glencore nikkelverk, tatt i bruk diesel fyrte kjeler igjen, og dermed anslått at deres utslipp for 2022 vil øke med 10,000 tonn CO₂ekv. En annen stor aktør, REC Solar, har på sin side steng ned driften midlertidig i påvente av stabilisering av strømpriser på et lavere nivå. Dette vil gi store utslag på fremtidige analyser.

6.6 Usikkerhet

Det er usikkerhet både i Miljødirektoratets kommunefordelte klimagass statistikk, i utslippsframskrivningene som ligger til grunn for referansebanen for Kristiansand og i anslagene for framtidig tiltakseffekt.

Det er betydelig usikkerheten for flere av utslippssektorene i den kommunefordelte klimagass statistikken på grunn av mangel på grunnlagsdata med oppløsning ned på kommunenivå. Miljødirektoratet jobber aktivt med å redusere usikkerheten i klimagass statistikken, og statistikken gjennomgår fra år til år metodeendringer som endrer tallene både i nivå og utslippstrend. Grunnlagstallene for årets klimabudsjett vil derfor være forskjellige fra tall som er benyttet i tidligere klimabudsjett. Det vil samtidig være en del lokale tiltak som ikke fanges opp i klimagass statistikken, noe som gjør det utfordrende å benytte statistikken alene som «fasit» når man skal vurdere effekten av gjennomførte klimatiltak.

Framskrivningene i referansebanen bygger på det kommunefordelte klimagass statistikken, i tillegg til en rekke forutsetninger og antagelser om framtidig utvikling, gitt forutsetningene for referansebanen (ingen nye politiske tiltak). Framskrivningene inneholder betydelig usikkerhet som øker desto lengre utover i tid framskrivningene strekker seg. Usikkerhetene vil være knyttet både til nivået for de absolutte tallene (altså hvor store utslippene var i startåret 2020) og tidsutviklingen (dvs. veksthastighet mellom 2020 og 2030). Detaljerte beskrivelser av usikkerheten finner man i Miljødirektoratet kommunefordelte klimagassutslipp.

7 Økonomiske hovedoversikter

7.1 § 5-4 Bevilgningsoversikter – drift 1. ledd

Beløp i 1000

	Oppr. budsjett 2022	Øk.plan 2023	Øk.plan 2024	Øk.plan 2025	Øk.plan 2026
Rammetilskudd	-3 304 930	-3 620 806	-3 683 235	-3 751 192	-3 782 976
Inntekts- og formuesskatt	-3 465 253	-3 633 561	-3 683 603	-3 715 792	-3 746 795
Eiendomsskatt	-328 500	-332 000	-342 805	-368 617	-364 438
Andre generelle driftsinntekter	-83 373	-140 944	-123 354	-105 365	-101 272
Sum generelle driftsinntekter	-7 182 056	-7 727 311	-7 832 997	-7 940 966	-7 995 481
Korrigert sum bevilgninger drift, netto	6 662 409	7 243 276	7 185 902	7 201 500	7 150 140
Avskrivninger	0	0	0	0	0
Sum netto driftsutgifter	6 662 409	7 243 276	7 185 902	7 201 500	7 150 140
Brutto driftsresultat	-519 647	-484 035	-647 095	-739 466	-845 341
Renteinntekter	-47 332	-127 901	-125 794	-119 025	-111 017
Utbytter	-50 233	-164 000	-105 854	-73 766	-62 680
Gevinster og tap på finansielle omløpsmidler	-35 073	-60 000	-58 537	-57 109	-55 716
Renteutgifter	201 356	394 361	424 569	441 832	434 160
Avdrag på lån	466 845	471 392	496 755	494 997	500 388
Netto finansutgifter	535 563	513 852	631 139	686 929	705 135
Motpost avskrivninger	0	0	0	0	0
Netto driftsresultat	15 916	29 817	-15 956	-52 537	-140 206
Disponering eller dekning av netto driftsresultat					
Overføring til investering	0	0	0	0	18 600
Avsetninger til bundne driftsfond	0	0	0	0	0
Bruk av bundne driftsfond	0	-12 555	0	0	0
Avsetninger til disposisjonsfond	50 191	93 414	64 547	61 185	121 606
Bruk av disposisjonsfond	-66 109	-110 676	-48 591	-8 648	0
Dekning av tidligere års merforbruk i driftsregnskapet	0	0	0	0	0
Sum disponeringer eller dekning av netto driftsresultat	-15 918	-29 817	15 956	52 537	140 206
Fremført til inndekning i senere år (merforbruk)	-2	0	0	0	0

7.2 § 5-4 Sum bevilgninger drift, netto 2.ledd*

Beløp i 1000

	Oppr. budsjett 2022	Øk.plan 2023	Øk.plan 2024	Øk.plan 2025	Øk.plan 2026
Kommunedirektør	5 342	5 870	5 870	5 870	5 870
Organisasjon	235 671	249 476	235 602	241 015	230 672
Økonomi	115 012	118 542	117 842	117 330	116 830
Samhandling og innovasjon	49 163	50 169	51 065	51 065	44 315
Oppvekst	2 884 639	3 094 890	3 085 993	3 068 697	3 057 275
Helse og mestring	2 735 646	2 936 460	2 981 806	3 006 266	3 020 101
Kultur og innbyggerdialog	372 459	379 342	376 787	375 238	374 738
By- og stedsutvikling	424 272	446 239	390 458	364 480	331 286
Utenomsektorielt	-159 796	-53 425	-59 520	-28 460	-30 946
Sum bevilgninger drift, netto	6 662 409	7 227 563	7 185 902	7 201 500	7 150 140
Herav:					
Netto renteutgifter og -inntekter	0	0	0	0	0
Overføring til investering	0	0	0	0	0
Avsetninger til bundne driftsfond	0	0	0	0	0
Bruk av bundne driftsfond	0	-12 555	0	0	0
Avsetninger til disposisjonsfond	0	0	0	0	0
Bruk av disposisjonsfond	0	-3 158	0	0	0
Korrigert sum bevilgninger drift, netto	6 662 409	7 243 276	7 185 902	7 201 500	7 150 140

*Fullstendig bevilgningsoversikt 5-4 2. ledd med fondsdiskoneringer pr. områder ligger vedlagt

En viktig budsjettpremiss er at utgangspunktet for budsjetttrammen er opprinnelig årsbudsjett for 2022. Det betyr at alle budsjettendringer er i forhold til opprinnelig budsjetttramme for 2022. Dersom et tiltak er en reduksjon, vil det framkomme med et minusbeløp i budsjettendringstabellene.

Enkelte kommentarer til driftsbudsjettet pr. område:

Kommunedirektøren

Driftsbudsjettet til området kommunedirektøren består av lønns- og driftsutgifter til kommunedirektør og kommunalsjef eierskap. Det foreslås en årlig økning av budsjettet med 400 000 kr til omstillingsmidler.

Organisasjon

Områdets driftsbudsjett er økt fra 2022 til 2023 med 6 mill. kr i tillegg til kompensasjon for pris- og lønnsvekst med 7,8 mill. kr. Endringene i budsjetttrammen skyldes i hovedsak midler til valgavvikling i 2023 og i 2025 og kommunalt bidrag til Tall Schip's Races i 2025.

Det er lagt inn 5,7 mill. kr til kommunevalg i 2023 og til Stortingsvalg i 2025. Antall lærlinger økes fra 170 i 2023 til 180 i 2026. Dette er en lavere opptrapping av antall lærlinger enn i vedtatt økonomiplan der måltallet er 185 i 2025.

Innsparingskravet i området er på er på 10,6 mill. kr i 2026 i forhold til 2022. Økningen fra 2022 til 2023 utgjør 2,8 mill. kr. Effekt av reduserte utvalg og bystyreprerentanter er tatt hensyn til her.

Økonomi

Områdets driftsbudsjett er redusert fra 2022 til 2023 med 70 000 kr. Området er kompensert for pris- og lønnsvekst med 3,6 mill. kr. Endringene i budsjetttrammen skyldes i hovedsak økt budsjett til forsikringer og kontrollutvalg, samt innsparingskrav.

Økonomiske hovedoversikter

Budsjettet til revisjon og kontrollutvalget ligger i økonomiområdet. Kommunedirektøren foreslår et årlig budsjett på 10,7 mill. kr. Dette er en økning i forhold til 2022 på 400 000 kr og er i henhold til budsjettvedtaket i Kontrollutvalget.

Innsparingskravet i området er på 3,3 mill. kr i 2026 i forhold til 2022. Økningen fra 2022 til 2023 utgjør 2,1 mill. kr.

Samhandling og innovasjon

Områdets driftsbudsjett er redusert fra 2022 til 2023 med 700 000 kr. Driftsbudsjettet er kompensert for pris- og lønnsvekst med 1,7 mill. kr. Endringene i budsjetttrammen skyldes i hovedsak innsparingstiltak, økt driftsbudsjett til prosjektportalen med 250 000 kr og tekniske justeringer.

Bevilgningen på 6,1 mill. kr til programmet Flere i arbeid videreføres til og med 2025. Kommunedirektøren foreslår at prosjektperioden avsluttes i 2026 og trekker inn 6,1 mill. kr til bykassa fra 2026.

Innsparingskravet i området er på 2,6 mill. kr i 2026 i forhold til 2022. Økningen fra 2022 til 2023 utgjør 2 mill. kr.

Oppvekst

Områdets driftsbudsjett er økt fra 2022 til 2023 med 114,1 mill. kr. Driftsbudsjettet er i tillegg kompensert for pris- og lønnsvekst med 96,2 mill. kr. De største endringene er økt dekningsgrad barnehager med 26,6 mill. kr, redusert makspris barnehager med 26 mill. kr, helårsvirkning gratis kjernetid i SFO for 1.klassinger med 17,2 mill. kr, økning på bakgrunn av oppvekstreformen med 10,3 mill. kr og økt kapitaltilskudd til private barnehager med 8,8 mill. kr.

Kommunedirektøren foreslår at budsjettet til barnehage tilføres 10 mill. kr i 2023 og 5 mill. kr i 2024 til styrking av tjenesten blant annet til spesialpedagogiske tiltak. Oppvekst er justert for demografiske endringer i budsjettet på skole og barnehage.

Kravet om full barnehagedekning er fulgt opp i perioden. Det antas at kommunen har overkapasitet på 315 barnehageplasser høsten 2022 og 179 plasser høsten 2026. Det er lagt til grunn en dekningsgrad 96 %, noe som er over 2 % høyere enn i budsjettet for 2022. Kommunedirektøren foreslår derfor en økning av budsjettet til barnehage til dette med 26,6 mill. kr.

Innsparingskravet i oppvekst er på 11,6 mill. kr i 2026 i forhold til 2022. Økningen fra 2022 til 2032 utgjør 5,8 mill. kr. Kommunedirektøren foreslår at 2 mill. kr av tiltakene beholdes i Oppvekst til omprioritering i området. Oppvekst har i tillegg egne omprioriteringer av tiltak.

Integrering

Etter anmodning fra IMDI er det budsjettert med mottak av 89 ordinære flyktninger (hvorav 6 av disse er enslige mindreårige) og 9 familiegjenforeninger i 2023. Det er i tillegg lagt inn inntekter og kostnader for 235 flyktninger fra Ukraina for 2 år. Satsene ble ikke justert for pris- og lønnsstigning i statsbudsjettet for 2023. Dette er i realiteten en realnedgang på 3,7 %. Kommunedirektøren gjør oppmerksom på at det er usikkerhet knyttet til dette området.

Helse og mestring

Områdets driftsbudsjett er økt fra 2022 til 2023 med 106,1 mill. kr i tillegg til kompensasjon for pris- og lønnsvekst på 94,7 mill. kr.

Økonomiske hovedoversikter

Den største budsjettendringen er tiltak for å beholde og rekruttere til fastleger på 44 mill. kr. Dette er en videreføring fra bystyrets vedtak i 1. tertialrapport 2022. Det er i forslag til statsbudsjett for 2023 kun lagt inn 14 mill. kr til finansiering av dette i 2023. Kommunedirektøren har lagt inn en forventet økning fra staten på 20 mill. kr fra 2025 til finansiering av fastlegeordningen.

Det er forventet en økt aktivitetsvekst i tjenester til hjemmesykepleie i sonene i perioden som følge av demografiutvikling. Området er i vedtatte budsjetttrammer delvis kompensert for kostnader som følge av demografisk vekst i perioden med 4 mill. kr i 2023, økende til 21 mill. kr fra 2025.

Det er tidligere vedtatt å legge inn driftsmidler for 8 nye heldøgns omsorgsplasser fra 2023 som vil bli opprettet vest i kommunen. Driftsmidler til 6 nye boliger rus/psykisk helse er tidligere lagt inn i budsjettet fra 2024. Det er i tillegg lagt inn helårsvirkning til drift av 32 plasser på Kleplandstunet i 2023 og åpning av de resterende 32 plassene fra 2025 (totalt 64 plasser fra 2025).

Økte kostnader til flyktninger fra Ukraina er lagt inn med 22,8 mill. kr i 2023 og 2024. Dette finansieres av økt integreringstilskudd fra staten.

Det er tidligere vedtatt at det skal bygges nytt omsorgssenter som skal stå klart til oppstart i 2026. Kommunedirektøren foreslår å legge inn driftsmidler til 14 nye plasser i 2026 (17,4 mill. kr). Det er i tillegg foreslått avsatt 12,3 mill. kr til økte demografimidler i 2026.

Til grunn for det økonomiske opplegget i vedtatt økonomiplan ligger det en uttalt risiko for underdekning tilsvarende 52 heldøgns omsorgsplasser i 2025, og 74 i 2026 inntil nytt omsorgssenter da vil stå klart. Basert på denne risikoen i perioden er det sentralt at Helse og mestring klarer å omprioritere driftsmidler til hjemmetjenestene for å kunne opprettholde profilen som hjemmetjenestekommune og samtidig gi en god og forsvarlig tjeneste til personer med behov for heldøgns omsorg.

Kommunedirektøren foreslår at det bygges 6 boliger til habilitering, men pga. den økonomiske situasjonen blir det kun lagt inn nye driftsmidler til 1 bolig fra 2024. Helse og mestring har allerede i sitt driftsbudsjett finansiering av 1 plass så total sett vil derfor 2 av disse 6 plassene være finansiert fra og med 2024. Kommunedirektøren vil fram til neste rullering av økonomiplanen vurdere muligheter for omprioritering av midler til driftsbehov knyttet til øvrige 4 boenheter.

Innsparingskravet i Helse og mestring er på 10,3 mill. kr i 2026 i forhold til 2022. Økningen fra 2022 til 2023 utgjør 6 mill. kr. Kommunedirektøren foreslår at 1,6 mill. kr (stigende til 2,7 mill. kr) av tiltakene beholdes i Helse og mestring til omprioritering i området.

Kommunedirektørens forslag til økonomiplan for 2023-2026 innebærer et svært stramt økonomisk opplegg for Helse og mestring, hvor det blant annet videreføres en lavere kompensasjon for demografiske kostnader enn det framskrivningene tilsier. Helse og mestring er også gjennom tidligere vedtatte budsjetttrammer kompensert lavere med hensyn til demografivekst/utvikling enn kostnadsutviklingen. I tillegg til dette vil Helse og mestring ha med seg driftsutfordringer tilsvarende ca. 60 mill. kr fra 2022 inn i 2023.

Kultur og innbyggerdialog (ekskl. Kirkelig fellelsråd)

Områdets driftsbudsjett er redusert fra 2022 til 2023 med 3,1 mill. kr. Området er kompensert for pris- og lønnsvekst med 9,8 mill. kr. Hovedårsaken til budsjettnedgangen er innsparingskrav, tekniske justeringer og at Fullriggeren Sørlandet i en 3-årsperiode (2020-2022) har fått et årlig tilskudd på 2,6 mill. kr til et bevaringsprogram.

Økonomiske hovedoversikter

Økt tilskudd til Sørlandets kunstmuseum/Kunstsilo på 4,2 mill. kr ligger inne fra 2023.

Innsparingskravet i kultur og innbyggerdialog er på 8,1 mill. kr i 2026 i forhold til 2022. Økningen fra 2022 til 2023 utgjør 3,6 mill. kr.

Kirkelig fellesråd

Driftstilskudd til Kirkelig fellesråd er budsjettert på området til Kultur og innbyggerdialog. Dette utgjør 66,7 mill. kr i 2023. Det kompenseres med 2,4 mill. kr for pris- og lønnsvekst i 2023. Kommunedirektøren foreslår at Kirkelig fellesråd tilføres 1,85 mill. kr årlig til økte strømkostnader.

Kommunedirektøren foreslår ingen innsparingskrav for Kirkelig fellesråd.

By- og stedsutvikling

Områdets driftsbudsjett er redusert fra 2022 til 2023 med 8,7 mill. kr. Området er kompensert for pris- og lønnsvekst med 24,6 mill. kr. De største reduksjonene er knyttet til økte kapitalkostnader for vann og avløp på 58,1 mill. kr og at kommunens bidrag til ny kryssløsning/avkjøringsvei til Mjåvann på 23,6 mill. kr bare ligger inne i 2022.

Kommunedirektøren foreslår økt budsjett til strøm på 53,2 mill. kr i tillegg til 8 mill. kr til Aquarama.

Kommunedirektøren foreslår økt tilskudd til Kristiansand brann og redning (KBR) på 10 mill. kr i 2023 på bakgrunn blant annet av deres eierandeler i Agder 110-sentralen, økte pensjonskostnader og renteutgifter.

Eiendom har fått økt budsjett til FDV (forvaltning, drift og vedlikehold) til nye formålsbygg i perioden i henhold til kommunens eiendomsstrategi. Det settes av drift og vedlikeholdsmidler til nye bygg som sikrer at det kan gjennomføres nødvendig vedlikehold i hele byggets levetid. Den største enkeltendringen i 2023 er oppstart av Tangvall skole med en netto økning til FDV med 5,6 mill. kr. For kommunale utleieboliger justeres både inntektssiden og utgiftssiden i takt med endring i boligmassen. Endringen i boligmassen skyldes salg av uegnede boliger som er vedtatt at skal fases ut, og kjøp og bygging av nye boliger tilpasset brukernes behov.

For å styrke vedlikeholdet av kommunes eiendommer økes rammen til eiendom med 1 mill. kr i 2023, og det er en videre opptrapping av satsningen på vedlikehold med 1 mill. kr hvert år frem til 2025.

I forrige økonomiplan ble det bevilget 5 mill. kr til vedlikehold av kommunale boliger som er tilbakeført i 2023, samtidig er det lagt inn 15 mill. kr til vedlikehold i 2023. Av disse er det forskuttert 5,6 mill. kr i 1. tertial 2022. Netto er vedlikeholdet til kommunale boliger i 2023 på omtrent samme nivå som i 2022.

Kommunedirektøren foreslår økte parkeringsavgifter både på leie og timebaserte parkeringsplasser. Det foreslås i tillegg å forenkle betalingssatsene og gå bort fra progressive satser og over til like timepris satser på gata og i parkeringshus. Mer lik prising av utleieplasser. Prisene er i all hovedsak justert med normal prisstigning og utgjør 3,5 mill. kr i 2023 og 5 mill. kr fra 2024.

Bystyret har vedtatt avviklingen av piggdekkgebyret, og som en følge av dette utgår bevilgningen til klima og omstillingsfondet på 3,1 mill. kr, støtte til piggdekk sykkel 500 000 kr og sykkeltiltak i Ingeniørvesenet, med 500 000 kr. Dette for å utjevne det årlige inntektsbortfallet på 4,1 mill. kr hos Klima og arealutvikling.

Kommunedirektøren foreslår 308 000 kr til kjøp av el-sykler til bruk i tjenesten.

Innsparingskravet i By- og stedsutvikling er på 9,6 mill. kr i 2026 i forhold til 2022. Økningen fra 2022 til 2023 utgjør 4,14 mill. kr.

Se kapittel for hvert område for detaljert informasjon om budsjettendringene pr. år i fireårsperioden.

7.3 § 5-5 Bevilgningsoversikter – investering, 1. ledd

Beløp i 1000

	Øk.plan 2023	Øk.plan 2024	Øk.plan 2025	Øk.plan 2026
Investeringer i varige driftsmidler	1 558 802	978 749	1 085 184	1 271 096
Tilskudd til andres investeringer	29 645	26 935	9 108	8 808
Investeringer i aksjer og andeler i selskaper	28 100	28 803	29 523	30 260
Utlån av egne midler	0	0	0	0
Avdrag på lån	0	0	0	0
Sum investeringsutgifter	1 616 547	1 034 487	1 123 815	1 310 164
Kompensasjon for merverdiavgift	-194 499	-100 656	-96 789	-159 285
Tilskudd fra andre	-7 779	-39 822	-14 987	-31 302
Salg av varige driftsmidler	-108 796	-187 946	-48 702	-9 724
Salg av finansielle anleggsmidler	0	0	0	0
Utdeling fra selskaper	0	0	0	0
Mottatte avdrag på utlån av egne midler	-20 185	-20 185	-20 109	-1 809
Bruk av lån	-1 311 000	-751 001	-938 000	-1 119 200
Sum investeringsinntekter	-1 642 259	-1 099 610	-1 118 587	-1 321 319
Videreutlån	160 000	160 000	160 000	160 000
Bruk av lån til videreutlån	-160 000	-160 000	-160 000	-160 000
Avdrag på lån til videreutlån	90 000	95 000	100 000	105 000
Mottatte avdrag på videreutlån	-90 000	-95 000	-100 000	-105 000
Netto utgifter videreutlån	0	0	0	0
Overføring fra drift	0	0	0	-18 600
Avsetninger til bundne investeringsfond	0	0	0	0
Bruk av bundne investeringsfond	0	0	0	0
Avsetninger til ubundet investeringsfond	54 398	93 973	24 351	23 462
Bruk av ubundet investeringsfond	-28 686	-28 850	-29 579	-30 906
Dekning av tidligere års udekket beløp	0	0	0	0
Sum overføring fra drift og netto avsetninger	25 712	65 123	-5 229	-7 444
Fremført til inndekning i senere år (udekket)	0	0	0	0

7.4 § 5-5 Bevilgningsoversikter – investering, 2. ledd

1. Investeringer i varige driftsmidler

Beløp i 1000

	Øk.plan 2023	Øk.plan 2024	Øk.plan 2025	Øk.plan 2026	Øk.plan 2023-2026 Sum
Organisasjon	3 400	3 000	3 000	3 000	12 400
Samhandling og innovasjon	5 000	5 000	5 000	5 000	20 000
Oppvekst	628 709	198 985	59 848	280 372	1 167 914
Helse og mestring	271 228	230 697	337 132	428 582	1 267 639
Kultur og innbyggerdialog	45 450	14 850	13 850	33 850	108 000
By- og stedsutvikling inkl. selvkostinvesteringer	605 015	526 217	666 354	520 292	2 317 878
Investeringer i varige driftsmidler*	1 558 802	978 749	1 085 184	1 271 096	4 893 831
*Herav selvkostinvesteringer	409 250	391 700	547 200	379 700	1 727 850

Eiendomsinvesteringer som tilhører tjenesteområdene detaljbudsjetteres på Eiendom, men presenteres på tjenesteområdene. Eksempelvis vil en skoleinvestering presenteres i Oppvekst sitt kapittel, men detaljbudsjetteres på By- og stedsutvikling - Eiendom.

2. Tilskudd til andres investeringer

Beløp i 1000

	Øk.plan 2023	Øk.plan 2024	Øk.plan 2025	Øk.plan 2026	Øk.plan 2023-2026 Sum
Investeringsstilskudd Den Norske Kirke	3 500	3 500	3 500	3 500	14 000
Økning egenkapitalstilskudd Den Norske Kirke	600	600	600	600	2 400
Randesund kirkegård - utvidelse	14 855	13 700	250	0	28 805
Tveit kirkegård – utvidelse	5 700	4 350	50	0	10 100
Justeringsrett - til budsjettering	4 990	4 785	4 708	4 708	19 191
Tilskudd til andres investeringer	29 645	26 935	9 108	8 808	74 496

3. Investeringer i aksjer og andeler i selskaper

Beløp i 1000

	Øk.plan 2023	Øk.plan 2024	Øk.plan 2025	Øk.plan 2026	Øk.plan 2023-2026 Sum
Ansvarlig kapital KKP (Kr.sand kommunale pensjonskasse)	25 000	25 625	26 266	26 922	103 813
Ansvarlig kapital KLP (Kommunal landspensjonskasse)	3 100	3 178	3 257	3 338	12 873
Investeringer i aksjer og andeler i selskaper	28 100	28 803	29 523	30 260	116 686

4. Utlån av egne midler

Beløp i 1000

	Øk.plan 2023	Øk.plan 2024	Øk.plan 2025	Øk.plan 2026	Øk.plan Sum 2023- 2026
Utlån av egne midler	0	0	0	0	0
Sum del 1-4	1 616 547	1 034 487	1 123 815	1 310 164	5 085 013

Hovedsatsingen på investeringer følger av vedtatt økonomiplan for 2022-2025 og ligger i hovedsak på vann og avløp (VAR området), Skole, Kultur- og innbyggerdialog og Helse og mestring.

Enkelte kommentarer til investeringsbudsjettet pr. område:

Organisasjon

Det er lagt inn 12 mill. kr i perioden til IT kapasitet og sikkerhet av moduler og programmer. Det er i tillegg budsjettert med 400 000 kr til iPader til nytt bystyre i 2023.

Samhandling og innovasjon

Det er satt av 20 mill. kr i perioden til digitaliseringsprosjekter.

Oppvekst

Tangvall skole, 8.-10. trinn, er under bygging sammen med kulturskole og ny videregående skole for Kristiansandsregionen. Ungdomsskolen har vært planlagt for å kunne utvides med et andre byggetrinn. Første byggetrinn er dimensjonert for inntil 300 elever med mulighet for senere utvidelse til 540 elever (6 klasser per trinn). Bystyret har i forbindelse med økonomiplan 2022-25 vedtatt at 2. byggetrinn ikke skal gjennomføres.

I tilknytning til skolene bygges det ny idrettshall med flerbrukshall og turnhall, ny friidrettsstadion, nye klubblokaler for idrettsklubber og rehabilitering av kunstdekker på fotballbaner. Friidrettsstadion ble ferdigstilt i 2021. Øvrige deler av prosjektet er planlagt ferdigstilt desember 2022, slik at hele anlegget, som heter **Søgne skole- og idrettssenter**, er i bruk fra januar 2023.

Det er avsatt 429,9 mill. kr i perioden til utvidelse av Wilds Minne skole for 500 elever med oppstart etter sommeren 2022. Skolen skal bygges med flerbrukshall og forventes ferdig til skolestart 2024. Totalt

prosjektkostnad er 631 mill. kr. Det er lagt inn 108 mill. kr i perioden til utvidelse av Vågsbygd skole for å kunne nedlegge Åsane skole. Skolen planlegges ferdig til skolestart høsten 2024.

Bystyret har i egen sak vedtatt skolestrukturen i Hånesområdet med følgende vedtak:

- Det bygges barneskole på Brattbakken for inntil 600 elever fra Hånes.
- Ungdomstrinnet på Hånes og Tveit samlokaliseres i ny felles ungdomsskole for 385 elever med idrettshall på Lauvåsentomta.
- Nytt bydelshus samlokaliseres med barnetrinnet på Brattbakken.
- Ungdomstrinnet realiseres først og Vigvoll skole benyttes som midlertidige løsninger når barneskolen og bydelshuset bygges.
- Tidspunkt for gjennomføring vurderes i forbindelse med rullering av økonomiplanen.

Det er lagt inn til sammen 265 mill. kr til skolestruktur i Hånesområdet i perioden. Dette muliggjør planlegging i form av tomtekjøp, regulering og prosjektering i 2023, 2024 og 2025 og byggestart av ungdomsskolen i 2026. Byggestart på barneskolen vil da kunne komme rundt 2027/2028, forutsatt at nødvendige midler legges inn ved senere rulleringer. Det samlede prosjektet er svært omfattende og vil kreve grundig planlegging. Reguleringsprosesser tar normalt ca. ett år og nødvendig planlegging og prosjektering tar ett til to år. Noe planlegging kan gjøres parallelt med prosjektering. Tidsplanen det legges opp til innebærer ca. ett års utsettelse av byggestart i forhold til optimal fremdrift.

Fergefjellet barnehage totalrehabiliteres og bygges om til en funksjonell barnehage med ferdigstillelse i løpet av 2023 innenfor en ramme på 75,9 mill. kr.

Det er tidligere vedtatt avsatt 9,7 mill. kr til å gjennomføre strakstiltak på Tordenskjoldsgate skole. Samtidig ble det satt av midler til oppkjøp av boliger som forberedelse til en utvidelse av skolen. Ved denne rulleringen er det lagt inn avsetning på 64,3 mill. kr for utvidelse og rehabilitering av skolen med planleggingsmidler 2025 og midler til å starte bygging i 2026. Ytterligere 140,5 mill. kr må legges inn i 2027 for å fullføre prosjektet. Det er også lagt inn driftsmidler fra 2025 til å inngå leieforhold med Kvartal 71 med hensyn til utvikling og bygging av enkelte spesialrom for skolen trenger og som nærmiljøet vi ha nytte av.

Det er lagt opp til gjennomføring av oppvekstområdets IKT-plan som legger opp til «1:1 dekning» av IKT-utstyr i skolen. Det ligger inne 61,4 mill. kr i perioden til IKT undervisning/digitalisering i perioden. Noe av bevilgningen benyttes også mot barnehage.

Helse og mestring

Det er tidligere vedtatt investeringsmidler til 6 samlokaliserte boliger på rus og psykisk helsefeltet med ferdigstillelse høsten 2023/vinter 2024. Det er i tillegg vedtatt 6 boenheter innenfor habilitering og 10 enkeltstående robuste utleieboliger til vanskeligstilte på boligmarkedet. Kommunedirektøren har måtte skyve bygging av 6 samlokaliserte boliger med småhusmodell til personer med rusproblematikk fra 2026 til 2027.

Kommunedirektøren foreslår 60 mill. kr til 6 nye boenheter på habiliteringsfeltet til brukere med særskilte behov. Det er lagt inn driftsmidler til en ny boenhet. Helse og mestring har allerede driftsmidler til en boenhet. Kommunedirektøren vil fram til neste rullering vurdere muligheter for omprioritering av midler til drift av resterende fire boenheter.

Befolkningsframskriving og beregninger ut fra dagens tildeling av sykehjemsplasser og forventet befolkningsvekst antyder doubling av behovet for antall heldøgns omsorgsplasser mot 2040. Det er behov for 72 nye plasser med ferdigstillelse i 2026 og 84 nye plasser i 2028. Det er satt av 654 mill. kr til nytt

omsorgssenter med ferdigstilling i 2026. Kommunedirektøren har ikke funnet handlingsrom til investering og drift av 84 plasser i 2028 og har derfor forskjøvet etablering av det neste sykehjemmet til 2029.

Det er lagt inn en avsetning til helsehus – et samarbeidsprosjekt med Sørlandet sykehus med tanke på bærekraftig tjenesteutvikling og synergier innenfor akuttmedisinske tjenester. Det planlegges ny legevakt og andre kommunale tjenester samlokalisert med sykehusets akuttmottak og intensivfunksjoner. Sørlandet sykehus forventer ferdigstilling av ny bygningsmasse i 2027 med drift fra 2028.

Avlastningstilbudet til habilitering utvides med 7 nye avlastningsplasser i Lundeveien. I forbindelse med ny utredning våren 2022 er opprinnelig avsetning oppjustert fra 14 mill.kr. til 27,7 mill.kr. Utvidelsen er planlagt ferdigstilt i 2026.

Det er behov for utvidelse av antall tilgjengelige plasser i aktivitetssenter for habilitering. Total kostnad for prosjektet er estimert 187 mill.kr. Kommunedirektøren finner ikke handlingsrom til investering for dette aktivitetssenter med planlagt ferdigstilling i 2026/2027. Oppstart av prosjektet er forskjøvet i to år og avsetning til investeringen er redusert til 5 mill. kr i 2026.

Kultur og innbyggerdialog

Bevilgningen til utbygging av kunstgressbaner er på årlig 12 mill. kr, totalt 48 mill. kr i perioden. Prisen pr. bane er økt til over 10 mill. kr avhengig av behov for grunnarbeider og drengsalfalt.

Teknisk oppgradering av hovedbiblioteket er tidligere vedtatt, men utsettes med oppstart av arbeidet i 2026 (5 mill. kr).

Det ble vedtatt å bygge fotballhall på Hortemo i tidligere Songdalen kommune med en tilhørende avsetning på 20 mill. kr. Kostnadene er senere økt med 30 mill. kr. Det ble i egen sak til formannskapet 2022 foreslått at økt bevilgning ble innarbeidet i økonomiplanen. Prosjektet ferdigstilles i 2023.

Det er avsatt 10 mill. kr til kjøp av tomt i 2026 til nytt kultursenter på østsiden av byen.

Kirkelig fellesråd

Det generelle investeringstilskuddet til Kirkelig fellesråd er på årlig 3,5 mill. kr. I tillegg kommer egenkapitaltilskudd på 600 000 kr. Kommunedirektøren foreslår en utvidelse av Randesund kirkegård til 32,5 mill. kr med ferdigstilling 2025 og en utvidelse av Tveit kirkegård til 11,25 mill. kr med ferdigstilling i 2025.

By- og stedsutvikling

Investeringsbudsjettet til by- og stedsutvikling er omfattende og består av mange prosjekter. Arbeidsplaner og faste bevilgninger ligger fast.

Kommunedirektøren foreslår en utvidelse av energiprogrammet med 108 mill. kr i perioden til energibesparende tiltak primært til solceller på tak kombinert med batteribank. Det er i tillegg satt av 11 mill. kr til brannsikring av kommunale bygg i perioden.

Bystyret har vedtatt 12,5 mill. kr i 2022 og i 2023 til trygge skoleveier. Kommunedirektøren foreslår en bevilgning på 12,5 mill. kr i perioden til oppstart av utskifting av eldre heiser.

I perioden ligger det også inne 5 mill. kr til oppfølging av gatebruksplanen, 54,5 mill. kr til utbedring av dammer hvorav 22,5 mill. kr er flyttet til 2026 fra tidligere år. Til kjøp av transportmidler og maskinerer

Økonomiske hovedoversikter

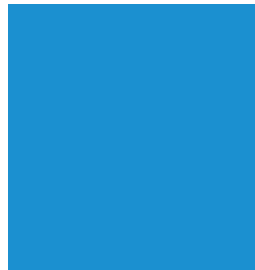
det lagt inn 132 mill. kr hvorav 2,5 mill. kr gjelder skjærgårdsbåt til parkvesen i 2023 og 2,3 mill. kr gjelder ny gravemaskin til lærlinger. Det ligger videre inne omlegging til 4G - nett i kommunale bygg, radontiltak i skoler og barnehager, utfasing av mineralolje til oppvarming. Det er lagt inn 1,9 mill. kr til dagsturhytte på Øyliheia.

Bystyret har vedtatt salg av kommunalt parkeringshus i 2024 og det er lagt inn 100 mill. kr i salgsinntekter. Det er videre budsjettert med salgsinntekter knyttet til utleieboliger, boligpolitiske prosjekter, fast eiendom og utbyggingsområder på 251,7 mill. kr. Kostnadssiden er på 63,2 mill. kr.

Det er lagt inn 5 mill. kr til planlegging og oppstart av Domkirkens menighetshus i 2026 (utsatt fra 2025). Forventet total kostnad er 38,7 mill. kr.

Investeringer knyttet til selvkostområdet vann og avløp utgjør 1,7 mrd. kr i perioden. Renseløsning for Søgne og Songdalen har en antatt kostnad på 300 mill. kr som er lagt inn i årene 2023-2025. Dersom det skal bygges nytt renseanlegg er en ramme på 300 mill. kr for lav, da total kostnaden er anslått til 500 mill. kr.

Reservevannforsyning øst for byen koster 800 mill. kr, hvor 180 mill. kr er bevilget i perioden.

8 Kommunens områder

1 Organisasjon

1.1 Kort om området

Organisasjonsområdet består av kommunalsjefområdene Organisasjonsstab, Personal, IT, Dokumentsenter og Politisk og administrativt sekretariat (PAS). I tillegg er Kommuneadvokatkontoret underlagt assisterende kommunedirektør. Bedriftshelsetjenesten (BHT) er et treårig prosjekt (etablert 2020) på kommunalsjefnivå. Organisasjon har 113,6 årsverk fordelt på 121 fast ansatte.

Organisasjonsstab har blant annet ansvar for beredskap, informasjonssikkerhet, personvernombud, overordnet arbeidsgiverpolitikk, lønnspolitikk og -forhandlinger.

Personaltjenesten inneholder blant annet personaltjenester, lederstøtte- og opplæring, hovedtillitsvalgte og lærlingtjenesten. I tillegg ytes blant mye annet også tjenester innenfor lederopplæring og utvikling, lederrekruttering og bistand i komplekse personalsaker.

IT-tjenesten skal sørge for stabil og sikker drift for kommunens eksisterende systemportefølje, yte gode brukerstøttetjenester, styrke digital kompetanse, levere teknologisk rådgivning inn i digitaliseringsprosjekter og støtte opp under ambisjonen om en digital foregangskommune.

Dokumentsenteret er ansvarlig for kommunens digitale arkiver, journalføring av inn- og utgående korrespondanse i aktuelle systemer, publisering i offentlig journal, behandling av innsynskrav og tilrettelegging for digital samhandling internt og med innbyggere og næringsliv.

Politisk- og administrativt sekretariat (PAS) yter støttetjenester for administrativ ledelse, har ansvar for gjennomføring av kommune-, fylkesting- og stortingsvalg og er sekretariat for politisk ledelse og politiske utvalg i kommunen.

Kommuneadvokaten er underlagt funksjonen som assisterende kommunedirektør. Kontoret håndterer saker innen blant annet områdene barnevernsrett, entrepriserett, forvaltnings- og kommunalrett, arbeidsrett og enkelte forretningsjuridiske felt. Kommuneadvokaten utfører også oppgaver knyttet til folkevalgte organer og håndtering av erstatningskrav.

Bedriftshelsetjenesten er en fagkyndig og rådgivende tjeneste innen forebyggende HMS-arbeid. Tjenesten skal bistå arbeidsgiver og arbeidstakere med å følge opp arbeidsmiljøet i virksomheten.

1.2 Hovedutfordringer

Organisasjon har som mål å digitalisere området tjenester i større grad. I første omgang digitaliseres egenmelding og ansettelsesprosessene. Det arbeides også med å få på plass et nytt, felles, system for kompetansestyring i kommunen. Ved å ha et system for kompetansestyring kan både kompetansebehov, opplæring og rekruttering håndteres i betydelig større grad enn tilfellet er i dag. En av organisasjonsområdets hovedutfordringer er å gjennomføre digitaliserings- og utviklingsarbeid og samtidig holde ordinære driftsoppgaver ajour. Rekruttering av kvalifisert arbeidskraft til områdets ulike oppgaver er også en utfordring som blir mer og mer krevende.

Overgang fra lokale IT- installasjoner til skytjenester gir nye utfordringer, både økonomisk og kompetansemessig. I tillegg stilles det nye- og økte krav til informasjonssikkerhet. IT-tjenesten, informasjonssikkerhetsansvarlig og personvernombudet må sammen med områdene jobbe systematisk med sikkerhets- og beredskapstiltak innenfor det digitale trusselbildet, i tråd med nasjonale anbefalinger.

Organisasjon

Det etableres stadig flere digitale løsninger både internt i kommunen og ut mot innbyggerne. Disse benytter kommunens etablerte tekniske anlegg, infrastruktur og nettverk. Det er 400 lokasjoner, 2000 trådløse aksesspunkter og drift av ca. 7 500 nettbrett for oppvekst, helse og mestring, kultur og by- og stedsutvikling som gir press på kapasiteten i IT-tjenesten. Infrastrukturen er blitt bærer av alt fra dørlås-systemer, kameraovervåking, telefoniløsninger, sykesignalanlegg og sykehjemsbeboernes egne enheter m.m.

Tilgang til gode og sikre mobil- og bredbåndstjenester er en grunnleggende forutsetning for digitalisering i alle deler av samfunnet. Disse tjenestene har stor betydning for hvordan kommunen organiserer fremtidens helsetjenester, utdanning og arbeidshverdag. IT er en aktiv pådriver for bredbåndsutbygging i kommunen. I tillegg kartlegges områder som er aktuelle for den statlige bredbåndstøtteordningen. Kommunen følger opp nasjonale mål når det gjelder fast og mobilt bredbånd. Det skal være god innendørs og utendørs mobildekning både på tale og data i områder hvor folk bor, jobber og ferdes.

Digitaliseringsstrategien for offentlig sektor 2019 – 2025 «En digital offentlig sektor», fremhever arbeidet med å skape mer sammenhengende tjenester og nasjonale fellesløsninger i et økosystem for digital samhandling og tjenesteutvikling. IT-tjenesten skal bidra med kompetanse og teknologirådgivning inn i både nasjonale, regionale og lokale utviklingsprosjekter, og i forbindelse med utvikling av KS sine fellesløsninger/-komponenter. Behovet for teknologirådgivning er økende etter pandemien. Sentrale prosjekter som er prioritert i perioden er eksempelvis Felles Kommunal Journal, Innovasjonspartnerskap i Agder, Innovativ legevakt, Digi Barnevern, Fastlegetjenestekontor.

Reduksjon av sykefravær er en utfordring i kommunen som organisasjon har et særskilt ansvar for. Bystyret har bevilget penger til økt nærvær og det er med bakgrunn i disse midlene etablert et operativt «Innsatsteam IA».

Bedriftshelsetjenestens hovedutfordring er å ha nok bemanning til å svare på etterspørsel fra områdene i tråd med økende henvendelser. For Dokumentsenteret har nedskalering av budtjenestene vært effektive, men det gjenstår fortsatt mye arbeid med å få mer papirpost over i digitale kanaler.

1.3 Innsparinger

Beløp i 1000 kr

Tiltak	2023	2024	2025	2026
Arbeids- og inkluderingsutvalget	0	-820	-820	-820
Heltidsprosjekt oppgaver inn i ordinær drift	0	0	-2 250	-2 250
Innsparingstiltak administrasjon	-500	-1 500	-1 500	-2 000
Naturlig avgang og andre tiltak	-1 586	-2 427	-2 427	-2 427
Nærværssatsing inn i ordinær drift	0	0	-1 000	-1 000
Reduksjon av antall bystyreprerentanter	0	-800	-800	-800
Sammenslåing organisasjonsutvalg og NE utvalg	0	-650	-650	-650
Trekk reduserte reisekostnader	-687	-687	-687	-687
Totalsum	-2 773	-6 884	-10 134	-10 634

Kommunedirektøren foreslår et økt innsparingskrav på 7,9 mill. kr i 2023 stigende til 21,7 mill. kr fra 2026. Dette på bakgrunn av bystyrets forventning om effektivisering av administrasjonen i økonomiplanen for 2022-2025. Organisasjon sin andel av dette er 0,5 mill. kr i 2023 økende til 2 mill. kr fra 2026. Dette planlegges håndtert ved effektivisering som skal kartlegges i områdets OU-prosess som pågår 2022-2023.

Organisasjon

Innsparinger på politisk virksomhet tar utgangspunkt i bystyresak 68/22 behandlet den 27.04.22. Her ble det vedtatt at arbeids- og inkluderingsutvalget skal legges ned fra 15.10.2023 i tillegg til at organisasjonsutvalget og nærings- og eierskapsutvalget slås sammen. I bystyresaken fra 27.04.22 ble det også vedtatt at nytt bystyre skal ha 57 i stedet for 71 representanter, og det er da beregnet en forventet besparelse på 800 000 kr.

I økonomiplan 2021-2024 bevilget bystyret midler til to satsinger, heltidssatsing og nærværssatsing, med henholdsvis 2,25 mill. kr og 2 mill. kr. Bystyret bevilget midler til og med 2024 og fra 2025 henholdsvis fjernes og halveres budsjettmidlene på disse satsingene. Satsingene integreres i den ordinære driften, og prioriteringen nedskaleres tilsvarende.

1.4 Hovedprioriteringer

Organisasjon er et stabsområde som har som hovedprioritet å levere tjenester i tråd med forventningene fra tjenesteområdene. Området vil i økonomiplanperioden definere tydelig hvilke oppgaver som skal leveres til tjenestene og hva området ikke har ansvar for. Det vil i 2023 pågå en organisasjonsutviklingsprosess i området som har som mål å kartlegge og forbedre organisasjonsstrukturen slik at arbeidet er mest mulig effektivt. Det vil gi nye muligheter for å håndtere effektiviseringstiltak og synliggjøre potensial for omprioriteringer. Sentralisering av tjenester vil bli vurdert. Organisasjonsområdet har ansvar for en stor andel av kommunens felleslisenser. I økonomiplanperioden vil området ha fokus på gjennomgang, avslutning og reforhandling av lisensavtaler samt bedre rutiner når nye systemer og installasjoner vurderes. Hovedprioriteten vil være å digitalisere flere av områdets arbeidsprosesser. Dokumentsenteret viderefører satsingen med økt bruk av fellesløsningen SvarUt og eDialog og digitalisering av interne og eksterne arbeidsprosesser. I sammenheng med dette er arbeid med cybersikkerhet og trusler høyt prioritert av IT. I tillegg fokuserer IT på arbeid med etablering av løsninger for datasanking, -lagring og -deling.

Organisasjon har i programmet *Flere i Arbeid* ansvar for temaområdet «Kommunen som arbeidsgiver». Denne delen av programmet skal medvirke til at kommunen rekrutterer flere som står utenfor arbeidslivet inn i kommunale jobber. Lærlingsatsingen kan sees i sammenheng med prosjektet og spesielt i forbindelse med TØRN-prosjektet i helse og mestring. Antall lærlinger svinger gjennom året, men 1. september 2022 var det 179 aktive lærlinger i Kristiansand kommune. Dette er godt over målsetningen på 160 lærlinger. Antallet inkluderer ordinære lærlinger direkte fra videregående skole og voksne lærlinger over 21 år. I økonomiplanen er det prioritert en ytterligere styrking av lærlingordningen. Det er spesielt fokus på rekruttering av lærlinger til helsefag og tekniske fag. For å legge til rette for økt måloppnåelse i tekniske fag samarbeider Organisasjon med By- og stedsutvikling for å kjøpe en ny gravemaskin som lærlinger kan bruke i opplæringen. Lærlingtjenesten har tilstrekkelig ramme til å ansette flere lærlinger, og det foreslås derfor samme budsjettnivå i 2023 som i 2022, men deretter opptrapping med 8 lærlinger fra 2024 og ytterligere 4 lærlinger fra 2025.

IT vil i økonomiplanperioden være en aktiv pådriver for å tilskynde bredbåndsutbygging samt kartlegge områder som er aktuelle for den statlige bredbåndstøtteordningen. Bystyret har tidligere prioritert 2 mill. kr til satsingen i 2023.

Etablering av en intern Bedriftshelsetjeneste (BHT) har vært høyt prioritert siden prosjektstart i 2020. Prosjektet avsluttes høsten 2023 og videre drift av Bedriftshelsetjenesten baseres på en evalueringssprosess. Bedriftshelsetjenesten er satt sammen av ansatte med ulik kompetanse fra flere av kommunens områder, i tillegg til at flere årsverk fra Personal er omdisponert til tjenesten.

1.5 Oppfølging av kommuneplanens satsingsområder

1.5.1 Satsningsområde: Inkluderende og mangfoldig

Retningsmål: I Kristiansand er alle inkludert i utdanningsløp og arbeidsliv.

Kristiansand kommune kommer dårligere ut enn sammenlignbare storbykommuner når det gjelder andel personer som står utenfor utdanning og arbeidsliv, det gjelder særlig ungdom. Utenforskap har nær sammenheng med mangel på fullføring av videregående skole, og en for stor andel av de unge fullfører ikke videregående utdanning. Frafall i videregående skole gjelder særlig yrkesfag. Kommunen har en viktig rolle som stor lærlingbedrift. Det medfører et særlig ansvar for å tilby lærlingeplasser, samt god kvalitet på oppfølging av lærlinger så de ikke faller ut av utdanningsløpet.

Det er et stort potensial for økt sysselsetting ved å legge til rette for at flere av de som mottar helse relaterte ytelser, kan være helt eller delvis i arbeid. Mest mulig kvalifisering og opplæring bør skje på de aktuelle arbeidsplassene. Det gir reell arbeidserfaring, innsikt i egne ressurser og kan styrke motivasjonen. Kommunen vil være i front når det gjelder opplæring og arbeidstrening for personer som er utenfor arbeidslivet blant annet gjennom å tilby praksisplasser. Kommunen vil teste ut ulike modeller for hvordan inkluderingsarbeidet kan organiseres.

Temaområde «Kommunen som arbeidsgiver» i Flere i Arbeid skal medvirke til at kommunen rekrutterer flere som står utenfor arbeidslivet inn i kommunale jobber. I tillegg skal arbeidet styrke Kristiansand kommune som en attraktiv arbeidsgiver i et marked der det er konkurranse om arbeidskraften.

Økt lærlingsatsing med fokus på alternative opplæringsløp, og utfordre muligheter for oppmykning av tilsettingsreglementet i kommunen er noe av det arbeidet fokuserer på.

Periodemål	Indikator	Siste måling 2022	Mål 2023	Mål 2026
En høyere andel personer i alderen 16-66 deltar i arbeidsliv og utdanning	Legge til rette for praksisplasser for personer mellom 24-35 år		80	110
	Legge til rette for praksisplasser for personer over 35 år		70	100
En høyere andel unge under 30 år er i arbeid	Antall lærlingeplasser er økt	179	170	180
	Legge til rette for praksisplasser for unge mellom 18-24 år		110	140

1.6 Planoppgaver

I planstrategien for Kristiansand kommune fremgår det et samlet program for prioritering av planarbeid for perioden 2023-2026. Arbeidet er forsinket på grunn av pandemien. Følgende planer skal følges opp av Organisasjon:

Livsfasepolitikk

Arbeidet ble satt på vent i 2022, men starter opp i 2023. Det vil gjennom 2023 jobbes med en livsfasepolitikk som skal erstatte dagens seniorpolitikk. Dette er i tråd med vedtatt helhetlig arbeidsgiverpolitikk, der innretningen er å tenke livsfasepolitikk for alle ansatte.

Strategisk kompetanseutvikling

Arbeidet med handlingsplan for strategisk kompetanseutvikling og rekruttering ble satt på vent i 2022, men tas opp igjen ved inngangen til 2023.

1.7 Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Organisasjon	215 263	235 671	249 476	235 602	241 015	230 672
Sum	215 263	235 671	249 476	235 602	241 015	230 672

Områdets driftsbudsjett er økt fra 2022 til 2023 med 6 mill. kr. Driftsbudsjettet er i tillegg kompensert for pris- og lønnsvekst med 7,8 mill. kr. Endringene i budsjettrammen skyldes i hovedsak endring i ramme knyttet til kommunevalget i 2023 og Tall ships' races som er lagt inn fra 2023 til 2025.

Driftsbudsjett med endringer

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Budsjett 2022	235 671	235 671	235 671	235 671
Sum Deflator	1 902	1 902	1 902	1 902
Sum Lønns- og prisjustering	5 892	5 892	5 892	5 892
Tidligere vedtatte tiltak				
AFP-kostnader politikere	-287	-800	-800	-800
Bedriftshelsetjenesten prosjekt	0	-1 156	-1 156	-1 156
BHT lønnsmidler	0	-400	-400	-400
Bredbånd egenandel	0	-1 025	-1 025	-1 025
Full mobil- og bredbåndsdekning hele kommunen	0	-1 025	-1 025	-1 025
Informasjonssikkerhet økt ressurs	513	513	513	513
Leiekostnader BHT	-154	-923	-923	-923
Lærlingordningen økning	788	1 576	1 576	1 576
Overført årsverk fra helse og mestring til BHT	0	-525	-525	-525
Valgavvikling	5 733	-65	5 777	-65
Ytterligere økning lærlinger	820	1 640	2 460	2 460
Andre tiltak	0	0	0	0
Sum Tidligere vedtatte tiltak	7 413	-2 190	4 472	-1 370
Sum Tidligere vedtatt innsparingstiltak	-1 586	-3 247	-3 247	-3 247
Vedtatte endringer	13 620	2 357	9 019	3 177
Vedtatt ramme	249 292	238 028	244 691	238 848
Sum Innsparingstiltak	-1 187	-3 637	-6 887	-7 387
Nye tiltak				
Eieravgift Arkivsenter sør	359	359	359	359
Leiekostnader BHT	160	0	0	0
Tall Ships Races kommunalt bidrag	2 000	2 000	4 000	0
Utsatt opptrapping av lærlinger	-1 608	-1 608	-1 608	-1 608
Økte lisenskostnader	460	460	460	460
Sum Nye tiltak	1 371	1 211	3 211	-789
Nye tiltak og realendringer	184	-2 426	-3 676	-8 176
Ramme 2023-2026	249 476	235 602	241 015	230 672

Tidligere vedtatte tiltak

Bredbånd egenandel

Bevilgning i 2022 og 2023 for å sikre gode mobil- og bredbåndstjenester i kommunen. For å årlig kunne søke på den offentlige støtteordningen for bredbåndsutbygging gjennom Nasjonal kommunikasjonsmyndighet (Nkom) og Fylkeskommunen er det et krav at kommunen selv stiller med en egenandel. Det ble bevilget 2 mill. kr til formålet i 2022 og 2023.

Informasjonssikkerhet økt ressurs

Utstrakt bruk av hjemmekontor og endret trusselbilde for IT-bransjen øker faren for informasjonssikkerhetshull og brudd på personvernregler. Det ble vedtatt en styrking på 0,5 årsverk i 2022 med en økning til et helt årsverk i 2023.

Nye tiltak**Eieravgift Arkivsenter sør**

Arkivsenter Sør IKS (tidligere IKAVA) er rådgivningsorgan og depot for eierkommunene. De gir råd og opplæring i elektronisk og papirbasert dokumentflyt og arkiv. Det ble i representantskapet vedtatt en økning i eieravgiften på 350 000 kr fra 2022. Det er derfor lagt inn en økning i økonomiplanperioden.

Leiekostnader BHT

Bedriftshelsetjenesten har leide lokaler ut prosjektperioden (2023). Det fører til økt kostnadsbehov for å dekke leiekostnad og felleskostnader (energi, renhold, vaktmester etc.) knyttet til bygget.

Tall Ships Races kommunalt bidrag

Bystyret vedtok 22.6.2022 å si ja til å søke om å være vertshavn igjen for av Tall Ship races i 2025. Kommunen har vært vertshavn to ganger tidligere, både i 2010 og i 2015. Den totale kostnaden ved disse to arrangementene ble anslått til om lag 24 mill. kr. Det kommunale bidraget i 2015 var 8 mill. kr i tillegg til tjenester for 1,3 mill. kr. Bystyret har bevilget 8 mill. kr som legges inn i økonomiplanen for 2023- 2026. Det er ikke mulig å arrangere et så stort arrangement uten det gode samarbeidet mellom kommunen og næringslivet. Næringslivet i Kristiansand har foreløpig forpliktet seg til å bidra med 5,6 mill. kr fordelt på kontanter, varer og tjenester. Det viktigste arbeidet i tiden fremover er å sikre resten av finansieringen av dette arrangementet.

Utsatt opptrapping av lærlinger

Kristiansand kommune har hatt en stor satsing på økning av antall lærlinger. Pr. september 2022 er det 179 lærlinger i Kristiansand kommune. Det var opprinnelig planlagt en opptrapping på 8 lærlinger i 2023, 8 i 2024 og 4 i 2025. Økningen for 2023 foreslås tatt ut av budsjettet. Opptrappingen for 2024 og 2025 gjennomføres som planlagt.

1.8 Investeringsbudsjett

Investeringsprosjekter	Samlede prosjektbeløp Brutto prosjektutgift	Økonomiplan				Sum Inntekt	
		2023	2024	2025	2026	23-26	23-26
Investeringer							
iPad til bystyret	400	400	0	0	0	400	0
IT-kapasitet og sikkerhet	Løpende	3 000	3 000	3 000	3 000	12 000	0
Sum Investeringer	400	3 400	3 000	3 000	3 000	12 400	0

iPad til bystyret

Etter kommunevalget i 2023 vil det nye bystyret ha behov for nye iPader. Det foreslås en investeringsbevilgning på 400 000 kr for å gjennomføre dette.

IT-kapasitet og sikkerhet

Prosjektet er en løpende bevilgning og benyttes til nødvendige tiltak for å vedlikeholde den tekniske standarden på infrastrukturen. Det omfatter blant annet vedlikehold av datanettet og serverparken, samt ulike sikkerhetstiltak. Noen av tiltakene er i tråd med planlagte behov, mens andre behov igjen kommer som en følge av akutte hendelser.

2 Økonomi

2.1 Kort om området

Økonomiområdet består av fem kommunalsjefområder; Virksomhetsstyring, Økonomistyring inkl. eierskap, Innkjøp, Regnskap og Lønn. Økonomi er en sentralisert stab- og støttetjeneste for de andre tjenesteområdene i kommunen. Området består av ca. 85 ansatte fordelt på 72,5 årsverk, der de fleste jobber heltid. Budsjettet til kontrollutvalget inngår også i økonomiområdets budsjett.

Det overordnede ansvaret for virksomhetsstyring i Kristiansand kommune, herunder internkontroll og kvalitet, er samlet i kommunalsjefområdet Virksomhetsstyring. Økonomistyring er en sentralisert tjeneste med hovedansvar for utarbeidelse av kommunens økonomiplan, tertialrapportering, overordnet økonomistyring for områdene, i tillegg til andre økonomioppgaver for de enkelte områdene. Innkjøp er en sentral innkjøpstjeneste for hele kommunen, med unntak av By- og stedsutvikling. Regnskap har ansvaret for løpende regnskapsføring og årsoppgjør for ca. 35 særregnskaper i tillegg til bykasseregnskapet. Finansforvaltningen ivaretas også i regnskap.

Lønn har ansvar for å utbetale rett lønn til rett tid, innrapportere lønnsopplysninger til Nav, Skatt og ulike pensjonskasser samt kreve refusjoner i forbindelse med sykdom og foreldrepermisjon for hele kommunen. Lønn forvalter også systemeierskapet til kommunens lønns- og personalsystem som er autoritativ datakilde for mange andre interne fagsystem i kommunen.

Økonomi skal være en tydelig pådriver for modernisering og effektivisering ved hjelp av elektroniske verktøy og kontinuerlig forbedring av økonomistyringen.

2.2 Hovedutfordringer

Områdets hovedutfordring er å få til en best mulig utvikling av kommunens systemer og rutiner for virksomhetsstyring og økonomioppfølging. I samarbeid med områdene tilpasses tjenestene som leveres etter behov, samtidig som en viss grad av standardisering er nødvendig.

Helhetlig virksomhetsstyring skal sikre at kommunen løser sine kjerneoppgaver og når sine mål effektivt og innenfor lov- og avtaleverk, ved felles forståelse av oppdrag, roller og mål. Hovedutfordringene i god metode- og systemutvikling for virksomhetsstyring er å utvikle gode, felles løsninger som dekker behovene lederne på ulike nivåer i organisasjonen har, som er effektive og relevante. Bygge og vedlikeholde en god kultur for kvalitet- og forbedringsarbeid, samt sikre tilstrekkelig metode- og systemkompetanse i organisasjonen er også en utfordring.

Det finnes fortsatt stort potensial i å tilgjengeliggjøre og anvende data og nøkkeltall vi har tilgang på for bedre styring, forbedring og læring. Det er også potensial i å jobbe mer systematisk med risikostyring, både på operativt og strategisk nivå. Gevinstoppfølgning er i mindre grad systematisk implementert i organisasjonen. Virkeliggjøring av mestringsorientert ledelse basert på tillit gjennom en velfungerende målstyring som oppleves både relevant, motiverende og aktuell er også et forbedringsområde.

I Økonomistyring vil hovedutfordringen være å sikre god samhandling og standardiserte tjenester for områdene for å kunne legge til rette for best mulig bistand i forbindelse med økonomistyringen i områdene. Dette krever høy kompetanse og god samhandling med områdene. Sentralisering av økonomistyring gir stordriftsfordeler som økt spesialisering og styrket fagmiljø.

Innkjøp er en sentralisert tjeneste og håndterer alle innkjøpsavtaler over 100 000 kr, med unntak av By- og stedsutvikling. God kvalitet på innkjøpsavtalene er sentralt. Kontinuerlig priskontroll av avtalene som inngås kan være en videreutvikling av tjenesten for å øke kvaliteten. I tillegg vil enheten fokusere på å

Økonomi

Øke avtalelojaliteten i kommunalområdene og sikre god opplæring av bestillere utenfor innkjøp. Til dette arbeidet skal det anskaffes et digitalt verktøy for innkjøpsanalyse som vil bedre kunnskapsgrunnlaget om kommunens ulike innkjøp og bidra til bedre internkontroll, avtaledekning og økonomi.

For Regnskap har hovedfokuset vært digitalisering av dagens tjenester, som vil fortsette i ny økonomiplanperiode. I løpet av økonomiplanperioden skal ERP-systemet ut på anbud, som vil medføre utfordringer og betydelig arbeid for avdelingen. I tidligere økonomiplan har kommunalsjefområdet kuttet 2 årsverk og vil kutte ytterligere 2 nye årsverk i kommende økonomiplanperiode. I tillegg vil det komme flere naturlige avganger som vil føre til tap av kompetanse og en del utskiftninger i kommunalsjefområdet.

Kommunalsjefområde for Lønn er kommet langt i digitaliseringsarbeidet, men det er fremdeles noen områder som gjenstår. Det er et behov for å arbeide enda mer strukturert med kompetanseheving av ledere og merkantilt ansatte i hele kommunen for å redusere feil og unødig ressursbruk til feilretting. Forvaltningen av kommunens lønns- og personalsystem (HRM) har blitt en vesentlig større oppgave både som følge av økte krav til sikkerhet/personvern og som følge av at systemet benyttes som autoritativ kilde for mange andre fagsystem i kommunen. Endring av organisasjonsstrukturen i HRM påvirker funksjonaliteten i disse systemene og forvaltningen har dermed blitt vesentlig mer komplisert. En innføring av nytt ERP-system i kommunen vil på bakgrunn av dette medføre et betydelig og krevende arbeid, men også kunne gi en rekke gevinster for hele kommunen.

2.3 Innsparinger

Beløp i 1000 kr

Tiltak	2023	2024	2025	2026
Innsparingstiltak administrasjon	-500	-1 200	-1 200	-1 700
Lønn	-389	-389	-389	-389
Regnskap	-190	-190	-190	-190
Trekk reduserte reisekostnader	-205	-205	-205	-205
Økonomistyring	-795	-795	-795	-795
Totalsum	-2 079	-2 779	-2 779	-3 279

Innsparingstiltakene håndteres ved redusert bemanning med naturlig avgang og lavere driftskostnader generelt. Bystyrets vedtak på reduserte reisekostnader er fordelt mellom kommunalsjefområdene. Regnskap har frem til nå redusert bemanningen med 2 årsverk, og vil i løpet av kommende økonomiplanperiode redusere med ytterligere 2 årsverk.

Kommunedirektøren foreslår et økt innsparingskrav på 7,9 mill. kr i 2023 stigende til 21,7 mill. kr fra 2026. Dette på bakgrunn av bystyrets forventning om effektivisering av administrasjonen i økonomiplanen for 2022-2025. Økonomi sin andel av dette er 0,5 mill. kr i 2023, 1,2 mill. kr i 2024 og 2025, og 1,7 mill. kr fra 2026. Dette håndteres ved vakante stillinger i Økonomistyring og reduksjon i årsverk hos Regnskap.

2.4 Hovedprioriteringer

Økonomiområdet vil i økonomiplanperioden jobbe med økt digitalisering, videreutvikling av fagområdet virksomhetsstyring og automatisering av tjenestene hvor det er mulig.

Det er i økonomiplanperioden behov for å ut på anbud med et nytt virksomhetsstyringssystem/Enterprise Resource Management (ERP) system. Hele organisasjonen og økonomiområdet i særdeleshet, vil få et betydelig arbeid med å definere behov, anskaffe og

Økonomi

implementere et slikt system. Med gode prosesser ligger det imidlertid et stort potensial for ytterligere digitalisering og automatisering av tjenester. I 2023 vil det bli etablert et prosjekt som sammen med linjen må starte dette arbeidet. Målsetningen er å kunne ta i bruk nytt ERP-system fra 01.01.2026.

Hovedprioriteringene for Virksomhetsstyring i økonomiplanperioden er å forbedre og videreutvikle ledelses systemer og metoder for virksomhetsstyringen: Synliggjøre mål og tilgjengeliggjøre flere sentrale nøkkeltall og styringsdata for ledere på ulike nivåer, ta i bruk risikostyringsmodul og forbedre funksjonalitet, innhold og brukervennlighet i løsningene. Mer systematisk tilnærming til internrevisjoner og evaluering og oppfølging av internkontrollen på overordnet nivå er også sentralt utviklingsarbeid som er prioritert. Samt forbedring av porteføljestylingen og systematisk gevinstoppfølging. I økonomiplanperioden må også metodene virksomhetsstyringen bygger på videreutvikles og evalueres, slik at det sikres at metoder og verktøy understøtter ambisjonen om at Kristiansand kommune skal være en samhandlende og innovativ kommune, som både er på lag, på stell og på hugget.

Økonomistyring har fokus på rådgiving og god økonomistøtte til direktører og kommunalsjefer i tjenesteområdene. Bistand til områdene i arbeid med gevinstrealisering prioriteres, i samarbeid med Samhandling og innovasjon, Organisasjon og andre kommunalsjefområder hos Økonomi. Det vil også være prioritert arbeid å videreutvikle styringssystemet, med Framsikt som verktøy. Dette ifm. tertialrapporter, årsrapport og økonomiplanen. En annen hovedprioritering vil være evaluering og videreutvikling av ISF-modellen for Helse og mestring. Modellene for tjenesten er ikke treffsikre nok og gir betydelige utfordringer i økonomistyringen. Det vil være behov for godt samarbeid med Innkjøp på oppfølging av avtaler og realisering av økonomiske effekter ved nye avtaler.

Det skal utarbeides ny anskaffelsesstrategi for perioden 2023–2026. Verktøy for innkjøpsanalyse vil bli anskaffet i løpet av 2023 og vil sammen med analyse av avtaledekning og produktlojalitet være viktige forutsetninger for å kunne hente ut gevinster fra, og sikre bruk av e-handel.

Det skal arbeides videre med kvalitetssikring og standardisering av anskaffelsesprosessene, samt dokumentasjon av dette i kommunens kvalitetssystem. Arbeidet med å utvikle og implementere en helhetlig kontraktforvaltningsstrategi er påbegynt og vil bli arbeidet med videre i perioden fremover. Det ligger an til at kommunen melder seg inn i Offentlig fellesinnkjøp på Agder (OFA) for å øke kapasiteten på gjennomføring av rammeavtaler hvor det foreløpig ligger inne 400 000 kr til medlemskap der hvor endelig organisasjonsform og eiermodell ikke er endelig avklart enda.

I arbeidet med klimabudsjettet for 2022-2025 ble det lagt vekt på å styrke arbeidet med klima og miljøkrav innen innkjøp hvor innkjøp sitt budsjett ble styrket med 500 000 kr årlig i perioden 2022-2024 for å arbeide videre med dette. Det vil være et samarbeid mellom By- og stedsutvikling, Samhandling og innovasjon og Økonomi.

For Regnskap er det viktig at det settes av nok ressurser i forbindelse med anbudsrunder av nytt ERP-system, slik at man er rustet til å takle ekstra arbeidet en slik prosess vil medføre. I løpet av økonomiplanperioden vil flere ansatte i Regnskap gå av med pensjon, og videreføring av kompetanse må derfor prioriteres. I tillegg arbeides det med effektivisering av arbeidsoppgaver.

Lønn vil prioritere å styrke arbeidet rundt kontinuerlig forbedring av driften under overskriften "Rett første gang". Ved å systematisere avvikhåndteringen ytterligere, er målet å kunne avdekke behov for enda bedre systemstøtte og opplæring i organisasjonen. Både å utvikle og målrette en kompetanseheving av merkantile og ledere innenfor lønn og fravær, vil kunne redusere ressursbruken på feilretting i hele organisasjonen. Et slikt arbeid vil også kunne bidra til å levere inn behov/kravspesifikasjon til et fremtidig ERP-system.

2.5 Oppfølging av kommuneplanens satsingsområder

2.5.1 Satsingsområde: Attraktiv og miljøvennlig

Retningsmål: Ressursinnsats innenfor retningsmålet Kristiansand er et sosialt rettferdig lavutslippssamfunn med 80 % lavere klimagassutslipp i 2030

Periodemål uten indikator: Kristiansand kommune bruker innkjøp og anskaffelser strategisk for å redusere miljøbelastningen, samt direkte og indirekte klimagassutslipp.

Kommunen skal bruke anskaffelser som virkemiddel for å nå klimamålene. Det skal vurderes hvorvidt alternative løsninger for behovsdekning kan være mindre miljøbelastende gjennom hele livsløpet. I Kristiansand kommune skal det derfor stilles krav til systemer for miljøledelse hos leverandører.

2.6 Planoppgaver

Følgende planer skal utarbeides og følges opp av økonomiområdet i perioden 2023-2026:

Anskaffelsesstrategi

Arbeid med anskaffelsesstrategien er tidligere blitt utsatt på grunn av korona. Oppstarten av arbeidet skjer inneværende år og behandles politisk høsten 2023.

Finansstrategi og finansreglement

Finansstrategien og finansreglementet ble vedtatt i 2019. Finansreglementet må revideres hver kommunestyreperiode og det planlegges vedtatt etter valg av nytt bystyre høsten 2023.

Handlingsregler og måltall

I økonomiplanperioden vil vedtatte handlingsregler og måltall evalueres for å sikre en bærekraftig kommuneøkonomi.

2.7 Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Økonomi	102 334	115 012	118 542	117 842	117 330	116 830
Sum	102 334	115 012	118 542	117 842	117 330	116 830

Områdets driftsbudsjett er redusert fra 2022 til 2023 med 70 000 kr. Området er i tillegg kompensert for pris- og lønnsjusteringer med 3,6 mill. kr. Tidligere og nye innsparingskrav trekker ned rammen med totalt ca. 1,8 mill. kr. Kontrollutvalgets budsjett har blitt korrigert iht. vedtak, som øker kontrollutvalgets ramme med 0,2 mill. kr, samtidig som budsjettet økes med ca. 0,1 mill. kr iht. vedtatt budsjett. I 1. tertialrapport 2022 ble området tilført 2,6 mill. kr for økte forsikringskostnader, og fra 2023 reduseres rammen med ca. 1 mill. kr grunnet tilbakeføring av ett årsverk til Samhandling og innovasjon.

Driftsbudsjett med endringer

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Budsjett 2022	115 012	115 012	115 012	115 012
Sum Deflator	729	729	729	729
Sum Lønns- og prisjustering	2 875	2 875	2 875	2 875
Tidligere vedtatte tiltak				
Klima- og miljøkrav i innkjøp	0	0	-513	-513
Korrigerings budsjett revisjon og kontrollutvalg	210	210	210	210
Korrigerings rammen økonomistyring	-214	-214	-214	-214

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Sum Tidligere vedtatte tiltak	-4	-4	-517	-517
Sum Tidligere vedtatt innsparingstiltak	-1 374	-1 374	-1 374	-1 374
Vedtatte endringer	2 226	2 226	1 713	1 713
Vedtatt ramme	117 238	117 238	116 726	116 726
Sum Innsparingstiltak	-705	-1 405	-1 405	-1 905
Nye tiltak				
Økning budsjett kontrollutvalget iht. vedtak	400	400	400	400
Økte forsikringskostnader	2 665	2 665	2 665	2 665
Årsverk overført til SI	-1 056	-1 056	-1 056	-1 056
Sum Nye tiltak	2 009	2 009	2 009	2 009
Nye tiltak og realendringer	1 304	604	604	104
Ramme 2023-2026	118 542	117 842	117 330	116 830

Tidligere vedtatte tiltak

Klima- og miljøkrav i innkjøp

Innkjøps driftsbudsjett er styrket med 500 000 kr frem til og med 2024. Midlene skal benyttes til å styrke arbeidet med klima og miljøkrav innen Innkjøp. Det vil være et samarbeid mellom By- og stedsutvikling, Samhandling og innovasjon og Økonomi. Midlene er planlagt brukt til frikjøp og konsulentbistand.

Korrigerings budsjett revisjon og kontrollutvalg

Kontrollutvalget har tidligere behandlet og vedtatt et budsjett i tråd med forventede innsparinger.

Nye tiltak

Økning budsjett kontrollutvalget iht. vedtak

Vedtatt budsjett medfører en økning på 400 000 kr fra 2022 til 2023.

Økte forsikringskostnader

Basert på fjorårets regnskap, regnskap pr. 1. tertial 2022 og estimering av fremtidige kostnader knyttet til forsikringer, beregnes forsikringskostnader til å være 2,6 mill. kr over budsjett. Dette ble tilført økonomiområdets budsjett ved behandlingen av 1. tertialrapport 2022.

Årsverk overført til SI

Årsverk knyttet til eierskap er tilbakeført til Samhandling og innovasjon fra økonomiområdet.

9 INNOVASJON OG INFRASTRUKTUR

9 INNOVASJON OG INFRASTRUKTUR

14 LIV UNDER VANN

LIV UNDER VANN

MINDRE ULIKHET

1 UTRYDDE FATTIGDOM

1 UTRYDDE FATTIGDOM

3 Samhandling og innovasjon

3.1 Kort om området

Samhandling og innovasjon har overordnet ansvar for kommunens arbeid med samfunnsutvikling og bærekraftig utvikling internt og eksternt. Det innebærer et ansvar for kommunens næringsavdeling, kommuneplanens samfunnsdel, planstrategien, digitalisering og forskning.

Området er en spesialisert utviklingsavdeling som bidrar aktivt i andre stabs- og tjenesteområder som pådriver for innovasjon, fornying, forenkling og forbedring av kommunale tjenester. I tillegg mobiliserer området ressurser til å nå felles mål både lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt.

Samhandling og innovasjon er organisert i fire kommunalsjefområder; **Business Region Kristiansand**, **Digitalisering, Forskning og innovasjon** og **Strategi**. Pr. september 2022 har området 29 årsverk fordelt på 31 ansatte, herav 20 kvinner og 15 menn. I tillegg har området noen prosjektstillinger hvor flere er eksternt finansiert. Samhandling og innovasjon knytter også til seg traineer og studenter i praksis.

Området innehar kompetanse og oppgaver som beskrevet under.

Analyse: Framstiller og formidler analyser for alle kommunens fagfelt (for eksempel behovsprognoser for barnehager og sykehjem og kunnskapsgrunnlag for kommuneplanens arealdel).

Planarbeid: Ansvar for kommuneplanens samfunnsdel, herunder å styrke sammenhengen mellom mål i kommuneplanen, øvrige tematiske planer og prioriteringer i økonomiplanen. Koordinerer områdenes planfaglige ressurser.

Internasjonalt: Rådgivning til alle områdene knyttet til deltakelse i EU-programmer og andre nasjonale og internasjonale finansieringskilder, ansvar for strategisk utvikling av Kristiansands internasjonale nettverk og partnerskap, koordinering av ledelsens delegasjoner fra og til utlandet mv.

Bærekraft: Arbeider med institusjonalisering av bærekraftig utvikling i kommunen, gjennom «bærekraftledelse», helhetlig planverk og virksomhetsstyring.

Digitalisering: Fremmer fornyelse, forenkling og forbedring av kommunens tjenester med digitale virkemidler.

Innovasjon: Bidrar til å utvikle kommunens innovasjonsevne i tett samarbeid med øvrige områder og relevante eksterne samarbeidspartnere. Ivaretagelse av prosjektledelse i flere innovasjonsprosjekter.

Forskning: Bindeledd mellom kommunens tjenester og akademia. Deltar i samarbeid med fagfeltene i kommunen gjennom hele forskningsprosessen – fra søknad om forskningsmidler til gjennomføring av prosjekt.

Prosjekt og prosessledelse: Veiledning og bistand i prosess og prosjektledelse, både i utviklingsprosjekter og planprosesser.

Samhandling og samfunnsutvikling: Ansvar for lederfora på tvers av områdene. Bidrar til å profesjonalisere eksternt samhandling. Støtter kommunedirektøren og kommuneledelsen i utøvelsen av deres roller/oppgaver på regionale og nasjonale arenaer.

Næring: Arbeider med næringsutvikling gjennom politiske saker, rådgivning til ledelsen, fremskaffelse av kunnskapsgrunnlag, plansaker, bærekraftig omstilling, samarbeidsprosjekter med næringslivets aktører, bedriftsetableringer, profileringsarbeid mv.

3.2 Hovedutfordringer

Visjon: Sterkere sammen			2030
ATTRAKTIV OG MILJØVENNLIG	INKLUDERENDE OG MANGFOLDIG	SKAPENDE OG KOMPETENT	
<p>Behov for bærekraftig omstilling i kommunens næringsliv til grønn industri, herunder økt satsing på havvind, hydrogen og batteri.</p> <p>Behov for reduksjon av klimagassutslipp for kommunen som organisasjon.</p>	<p>Regionen har høy andel unge utenfor arbeid og utdannings-liv, noe medfører både dårlig levekår og mangel på arbeidskraft.</p> <p>Behov for bedre tverrsektorielt samarbeid internt og samhandling mellom forvaltningsnivå for å sikre god oppfølging av unge utenfor.</p> <p>Behov for å styrke demokratisk deltakelse lokalt, nasjonalt og internasjonalt.</p>	<p>Behov for å rekruttere og beholde kompetanse, særlig innen bærekraftig omstilling og helse.</p> <p>Økende konkurranse om arbeidskraft med relevant kunnskap og kompetanse.</p> <p>Behov for å styrke regional gjennomføringskraft og Agders posisjon nasjonalt.</p> <p>Utvikle Kristiansand som regionhovedstad til en drivkraft regionalt og nasjonalt.</p> <p>Behov for å styrke og koordinere arbeidet med data og analyse for å gi et bedre kunnskapsgrunnlag til beslutninger og planarbeid.</p> <p>Behov for å istandsette organisasjonen for nødvendig innovasjon og digital omstilling.</p>	

3.3 Endrede forutsetninger

Agder og Kristiansand er i ferd med å bli ledende i utviklingen av fornybar energi og det grønne skiftet. Den siste tiden har det falt på plass prestisjefylte prosjekter innenfor fornybar energi, lagring og CO2 fangst. Dette gir oss et unikt utgangspunkt for vekst innenfor et viktig næringssegment. Business Region Kristiansand må derfor prioritere større ressurser til dette arbeidet i en periode for å utnytte mulighetsrommet mens det er der. Det legges ikke opp til å øke stillingsandelen i denne forbindelse, og enkelte andre næringsutviklingsaktiviteter må derfor nedprioriteres for å frigjøre nødvendig kapasitet.

Kommunal- og distriktsdepartementet ga i juni 2022 Statsforvalteren i Agder i oppdrag å utrede konsekvensene av en mulig deling av Kristiansand kommune til to eller tre nye kommuner. Kristiansand kommune har i denne forbindelse en informasjons- og medvirkningsplikt etter loven. Oppfølgingen av disse pliktene håndteres av en intern koordineringsgruppe som igjen binder kapasitet hos sentrale funksjoner i både stabs- og tjenesteområdene. For Samhandling og innovasjon betyr dette at to nøkkelressurser i Strategi vil ha brukt rundt 25 % av sin arbeidstid på dette arbeidet fra juni til desember 2022. Det er p.t. uklart hvor mye kapasitet oppfølgingen av disse pliktene tar i 2023, og dermed hvordan øvrige aktiviteter påvirkes.

Som følge av innsparingsbehovene kommunen står overfor, legges det opp til at Business Region Kristiansand ikke fornyer leien av sine lokaler i Torkvartalet når leiekontrakten løper ut ved nyttår. Det planlegges for å flytte Business Region Kristiansand til Rådhuskvartalet, og samtidig ivareta de kvalitetene som i sin tid var sentrale for lokaliseringen i Torkvartalet. Samlokaliseringene med EVA-senteret (Etablerersenteret i Vest-Agder) og Region Kristiansand ønskes ivaretatt også i ny lokasjon fordi synergiene er gode. Det vil bli tatt initiativ til å få avklart mulighetene for en fortsatt samlokalisering.

3.4 Innsparinger

Beløp i 1000 kr

Tiltak	2023	2024	2025	2026
Innsparingstiltak administrasjon	-1 700	-1 700	-1 700	-2 300
Trekk reduserte reisekostnader	-308	-308	-308	-308
Totalsum	-2 008	-2 008	-2 008	-2 608

Samhandling og innovasjon fikk, som andre kommunalområder, et nytt innsparingskrav på reisekostnader i 2022 som ble effektuert i 1. tertial. Trekket videreføres i Økonomiplan 2023 med 308 000 kr i 2023 kr. Dette kommer i tillegg til allerede innarbeidet trekk på reisekostnader fra Økonomiplan 2022.

Samhandling og innovasjon sin andel av kommunedirektørens økte innsparingskrav utgjør 1,7 mill. kr i 2023 og 2,3 mill. kr fra 2026. Dette håndteres ved én stillingsreduksjon og besparelser (husleie og strøm) ved å flytte Business Region Kristiansand til Rådhuskvartalet. Stillingsreduksjonen beløper seg til 1 050 000 kr, mens besparelsene knyttet til flyttingen utgjør netto 650 000 kr. Det er imidlertid behov for noen avklaringer i forbindelse med flyttingen til Rådhuskvartalet, samt noen kostnader knyttet til tilrettelegging av nye lokaler. Det er dermed foreløpig usikkert om denne delen av innsparingen kan ha helårseffekt i 2023. Konkretiseringen av ytterligere innsparingskrav på 600 000 kr i 2026 må området komme tilbake til i en senere økonomiplan.

3.5 Hovedprioriteringer

Visjon: Sterkere sammen			2030
ATTRAKTIV OG MILJØVENNLIG	INKLUDERENDE OG MANGFOLDIG	SKAPENDE OG KOMPETENT	
<p>Bidra til at regionen blir verdensledende innen grønn energi;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Profilere havvind- og hydrogensatsing, tilrettelegge for utvikling av næring, kompetanse og infrastruktur • Samle og prioritere innsatsen sammen med næringsliv, academia, offentlige myndigheter og kapitalmiljøer mv for å posisjonere regionen nasjonalt • Avsette ressurser til å få på plass og videreutvikle et kompetansesenter for havvind/fornybar energi i Kristiansand (avhenger av nasjonal satsning) <p>Styrke arbeidet med bærekraftig omstilling;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Benytte ressurser i KS nasjonale bærekraftsnettverk • Effektivisere kommunens energibruk gjennom automatisering og digitale løsninger • Stimulere til grønt gründerskap ved å gjennomføre konkurransen «Bærekraftig forretningsidé» 	<p>Fortsette det løpende arbeidet med programmet «Flere i arbeid». Prioritere faglige ressurser som kan understøtte utviklingsarbeidet som gjøres i programmet;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kompetanse på kommunikasjon, analyse, prosjektledelse, tjenstedesign og forskning • Forskningsprosjekter • Søke støtte eksternt til gjennomføring av pågående og planlagte piloter <p>Sikre universell utforming av digitale løsninger for å hindre digitalt utenforskap.</p> <p>Sikre ressurser og kompetanse på prosjekt og prosessledelse (som f.eks. tjenstedesign) og arkitektur for å sikre tjenesteutvikling i områdene.</p> <p>Gjennomføre Europa-konferansen og Demokratiuka i mai 2023 med høy kvalitet.</p>	<p>Prioritere tiltak som bidrar til å rekruttere og beholde kompetanse i Kristiansand og Agder;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Etablere prosjekt om studenttrivsel sammen med UiA, SiA, Grimstad, studentorganisasjoner, fylkeskommunen og næringsforeninger • Videreføre regionalt samarbeidet om "Relocation Agder" <p>Tilrettelegge for nødvendig kompetanseutvikling og infrastruktur for å understøtte satsingen innenfor grønn energi og bærekraftig omstilling.</p> <p>Bidra i utvikling av nasjonalt og regionalt samarbeid og nettverk for å sikre riktige prioriteringer, effektivitet og samordnet opptreden (for eksempel bidra i videreutvikling og profesjonalisering av #vårtagder).</p> <p>Prioritere arbeidet med å innhente data og gjennomføre analyser, slik at dette er koordinert og anvendbart i tjenesteutvikling og kunnskaps- og beslutningsgrunnlag.</p> <p>Bidra til utvikling av det nyetablerte Senter for forskning på folkehelse og levekår ved UiA.</p> <p>Pilotere digitalisering av stabs- og støttefunksjoner.</p> <p>Etablere prosjektstøtte og system for porteføljestyling for å sikre profesjonell håndtering, brukerinvolvering og effektiv ressursutnyttelse (= fagfolk skal bruke tiden på fag) i FoUI-prosjekter.</p>	

Samhandling og innovasjon har ansvar for å drive det 5-årige programmet «Flere i arbeid» som har pågått siden 2021. Programmet har som overordnet mål at flere unge under 30 år blir jobbklares og kommer i arbeid, og er et samarbeid med Agder fylkeskommune, NAV Agder, Næringsforeningen og UiA. Programmet består av flere prosjekter som omhandler både kvalifisering av personer som står i fare for eller opplever utenforskap, og hva som skal til for at flere arbeidsplasser rekrutterer personer som stiller svakt i arbeidsmarkedet. Programmet følger oppsatt plan for fremdrift og foreslås avsluttet i 2025. Man vil da ha lagt et kunnskapsgrunnlag som kan tas med videre i tjenesteutviklingen på dette feltet.

«Senter for folkehelse og levekår» er et 3-årig samarbeidsprosjekt mellom Agder fylkeskommune, Sørlandets sykehuset, Universitetet i Agder og kommuner i Agder. Prosjektet tar utgangspunkt i at Agder er en attraktiv region og et godt sted å leve og bo, men at regionen har levekårsutfordringer som har vist seg å vare over tid. Etablering og drift av senteret sees i prosjektperioden sees i sammenheng med etableringen av en regional satellitt av Folkehelseinstituttet på Agder. Partnerne går sammen om etablering og finansiering og Kristiansand kommunes andel i prosjektperioden er på 210 000 kr. Dette foreslås dekket av samhandling og innovasjons disposisjonsfond.

Kommunedirektøren har ikke hatt rom til å prioritere finansiering av Europakonferansen og Demokratiuka fra 2023.

3.6 Oppfølging av kommuneplanens satsingsområder

Områdets hovedprioriteringer i oppfølgingen av kommuneplanens satsingsområder er omtalt over. Samhandling og innovasjon bidrar oppsummert med følgende:

- Utvikling av samarbeid med innbyggere, næringsliv, forskningsmiljøer og andre. samarbeidspartnere både lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt.
- Koordinere innsatsen av kommunens samlede ressurser for omstilling til et sosialt rettferdig lavutslippssamfunn.
- Utarbeidelse av kunnskapsgrunnlag (inkludert analyser) til hele organisasjonen.
- Kontinuerlig utvikling av system for overordnet planstyring for å sikre at innsatsen innen forskning, utvikling og innovasjon fremmer kommunens strategiske mål og helhetlig bærekraftig utvikling. Dette innebærer å styrke sammenhengen mellom strategiske mål i planer og ressursprioritering i økonomiplanen.
- Samhandling og koordinering mellom direktørområdene for å sikre at ressursene samlet sett brukes mest mulig effektivt og at kommunen opptre samstemt internt og eksternt.

For øvrig nevnes at Business Region Kristiansand arbeider med å finne gode måleindikatorer (KPI) for næringsutviklingsarbeidet. Det er en tett dialog med de øvrige storbyene om dette, men ingen av byene har så langt klart å finne funksjonelle indikatorer.

3.7 Planoppgaver

I vedtatt planstrategi for Kristiansand fremgår det et samlet program for prioritering av planarbeid for perioden 2019-2023, som rulleres årlig ifm. økonomiplanen. Følgende planer skal følges opp av Samhandling og innovasjon i 2023:

Plan	Behandling
Digitaliseringsstrategien 2022 – 2030	Bystyret høsten 2022
Handlingsplan til strategisk næringsplan for Kristiansand kommune 2021-2024	Formannskapet, sak 27/22
Strategisk næringsplan for Kristiansandsregionen[1]	Bystyret våren 2024
Smart-by strategi	Behov vurderes ifm. bærekraftsarbeidet [2]

[1] Formannskapet vedtok i sak 27/22 punkt 9: «Formannskapet ser behov for å igangsette prosessen med å lage en ny og oppdatert Strategisk næringsplan, som sikrer raskere fortgang i den omstillingen som klimaendringene krever. (...)». Arbeidet ble igangsatt høsten 2022, og det er foreslått at planforslaget legges fram for bystyret i juni 2023 med endelig vedtak våren 2024.

[2] Vurderer behovet for en slik plan og dette sees i sammenheng med bærekraftsarbeidet.

3.8 Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Samhandling og innovasjon	58 684	49 163	50 169	51 065	51 065	44 315
Sum	58 684	49 163	50 169	51 065	51 065	44 315

Samhandling og innovasjon

Områdets driftsbudsjett er redusert med 702 000 kr i 2023 sammenlignet med 2022. I tillegg er driftsbudsjettet kompensert for pris- og lønnsvekst med 1,7 mill. kr. Reduksjonen består av både innsparingstiltak og nye tiltak i driftsrammen. Innsparingstiltakene er trekk i reiseutgifter på 308 000 kr, samt effektiviseringstiltak av ett årsverk og kutt i husleie og strøm ved å flytte Business region Kristiansand til Rådhuskvartalet, totalt 1,7 mill. kr. Av nye tiltak med effekt i 2023 overføres ett årsverk med 1,050 mill. kr fra økonomi og Prosjektportalen får 250 000 kr i driftsmidler fra bykassen.

Området har i tillegg budsjettet med bruk av knappe 1,7 mill. kr fra eget disposisjonsfond til ulike formål.

I 2024 vil 1 mill. kr som ble avgitt fra programmet "Flere i arbeid" til den ideelle organisasjonen "Hopeful" i økonomiplan 2022 returneres. Samtidig foreslås det å avslutte prosjektperioden for programmet "Flere i arbeid" i slutten av 2025, slik at driftsbudsjettet på 6,150 mill. kr kan trekkes tilbake i 2026. Totalt vil Samhandling og innovasjon ha et driftsbudsjett på 50,2 mill. kr i 2022, økende til 51,1 mill. kr i 2024 og 2025. Driftsbudsjettet vil reduseres til 44,3 mill. kr i slutten av perioden. Se endringstabell for detaljer.

Driftsbudsjett med endringer

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Budsjett 2022	49 163	49 163	49 163	49 163
Sum Deflator	478	478	478	478
Sum Lønns- og prisjustering	1 229	1 229	1 229	1 229
Tidligere vedtatte tiltak				
Flere i arbeid	0	897	897	897
Andre tiltak	0	0	0	0
Sum Tidligere vedtatte tiltak	0	897	897	897
Vedtatte endringer	1 707	2 604	2 604	2 604
Vedtatt ramme	50 871	51 767	51 767	51 767
Sum Innsparingstiltak	-2 008	-2 008	-2 008	-2 608
Nye tiltak				
Driftsutgifter Prosjektportalen	250	250	250	250
Flere i arbeid avsluttet prosjektperiode	0	0	0	-6 150
Årsverk overført fra økonomi	1 056	1 056	1 056	1 056
Sum Nye tiltak	1 306	1 306	1 306	-4 844
Nye tiltak og realendringer	-702	-702	-702	-7 452
Ramme 2023-2026	50 169	51 065	51 065	44 315

Tidligere vedtatte tiltak

Flere i arbeid

Satsing på å få flere i arbeid er et strategisk og langsiktig mål som krever bred og helhetlig koordinering av flere gjensidig avhengige prosjekter over et lengre tidsrom. Bevilgningen på 6,1 mill. kr i programmet Flere i arbeid videreføres til og med 2025. Kommunedirektøren foreslår at prosjektperioden avsluttes i 2026 og trekker inn 6,1 mill. kr til bykassa fra 2026.

Nye tiltak

Driftsutgifter Prosjektportalen

Prosjektportalen ble utviklet som et prosjekt i digitaliseringsporteføljen og er Kristiansand kommunes fagsystem for prosjektarbeid vedtatt av kommunedirektørens ledergruppe. Fagsystemansvaret ble ved prosjektets avslutning lagt til kommunalsjefområdet Forskning, men uten driftsmidler.

Kommunedirektøren foreslår å legge inn driftsmidler på 250 000 kr årlig fra 2023 til Prosjektportalen. Dette skal dekke lisenser og support fra leverandør til vedlikehold og utvikling.

Flere i arbeid avsluttet prosjektperiode

Programmet "Flere i arbeid" foreslås avsluttet ved årsslutt 2025. Samlet ramme på 6,15 mill. kr knyttet til programmet foreslås derfor trukket inn i 2026.

Årsverk overført fra økonomi

I henhold til tidligere avtale overføres en rådgiverstilling til Samhandling og innovasjon fra Økonomi. Stillingen ble overført motsatt vei i 2.tertial 2021, er nå ubesatt og midlene vil inngå som del av Samhandling og innovasjons bidrag til kommunedirektørens effektiviseringsforslag.

3.9 Investeringsbudsjett

Investeringsprosjekter	Samlede prosjektbeløp Brutto prosjektutgift	Økonomiplan				Sum Inntekt	
		2023	2024	2025	2026	23-26	23-26
Investeringer							
Digitalisering	Løpende	5 000	5 000	5 000	5 000	20 000	0
Sum Investeringer		0	5 000	5 000	5 000	20 000	0

Digitalisering

Det årlige investeringsbudsjettet til digitaliseringsporteføljen på 5 mill. kr fordeles videre gjennom søknader der hvert prosjekt finansieres og skilles ut som selvstendige investeringsprosjekter. Midlene vil i hovedsak brukes til fellestiltak som det ikke er naturlig at et område skal finansiere alene.

Det foreslås følgende bruk av tildelt budsjett knyttet til digitaliseringsmidler i 2023:

- «Den digitale arbeidsplassen» delfinansieres med 1,34 mill. kr
- «Digitalt arbeidsplanlegging- og ressursstyringssystem» finansieres med 1,3 mill. kr
- «Digital veiledning og helseoppfølging» delfinansieres opp til 1 mill. kr

4 Oppvekst

4.1 Kort om området

Oppvekst har ansvaret for et helhetlig tjenestetilbud til barn og unge som skal sikre trygge oppvekstvilkår og gode læringsarenaer for barn og ungdom. Formålet som beskrives i strategiplan for oppvekst - Sterkere sammen for barn og unge - er at alle barn og unge skal oppleve at de er inkludert i fellesskapet. Opplevelsen av å være inkludert i fellesskapet er grunnleggende for at barn og unge skal oppleve trygghet, mestring, mening og glede, og for all læring og utvikling. Inkludering må også forstås og ses i et videre og mer langsiktig perspektiv, der formålet er at alle barn og unge i fremtiden skal kunne delta og påvirke i arbeids- og samfunnsliv, og få et godt og meningsfullt liv.

Disse retningsmålene er særlig sentrale for området:

- I Kristiansand opplever alle barn og unge trygghet, verdighet, tilhørighet, mestring og deltakelse i fellesskapet.
- I Kristiansand er alle inkludert i utdanningsløp og arbeidsliv.
- Kristiansand er en ledende kompetanseby hvor innbyggere bruker og utvikler sin kompetanse.
- Kristiansand tar vare på naturen og sikrer naturmangfoldet og kulturlandskapet.

Området består av disse kommunalsjefområdene:

- Direktørområde med stab
- Barnehage
- Skole og SFO
- Barn- og familietjenester (helsetjenester, forebyggende tjenester, barnevern og PP-tjeneste)

4.2 Hovedutfordringer

De fleste barn og unge har en god oppvekst, og Ungdata-undersøkelsen forteller at ungdommene håndterte utfordringene under pandemien på en god måte, er fornøyd med foreldrene, trives på skolen og har venner de kan være fortrolige med. Samtidig ser vi at det er store ulikheter. Flere unge har utfordringer knyttet til psykisk helse, og noen lider under omsorgssvikt og blir utsatt for vold og overgrep.

Nasjonale og lokale styringsdokumenter stiller forventninger til at vi må bedre vår tverrfaglige samhandling for å hjelpe sårbare barn og familier. Innføringen av oppvekstreformen fører til at kommunen nå overtar oppgaver staten tidligere har hatt. Vi må derfor lykkes med tidlig innsats, og vi må jobbe tverrfaglig også i det forebyggende arbeidet. Dette stiller store krav til våre ledere og ansatte, til samhandling mellom tjeneste innen oppvekst og mellom Oppvekst og andre kommunalområder. Dette er nødvendig både for å skape kvalitet i tjenestene, og for at vi skal utnytte kompetansen og ressursene våre på best mulig måte.

En stor andel barn og unge vokser opp i lavinntektsfamilier, og vi ser at både psykososiale vansker og lærevansker i skolen samvarierer med elevenes sosioøkonomiske bakgrunn. Utdanningssystemet lykkes ikke godt nok med å utjevne forskjellene, og det er i dag en for stor andel elever som går ut av grunnskolen uten gode nok grunnleggende ferdigheter.

De aller fleste barn og unge trives i barnehagen og på skolen, men selv om elevundersøkelsen viser lave mobbetall i Kristiansand over tid, er det likevel for mange elever som opplever å ikke ha et trygt og godt skolemiljø. Mobbing er svært alvorlig for barn og familier som er berørt, og det krever også store ressurser å følge opp læringsmiljøsakene på en god måte. Lovverket stiller store krav til dokumentasjon, og tiltakene som må settes inn krever ofte store ressurser.

Oppvekst

I 2021 var det også en økning i både spesialpedagogisk hjelp i barnehagen og spesialundervisning i skolen. Foreløpige tall tyder på at denne negative trenden fortsetter i 2022. Utviklingen kan ha en årsakssammenheng både med pandemisituasjonen og med at tall fra Sørlandets sykehus viser en markant økning i enkelte diagnoser som f.eks. barneautisme. Konsekvensen av at flere ressurser brukes på spesialpedagogiske tiltak er at det blir mindre ressurser til grunnbemanning og det ordinære pedagogiske tilbudet i barnehager og skoler. Vi kommer da inn i en negativ spiral der behovet spesialpedagogiske tiltak øker i takt med at det ordinære tilbudet blir svekket.

Økt grad av individualisering er en samfunnstrend som kjennetegnes av at foreldre og elever er mer opptatt av individuelle rettigheter, og det kan tyde på at det gir seg utslag i en økt etterspørsel etter individrettede tiltak. Individualisering kan også være en årsak til et økt prestasjonsfokus og at stadig flere elever opplever at de blir stresset av skolearbeidet.

En trend viser at elevenes motivasjon synker, og at den synker utover i skoleløpet. Trenden er spesielt synlig på mellomtrinnet. Forskning peker på at utviklingen kan forklares med manglende mestringstro og at innholdet i skolen oppleves som lite relevant. I Ungdata-undersøkelsen sier 35 % av elevene at de kjeder seg på skolen, og dette er en økning fra 2019. Arbeidet med læreplanfornyelsen er omfattende og ressurskrevende, men at vi lykkes med dette arbeidet er avgjørende for å forhindre utenforskap.

Digitale medier spiller i dag en sentral rolle i ungdoms hverdagsliv – både for skolearbeidet og det sosiale livet og andelen unge som bruker minst tre timer foran en skjerm har økt siden 2015. For den enkelte ungdom kan det ha store sosiale omkostninger å ikke være tilstede. Samtidig har digitale medier gjort barn og unges verden større. Dette betyr at hvem de kommer i kontakt med, og hvilke impulser de får, i mindre grad begrenses av det geografiske stedet der de vokser opp.

At elever uteblir fra skolen er trolig et symptom på utfordringene som er beskrevet ovenfor, og vi har sett en økning i andel elever som har bekymringsfullt høyt skolefravær. Pandemisituasjonen kan trolig forklare noe av denne utviklingen.

Samfunnsutviklingen er preget av stadig mer komplekse utfordringer og raskere endringstakt. Det krever at vi må løse flere oppgaver i fellesskap, og det stiller økte krav til kunnskaper, ferdigheter og samarbeidsevner hos våre ansatte og ledere.

Området har stramme rammer og må forholde seg til lovpålagte krav innen de fleste tjenestene som leveres. Det er særlig to områder som har betydelige utfordringer når det gjelder driftsbalansen:

- De generelle rammene til grunnskolenes drift
- Rammene til styrket tilbud i barnehage

Grunnskoledriften

Grunnskolene hadde et betydelig merforbruk i 2019 og forventes å få det også i 2022. 2020 og 2021 var spesielle år grunnet koronapandemien. Virksomheten var i flere perioder redusert, samtidig som det ble tilført betydelig kompensasjon til engangsutgifter fra staten og arbeidsgiverperioden var kortet ned. Derfor vurderes 2022 å være det første tilnærmede realistiske driftsåret i den nye kommunen. Prognosen tyder på en driftsubalanse på ca. 25 mill. kr som dras inn i 2023. Årsaken til utfordringen har med flere særegne forhold å gjøre, flere er oppstått de senere årene. Dette gjelder blant annet:

- Innføring av lærernormen - som begrenser handlingsrommet til å omfordele ressurser
- Opplæringsloven § 9A – som innebærer at det må settes inn større inngripende tiltak
- Lønnsglidning som følge av videreutdanning av lærere som ikke kompenseres
- Flere barn med store behov (blant annet stor økning innen autismespekteret)
- Innsparingskrav
- Økning i AFP-utgifter (dette gjelder også øvrige tjenester)

Oppvekst

- Kostbar skolestruktur som medfører at mye ressurser brukes på administrasjon og ledelse av flere enheten enn det burde, i tillegg til kostnadene ved å drifte større bygningsmasse enn nødvendig
- Mange skoler har opparbeidet betydelige negative disposisjonsfond

I tillegg er det bekymring rundt kommende elevtallsnedgang i skole. Driftsubalansen innebærer at skolene har anslagsvis 20-25 stillinger mer enn rammene tilsier. For å skjerme en nedbemanning i størst mulig grad er det derfor nødvendig å vurdere alle mulige tiltak som kan tas ned for å omdisponere til skoleområdet. Det mest virkningsfulle ville vært å effektivisere skolestrukturen. Her har imidlertid bystyret gjort vedtak som hindrer dette. I tillegg er det særlig viktig å lykkes med strategiene som går på inkludering og kvaliteten i de ordinære/universelle tilbudene. Situasjonen er imidlertid slik at det er fare for det motsatte når skolene må redusere aktiviteten. Resurser bindes da opp til individuelle tiltak på bekostning av rammene til det ordinære.

I tillegg til utfordringene knyttet til den løpende driften, må også flere enheter dekke inn betydelige underskudd fra tidligere år og som forventes i 2022.

Tilrettelagte tiltak i barnehage

Tjenesten har et merforbruk på ca. 27 mill. kr i forhold til budsjett. Dette driftsnivået tas i stor grad inn i 2023. Tjenesten gjelder individuelle vedtak om spesialpedagogisk hjelp og tilrettelegging for barn med nedsatt funksjonsevne, med hjemmel i Barnehageloven §§ 31 og 37. Utgiften til tjenesten har økt jevnt hvert år de seneste årene. Denne utviklingen gjelder også andre storbyer. En del av økningen forklares med økt behov og at flere barn har større funksjonsnedsettelse, særlig innen autismespekteret. Det vurderes imidlertid også at det er rom for å redusere utgiftene. Det pågår derfor et større arbeid for snu utviklingen slik at flere barn får utbytte av det ordinære barnehagetilbudet og derved reduserer behovet for spesialpedagogiske tiltak og særskilt tilrettelegging. Dette vil imidlertid ikke være tilstrekkelig for å oppnå budsjettbalanse slik at tjenesten er avhengig av å få omdisponert midler også fra andre områder.

Andre økonomiske utfordringer

Styrkingsmidler fra Helsedirektoratet er viktig for å sikre kapasitet hos jordmødre, fysioterapeuter og helsesykepleiere i barneskolen. Det er en stor utfordring at midlene tildeles etter søknad og for kun ett år av gangen. Styrkingsmidler som faller bort og ikke finansieres opp fra kommunen vil medføre reduksjon i kapasiteten for en viktig kompetanse i det forebyggende helsearbeidet.

4.3 Endrede forutsetninger

Nasjonale reformer/lovendringer som har betydning i økonomiplanperioden:

- Oppvekstreformen (barnevernsreformen) gjennomføres fra 2022 og trappes opp fra 2023. Kommunene får økt ansvar i oppgaver som hittil har vært statlige. Dette vil stille store krav til kommunens evne til å forebygge og sette inn egnede tiltak i egen regi. Kostnadsfordelingen mellom stat og kommune endres, og det blir stilt økt krav til formell kompetanse for dem som skal arbeide i barnevernet. Det uttalte målet er 80% av de ansatte i barnevernet skal ha kompetanse på masternivå i 2031.
- Ny arbeidstidsavtale som innebærer at kontaktlærere med ansvar for 21 eller flere elever skal ha mer tid til oppgaven.
- Ny læreplan, Fagfornyelsen ble innført fra høsten 2020 - skolene er inne i en krevende og spennende utviklings- og omstillingsprosess for å videreutvikle skoletilbudet i tråd med prinsippene i læreplanens overordnet del og de nye fagplanene. Ny læreplan krever investeringer i nye læremidler - både lærebøker og digitale læringsressurser. Det er bevilget betydelige beløp i form av engangsmidler i 2021 og 2022. Digitale læringsressurser er imidlertid lisensbaserte og medfører at de årlige utgiftene til læremidler øker, noe som er krevende å løse med dagens rammer.

Oppvekst

- Endringer i barnehagelov - fra 01.01.23 skal private barnehager (med noen unntak) være selvstendig rettssubjekt.
- Ny opplæringslov er på høring- med flere endringer av betydning, som blant annet gjelder nærskoleprinsippet og spesialundervisning.

4.4 Innsparinger

Beløp i 1000 kr

Tiltak	2023	2024	2025	2026
Barn og familie	0	0	0	0
Barnehage	-2 532	-5 695	-5 695	-5 695
Innsparingstiltak administrasjon	-2 000	-2 000	-2 000	-2 000
Skole	714	-1 902	-1 902	-1 902
Trekk reduserte reisekostnader	-2 001	-2 001	-2 001	-2 001
Totalsum	-5 819	-11 597	-11 597	-11 597

Tabellen under viser vedtatte innsparingskrav supplert med kravet knyttet til innsparinger på reise:

Tabellen er justert opp til 2023 kr.

Beløp i 1000 kr

Tiltak	2023	2024	2025	2026
Besparelse reise	-1 025	-1 025	-1 025	-1 025
Sum oppvekst stab	-1 025	-1 025	-1 025	-1 025
Etter- og videreutdanning - naturlig nedtrapping	-526	-1 051	-1 576	-1 576
Bursdagsrom - avslutte satsing som tidligere vedtatt	-788	-788	-788	-788
Mottaksskolen (omdisponere øvrige ressurser til nærskolen)	0	0	-1 500	-1 500
Legge ned Åsane skole (strukturnalternativ OB)	0	0	-262	-262
Besparelse reise	-718	-718	-718	-718
Sum skole	-2 032	-2 557	-4 845	-4 845
Redusert åpningstid (30 min.) kommunale barnehager. helårskonsekvens	-474	-946	-946	-946
Redusert ledelsesressurs barnehage, helårskonsekvens	-1 366	-3 362	-3 362	-3 362
Legge ned Hamretun barnehage, helårskonsekvens	-694	-1 387	-1 387	-1 387
Besparelse reise	-103	-103	-103	-103
Sum barnehage	-2 637	-5 798	-5 798	-5 798
Besparelse reise	-155	-155	-155	-155
Sum barne- og familietjenester	-155	-155	-155	-155
Sum innsparing/omfordeling	-5 849	-9 535	-11 823	-11 823
Innsparingskrav, eks effektivitetskrav på 2 mill. kr som beholdes i området	-3 819	-9 597	-9 597	-9 597
Sum midler som kan omdisponeres, til skole (jf tidligere innsparingsrunder)	2 030	-63	2 226	2 226

Med unntak av Mottaksskolen er innsparingstiltakene uendret i forhold til økonomiplan 2022-2025. Det henvises derfor til den planen for utskrivelser av tiltakene. Tiltakene er ellers i hovedsak helårsvirkning av tiltak igangsatt i 2022 eller tidligere.

Mottaksskolen

I vedtatt økonomiplan ble nedleggelsen av Mottaksskolen, slik det var foreslått av kommunedirektøren, utsatt to år. Bystyret la tilbake midler i 2023 og 2024 og vedtok at det skulle utarbeides en sak som belyste grundigere de faglige forholdene knyttet til organisering av innføringstilbud. Ukrainasituasjonen har medført at saken har blitt utsatt. Det vurderes derfor ikke realistisk å kunne gjennomføre en nedleggelse eller endring av skolen i sin nåværende form fra 2024 ut fra behov for nødvendige vedtak og prosesser med å etablere alternativ til dagens ordning. Effekten på innsparingen, som i fjor var beregnet

Oppvekst

til 2,67 mill. kr/år, vurderes dessuten å være noe høy. På den bakgrunn foreslås å legge inn midler igjen i 2024 og redusere besparelsen fra 2025 ved en nedleggelse/omgjøring som vist i tabellen over. Konsekvensen av dette blir at det blir færre midler som kan omdisponeres til grunnskolene i 2023 og 2024.

Nye innsparingstiltak/omprioriteringer

Av hensyn til den vanskelige økonomiske situasjonen når det gjelder ordinær drift i grunnskolene og merforbruket knyttet til styrket tilbud i barnehage, er det nødvendig å foreslå ytterligere innsparinger og omprioriteringer som kan frigjøre midler til de nevnte områdene.

Tabellen under viser nye innsparingstiltak:

Nye innsparingstiltak	2023	2024	2025	2026
Avvike sommerskole	-1 000	-1 000	-1 000	-1 000
Ytterligere innsparinger i direktørområdet/stab	-2 000	-2 000	-2 000	-2 000
Innsparing barne og familietjenester	-300	-750	-750	-750
Flytte barnehagetilbudet ved Kongsgård barnehage, til Roligheten gård barnehage	-500	-1 000	-1 000	-1 000
Omdisponere "merinntekter" SFO 1. trinn	-8 500	-8 500	-8 500	-8 500
Omfordeling oppvekstreformen	-1 000	-1 000	-1 000	-1 000
Omfordele fra barnevern	-1 000	-2 000	-2 000	-2 000
Sum	-14 300	-16 250	-16 250	-16 250

Ytterligere innsparinger i direktørområdet/stab

Direktørområdet har etter kommunesammenslåingen allerede redusert bemanning/aktivitet med ca. 6,5 mill. kr. På grunn av den økonomiske situasjonen på barnehage- og grunnskoleområdet foreslås ytterligere reduksjon på 2 mill. kr fra og med 2023. Bemanningsreduksjonen gjør det utfordrende å følge opp alle oppgaver og forventninger som et så stort område som Oppvekst innebærer. Dette vil også medføre en stram prioritering med hensyn til satsinger, initiativ og sammenhenger ellers der oppvekstfeltet bør være representert. Denne innsparingen omprioriteres til Skole.

Innsparing Barne- og familietjenester

Det er planlagt å ha en gjennomgang/evaluering av deler av organisasjonen innen oppvekst etter at denne ble etablert i den nye kommunen. Kommunalsjefsområdet Barne- og familietjenester er i den sammenheng mest aktuell å vurdere med hensyn til å organisere god faglig sammenheng som forsterker det overordnede arbeidet med å sikre inkludering og den tverrfaglige innsatsen i laget rundt barnet. Kapasiteten i tjenestene vil skjermes så langt det blir mulig. Innsparingen omfordeles til rammen til Barnehage.

Avvikle sommerskolen

Sommerskolen i Kristiansand ble innført i 2017 etter et initiativ fra bystyret. Hensikten var å bidra til sosial utjevning og styrke det faglige i skolen. Erfaringen viser at tiltaket har mer preg av et ordinært fritidstilbud og som ikke treffer målgruppen den var tiltenkt spesielt. Rammen har hele tiden vært ca. 1 mill. kr. Tiltaket har vært populært og innholdet har vært levert av sentrale aktører som Midt Agder friluftsråd, Geitmyra matkultursenter, Vitensenteret, kulturskolen mv. Av hensyn til behovet for å sikre mest mulig forsvarlige rammer til lovpålagte oppgaver i grunnskolen og i barnehage, foreslås tiltaket avvirket. Innsparingen beholdes i Skole.

Omprioritering i forbindelse med oppvekstreformen

I forbindelse med oppvekstreformen har kommunen i 2023 blitt styrket med ytterligere 10,3 mill. kr i forhold til rammen for 2022. Av disse overføres 9,3 mill. kr til Barnevernet til dekning av økte utgifter, mens 1 mill. kr kan omdisponeres til forebyggende innsats i Skole - Mobilt team.

Omfordele fra Barnevernet

Det legges inn en omfordeling fra Barnevernet til andre forebyggende tiltak i Oppvekst. Inntil fordelingen av denne er avgjort legges den sentralt på Barn og familie.

Flytte barnehagetilbudet ved Kongsgård barnehage til Roligheden gård barnehage

Det er svært god barnehagedekning generelt i Kristiansand og særlig på Lund. Derfor bør kapasiteten i dette området ut fra økonomiske hensyn og av hensyn til driftsbetingelsene for barnehagene i området tas noe ned.

I forbindelse med økonomiplanen for 2021-2024 ble det vedtatt å åpne Kongsgård barnehagesenter også for barn i nærområdet. Erfaringen viser at barn i nærområdet velger ordinære barnehager slik at det fortsatt bare er flerspråklige barn i barnehagen. I forbindelse med Ukrainasituasjonen har ukrainske barn fått barnehagetilbudet på Roligheden gård barnehage, med bistand fra Kongsgård barnehagesenter. Dette har fungert godt. Det vurderes derfor som mulig å flytte barnehagetilbudet og de ansatte på Kongsgård barnehage til Roligheden, som har god kapasitet. Dette vil ta ned den samlede kapasiteten noe og det vurderes å være gode forutsetninger for å ivareta de særlige behovene disse barna har samtidig som de vil ha tilknytning til et norskspråklig miljø. Den økonomiske innsparingen på 1 mill. kr vil gjelde ledelse. Styrketjenesten vil bli opprettholdt som nå, men den organisatoriske tilhørigheten må vurderes nærmere. Kongsgård barnehage vil kunne brukes i spesielle situasjoner der det er akutte midlertidige behov for barnehagelokaler. Innsparingen omfordeles innad i Barnehage.

Andre tiltak som må vurderes

De foreslåtte innsparingene og omprioriteringene vil frigjøre ca. 15 mill. kr slik at noe av budsjettubalansen på barnehage og grunnskole bedres. Det vurderes som usikkert hvorvidt dette er tilstrekkelig til å løse utfordringen. Derfor kan det bli aktuelt å vurdere og gjennomføre mer inngripende innsparingstiltak som vil ha større negativ effekt enn de foreslåtte. Dette kan gjelde:

- Årlig tilskudd til Geitmyra matkultursenters opplegg for Barnehage og Skole
- Årlig tilskudd til Vitensenterets opplegg rundt teknologi i skolen
- Reversere beslutning om ekstra telletidspunkt i barnehage
- Redusere tilskudd til ideelle organisasjoner
- Tiltak knyttet til skolestruktur og arealeffektivisering
- Ytterligere bemanningsreduksjoner i tjenester som ikke har lovfestet nivå

4.5 Hovedprioriteringer

Hovedprioriteringen for Oppvekst er å skape god kvalitet i de ordinære og universelle tjenestene. Gjennom å bygge trygge, gode og inkluderende læringsmiljø i barnehager, skoler og SFO vil man skape trivsel og trygghet og øke læringsutbyttet for alle barn og elever. Arbeidet med å utvikle god kvalitet i det ordinære tilbudet i barnehager, skoler og helsetjenester for barn og unge er det viktigste bidraget for å hjelpe utsatte grupper og utjevne sosiale forskjeller. Strategiplanen for Oppvekst "Sterkere sammen" som ble vedtatt i 2021 gir retning for utvikling på oppvekstfeltet fram mot 2025.

For å sikre et likeverdig tjenestetilbud og utjevne kvalitetsforskjeller mellom enheter og innad i enheter er det fokus på organisasjonsutvikling gjennom å bygge gode lederteam og legge til rette for at enheter deler og utvikler kunnskap på tvers gjennom lærende nettverk.

Oppvekst

Barn- og familietjenestene er samlokalisert i Familiens hus i hver bydel. Denne organiseringen skal legge til rette for bedre tverrfaglig samhandling slik at det i større grad vil lykkes med tidlig innsats og koordinerte tjenester for å hjelpe barn og familier og støtte barnehagenes og skolens arbeid knyttet til læringsmiljø, inkludering og tiltak i forhold barn og unge som har behov for ekstra hjelp og støtte.

Oppvekstreformen er innført fra januar 2022 og innebærer at flere statlige oppgaver og finansierings ansvar innen barnevern overføres til kommunen. Det stiller særlige store krav til at kommunen lykkes i det forebyggende arbeidet og dreier ressursbruk fra kostbare enkeltsaker til systematisk tidlig innsats. Nesten alle midler kommunen har fått tilført til reformen er bundet opp i de nye forpliktelsene kommunen har fått. Noen midler, ca. 3 mill. kr er det funnet rom for å kunne omdisponere til mer forebyggende innsats.

Oppveksts driftsutfordringer er hovedsakelig relatert til grunnskoledriften og styrket tilbud i Barnehage. Ved inngangen til 2023 vurderes utfordringen å være ca. 45 mill. kr. Kommunedirektøren vurderer det derfor som nødvendig å styrke området med 10 mill. kr i 2023 og 5 mill. kr i 2024.

Tabellen under viser den reelle styrkingen dette vil gi sammen med innsparingstiltakene og omprioriteringene som er vist til. Tabellen viser også hvordan de frigjorte midlene fordeles:

	2023	2024	2025	2026
Styrking av rammen/sum av innsparingstiltak/omprioriteringstiltak	23 300	19 250	14 250	14 250
Disponeres til styrking av budsjett i barnehage - tilrettelagte tiltak	10 800	6 750	1 750	1 750
Disponeres til styrking av grunnskolenes budsjett	14 530	12 437	14 726	14 726

I tillegg er det i løpet av 2022 gjort omdisponeringer fra barnevern til andre forebyggende tjenester, ca. 8 mill. kr, som sammen med midler til oppvekstreformen forutsettes å redusere behovene noe i barnehage og skole knyttet til individuelle tiltak.

Budsjettubalansen på disse tjenestene er imidlertid så stor at dette ikke er tilstrekkelig. Det er derfor påkrevd å lykkes bedre med kvaliteten i de ordinære tilbudene og redusere ressursbruken til de individuelle tiltakene som kan settes i sammenheng med at vi ikke lykkes godt nok med våre strategier. Økonomistyring på den enkelte enhet og tjeneste må også ha fokus. Det vil i forbindelse med 1. tertial vurdert om det er nødvendig med ytterligere innsparingstiltak, jf. andre aktuelle tiltak under innsparingskapitlet.

Ellers videreføres prioriteringene som ble vedtatt i forbindelse med 1. tertialrapport når det gjelder økt dekningsgrad i barnehage med 26,65 mill. kr hvert år i perioden. I tillegg kompenseres skole med 5,6 mill. kr knyttet til ny arbeidstidsavtale der kontaktlærere med 21 elever og flere skal undervise mindre. Det er også satt av 25,5 mill. kr til forventede økte tilskudd til private barnehager.

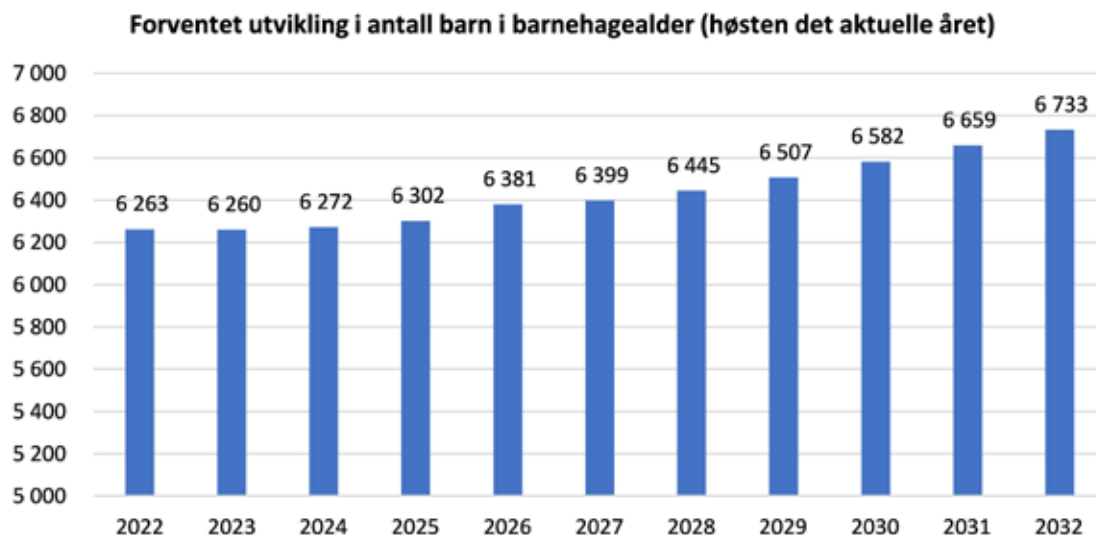
Det henvises ellers til budsjetttiltakene under det enkelte kommunalsjefsområdet.

Demografi

Barnehage

Figurene nedenfor viser forventet antall barn/elever på høsten det aktuelle året. Det er lagt til grunn kommunens egne prognoser.

Oppvekst

Figur 20: Forventet utvikling i antall barn i barnehagealder.

Antall barn i barnehagealder forventes å øke med ca. 470 barn frem til 2032. I økonomiplanperioden forventes det at barnetallet holder seg relativt stabilt.

Demografimodellen for Barnehage innebærer tilførsel av 2 mill. kr fra 2022 til 2023. I 2026 er rammen økt med 13,5 mill. kr sammenlignet med 2022.

Skole

Figur 21: Elevtallsutvikling 1. – 10. klasse (høsten det aktuelle året)

Elevtallet i skole forventes å synke fra og med 2024. I 2032 forventes det å være ca. 700 færre elever enn i 2022.

Demografimodellen gir skole en økning på 1,4 mill. kr i 2023 og en reduksjon på 25,35 mill. kr i 2026 sammenlignet med 2022. Den store reduksjonen etter 2024 vil by på særlig store utfordring for skolene å tilpasse seg.

Satser til private barnehager i 2023

Driftstilskudd-satsene fastsettes etter forskrift om tildeling av tilskudd til private barnehager der satsene for 2023 beregnes ut fra forbruket i kommunale barnehager i 2021 lønns- og prisjustert til 2023 nivå. I

Oppvekst

tillegg til forbruket i kommunale barnehager, påvirkes satsene blant annet av kommunal deflator og makspris på foreldrebetaling.

Det forventes høyere satser til private barnehager i 2023 enn i 2022 ettersom de kommunale barnehagen gikk noe underskudd i 2021, som er beregningsår for 2023 mot stort overskudd i 2020 som lå til grunn for 2022. I tillegg er spesielt deflator-justeringen for 2022 veldig høy (5,3%). Nasjonale kapital-tilskuddssats øker også godt over det normale. Satsene vedtas etter nasjonalt regelverk innen 31. oktober.

Barnehagebehovsplan 2023 – 2026

Etter at antall barn i barnehagealder i en lengre periode vokste til dels kraftig har kommunen nå vært inne i en periode med noe nedgang i antall barn i barnehagealder. Barnekullene født i 2018-2020 var unormalt lave, men 2021 kullet ble mer normalt.

Som følge av at det forventes relativt stabilt antall barn i barnehagealder de neste årene er det ikke behov for å opprette mange nye barnehageplasser. Barnehagebehovsplanen søker å balansere utbygging på både bydel- og delområdenivå for å gjøre hverdagen best mulig for foresatte og for å redusere transportbehovet og derved reduserte klimagassutslipp.

I forbindelse med hovedopptaket i 2022 begynte et stort kull på skole mens det kom inn et kull av mer normal størrelse i barnehage. Derfor fikk de fleste innfridd prioriterte ønsker og behov om barnehageplass. I Indre Randesund, og i noen grad i Midtre Vågsbygd, Hånes og på Langenes var det visse utfordringer med å få plass.

Tabellen nedenfor viser barnehagebehovsplanen 2023-2026. Tabellen viser at en i dag rent teoretisk har 332 flere barnehageplasser enn nødvendig for å oppfylle retten til barnehageplass. I praksis har en del barnehager for en periode bevisst tatt inn færre barn enn tidligere, slik at alle disse plassene er ikke søkbare, men plassene kan tas i bruk igjen når behovet evt. oppstår.

Kommunen er etter kommunesammenslåingen blitt langstrakt som betyr at det må være mer overkapasitet av plasser for å få til et hensiktsmessig barnehageopptak der alle med rett til plass skal få plass innenfor hensiktsmessig avstand.

Kapasiteten forventes å bli redusert med ca. 150 plasser fram til 2026. Det er da lagt til grunn at det forsvinner 80 plasser som følge av at små barnehager/familiebarnehager legger ned. Dette har utgjort i snitt ca. 20 plasser per år, men er ett av flere usikkerhetsmoment.

Dekningsgraden er oppjustert ettersom dekningsgraden økte over 2 prosent fra 2021 til 2022. Dette medførte behov for å tilleggs-finansiere ekstra plasser med 26,5 mill. kr årlig fra 2022.

Oppvekst

Årstall	2022	2023	2024	2025	2026
Kommunens prognose. Antall barn 1-5 år (på høsten)	6 263	6 260	6 272	6 302	6 381
Dekningsgrad	96,0 %	96,0 %	96,0 %	96,0 %	96,0 %
Beregnet etterspørsel	6 012	6 010	6 021	6 050	6 126

Antall barnehageplasser	2022	2023	2024	2025	2026
Antall barnehageplasser i kommunen nå	6 344	6 344	6 344	6 344	6 344
Drangsvann barnehager - P		50	90	90	90
Innlemming av Kongsgård i Roligheden		-50	-50	-50	-50
Naturlig utfasing av små bhger		-20	-40	-60	-80
Antall barnehageplasser	6 344	6 324	6 344	6 324	6 304
Endring i antall plasser	0	-20	0	-20	-40

Beregnet barnehagedekning	2022	2023	2024	2025	2026
Beregnet etterspørsel	6 012	6 010	6 021	6 050	6 126
Antall barnehageplasser	6 344	6 324	6 344	6 324	6 304
«Ledige» plasser	332	315	323	275	179

Endringer i forhold til økonomiplan 2022-2025:

- Læringsverkstedet Grim, 50 nye plasser. Læringsverkstedet har trukket seg og ønsker ikke lenger å relokalisere og utvide denne barnehagen. Det ser ikke ut som en trenger flere plasser i området og økningen av antall plasser er tatt ut av planen.
- Barnehage på Drangsvann: Det ble i økonomiplan 2022 - 2025 vedtatt ny privat barnehage på Drangsvann, som er området der kommunen har størst behov for barnehageplasser. Læringsverkstedet har, begrunnet i endrede rammebetingelser for private barnehager, trukket seg fra å bygge og drive barnehagen. Ny barnehageeier har inngått intensjonsavtale med tomteeier og er i gang med planlegging av bygging av barnehagen, som ventes ferdigstilt i løpet av 2023.
- Flytting av Kongsgård barnehage til Roligheden gård barnehage. Det vises til kommentarer under innsparingstiltak. Området har god barnehagedekning. Roligheden gård barnehage har de siste årene hatt mange ledige plasser slik at en flytting av Kongsgård barnehage vil medføre at kapasiteten på Roligheden utnyttes bedre.

Det vises til barnehagebehovsplanen for nærmere beskrivelse av situasjonen i de ulike bydeler og delområder.

De kommunale sentrumsbarnehagene

Ved forrige rullering av økonomiplanen ble det vedtatt å rehabilitere og utvide Fergefjellet og Odderøya barnehage og legge ned Kløvergården barnehage, når dette er utført. Med disse tiltakene vil barnehagene ha samme kapasitet som før nedleggelsen av Kløvergården. Det vises til kommentarer under investeringer.

Rehabiliteringsbehov kommunale barnehager

I forbindelse med denne rulleringen er det gjennomført en behovsutredning når det gjelder kommunale barnehagers investeringsbehov knyttet til garderobes, kjøkken, stallefasiliteter, universell tilgjengelighet mv. De samlede behovene er beregnet til ca. 34 mill. kr. På grunn av den økonomiske situasjonen er det ikke funnet rom til investeringen.

Skolebehov

Vurdering av skolebehov gjøres årlig i forbindelse med økonomiplanarbeidet. Til grunn for disse vurderingene utarbeides årlige prognoser på delområdenivå på bakgrunn av eksisterende

Oppvekst

befolkningssammensetning, utbygging og andre demografiske forhold. Prognosene holdes opp mot tilgjengelig kapasitet på den enkelte skole og i det enkelte delområde. Før kommunesammenslåingen er det foretatt en grundig kapasitetsvurdering på hver enkelt skole. Det er stort sett god skolekapasitet i de fleste områdene i Kristiansand. Enkelte områder har svært god kapasitet.

I områdene som har kapasitetsutfordringer er det igangsatt eller planlagt skoleutvidelser. Dette gjelder:

- Wilds Minne skole - den gamle skolen rives, ny skole bygges for 500 elever med ferdigstillelse til skolestart 2024
- Hånesområdet - skolestrukturen som er vedtatt og opplegget i økonomiplanen innebærer at kapasiteten på ungdomstrinnet er løst rundt 2025 og på barnetrinnet vil den være løst rundt 2027/28 forutsatt at tilstrekkelige midler legges inn ved påfølgende rullinger.
- Tordenskjoldsgate skole - skolen har vesentlige bygningsmessige mangler og kapasitetsutfordringer. Det blir i 2022/23 utført en rekke akutttiltak, i tillegg til at en brakkemodul er satt opp. Opplegget i økonomiplanen innebærer at det bygges spesialiserte læringsarealer (musikk, kjøkken og verksteder) som del av Kvartal 71, tentativt i 2025, og som kommunen leier. I tillegg er det lagt inn midler til rehabilitering og utvidelse av nåværende skolebygg med oppstart i 2026.

Øvrige investeringstiltak:

- Tangvall skolesenter - ferdigstilles ved årsskiftet 2022/23.
- Vågsbygd skole - utvidelse for å realisere vedtak om skolestruktur i området og nedleggelse av Åsane skole. Ferdigstillelse til skolestart 2024.

Skole- og barnehagestruktur i nedre del av Songdalen

På bakgrunn av vedtak i gjeldende økonomiplan og mandat vedtatt av formannskapet, er det igangsatt utredning av 6 ulike alternativ for å løse barnehage- og skolestrukturen i nedre del av Greipstad. Utgangspunktet er situasjonen ved Rosseland skole.

Alternativene er:

- Bygge 1-7 skole på Rosseland, på sikt reetablere Birkelid barnehage (eventuelt også Tunballen barnehage) på avsatt barnehagetomt på Løvolden.
- Bygge oppvekstsenter med 1-4 skole og barnehage på tomte til Rosseland skole. 5.-7. trinn fra området får skoletilbud på Tunballen. Det er da naturlig at det er Birkelid barnehage som inngår i oppvekstsenteret.
- Etablere Birkelid barnehage på Rosseland og skoleelevene fra området (1-7) får sitt skoletilbud på Tunballen (det er også kapasitet på Nygård skole).
- Etablere Birkelid barnehage og Tunballen barnehage på Rosseland og skoleelevene fra området (1-7) får sitt skoletilbud på Tunballen. (Det er også kapasitet på Nygård skole).
- Etablere bydelshus/samlingslokale og eventuelt nærmiljøpark på Rosseland. Skoleelevene fra området (1-7) får sitt skoletilbud på Tunballen. (Det er også kapasitet på Nygård skole). På sikt reetablere Birkelid barnehage (eventuelt også Tunballen barnehage) på avsatt barnehagetomt på Løvolden.
- Bygge oppvekstsenter med 1-7 skole og barnehage på tomte til Rosseland skole. Det er da naturlig at det er Birkelid barnehage som inngår i oppvekstsenteret.

Utredningen er enda ikke ferdig. Etter at utredningen foreligger (rundt november 2022), er planen å fremme en sak om å gjennomføre en høringsprosess. Innstilling til valg av struktur vil derfor ikke foreligge før tidligst våren 2023. Det er derfor ikke grunnlag for å innarbeide tiltak/avsette midler ved

denne rulleringen. Som en del av utredningen vil også levetiden for skolen i sine nåværende lokaler vurderes ("0-alternativet").

Skolestruktur på barnetrinnet Grim/Suldalen

Solholmen og Krossen skole er nærskoler for områdene Grim/Suldalen på barnetrinnet. I tillegg har Krossen skole egen kompetanseavdeling med vel 80 elever. Elevfordelingen mellom skolene er problematisk ved at elevgrunnet som har Krossen skole som nærmeste skole er svært lite slik at elever som bor nærme Solholmen må få tilbud på Krossen. Dette betyr at Solholmen vil være "fylt opp", mens trinnene på Krossen til tider blir svært lave. Ut fra opplæringslovens rett til å gå på nærmeste skole, er det ikke anledning til å kreve at elever som har Solholmen som nærmeste skole går på Krossen dersom ikke Solholmen er fylt opp. Det er også ulike sosioøkonomiske forhold i områdene som kan tale for en endring i skolestrukturen.

Det ble ved forrige rullering vedtatt at det skulle foretas en utredning med sikte på å vurdere fordeler og ulemper ved å legge om skolestrukturen ved at alle de minste elevene (f.eks. 1-3) i hele området går til Krossen, mens alle på f.eks. 4-7 går til Solholmen. Av kapasitetshensyn vil en slik utredning først kunne gjennomføres i 2023 og eventuell omlegging av strukturen vil først kunne skje fra 2024. Det ventes ikke at en eventuell omlegging har økonomiske konsekvenser.

4.6 Oppfølging av kommuneplanens satsingsområder

4.6.1 Satsingsområde: Attraktiv og miljøvennlig

Retningsmål: Kristiansand er et sosialt rettferdig lavutslippssamfunn med 80 % lavere klimagassutslipp i 2030 enn i 2015

Barnehager og skoler er viktige i kommunens felles innsats for klima og miljø. Gjennom den daglige driften kan barnehager og skoler bidra til å redusere klimagassutslipp gjennom å legge til rette for og oppmuntre til at barn og elever ikke blir kjørt med bil til og fra barnehager og skoler, og gjennom å redusere reisevirksomhet til ansatte og legge til rette for mer klimavennlige transportmåter. Mange vektlegger også å utvikle en kultur for gjenbruk gjennom bytte av leker, utstyr og klær. I dette arbeidet ligger det også en unik mulighet for å kople den daglige driften sammen med den pedagogiske virksomheten, slik at barn og elever gjennom praktiske erfaringer knyttet til det virkelige liv, får mulighet til å utvikle kompetanse som gjør dem i stand til å ta ansvarlige valg og handle etisk og miljøbevisst. Gjennom dette arbeidet skal barn og unge få utvikle en forståelse for at handlingene og valgene til den enkelte har betydning.

Rammeplanen for barnehage beskriver betydningen av bevissthet om bærekraftig utvikling. Læreplanen for grunnskolen vektlegger også bærekraftig utvikling gjennom at dette området er et av tre gjennomgående temaer som alle fag skal fokusere på. Barn og unge skal få økt kunnskap om lokale, nasjonale og globale utfordringer innen klima og miljø. De vil også delta i lokale aktiviteter som kan bidra til bærekraftig utvikling

Både i barnehage og på skole er det et sterkt fokus på gode miljøopplevelser og å ta vare på miljøet. Eksempler er naturgrupper i barnehager, uteskole og skolehage. Mange enheter deltar i kampanjer som «Beintøft» eller Natursekken. Det foregår samarbeid med kommunale og andre samarbeidspartnere, som Grønt Flagg og Geitmyra matkultursenter. Alle barnehager og skoler skal være miljøsertifiserte. Pandemisituasjonen førte til at dette arbeidet ikke ble gjennomført i 2021 og 2022, men oppvekstdirektøren har en klar forventning om alle barnehager og skoler skal være miljøsertifiserte løpet av 2023.

Oppvekst

Periodemål	Indikator	Siste måling 2022	Mål 2023	Mål 2026
Kristiansand kommune stimulerer innbyggere og næringsliv til klimavennlig atferd gjennom informasjon, dialog og samarbeid				
Kristiansand kommunes reisevirksomhet er redusert og større andel av reiser skjer ved klimavennlig transport				

4.6.2 Satsingsområde: Inkluderende og mangfoldig

Kvaliteten innenfor de ordinære tjenestene i oppvekst er grunnleggende for at kommunen skal lykkes med arbeidet innenfor dette satsingsområdet. Barnehager og skoler er de to mest sentrale inkluderingsarenaene i barns oppvekst. For at alle barn og unge skal oppleve trygghet, trivsel og læring er fokuset på å skape trygge og gode relasjoner et hovedfokus i kvalitetsarbeidet.

Tidlig innsats og god samhandling mellom tjenestene er også viktig for å hindre utenforskap. Arbeidet med å implementere samhandlingsmodellen BTI (Bedre Tverrfaglig Innsats) i barnehager og skoler startet i 2020, og skal bidra til tidlig innsats og sikre bedre koordinert innsats mellom tjenestene.

Rammeplan for barnehager, læreplanen for grunnskolen og føringer i andre nasjonale retningslinjer gjør også at tjenestene innenfor oppvekstområdet har økt oppmerksomhet på temaet livsmestring. Fysisk og psykisk helse, å kunne sette grenser og respektere andres, og å kunne håndtere tanker, følelser og relasjoner er sentralt i dette arbeidet.

Retningsmål: I Kristiansand er alle inkludert i utdanningsløp og arbeidsliv.

Periodemål	Indikator	Siste måling 2022	Mål 2023	Mål 2026
Alle barn og unge får et sammenhengende utdanningsløp og aktivitet ut fra egne forutsetninger.	Foreldres tilfredshet med tilvenning og skolestart, kommunale barnehager (skala 1-5)	4,4	4,5	4,6
	Vurdering for læring 10. trinn (skala 1-5)	3,2	3,3	3,6
	Vurdering for læring 7. trinn (skala 1-5)	3,8	3,9	4,2

Retningsmål: I Kristiansand opplever alle barn og unge trygghet, verdighet, tilhørighet, mestring og deltakelse i fellesskapet

Periodemål	Indikator	Siste måling 2022	Mål 2023	Mål 2026
Barn og elever opplever trygghet og trivsel i barnehager og skoler.	Andel elever som opplever mobbing 10. trinn (skala 1-5)	4,3 %	3,5 %	2,0 %
	Andel elever som opplever mobbing 7. trinn (skala 1-5)	6,7 %	5,0 %	3,0 %
	Relasjon mellom barn og voksen i barnehagen, kommunale barnehager (skala 1-5)	4,3	4,4	4,6
	Støtte fra lærerne 10. trinn (skala 1-5)	4,1	4,2	4,5
	Støtte fra lærerne 7. trinn (skala 1-5)	4,4	4,5	4,6
	Trivsel i skolen 10. trinn (skala 1-5)	4,1	4,2	4,5
	Trivsel i skolen 7. trinn (skala 1-5)	4,3	4,4	4,6
	Barn og unge opplever at de får medvirke og påvirker innholdet i barnehage og skole.	Barn og foreldres medvirkning i barnehagen, kommunale barnehager (skala 1-5)	4,2	4,3
Elevdemokrati og medvirkning 10. trinn (skala 1-5)		3,3	3,4	3,7

Oppvekst

Periodemål	Indikator	Siste måling 2022	Mål 2023	Mål 2026
	Elevdemokrati og medvirkning 7. trinn (skala 1-5)	3,8	3,9	4,2
Barn og unge opplever mestring og utvikler ferdigheter i å mestre eget liv.	Andel elever på de to øverste mestringsnivåene på nasjonale prøver i lesing 5. trinn	76,5 %	78,0 %	80,0 %
	Andel elever på de to øverste mestringsnivåene på nasjonale prøver i regning 5. trinn	75,6 %	78,0 %	80,0 %
	Andel elever på de tre øverste mestringsnivåene på nasjonale prøver i lesing 8. trinn	71,8 %	75,0 %	80,0 %
	Andel elever på de tre øverste mestringsnivåene på nasjonale prøver i regning 8. trinn	67,9 %	70,0 %	75,0 %
	Barnets utvikling i barnehagen, kommunale barnehager (skala 1-5)	4,6	4,7	4,8
	Mestring i skolen 10. trinn (skala 1-5)	3,9	4,0	4,3
	Mestring i skolen 7. trinn (skala 1-5)	4,0	4,1	4,4
	Motivasjon for skolearbeidet 10. trinn (skala 1-5)	3,3	3,4	3,7
	Motivasjon for skolearbeidet 7. trinn (skala 1-5)	3,7	3,8	4,1
	Barn og unge opplever tilhørighet, mestring og deltakelse i fellesskapet	Andel barn med barnevernstiltak 0-24 år av antall innbyggere	2,2 %	2,1 %
Andel barn med barnevernstiltak 0-5 år av antall innbyggere		1,9 %	1,7 %	1,1 %
Andel barnehagebarn som mottar spesialpedagogisk hjelp		4,4 %	4,0 %	2,5 %
Andel elever som mottar spesialundervisning		6,8 %	7,0 %	5,5 %
Andel elever som mottar spesialundervisning i klasserommet		54,7 %	56,0 %	60,0 %
Andel årstimer som går til spesialundervisning		18,2 %	18,0 %	12,0 %

Retningsmål: Kristiansand er en helsefremmende by med reduserte levekårsforskjeller

Periodemål	Indikator	Siste måling 2022	Mål 2023	Mål 2026
Andel barn og unge som vokser opp i husholdninger med vedvarende lavinntekt er på samme nivå eller lavere enn sammenlignbare storkommuner				
En høyere andel barn og deres familier benytter universelle kommunale tilbud og tjenester	Andel barn som går i barnehage (3-5 år)	98,2 %	98,5 %	100,0 %
	Andel minoritetsspråklige barn (1-5 år) som går i barnehage	87,9	88	89,5
	Foreldre er tilfredse med barnehagetilbudet, kommunale barnehager (skala 1-5)	4,4	4,5	4,6

4.6.3 Satsingsområde: Skapende og kompetent

Retningsmål: Kristiansand er en ledende kompetanseby hvor innbyggerne bruker og utvikler sin kompetanse

Flere i arbeid-programmet legger til grunn en bred og helhetlig tilnærming for å kunne løse en kompleks samfunnsflope. Gjennomføring av videregående opplæring er viktig for å bli kvalifisert for arbeidslivet, og oppvekst er den sentrale aktøren i dette arbeidet. Gjennom temaet *Yrkesrettede utdanningsvalg* settes det fokus på å stryke yrkes- og utdanningsveiledning og utvikling av entreprenørielle arbeidsmåter i grunnskolen, slik at elever skal bli bedre i stand til å ta gode utdannings- og yrkesvalg.

Oppvekst bidrar også til å utvikle universitetsbyen Kristiansand gjennom et bredt samarbeid med universitetet. Flere studenter har praksis i kommunen, og ulike samarbeid vektlegger å utvikle partnerskapet. Gjennom blant annet desentraliserte og regionale ordninger for kompetanseutvikling, samarbeid omkring masterutdanning og forsknings- og utviklingsprosjektet *Handlekraftig oppvekstsektor*, får praksisfeltet og universitetet økt felles forståelse for utfordringsbildet. Det skal bidra til en mer kunnskapsbasert praksis i kommunen og til mer relevant forskning og utdanning.

Periodemål	Indikator	Siste måling 2022	Mål 2023	Mål 2026
En høyere andel unge under 30 år blir jobbklaare og kommer i arbeid	Andel elever som gjennomfører videregående opplæring i løpet av 5 år	81,7 %	83,0 %	85,0 %
	Andel elever som har fullført og bestått vg1	90,9 %	92,0 %	95,0 %
	Grunnskolepoeng (skala 10-60)	43,1	43,1	4,4
	Karaktersnitt på skriftlig eksamen i matematikk (skala 1-6)		3,8	3,9
	Karaktersnitt på skriftlig eksamen i norsk hovedmål (skala 1-6)		3,6	3,8
	Utdanning og yrkesveiledning	3,8	3,9	4,2

4.7 Endring betalingsatser

Barnehage

Betalingsatsene fastsettes i samsvar med statens fastsatte makspris og reguleres i Statsbudsjettet. Det gjelder også moderasjons-ordningene for gratis kjernetid, søskenmoderasjon og redusert betaling pga. lav inntekt. I statsbudsjettet er makspris foreslått satt ned fra dagens 3 050 kr til 3 000 kr fra 1. januar 2023. Det foreslås også i statsbudsjettet at det blir gratis for tredje søsken med barnehageplass. Alle husstander med samlet skattbar inntekt på under 550 000 kr vil da ha rett til reduksjon i foreldrebetalingen (6 %-regelen). Inntektsgrense for 20 timer gratis kjernetid per uke vil fortsatt være 598 825 kr.

Kostpenger i kommunale barnehager

Kostpenger er basert på selvkost. Kommunen kan derfor ikke ta mer inn i kostpenger enn det som brukes på matsservering til barna. I 2022 vedtok bystyret en omlegging av ordningen med kost i de kommunale barnehagene ved at det serveres måltid to ganger i uka og at en del av kostpengene ble benyttet til å dekke kostnadene ved å frigjøre personale til å tilberede mat. Tiltaket har vært positivt med hensyn til å frigjøre mer tid med barna, men mange foreldre mener at mattilbudet ikke er godt nok. Kostpengene er nå 210 kr/mnd. i de kommunale barnehagene. Dette er lavt sammenlignet med gjennomsnittet i private barnehager i Kristiansand. Ut fra at det er gode inntektsgraderingsordninger og kostnadene for foreldre med lav inntekt er relativt lave, vurderes det som forsvarlig å øke kostpengene slik at mattilbudet kan utvides. Dette innebærer at vedtektene, som blant annet beskriver mattilbudet, må endres. Innretningen av det utvidede mattilbudet vil derfor bli håndtert i forbindelse med

Oppvekst

vedtaksprosessen og sikrer da forankring blant foreldre og i bystyret. Kostpengene foreslås økt til 330 kr. Det er da også tatt hensyn til pris- og lønnsvekst.

Skole/SFO

Satsene for foreldrebetaling, gjeldende fra 01.01.2023 er fastsatt i samsvar med de plusstyper som ligger i vedtektene. Satsene for 2023 er prisjustert tilsvarende kommunal deflator på 3,7 %.

Søsknenmoderasjonen er videreført med 15 %.

Sats for hel plass i SFO blir med dette 3 621 kr per måned for 2.- 4. trinn, en økning på 130 kr i forhold til 2022. Satsene inkluderer kostpenger. For 1. trinn utgjør satsen for hel plass i SFO 1 647 kr per måned, en økning på 59 kr i forhold til 2022 (høsten). Satsen inkluderer kostpenger.

Inntektsgraderingsordning 2.-4. trinn

Inntekt under 200 000 kr 1. til 4.- trinn - ingen betaling. Inntekt over 200 000 1 til 4 trinn - maksimalt 6 % av husholdningens samlede inntekt (jf. nasjonal forskrift). Innslagspunktet for redusert betaling er en samlet inntekt på 663 000 kr. For funksjonshemmede brukere av SFO fra 5. trinn og oppover: Ingen betaling.

Inntektsgraderingsordning 1. trinn

Ordningen med 12 timer gratis SFO (nasjonal forskrift) kombinert med et eget øremerket statstilskudd knyttet til lavinntektsfamilier innebærer at alle foreldre som kommer inn under inntektsgraderingsordningen (maksimalt 6 % av husholdningens inntekt med innslagspunkt på 663 000 kr) får gratis SFO på 1. trinn. Øremerket statstilskudd som gir gratis SFO for 1. trinn opp til 663 000 kr er en forsøksordning som gjelder skoleåret 2022/2023.

Leie av skolelokaler

Satsene for leie av skolelokaler er justert med kommunal deflator på 3,7 %. Endringene gjøres gjeldende fra 01.01.2023. Gratisprinsippet gjelder for barn/unge, frivillige foreninger og lag som ønsker å benytte kommunale bygg/gymsaler.

4.8 Planoppgaver

- Plan for forebygging av vold og seksuelle overgrep
- Plan for forebygging - som del av plan for psykisk helse og livsmestring
- Barnehage- og skolestruktur i nedre del av Songdalen

4.9 Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oppvekststab	33 757	34 720	31 838	33 860	33 519	33 519
Skole	1 413 908	1 445 344	1 517 422	1 515 994	1 494 682	1 481 651
Barnehage	1 009 219	969 069	1 090 625	1 081 585	1 086 254	1 087 863
Barne- og familietjenester	366 571	435 506	455 005	454 554	454 242	454 242
Sum	2 823 456	2 884 639	3 094 890	3 085 993	3 068 697	3 057 275

Oppvekst sitt driftsbudsjett er økt med 114,1 mill. kr fra 2022 til 2023. Lønns- og prisvekst er kompensert med 96,2 mill. kr, slik at budsjettet i kr er 210,3 mill. kr høyere enn i 2022.

4.10 Oppvekststab

4.10.1 Kort om kommunalsjefområdet

Oppvekst stab er organisert under to stabsledere og har følgende hovedansvar:

- Støtte kommunalsjefer og direktør i oppfølging av enhetene
- Saksbehandling og utredning - politisk og administrativt
- Fagutvikling
- Barnehagemyndighet
- Forvaltningsoppgaver som blant annet barnehageopptak, vedtak om spesialpedagogiske tiltak barn i barnehager, spesialundervisning i friskoler og fosterbarn i andre kommuner
- Realisere barnehage- og skoleanlegg i samsvar med investeringsprogram
- Ulike planoppgaver

4.10.2 Hovedutfordringer

Etter innplassering i den nye kommunen er det foretatt en omfattende nedbemanning i stab gjennom naturlig avgang og som egen nedbemanningsprosess. Ytterligere nedbemanning, som foreslått i økonomiplanen, gjør at staben må foreta nødvendige prioriteringer og ha konsentrasjon rundt kjerneoppgaver og lovbestemt aktivitet.

4.10.3 Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Oppvekststab	33 757	34 720	31 838	33 860	33 519	33 519
Sum	33 757	34 720	31 838	33 860	33 519	33 519

Kommunalsjefområdet Oppvekst stab sitt driftsbudsjett er redusert med 4,1 mill. kr. Budsjettet er kompensert for pris- og lønnsvekst med 1,2 mill. kr, slik at endringen i kr er en reduksjon på 2,9 mill. kr fra 2022. Hovedårsakene til reduksjonen er trekk pga. besparelse reise og innsparingstiltaket effektivisering i administrasjonen.

Driftsbudsjett med endringer

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Budsjett 2022	34 720	34 720	34 720	34 720
Sum Deflator	338	338	338	338
Sum Lønns- og prisjustering	868	868	868	868
Tidligere vedtatte tiltak				
Bokashi-kompostering for barnehager og skoler	-205	-205	-205	-205
Fresh Water Project - vannprosjekt Rajshahi	-126	-126	-126	-126
Mulighetsstudie Rosseland - Volleberg	-410	-410	-410	-410
Overføring av årsverk fra oppvekst til organisasjon BHT prosjektperiode	0	1 156	1 156	1 156
Tilskuddsordning fritidsfond overføring til kultur og innbyggerdialog	0	525	525	525
Sum Tidligere vedtatte tiltak	-741	940	940	940
Vedtatte endringer	465	2 146	2 146	2 146
Vedtatt ramme	35 185	36 866	36 866	36 866
Sum Innsparingstiltak	-3 025	-3 025	-3 025	-3 025
Nye tiltak				
Justering budsjett Rajshahi	-341	-341	-341	-341
Korrigerende Rajshahi	19	360	19	19
Sum Nye tiltak	-322	19	-322	-322
Nye tiltak og realendringer	-3 347	-3 006	-3 347	-3 347
Ramme 2023-2026	31 838	33 860	33 519	33 519

Tidligere vedtatte tiltak

Bokashi-kompostering for barnehager og skoler

Klimatiltak - innkjøp av komposteringsløsninger som er tilpasset for barnehage og skole.

Nye tiltak

Korrigerende Rajshahi

Rammen til Rajshahi er justert i henhold til gjennomføring av innsamlingsaksjoner hvert tredje år.

4.11 Skole

4.11.1 Kort om kommunalsjefområdet

Skoleområdet har virksomhet knyttet til følgende tjenesteområder:

- Grunnskolevirksomhet knyttet til 43 ordinære grunnskoler. Tolv av disse er ungdomsskoler, fire er kombinerte barne- og ungdomsskoler, to er oppvekstsentre der barnehage og skole er samlokalisert og resten er rene barneskoler. Ved skolene Hellemyr, Krossen og Nygård er det egne kompetanseavdelinger for elever med spesielle behov.
- Skolefritidsordning (SFO)
- Internasjonal skole (KIS)
- Voksenopplæring (Kongsgård skolesenter)
- Innføringstilbud for nyankomne innvandrere og flyktninger (Mottaksskolen)
- Leirskole (Bringsvær)
- Svømmeopplæringen
- Mobilt team
- Skolelokaler og skoleskyss

Tilsammen har skoleområdet 47 selvstendige enheter som rapporterer til kommunalsjef. Skoleområdet er kommunens største kommunalsjefsområde. På grunn av størrelse, kompleksitet og lederspenning har kommunalsjefsområdet også assisterende kommunalsjef.

4.11.2 Hovedutfordringer

Hovedutfordringen for skoleområdet er å gi alle barn og unge et likeverdig og godt tilbud som gjør at de opplever seg inkludert i fellesskapet og at de opplever mestring og utvikling både faglig og sosialt.

Skoleområdet har en økonomiske ramme som ikke er tilstrekkelig til at alle skoler klarer å holde sine budsjetter. Skal skolene klare å levere på lovpålagte oppgaver og samtidig gi et ordinært skoletilbud av høy kvalitet, må rammen økes og det må gjøres grep for å omfordele ressurser.

Skolestørrelsen er en av de viktigste kostnadsdriverne i grunnskolen og skolene i Kristiansand har betydelig færre elever i gjennomsnitt enn sammenlignbare kommuner. En mer effektiv utnyttelse av skolekapasiteten vil frigjøre ressurser som kan omfordeles og brukes til å styrke kvaliteten. Dersom Kristiansand hadde samme skolestørrelse som Trondheim, ville det innebåret 14 færre skoler og anslagsvis 50 mill. kr kunne vært omdisponert til kvalitet i klasserommet, styrking av laget rundt barna.

En styrking av skoleområdets ramme må til for å håndtere økte utgifter i forhold til å innfri kravene i lærernormen, håndtere ettervirkningene av pandemien, sikre elevene tilgang på nye læremidler i forbindelse med Fagfornyelsen og ivareta lovpålagte oppgaver som spesialundervisning og elevers krav på et trygt og godt læringsmiljø.

4.11.3 Hovedprioriteringer

Hovedprioriteringene for neste budsjettår er knyttet til disse områdene:

- Fortsette arbeidet med at flere elever inkluderes i fellesskapet og at det sosiale og faglige læringsutbyttet økes.
- Styrke skoleområdets økonomi - frigjøre og omfordele ressurser gjennom bedre utnyttelse av skolekapasiteten, avvikle tiltak som ikke gjelder kjernetilbudet og styrking av rammen.
- Fortsatt arbeid med implementering av ny læreplan – Fagfornyelsen.
- Organisasjonsutvikling med fokus på videreutvikling av profesjonsfellesskapene.
- Fortsatt satsning på etter- og videreutdanning av lærere og ledere.
- Fortsatt arbeid med å videreutvikle en innovativ og samarbeidsorientert ledelse med handlekraft.
- Innføring av BTI (Bedre tverrfaglig innsats) - bedre og mer koordinert tilbud til barn, unge og familier gjennom økt samhandling mellom de ulike tjenestene i kommunalområdet.
- Bidra til å utjevne sosiale forskjeller og gjøre hverdagen bedre for barn i lavinntektsfamilier.
- Utbygging av skoler for å ha tilstrekkelig skolekapasitet.
- Utvikle kvaliteten i SFO-tilbudet.

4.11.4 Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Skole	1 413 908	1 445 344	1 517 422	1 515 994	1 494 682	1 481 651
Sum	1 413 908	1 445 344	1 517 422	1 515 994	1 494 682	1 481 651

Kommunalsjefområdets driftsbudsjett er økt med 20,9 mill. kr ut over kompensasjon for pris- og lønnsvekst med 51,2 mill. kr.

Budsjettendringen fordeler seg på følgende endringer:

- Endring demografi 1,4 mill. kr
- Endring midlertidige løsninger 1,6 mill. kr
- Læremidler -10,8 mill. kr
- Kompensasjon for gratis plass SFO 17,2 mill. kr
- Overføring av midler psykolog fra Barne- og familietjenester til Skole -1,0 mill. kr
- Overføring midler Mobilt team fra Skole til Barne- og familietjenester 9,9 mill. kr
- Kommunale avgifter Kongsgård skolesenter 0,6 mill. kr
- Integreringstilskudd 5,1 mill. kr
- SPK sats endring fra 9,29% til 8,70% -5,4 mill. kr
- Redusert leseplikt (SFS 2213 Arbeidstid i skolen) med ny kontaktlærertid 5,6 mill. kr
- Kongsgård skolesenter overføring av renhold til Eiendom -3,7 mill. kr
- Omprioritering Oppvekst 3,0 mill. kr
- Tatt ut fysisk aktivitet -0,8 mill. kr
- Tatt ut skolemat -1,0 mill. kr
- Flere miljøterapeuter i skole -0,8 mill. kr

Driftsbudsjett med endringer

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Budsjett 2022	1 445 344	1 445 344	1 445 344	1 445 344
Sum Deflator	15 024	15 024	15 024	15 024
Sum Lønns- og prisjustering	36 134	36 134	36 134	36 134
Tidligere vedtatte tiltak				
Flere miljøterapeuter i skolen	820	820	820	820
Grunnskole ordinær drift	2 050	2 050	2 050	2 050
Læremidler- 2022	-5 125	-5 125	-5 125	-5 125
Midlertidige løsninger Tangvall skole	-525	-525	-525	-525
Midlertidige løsninger Wilds Minne skole	-2 460	-1 210	-7 893	-7 893
Statsbudsjett 2022: Kompensasjon for gratis plass SFO	17 246	17 246	17 246	17 246
Ta ut fysisk aktivitet	-769	-769	-769	-769
Ta ut skolemat	-1 025	-1 025	-1 025	-1 025
Økt driftsramme skole	-2 101	-2 101	-2 101	-2 101
Midler til læremidler- 2022	-5 638	-5 638	-5 638	-5 638
Sum Tidligere vedtatte tiltak	5 073	6 324	-359	-359
Sum Tidligere vedtatt innsparingstiltak	714	-1 902	-1 902	-1 902
Sum Demografijustering	-886	-7 175	-24 298	-24 298
Vedtatte endringer	56 059	48 405	24 599	24 599
Vedtatt ramme	1 501 403	1 493 749	1 469 943	1 469 943
Sum Innsparingstiltak	-718	-718	-718	-718
Nye tiltak				
Kommunale avgifter KSS	615	615	615	615
KSS overføring av renhold til Eiendom	-3 687	-3 687	-3 687	-3 687
Leie av skolelokaler kvartal 71	0	0	1 500	1 500
Midler til psykolog til barne- og familietjenester fra skole	-1 025	-1 025	-1 025	-1 025
Midlertidige løsninger Hånes skole	405	405	405	405
Midlertidige løsninger Tordenskjoldsgate skole	415	415	415	415
Midlertidige løsninger Vigvoll skole	1 190	480	480	480
Midlertidige løsninger Vågsbygd skole	2 550	750	0	0
Miljøterapeut fra skole til barne- og familietjenester	-1 640	-1 640	-1 640	-1 640
Mobilt team til skole fra barne- og familietjenester	9 909	9 909	9 909	9 909
Mottak ordinære flyktninger økning integreringstilskudd	505	505	505	505
Redusert leseplikt ny kontaktlæretid	5 600	5 600	5 600	5 600
SPK-sats endring fra 9,29 % til 8,7 %	-5 400	0	0	0
Tiltak innsparing beholdes i Oppvekst til tiltak Skole	2 000	2 000	2 000	2 000
Økt anmodning om bosetting av flykninger - økning integreringstilskudd	4 610	4 610	0	0
Sum Nye tiltak	13 447	16 337	12 477	12 477
Sum Demografijustering	2 290	5 626	11 980	-1 051
Nye tiltak og realendringer	15 019	21 245	23 739	10 708
Sum Rammefordeling	1 000	1 000	1 000	1 000
Interne rammeendringer	1 000	1 000	1 000	1 000
Ramme 2023-2026	1 517 422	1 515 994	1 494 682	1 481 651

Tidligere vedtatte tiltak

Flere miljøterapeuter i skolen

Bystyrets vedtak 2022-2025. Midlene skal gå til dekke merutgifter knyttet til flere miljøterapeuter i skolen.

Grunnskole ordinær drift

Det er foreslått en generell styrking av skolerammen med 2 mill. kr fra 2023 for å kompensere for tidligere vedtatt rammereduksjon.

Statsbudsjett 2022: Kompensasjon for gratis plass SFO

Statlige bevilgning til gratis kjernetid SFO (12 timer i uka) for 1. trinn fra 1. august 2022 (5/12 effekt).

Ta ut fysisk aktivitet

Bystyrets vedtak 2022-2025. Midler avsatt til fysisk aktivitet tas ut av budsjett med 5/12 effekt fra høsten 2022. Midlene tas ut med full årseffekt fra 2023.

Nye tiltak

Kommunale avgifter KSS

Kristiansand kommune har pålagt Kongsgård skolesenter å betale kommunal eiendomsskatt fra og med 2021. Dette er sjekket ut med Skatteetaten. Eiendomsskatten belastes direkte leietaker og er beregnet til 600 000 kr. Midlene ble bevilget 1. tertial 2022 og videreføres i økonomiplan 2023-2026.

KSS overføring av renhold til Eiendom

Rammen for renhold ved Kongsgård skolesenter er flyttet fra Skole til Eiendom fra og med 2023.

Leie av skolelokaler kvartal 71

Avsetning av midler til leie av skolelokaler.

Midler til psykolog til barne- og familietjenester fra skole

I 1. tertialrapport 2022 ble det vedtatt å styrke den psykososiale oppfølgingen i skole. Da psykologene ligger organisatorisk i Barne- og familietjenester er midlene overført til dette kommunalområdet.

Midlertidige løsninger Hånes skole

På bakgrunn av en rapport fra Miljørettet helsevern angående bruk av klassearealer som kun har overlys og skolens bygningsmessige tilstand for øvrig, er det etablert midlertidige klassearealer på Hånes skole. Det er etablert to klasserom med tilhørende grupperom og garderober. I 2022 er det innarbeidet utgifter til etablering og leie. Videre leieutgifter innarbeides ved rullering av økonomiplanen.

Midlertidige løsninger Tordenskjoldsgate skole

Tordenskjoldsgate skole har ikke tilstrekkelig kapasitet fra høsten 2022. I tillegg er det betydelige bygningsmessige utfordringer ved skolen. Det må etableres to klassearealer med tilhørende grupperom og garderober. I 1. tertial 2022 ble det bevilget 1,4 mill. kr til etablering og leie. Videre leieutgifter innarbeides i økonomiplanen 2023-2026.

Midlertidige løsninger Vigvoll skole

I påvente av at ny ungdomsskole er ferdig på Lauvåsen, vil Vigvoll skole fra høsten 2023 ha behov for midlertidige lokaler.

Midlertidige løsninger Vågsbygd skole

I forbindelse med utvidelse av Vågsbygd skole, Augland, er det behov for midlertidige løsninger i byggeperioden.

Miljøterapeut fra skole til barne- og familietjenester

I økonomiplan 2022-25 ble det bevilget midler til flere miljøterapeuter i skole fra og med høsten 2022 (5/12). Miljøterapeutene har sitt virke i skolene, men er vurdert som mest hensiktsmessig at de organisatorisk tilknyttes Barne- og familietjenester. Endringen ble vedtatt i 1. tertialrapport 2022 og rammeendringen gis helårseffekt i 2023.

Mobilt team til skole fra barne- og familietjenester

Tiltaket gjelder overføring av budsjettmidler som følge av at Mobilt team flyttes fra Barne- og familietjenester til skole. Endringen hadde virkning fra 1. august 2022 og gis helårseffekt i 2023. Det vises til vedtatt 1. tertialrapport 2022.

Redusert leseplikt ny kontaktlæretid

Det er inngått en ny sentral arbeidstidsavtale for skoleverket (SFS 2213) der kontaktlærertiden doubles for lærere med over 21 kontaktelever. Merutgiften er beregnet til 5,6 mill. kr per år.

SPK-sats endring fra 9,29 % til 8,7 %

Statens pensjonskasse (SPK) gjør en årlig beregning av premiesatsen for kommende år. Satsen for 2022 var på 9,29% men er for 2023 redusert til 8,70%.

Tiltak innsparing beholdes i Oppvekst til tiltak Skole

Den foreslåtte innsparingen i Oppvekst beholdes til tiltak innen Skole.

Økt anmodning om bosetting av flykninger - økning integreringstilskudd

Tiltaket gjelder økt mottatt integreringstilskudd som følge av bosetting av Ukrainske flykninger.

4.12 Barnehage

4.12.1 Kort om kommunalsjefområdet

Barnehageområdet består av til sammen 105 barnehager. Av disse er 36 kommunale barnehager, 50 private barnehager og 17 private familiebarnehager. I tillegg er det også 8 åpne barnehager som gir tilbud til barn og foreldre. Samlet er det per september 5 802 barn som har barnehageplass i Kristiansand. 58 % av barna går i privat barnehage, mens 42 % går i kommunal barnehage.

På barnehagefeltet har kommunen to hovedoppgaver:

- Barnehagemyndighet for alle barnehagene.
- Eier for de kommunale barnehagene.

Som barnehagemyndighet har kommunen ansvar for forvaltningsoppgaver som tilskudd til private barnehager, tilsyn, godkjenning av barnehager, dispensasjonssøknader og lignende. Vi har også et overordnet ansvar for faglig kvalitet i alle barnehager. Dette krever et godt samarbeid mellom administrasjon, private og kommunale barnehager.

Som eier for de kommunale barnehagene, har vi særlig ansvar for lederoppfølging og drift av de kommunale barnehagene innenfor fag, økonomi og personal.

4.12.2 Hovedutfordringer

Hovedutfordringen på barnehagefeltet er å sikre et likeverdig barnehagetilbud med god kvalitet for alle barn i alle barnehager. Fokusområdene er inkluderende læringsmiljø, læring og utvikling og livsmestring.

Barnehage har et overforbruk på midler som går til styrket tilbud for enkeltbarn. Vi må utvikle det allmenpedagogiske tilbudet slik at det rommer og inkluderer alle barn. Dette krever stor innsats internt i barnehagene, men også økt samhandling og kvalitetsutvikling med aktuelle fagmiljø i familiens hus. Barnehage har et pågående prosjekt for å organisere, endre praksis og skape bedre samhandling mellom de ulike aktørene på feltet. Dette er en utvikling som vil kunne gi store effekter for det enkelte barn, barnegrupper og barnehagene, men det vil kreve stø kurs over tid.

I barnehagene skal alle barn oppleve at de er inkludert i fellesskapet. Fra 1. januar 2021 ble det lovfestet at alle barn har rett til et trygt og godt læringsmiljø. De ansatte har en aktivitetsplikt. Barnehage har en økning i antall saker hvor systematisk arbeid igangsettes, men det er for tidlig å si noe om omfang og helhet i Kristiansand. Både eier- og myndighetsnivå har et særlig fokus på dette arbeidet.

Oppvekst

Arbeid med samhandling og kvalitetsutvikling utfordres av krevende økonomiske rammer for den enkelte barnehage og kommunalsjefområdet i sin helhet.

For kommunale barnehager er hovedutfordringen høyt sykefravær. Det jobbes systematisk i den enkelte barnehage, men det er også et godt samarbeid med bedriftshelsetjenesten, IA- innsatsteam i kommunen og arbeidslivssenteret i NAV på systemnivå i hele kommunalsjefområdet.

4.12.3 Hovedprioriteringer

Hovedprioriteringene for neste budsjettår er knyttet til disse områdene:

- Arbeid med det spesialpedagogiske feltet i barnehagene og samtidig videreutvikle den allmennpedagogiske kvaliteten.
- Organisasjonsutvikling med fokus på godt og tydelig lederskap og videreutvikling av de profesjonelle fellesskapene både i og rundt barnehagene.
- Fortsette implementering av BTI (Bedre tverrfaglig innsats) - bedre og mer koordinert tilbud til barn, unge og familier gjennom økt samhandling mellom de ulike tjenestene i kommunalområdet.
- Kommunens rolle som barnehageeier for egne kommunale barnehager.

4.12.4 Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Barnehage	1 009 219	969 069	1 090 625	1 081 585	1 086 254	1 087 863
Sum	1 009 219	969 069	1 090 625	1 081 585	1 086 254	1 087 863

Barnehages driftsbudsjett er økt med 121,6 mill. kr fra 2022 til 2023. Lønns- og prisvekst er kompensert med 28,9 mill. kr, slik at budsjettet i realiteten er 92,6 mill. kr høyere enn i 2022.

De største endringene fra 2022 til 2023 er 26,7 mill. kr til økt dekningsgrad/høyere andel barn i barnehage. Det er kompensert til sammen 25 mill. kr som følge av at maksprisen er satt ned. Det er kompensert 17 mill. kr i økte tilskudd til private barnehager som følge av at deflatoren for 2022 er høy (5,3 %). Det er også kompensert 8,8 mill. kr ettersom de nasjonale kapitaltilskuddsatsene (skal dekke rente og avskrivningskostnader) til private barnehagene øker langt mer enn normal pris- og lønnsvekst. Det er også lagt inn en vekst på 10 mill. kr til styrket tilbud der budsjetttrammen for 2022 ikke står i forhold til antall vedtakstimer og en dermed forventer et stort underskudd.

Driftsbudsjett med endringer

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Budsjett 2022	969 069	969 069	969 069	969 069
Sum Deflator	4 693	4 693	4 693	4 693
Sum Lønns- og prisjustering	24 227	24 227	24 227	24 227
Tidligere vedtatte tiltak				
Avrunding teknisk justering	-7	-5	-7	-7
Endret makspris barnehager	8 508	8 508	8 508	8 508
Innlemming av Kløvergården barnehage i Fergefjellet og Odderøya barnehage	0	-1 025	-1 538	-1 538
Midlertidige løsninger Fergefjellet barnehage	405	-1 256	-1 256	-1 256
Redusert kapitaltilskudd private barnehager	-1 740	-3 479	-3 479	-3 479
Redusert pensjon private barnehager	-103	-205	-205	-205
Statsbudsjett 2022: Pensjon i private barnehager	-1 743	-3 588	-3 588	-3 588
Statsbudsjett 2022: Økt grunnbemanning barnehage (merkelapp)	0	0	2 251	2 251
Tilskudd private barnehager	7 380	7 380	7 380	7 380
Økt pedagoger 50% andel i barnehager opptrapping	2 251	2 251	0	0

Oppvekst

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Sum Tidligere vedtatte tiltak	14 951	8 582	8 067	8 067
Sum Tidligere vedtatt innsparingstiltak	-2 532	-5 695	-5 695	-5 695
Sum Demografijustering	2 183	3 759	4 477	4 477
Vedtatte endringer	43 522	35 566	35 769	35 769
Vedtatt ramme	1 012 591	1 004 635	1 004 838	1 004 838
Sum Innsparingstiltak	-103	-103	-103	-103
Nye tiltak				
Forskudd private barnehager i 2021 pga. korona tilbakebetales	-4 460	0	0	0
Forskudd private barnehager i 2022 pga. korona og økte strømknudner	0	-7 409	0	0
Mottak ordinære flyktninger økning integreringstilskudd	130	130	130	130
Redusert makspris barnehager statsbudsjett 2023	16 472	16 472	16 472	16 472
Styringsmidler	10 000	5 000	0	0
Tilskudd til private barnehager økt deflator statsbudsjett 2023	17 000	17 000	17 000	17 000
Økt anmodning om bosetting av flyktninger - økning integreringstilskudd	1 078	1 078	0	0
Økt dekningsgrad barnehage	26 651	26 651	26 651	26 651
Økt kapitaltilskudd private barnehager statsbudsjett 2023	8 800	8 800	8 800	8 800
Økt tilskudd til private barnehager pga. høye strømpriser	2 320	5 180	7 900	4 300
Sum Nye tiltak	77 991	72 902	76 953	73 353
Sum Demografijustering	-154	3 401	3 816	9 025
Nye tiltak og realendringer	77 734	76 200	80 666	82 275
Sum Rammefordeling	300	750	750	750
Interne rammeendringer	300	750	750	750
Ramme 2023-2026	1 090 625	1 081 585	1 086 254	1 087 863

Tidligere vedtatte tiltak

Innlemming av Kløvergården barnehage i Fergefjellet og Odderøya barnehage

Tilleggsinnstilling 2022-2025. Kløvergården barnehage innlemmes i Odderøya og Fergefjellet barnehage som begge utvides. Tiltaket vil gi en besparelse med hensyn til bortfall av leiekostnader og reduserte utgifter til ledelse. Tiltakene på Odderøya forventes utført i 2022. Fergefjellet vil være ferdig totalrenovert sommeren 2023, slik at Kløvergården fra da av kan innlemmes.

Midlertidige løsninger Fergefjellet barnehage

Gjelder leie og driftskostnader, inkl. demontering av brakkerigg på Oddernes.

Redusert pensjon private barnehager

Tilleggsinnstilling 2022-2025, I vedtatt statsbudsjett ble pensjonspåslaget endret fra foreslåtte 11 prosent til 10 prosent. Det er vedtatt en overgangsordning der de uavhengige barnehagene får 12 prosent i 2022, 11 prosent i 2023 og 10 prosent i fra 2024.

Statsbudsjett 2022: Pensjon i private barnehager

Statsbudsjett 2022 ved Solbergregjeringen har foreslått å redusere pensjonspåslaget til private barnehager fra 13 til 11 prosent. Det er foreslått en overgangsordning for enkeltstående barnehager som foreslås å få 13 prosent i 2022 og 12 prosent i 2023. Fra 2024 foreslås alle private ordinære barnehager å få 11 prosent i pensjonspåslag.

Statsbudsjett 2022: Økt grunnbemanning barnehage (merkelapp)

I forslag til statsbudsjett 2022 er det lagt inn 100 mill. kr i frie inntekter for å bidra til målet om 50 prosent barnehagelærere i 2025. Kristiansand kommunes andel av midlene legges inn fra 2025.

Tilskudd private barnehager

Effekt av kommunale barnehagers overskudd i 2020 på satsene til private barnehager i 2022.

Økt pedagoger 50% andel i barnehager opptrapping

Tilleggsinnstilling 2022-2025, I statsbudsjettet ble det bevilget 100 mill. kr på landsbasis til opptrapping til den nasjonale ambisjon om en pedagognorm på 50 prosent fra 2025. Det forventes en opptrapping i midler til formålet de neste årene, men ingen opptrapping er gjort i Statsbudsjett for 2023.

Nye tiltak

Forskudd private barnehager i 2021 pga. korona tilbakebetales

Forskudd til private barnehager pga. koronautgifter utbetalt i 2021 tilbakebetales til kommunen ved trekk i tilskudd i 2023.

Forskudd private barnehager i 2022 pga. korona og økte strømkostnader

Forskuddene utbetalt til private barnehager i 2022 for koronautgifter og høye strømpriser tilbakebetales til kommunen i 2024

Redusert makspris barnehager statsbudsjett 2023

Makspris reduseres fra 3 050 kr høsten 2022 til 3 000 kr i 2023. Det innføres også gratis barnehage for søsken nr. 3.

Styringsmidler

Midlene er lagt inn for å få et litt mer realistisk budsjett for styrket tilbud der en ser at antall vedtakstimer langt fra står i forhold til vedtatt budsjett i 2022.

Tilskudd til private barnehager økt deflator statsbudsjett 2023

Deflatoren for 2022 er satt til 5,3% i statsbudsjettet. Barnehage var gjennom normal rammetildeling justert for 2,5%. Beløpet utgjør differansen mellom 5,3% og 2,5% i tilskudd til private barnehager da deflatoren er en del av selvkostberegningen av tilskudd til private barnehager.

Økt anmodning om bosetting av flykninger - økning integreringstilskudd

Tiltaket gjelder økt mottatt integreringstilskudd som følge av bosetting av Ukrainske flykninger.

Økt dekningsgrad barnehage

Dekningsgraden, dvs. andel barn 1-5 år som går i barnehage, gjorde et helt uvanlig stort hopp på over 2% i fra 2021 til 2022. Det er størst økning i andelen av de minste barna (0-2 år), der økningen andelen barn i barnehage gikk fra 80,9% i 2021 til 84,5% i 2022. Ved inngangen til 2022 var dekningsgraden 1-5 år 93,1% som er 5 høyest av de 10 ASSS- kommunene. ASSS kommunene ligger spredd fra 90,4 (Sandnes) til 97,5% (Tromsø). Dekningsgraden forventes ikke å gå ned og det er derfor tilført Barnehage midlene den økte dekningsgraden medfører.

Økt kapitaltilskudd private barnehager statsbudsjett 2023

Nasjonale kapitaltilskudd- satser til private barnehager øker betydelig (Fra 25% for de eldste barnehagene til 40 prosent for barnehager som er under 3 år) Kapitaltilskuddet skal dekke rente og avskrivning av barnehagebyggene. Dette utgjør en økt kostnad på 8,8 mill. kr.

Økt tilskudd til private barnehager pga. høye strømpriser

Tilskudd til private barnehager beregnes basert på forbruket i kommunale barnehager to år tidligere og økte strømpriser forventes å øke tilskuddene til private barnehager tilsvarende det som er lagt inn.

4.13 Barne- og familietjenester

4.13.1 Kort om kommunalsjefområdet

Barne- og familietjenester består av Barnevernet, Helsetjenester barn og familie, Pedagogisk psykologisk tjeneste (PPT) og Fag og støtte. Tjenestene er lokalisert i fem "Familiens Hus" med ansvar for hvert sitt geografiske område. Barnevernet for Kristiansandsregionen har i tillegg tre avdelinger som er lokalisert sentralt i Gyldengården. Gjennom interkommunalt samarbeid utøver Barnevernet også tjenester for Lillesand og Birkenes. Kristiansand Barnevern har akuttberedskap for også Midt-Agder barnevern, Barnevern Sør, Lister barnevern, Grimstad barnevern og Setesdal barnevern. I tillegg driftes nasjonal Alarmtelefon for barn og unge.

Forebyggende helsetjenester for barn og unge leverer svangerskapsoppfølging, helsestasjon, skolehelse, familieveiledning og fysio- og ergoterapi til barn. PPT samarbeider med barnehager og skoler for å øke kvalitet i læringsmiljøene og sikrer vurdering av enkeltbarns utbytte av opplæring. Fag- og støtteenheten består av forebyggende avdeling, spesialpedagogisk støtte i barnehagene og mobilt team i skolene.

4.13.2 Hovedutfordringer

Hovedutfordringen for Barne- og familietjenestene er å bidra til riktig hjelp tidligst mulig i livsløpet og tidlig identifisere barn i risiko for en uønsket utvikling.

Det er etablert fem "Familiens hus" i bydelene med sikte på å forsterke tverrfaglig samhandling. Innbyggere skal motta koordinerte og treffsikre tjenester ved at Familiens hus har samlet kommunens ulike fagmiljøer bak felles inngangsdør.

Det er ønskelig at barnehager og skoler har faste samarbeidspartnere for å gi riktig støtte og oppfølging til barn under opplæring. Både PPT og enhet for Fag og støtte skal sammen med barnehager og skoler bidra til å sikre inkluderende opplæringsmiljøer der barnet deltar ut fra sine forutsetninger. For ofte rapporterer brukere av ulike tjenester at det kan gis ulike anbefalinger fra tjenestene eller at tiltak som allerede er forsøkt kan foreslås på nytt fra andre tjenester. En viktig hensikt med Familiens hus er at hver tjeneste er kjent med hvilke tilbud andre tjenester kan gi og at innbyggere møter et koordinert og profesjonelt hjelpetilbud, når de møter utfordringer der de trenger støtte eller profesjonell bistand.

Detaljerte nasjonale faglige retningslinjer for helsestasjon, svangerskaps- og barselomsorg og skolehelsetjeneste, bidrar til klare beskrivelser av hvilke kvaliteter tjenesten skal levere. Detaljeringsgraden gjør det lokale handlingsrom til å utforme tjenestene mindre.

Styringsmidler fra Helsedirektoratet er viktig for å sikre kapasitet hos jordmødre, fysioterapeuter og helsesykepleiere i barneskolen. Det er en stor utfordring at midlene tildeles etter søknad og for kun ett år av gangen. Tjenesten har prioritert fast tilsetning i flere stillinger som er finansiert av slike midler for å sikre kontinuitet og tjenester med god faglig kvalitet. Styringsmidler som faller bort og ikke finansieres opp fra kommunen vil medføre reduksjon i kapasiteten for en viktig kompetanse i det forebyggende helsearbeidet.

Oppvekstreformen pålegger kommunen å sikre kraftfulle forebyggende tiltak som reduserer etterspørselen på barnevernets tjenester. Barn og familie arbeider for å identifisere riktige innsatser for hver enkelt familie gjennom å dreie tiltak fra kostbare statlige tiltak til mer hensiktsmessige tiltak i egen regi - mest mulig i samarbeid med barnets familie. Barnevernet søker å styrke samarbeidet i den enkelte familie gjennom tiltaks avdelingen og økt bruk av familieråd/nettverks jobbing både i forkant og gjennom alle fasene i en barnevernssak. Økte egenandeler ved bruk av statlige barneverntiltak blir ikke kompensert fullt ut og er en vesentlig faktor for utgiftsveksten tjenesten har hatt de senere år.

4.13.3 Hovedprioriteringer

Oppvekstreformen er innført fra januar 2022 og innebærer at flere statlige oppgaver og finansierings ansvar innen barnevern overføres til kommunen. Det stiller særlige store krav til at kommunen lykkes i det forebyggende arbeidet og dreier ressursbruk fra kostbare enkeltsaker til systematisk tidlig innsats.

Hovedprioriteringen i oppvekst er å sikre inkludering og deltakelse i opplæringstilbudet og god sammenheng mellom tjenester utenfor barnehage og skole. Det er utarbeidet egen oversikt som gjør synlig hvilke tilbud kommunen gir til ulike grupper innbyggere og hvilken kompetanse som er tilgjengelig for å kunne tilby tjenester med høy kvalitet.

Barn og familie vil på ulike måter arbeide for et opplærings og fritidstilbud som fremmer barn og unges psykiske helse, styrke tilbudet om foreldreveiledning, familieråd og sikre god oppfølging gjennom de forebyggende helsetjenestene.

Barneverntjenesten prioriterer å dreie tiltakene til mer lokalt baserte tiltak. Dette er spesielt aktuelt for ungdom på institusjon eller unge som har vanskelige omsorgsbetingelser i sin biologiske familie. Reduserte utgifter til plasseringer i fosterhjem og institusjon omprioriteres til økte stillingsressurser i områdebarnevernet. Gjennom etablering av god internkontroll og rutiner, sikrer tilbakemeldinger etter tilsyn fra Statsforvalteren at kommunen har faglig forsvarlige og tjenester av god kvalitet.

Det arbeides med å klargjøre ansvarsforhold i kommunen som sikrer at barn og familier som har rett til koordinerte tiltak, opplever tilstrekkelig støtte og koordinering.

4.13.4 Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Barne- og familietjenester	366 571	435 506	455 005	454 554	454 242	454 242
Sum	366 571	435 506	455 005	454 554	454 242	454 242

Kommunalsjefområdets driftsbudsjett er økt fra 2022 til 2023 med 19,5 mill. kr. Lønns og prisvekst er kompensert med 14,9 mill. kr, slik at budsjettet er 4,6 mill. kr høyere enn i 2022. De største endringene i budsjettet er økning oppvekstreformen 10,3 mill. kr, flytting av Mobilt team over til kommunalsjefområde skole -9,9 mill. kr, økt fosterhjem avlønning på +2,05 mill. kr og overføring av stillinger +2,6 mill. kr.

Driftsbudsjett med endringer

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Budsjett 2022	435 506	435 506	435 506	435 506
Sum Deflator	4 022	4 022	4 022	4 022
Sum Lønns- og prisjustering	10 888	10 888	10 888	10 888
Tidligere vedtatte tiltak				
Statsbudsjett 2022: Kompetansekrav i barnevernet	1 205	2 411	4 822	4 822
Vest/Administrasjon	0	0	0	0
Sum Tidligere vedtatte tiltak	1 205	2 411	4 822	4 822
Sum Tidligere vedtatt innsparingstiltak	0	0	0	0
Vedtatte endringer	16 115	17 321	19 731	19 731
Vedtatt ramme	451 621	452 826	455 237	455 237
Sum Innsparingstiltak	-155	-155	-155	-155
Nye tiltak				
Avlønning fosterhjem	2 050	2 050	2 050	2 050
Barnevernsreformen statsbudsjett 2023	10 354	10 354	10 354	10 354
Godtgjøring sakkyndig og tolk ny lov statsbudsjett 2023	-433	-433	-433	-433

Oppvekst

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Midler til psykolog til barne- og familietjenester fra skole	1 025	1 025	1 025	1 025
Miljøterapeut fra skole til barne- og familietjenester	1 640	1 640	1 640	1 640
Mobilt team til skole fra barne- og familietjenester	-9 909	-9 909	-9 909	-9 909
Mottak ordinære flyktninger økning integreringstilskudd	288	288	288	288
Samværsplan barnevernlov statsbudsjett 2023	717	717	717	717
Statsbudsjett 2022: Kompetansekrav i barnevernet ikke opptrapping	-1 205	-2 411	-4 822	-4 822
Økt anmodning om bosetting av flykninger - økning integreringstilskudd	312	312	0	0
Sum Nye tiltak	4 839	3 633	910	910
Nye tiltak og realendringer	4 684	3 478	755	755
Sum Rammefordeling	-1 300	-1 750	-1 750	-1 750
Interne rammeendringer	-1 300	-1 750	-1 750	-1 750
Ramme 2023-2026	455 005	454 554	454 242	454 242

Tidligere vedtatte tiltak

Statsbudsjett 2022: Kompetansekrav i barnevernet

Stortinget har vedtatt nye krav om relevant utdanning for ansatte i barnevernet. Kravene trer i kraft i 2022, med en implementeringsperiode på ti år.

Nye tiltak

Avlønning fosterhjem

Fosterhjemsstrategien, som sikrer alle fosterhjem en fast grunnlønn på 1 G, ble vedtatt i 1. tertial 2022. Strategien har som målsetting å øke stabilitet og tilgang på fosterhjem, slik at alle barn får et trygt hjem. Videre skal strategien bidra til rekruttering, samt gi helhetlig og tilpasset hjelp til barna og fosterforeldre ved å styrke opplæring og oppfølging. Rammevilkårene er tilpasset fosterfamilien og barnets behov, samtidig som de gir en større forutsigbarhet for hvilke vilkår som gjelder, både lokalt og nasjonalt.

Barnevernsreformen statsbudsjett 2023

Barnevernsreformen ble iverksatt 01.01.2022 for å styrke kommunens ansvar for barnevernet, i tillegg til å gi flere barn og familier mulighet til hjelp ved behov. Med reformen fikk kommunen overført 29,1 mill. kr i statlige midler i 2022, og kommunen styrkes ytterligere med 10,3 mill. kr i 2023. Dette blant annet for å håndtere høyere egenandeler for statlige barneverntiltak.

Godtgjøring sakkyndig og tolk ny lov statsbudsjett 2023

Som følge av ny barnevernslov som antas å tre i kraft 01.01.2023 overføres betalingsansvar for bruk av tolk og sakkyndig oppnevnte i fylkesnemndene fra kommune til stat.

Midler til psykolog til barne- og familietjenester fra skole

I 1. tertialrapport 2022 ble det vedtatt å styrke den psykososiale oppfølgingen i skole. Da psykologene ligger organisatorisk i Barne- og familietjenester er midlene overført til dette kommunalområdet.

Miljøterapeut fra skole til barne- og familietjenester

I Økonomiplan 2022-25 ble det bevilget midler til flere miljøterapeuter i skole fra og med høsten 2022 (5/12). Miljøterapeutene har sitt virke i skolene, men er vurdert som mest hensiktsmessig at de organisatorisk tilknyttes Barne- og familietjenester. Endringen ble vedtatt i 1. tertialrapport 2022 og rammeendringen gis helårseffekt i 2023.

Mobilt team til skole fra barne- og familietjenester

Tiltaket gjelder overføring av budsjettmidler som følge av at Mobilt team flyttes fra Barne- og familietjenester til skole. Endringen hadde virkning fra 1. august 2022 og gis helårseffekt i 2023. Det vises til vedtatt 1. tertialrapport 2022.

Samværsplan barnevernlov statsbudsjett 2023

I forbindelse med ny barnevernslov som antas å tre i kraft 01.01.2023 får alle barn som allerede er under omsorg til barnevernet utarbeidet en samværsplan.

Statsbudsjett 2022: Kompetansekrav i barnevernet ikke opptrapping

I Statsbudsjettet for 2022 ble det innført kompetansekrav i barnevernet med en rammeøkning på 1,2 mill. kr, det var en forventning om en opptrapping i hele implementeringsperiode på 10 år. Etter revidert nasjonalbudsjett viser det seg at det likevel ikke tilføres nye midler til kompetansekravet fra og med 2023. Den tidligere opptrappingen fjernes dermed.

Økt anmodning om bosetting av flykninger - økning integreringstilskudd

Tiltaket gjelder økt mottatt integreringstilskudd som følge av bosetting av Ukrainske flyktninger.

4.14 Investeringsbudsjett

Investeringsprosjekter	Samlede prosjektbeløp Brutto prosjektutgift	Økonomiplan				Sum Inntekt	
		2023	2024	2025	2026	23-26	23-26
Investeringer							
EIE- Fergefjellet barnehage	75 900	58 631	8 527	0	0	67 158	0
EIE- Havlimyra barnehage	40 200	0	0	5 600	32 600	38 200	0
EIE- Kringsjø skole	318 293	0	0	0	0	0	-17 360
EIE- Odderøya barnehage	7 037	6 485	0	0	0	6 485	0
EIE- Skolestruktur Hånesområdet	1 037 900	39 000	25 000	25 000	176 000	265 000	0
EIE- Tangvall skole	414 838	15 626	0	0	0	15 626	-15 066
EIE- Tordenskjoldsgate skole - planlegging av utvidelse	204 835	0	0	11 898	52 422	64 320	0
EIE- Utvidelse av Vågsbygd skole	219 220	107 981	47 508	0	0	155 489	0
EIE- Voie skole utvidelse - avsetning	10 000	0	0	0	2 000	2 000	0
EIE- Wilds Minne Skole og flerbrukshall	631 742	329 322	100 600	0	0	429 922	-13 110
EIE- Øvre Slettheia barnehage	69 120	54 314	0	0	0	54 314	0
IKT til undervisning/digitalisering	Løpende	15 350	15 350	15 350	15 350	61 400	0
Strakstiltak i skolen	Løpende	1 000	1 000	1 000	1 000	4 000	0
Utendørsarbeid ved skolene	Løpende	1 000	1 000	1 000	1 000	4 000	0
Sum Investeringer	3 029 085	628 709	198 985	59 848	280 372	1 167 914	-45 536

Alle investeringsprosjekt med EIE- i navnet, budsjetteres under kommunalsjefområdet Eiendom i By- og stedsutvikling. Investeringene på området vises samlet av pedagogiske hensyn. Det vil si at 17,35 mill. kr budsjetteres på Oppvekst, og 611,359 mill. kr budsjetteres i Eiendom for 2023.

IKT til undervisning/digitalisering

Det ligger til sammen 15,35 mill. kr årlig til IKT i oppvekst for å realisere kontinuerlig 1:1 dekning av IKT-utstyr i skole. Noe av midlene brukes også på barnehage. Nivået er nødvendig for å ivareta målsettingen i henhold til IKT-planene.

Strakstiltak i skolen

Årlig bevilgning på 1 mill. kr til å tilrettelegge skoler, og til en viss grad barnehager, for elever med ulike funksjonshemminger. Gjelder særlig hørsels- og bevegelseshemmede. Rammen er ikke tilstrekkelig i forhold til behovet. Det må også brukes midler fra ordinær drift.

Utendørsarbeid ved skolene

Årlig bevilgning på 1 mill. kr årlig til opprusting av skolenes , og i noen grad barnehagenes, utearealer. Midlene brukes i stor grad som egenandel i forbindelse med spillemiddelanlegg. Slik realiseres anlegg for nærmere 2 mill. kr årlig. Det er fortsatt behov knyttet til uteområdene ved barnehagene og skolene som ikke lar seg løse innenfor den årlige rammen.

EIE- Havlimyra barnehage

Justneshalvøya og Justvikområdet har hatt dårlig barnehagedekning. Derfor ble det til barnehagestart i 2017 etablert 46 midlertidige barnehageplasser i modulbygg ved Havlimyra barnehage som etterhvert må erstattes med permanent bygg.

Prognosene har tidligere vist at barnehagebehovet som følge av utbyggingen på Justneshalvøya ville fortsette å øke. Derfor er det vedtatt og lagt inn midler slik at modulbygget skulle erstattes med permanent bygg i 2022. Prosjektet er ikke kommet i gang. På grunn av den økonomiske situasjonen og at andre prosjekt, særlig Hånes og Tordenskjoldsgate skole, må prioriteres, foreslås den permanente utbyggingen skjøvet ut til 2025. Modulbygget har god standard og vurderes som tilfredsstillende for videre barnehagedrift noen år til.

EIE- Odderøya barnehage

På Odderøya barnehage er det utredet 2 alternativer for utbedring. Det laveste alternativet med en kostnadsramme på 4,3 mill. kr ble tidligere vedtatt. Tiltaket vil imidlertid ikke gi økt kapasitet. Det mer omfattende tiltaket, kostnadsberegnet til 7,0 mill. kr vil gi økt kapasitet og plass til flere barn. På bakgrunn av at Kløvergården barnehage legges ned og innlemmes i Fergefjellet og Odderøya barnehager, ble det utvidede alternativet vedtatt ved forrige rullering. Prosjektet var planlagt med oppstart sommeren 2022, men på grunn av saksbehandlingstiden hos Arbeidstilsynet og deres godkjenning, som er en forutsetning for å kunne starte opp, er oppstart av prosjektet etter samråd med barnehagen nå utsatt til våren 2023.

EIE- Skolestruktur Hånesområdet

Bystyret har i egen sak vedtatt skolestrukturen i Hånesområdet med følgende vedtak:

- Det bygges barneskole på Brattbakken for inntil 600 elever fra Hånes.
- Ungdomstrinnet på Hånes og Tveit samlokaliseres i ny felles ungdomsskole for 385 elever med idrettshall på Lauvåsentomta.
- Nytt bydelshus samlokaliseres med barnetrinnet på Brattbakken
- Ungdomstrinnet realiseres først og Vigvoll skole benyttes som midlertidige løsninger når barneskolen og bydelshuset bygges.
- Tidspunkt for gjennomføring vurderes i forbindelse med rullering av økonomiplanen.

Det er lagt inn til sammen 265 mill. kr til skolestruktur i Hånesområdet i perioden. Dette muliggjør planlegging i form av tomtekjøp, regulering og prosjektering i 2023, 2024 og 2025 og byggestart av ungdomsskolen i 2026. Byggestart på barneskolen vil da kunne komme rundt 2027/2028, forutsatt at nødvendige midler legges inn ved senere rulleringer. Det samlede prosjektet er svært omfattende og vil kreve grundig planlegging. Reguleringsprosesser tar normalt ca. ett år og nødvendig planlegging og prosjektering tar ett til to år. Noe planlegging kan gjøres parallelt med prosjektering. Tidsplanen det legges opp til innebærer ca. ett års utsettelse av byggestart i forhold til optimal fremdrift.

EIE- Tangvall skole

Tangvall skole, 8.-10. trinn, er under bygging sammen med kulturskole og ny videregående skole for Kristiansandsregionen. Ungdomsskolen har vært planlagt for å kunne utvides med et andre byggetrinn. Første byggetrinn er dimensjonert for inntil 300 elever med mulighet for senere utvidelse til 540 elever (6 klasser per trinn). Bystyret har i forbindelse med økonomiplan 2022-25 vedtatt at 2. byggetrinn ikke skal gjennomføres.

I tilknytning til skolene bygges det ny idrettshall med flerbrukshall og turnhall, ny friidrettsstadion, nye klubblokaler for idrettsklubber og rehabilitering av kunstdekker på fotballbaner. Friidrettsstadion ble ferdigstilt i 2021. Øvrige deler av prosjektet er planlagt ferdigstilt desember 2022, slik at hele anlegget er i bruk fra januar 2023. Anlegget har fått navnet Søgne skole- og idrettssenter.

EIE- Tordenskjoldsgate skole - planlegging av utvidelse

Tordenskjoldsgate skole har ikke kapasitet til nåværende eller fremtidig elevtall. I tillegg har skolen vesentlige bygningsmessige mangler. Ved forrige rullering av økonomiplanen ble det redegjort for problemstillingene. I tillegg ble det utarbeidet mulighetsstudie som viste mulige utbyggingsalternativer for skolen. Det ble også avsatt midler til oppkjøp av boliger i Fritz Jensens gate, som i henhold til Kvadraturplanen skal inngå som en del av skolens område. Det ble også avsatt ca. 10 mill. kr til strakstiltak som utføres i 2022/23. Høsten 2022 ble det også satt opp en brakkemodul med to klasserom. Disse tiltakene bedrer situasjonen, men er ikke tilstrekkelige. Miljørettet helsevern har stilt krav om en forpliktende plan for en permanent løsning med oppgradering og utvidelse.

Ved denne rulleringen er det lagt inn avsetning på 64,3 mill. kr for utvidelse og rehabilitering av skolen med planleggingsmidler 2025 og midler til å starte bygging i 2026. ytterligere 140,5 mill. kr må legges inn i 2027 for å fullføre prosjektet.

Kvartal 71 ("Fylkeshuset") som ligger vis a vis Tordenskjoldsgate skole skal utvikles til bolig. I den forbindelse har kommunen og eiendomsutviklerne vurdert mulighet for et samarbeid der skolearealer som vil ha særlig synergier for bruk av lokalmiljøet kan bygges som del av Kvartal 71. Dette kan gjelde musikk/samlingsrom, verksteder og mat og helse - totalt ca. 500 m². I tillegg til å ha stort sambrukspotensiale og være en ressurs for lokalmiljøet, vil dette også kunne frigjøre arealer på en trang skoletomt og legge til rette for ytterligere utvidelser av skolen på lengre sikt. Det er derfor lagt inn en foreløpig avsetning på 1,5 mill. kr i driftsbudsjettet fra 2025, som er realistisk i forhold til tempoplanen for utbygging av kvartalet. Arealene legges nærmest mulig skolen og forutsetter at det etableres gode trafikksikre løsninger i forbindelse med Lømslandsvei. Utvidelsen og rehabiliteringen av Tordenskjoldsgate skole med tilleggsarealene i Kvartal 71 vil gi en kapasitet på ca. 250 elever.

EIE- Utvidelse av Vågsbygd skole

Prosjektet tar høyde for å utvide Vågsbygd skole, Augland og legge ned Åsane skole i samsvar med skolestrukturutredningen fra 2019, alternativ 0B.

I forbindelse med utarbeidelse av rom- og funksjonsprogram og kvalitetssikring av behovsutredningen, ble kostnadsrammen utvidet som følge av økt areal til kroppsøving, prisstigning og enkelte andre elementer som ikke var medtatt i opprinnelig kalkyle.

Kontraktsignering er planlagt i desember 2022/ januar 2023, oppstart 2023 og ferdigstilling i august 2024. Det er innarbeidet midler i driftsbudsjettet til midlertidige løsninger som følge av at paviljongene ved skolen rives.

EIE- Voie skole utvidelse - avsetning

Voie skole, som del av Voiebyen skoleenhet, ble nedlagt i 2021 og erstattet av brakker som ble etablert ved Torkelsmyra slik at alle elevene på 1-7 er samlet.

Det er gjort en avsetning på 2 mill. kr i 2026 for å planlegge for permanent utvidelse av Voiebyen (Torkelsmyra) skole. Prosjektet er skjøvet ut to år i forhold til vedtatt økonomiplan. Modulbygget har god kvalitet og vurderes tilfredsstillende for videre skoledrift noen år til.

EIE- Wilds Minne Skole og flerbrukshall

På grunn av elevtallsutviklingen på Lund og tilstanden til Wilds Minne skole, bygges ny skole med idrettshall for 500 elever. Byggearbeidene startet før sommeren 2023. Skolen forventes ferdigstilt til skolestart 2024. Prosjektet har ekstra høye ambisjoner når det gjelder klima. Veidekke AS står for

Oppvekst

byggingen på bakgrunn av samspillskontrakt med kommunen. Prosjektet ble finansiert opp ved forrige rullering, i tillegg ble rammen økt betydelig i egen sak til Bystyret før sommeren 2022. Skolen flyttet i sin helhet ut til skolestart 2022 og ble etablert i midlertidige lokaler ved Kristiansand stadion.

EIE- Øvre Slettheia barnehage

Barnehagen ved Øvre Slettheia Oppvekstsenter ble revet, ref. kommunalutvalgets behandling av saken 02.04.2019 på grunn av at den var totalskadet av råte.

Ved tidligere rullering av økonomiplanen ble det vedtatt å gjenoppbygge barnehagen på eksisterende tomt og avslutte utredning om 1-10 skoler.

Ved forrige rullering av økonomiplanen ble det på bakgrunn av ønsker fra oppvekstsenteret gjort en vurdering av et nytt alternativ der barnehagen ble integrert i bygningskroppen til skolen for å få en mer funksjonell sammenheng i oppvekstsenteret. Den opprinnelige kalkylen for gjenoppbygging på eksisterende tomt ble også revidert. På grunn av fallende barnetall og ledig barnehagekapasitet i området ble det også gjort en ny vurdering av størrelsen på barnehagen og besluttet at den bygges for 90 barn. Planleggingen har tatt lengre tid enn forventet. Prosjektet realiseres derfor noe senere enn forventet. Oppstart bygging i 2023, ferdigstillelse i 2024.

5 Helse og mestring

5.1 Kort om området

Området Helse og mestring består av 6 kommunalsjefområder: Forvaltning og koordinering, Livsmestring, NAV, Helsefremming og inkludering, Hjemmetjenester og rehabilitering og Omsorgssenter. I tillegg er helse- og mestringsdirektørens stab. Området har et netto driftsbudsjett på 2 936 460 000 kr og totalt 2 740 faste årsverk, fordelt på 4 197 fast ansatte.

Området har ansvaret for å utvikle og levere tjenester til alle innbyggere innenfor helse- omsorgs og sosialfeltet. Dette omfatter tjenester til barn, unge og voksne innenfor store områder som hjemmetjenesten, rehabiliteringstjenester, heldøgns omsorgstjenester, tjenester innen rus- og psykisk helsefeltet, habilitering, bolig – og oppfølgingstjenester. Området har også ansvar for blant annet legetjenester, frisklivs- og mestringstilbud, tjenester på integreringsfeltet og sosiale tjenester i NAV.

5.2 Hovedutfordringer

Hovedutfordringen for Helse og mestring er å tilpasse driften til de økonomiske rammene. Under kapittelet om hovedprioriteringer beskrives konkrete tiltak og prosesser for å tilpasse aktiviteten til rammen. Det overordnede utfordringsbildet i perioden:

Økt press på helse- og omsorgstjenestene

- Demografiske endringer som utløser behov for omfattende volumøkning innenfor både hjemmetjenester og institusjonstjenester
- Økende demografikostnader kompenseres ikke fullt ut. Underfinansieringen utfordrer opprettholdelse av kommunens profil som hjemmetjenestekommune
- Endringer i sykdomsbildet i befolkningen – flere med komplekse behov
- Økte forventninger til helse- og omsorgstjenestene, samtidig med at budsjetttrammene blir strammere og handlingsrommet til nødvendig omstilling er kraftig redusert
- Endringer i spesialisthelsetjenestens behandlingstilbud som følge av budsjetttilpasninger, øker presset på kommunale tjenester.

Rekrutterings- og omstillingsutfordringer

- Utfordrende å rekruttere personell
- Høyt sykefravær
- Høy grad av deltid
- Marginalt handlingsrom og ledelseskapasitet til omstillingsarbeid
- Marginale ressurser til implementering av teknologi

Utenforskap

- Høy andel utenfor arbeid og utdanning
- Høy andel unge uføre og unge på sosialhjelp
- Bolig og tjenester til vanskeligstilte på boligmarkedet ikke tilpasset behov
- Høy andel barn i lavinntektsfamilier
- Reduksjon i statlige tiltaksplasser og stillinger til arbeidsrettet oppfølging

Pandemisituasjonen

- Eftervirkninger av koronapandemien påvirker særlig sårbare målgrupper og forsterker flere av utfordringene. Det er usikkert hvordan den økte etterspørselen en har sett innenfor enkelte tjenesteområder vil utvikle seg.

Flyktnings situasjonen

- Svært usikkert hvordan migrasjonssituasjonen i verden vil påvirke tjeneste- og kostnadsbehovet fremover.

Hovedelementer knyttet til driftsutfordringer og foreslått budsjettopplegg for perioden 2023-2026

Foreslått budsjettopplegg for Helse og mestring er i hovedsak preget av følgende:

- Underliggende driftsutfordringer ved inngangen til neste periode, estimert til ca. 60 mill. kr
- Demografikostnader som ikke er fullt ut kompensert i perioden
- Ikke-kompenserte kostnader som vil påløpe i perioden

Driftsutfordringer innen omsorg

En hovedutfordring er knyttet til en svært stram drift på omsorgsfeltet. Området er ikke kompensert fullt ut for årlige økninger i demografikostnader. ISF-satser for institusjonstjenesten er ikke justert siden 2013 for store endringer på økte faglige krav og et langt mer komplekst sykdomsbilde i beboergruppen enn tidligere. Bekymringsmelding fra vernetjenesten om høyt arbeidspress for ansatte tas svært alvorlig. Rekrutteringsutfordringene har vart over lang tid i denne delen av tjenesten og situasjonen forverres. Ansatte slutter på grunn av arbeidspress, søker seg til andre deler av tjenesten og det mangler søkere til stillinger. Området er alvorlig bekymret for omdømmeutviklingen fremover. Situasjonen har nødvendiggjort strakstiltak for å rekruttere og beholde kritisk personell med tanke på å opprettholde driften. Tiltakene kan ikke håndteres innenfor rammene til Omsorgssenter, området må finne andre løsninger ved å vurdere nivå på tjenesten og omprioritering mellom tjenesteområder.

Driftsutfordringer rus- og psykisk helsefeltet og habiliteringsfeltet

Det er store utfordringer med å tilpasse driften til vedtatte rammer innenfor habiliteringsfeltet og rus- og psykisk helsefeltet. Det vil kreve omfattende gjennomgang med hensyn til nivå og innretning på tjenestetilbudet.

Kommunen har en stor utfordring med å bistå vanskeligstilte på boligmarkedet som har krav på kommunens bistand til å skaffe egnet bolig og individuelt tilpassede tjenester. Den kommunale boligmassen er ikke tilpasset behov i målgruppen. Dette gir seg blant annet utslag i kostbare en-til-en løsninger, både innenfor rus- og psykisk helsefeltet og habiliteringsfeltet. Etterslepet på boligetableringer i forhold til behovet gir økte ventelister, press på nødboliger og utfordringer med å ta imot utskrivningsklare pasienter fra sykehuset. Det er også en vedvarende bekymring for innbyggere som periodevis utgjør en trussel mot samfunnsvernet knyttet til at kommunen ikke har tilstrekkelig differensiert og tilrettelagte boliger og tjenestetilbud.

Helse og mestring har også et stort press på avlastningstjenester og aktivitetstilbud på habiliteringsfeltet.

Følger av pandemien og endringer i arbeidsmarked

Det er flere sårbare grupper som har fått sin situasjon forverret under og i etterkant av pandemien. Dette gjelder utfordringer med psykisk helse- i alle aldersgrupper. Det er mange som i tiden fremover vil få store utfordringer i privatøkonomien knyttet til lønns- og prisvekst. Utviklingen i arbeidsmarkedet fremover er usikker, men en ser allerede tendenser til lavkonjunktur. Familier og enslige i lavinntekt er ekstra utsatt og har gjerne en svakere tilknytning til arbeid og utdanning. Dette øker behovet for å prioritere helse- og sosialtjenester som kan forebygge og komme inn så tidlig som mulig for å forhindre langvarig utenforskap og omfattende helseproblemer.

Rekrutteringsutfordringer og ledelseskapasitet

Helse og mestring er det området som har størst utfordringer knyttet til sentrale forhold på

arbeidsgiverfeltet som sykefravær, heltid og rekruttering. I tillegg står området ovenfor betydelige krav til innovasjon, effektivisering og brukerinvolvering hvor det stilles økte krav til digitalisering i tjenestene. I tillegg må kommunene yte stadig mer komplekse helse- og omsorgstjenester som stiller økte krav til kompetanse i tjenestene. Dette utfordringsbildet krever ledere som har kapasitet og kompetanse til å utøve ledelse.

Helse og mestring er området som har færrest antall ledere pr antall ansatte. Dette medfører et stort lederspenn, noe som gjør at avdelingsledere ikke har tilstrekkelig kapasitet eller lederstøtte til å følge opp sentrale målsetninger for nærvær, heltid og rekruttering. Ledernes arbeidshverdag er i stor grad bundet opp i administrative oppgaver. I de største driftsenhetene er det en overveiende andel ansatte som jobber i turnus. Det er tjenester som skal driftes gjennom hele døgnet, noe som innebærer mange ansatte per leder. Dette krever mer av ledelse og støttefunksjoner med tanke på å sikre forsvarlig bemanning. Det har over år vært bekymring og oppmerksomhet rettet mot kapasitet hos avdelingsledere. Det er periodevis høy turnover og vanskelig å rekruttere avdelingsledere innenfor flere tjenesteområder. Det meldes om et stort arbeidspress hvor avdelingsledere ikke opplever å ha kapasitet til å jobbe med sentrale utviklingsområder med tanke på å sikre nødvendig omstilling og kompetanse i tjenestene. Direktør for Helse og mestring har mottatt bekymringsmelding vedrørende arbeidssituasjonen for avdelingsledere fra kommunens bedriftshelsetjeneste og områdets hovedverneombud.

Helse og mestring opplever eskalerende utfordringer knyttet til rekruttering av arbeidskraft. Flere av tjenesteområdene erfarer store utfordringer knyttet til å sikre riktig kompetanse og tilstrekkelig personell. Dette gjelder for alle utdanningsgrupper som leger, sykepleiere, vernepleiere, miljøterapeuter, psykologer og helsefagarbeidere. Det er blitt stadig mer krevende å skaffe vikarer ved ferieavvikling. Kostbare løsninger med bruk av bemanningsbyrå har stadig oftere blitt eneste løsning for flere tjenesteområder.

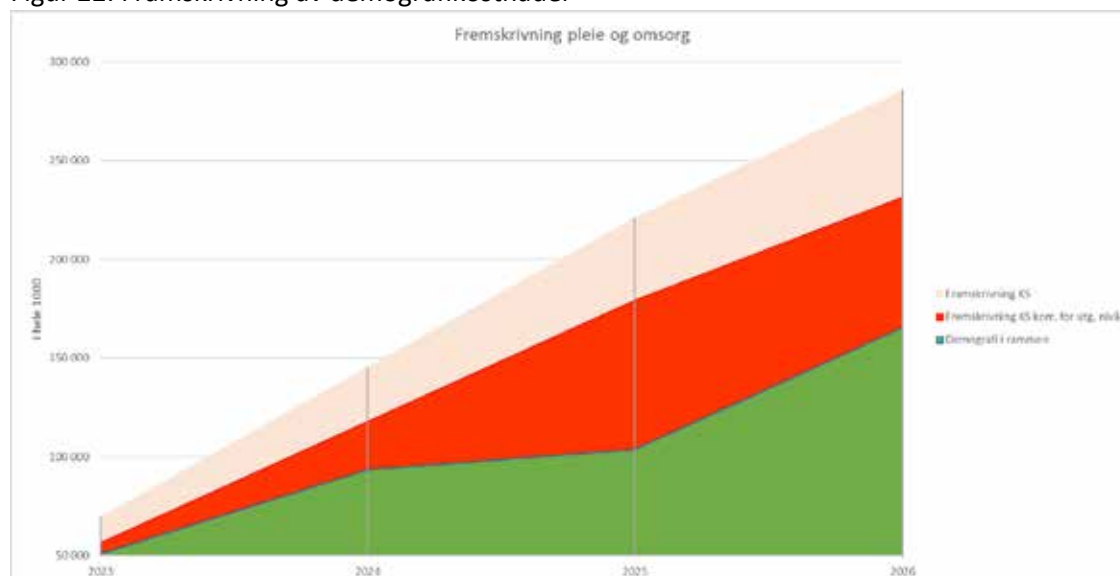
Kristiansand har på linje med andre kommuner opplevd store utfordringer og har iverksatt omfattende tiltak, for å stabilisere fastlegesituasjonen. Dette er oppnådd ved at kommunen har brukt betydelige midler for å kompensere for manglende tiltak og finansiering fra staten, som har ansvaret for ordningen. Midlene er omprioritert fra andre tjenesteområder med store behov, noe som reduserer handlingsrommet i perioden.

Hovedelementer og risikoområder i foreslått budsjettopplegg for Helse og mestring

Kommunedirektørens forslag til økonomiplan for 2023-2026 innebærer et svært stramt økonomisk opplegg for Helse og mestring, hvor det blant annet videreføres en lavere kompensasjon for demografiske kostnader enn det framskrivningene tilsier. Helse og mestring er også gjennom tidligere vedtatte budsjettammer kompensert lavere med hensyn til demografivekst/utvikling enn kostnadsutviklingen. I tillegg til dette vil Helse og mestring ha med seg driftsutfordringer tilsvarende ca. 60 mill.kr fra 2022 inn i 2023.

Tabellen under viser framskrivningen opp mot økningen som ligger i vedtatt budsjett for perioden 2023-2026 for pleie og omsorgstjenestene. I 2026 er det en differanse på 120 mill. kr mellom fremskrevet behov fra KS knyttet til demografikostnader og det som er vedtatt kompensert i rammene til Helse og mestring i perioden. Beregningene til KS er basert på et noe høyere kostnadsnivå. Ved å korrigere for at Kristiansand har et lavere utgiftsnivå vil det udekkede behov i 2025 være på 75 mill. kr og 66 mill. kr i 2026. Dette illustrerer risikoen i vedtatt budsjett.

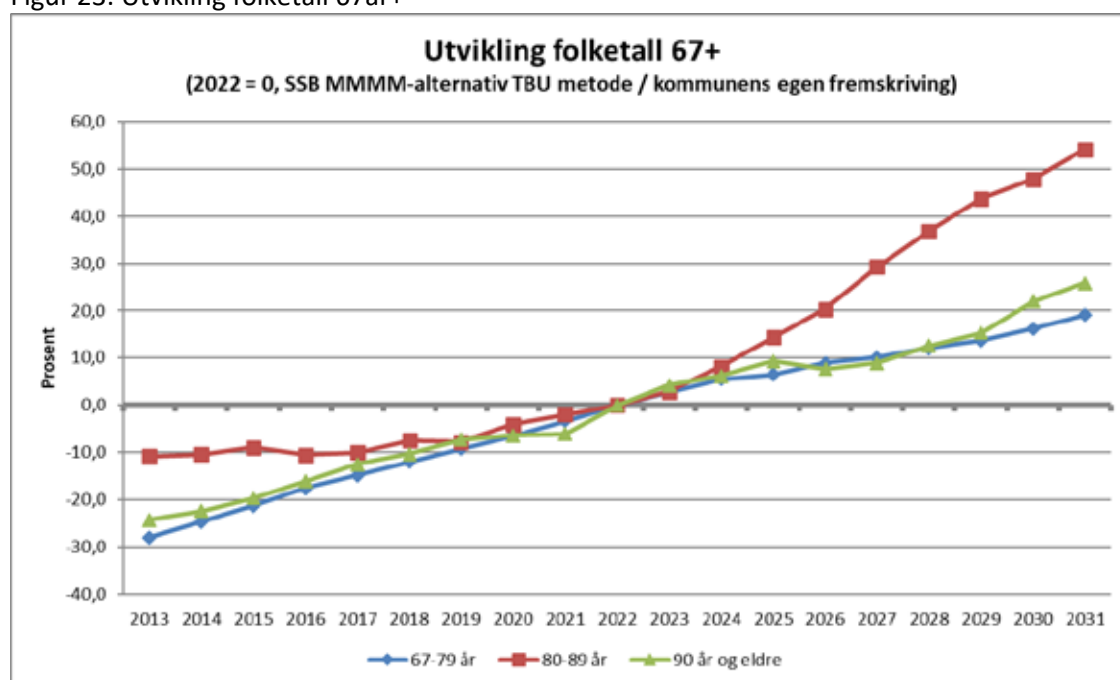
Figur 22: Framskrivning av demografikostnader

I 1000 kr	2023	2024	2025	2026
Framskrivning KS	69 800	145 700	221 200	285 800
Framskrivning KS korr. for utg. nivå	56 538	118 017	179 172	231 498
Demografi i rammen	50 904	93 411	103 781	165 444
Udekket behov i perioden for pleie og omsorg justert for forskjell i utgiftsnivå	5 634	24 606	75 391	66 054

Diagrammet under viser utviklingen i folketall fordelt på aldersgruppe 67 år og oppover. Dette diagrammet ligger til grunn for framskrivningen som KS har utarbeidet (Illustrert i diagram og tabellen over).

Figur 23: Utvikling folketall 67år+

Videreutvikling av hjemmetjenestekommunen - bærekraftig og effektiv drift

Over flere år er det gjennomført en langsiktig, strategisk satsing på hjemmebaserte tjenester. Målet er å legge til rette for at befolkningen kan bo trygt hjemme så lenge som mulig, slik at man utsetter behov for omfattende omsorgstjenester. Denne utviklingen har vært avhengig av en tjenesteprofil hvor kommunen har satset på styrking av hjemmetjenester, dagtilbud til ulike målgrupper, samling og forsterking av korttidsplasser og rehabiliteringsplasser og ambulante tjenester i bofellesskap. I vedtatte budsjetttrammer ligger det en risiko knyttet til underdekning av demografikostnader i perioden som vil øke presset på profilen som hjemmetjenestekommune.

Behovet for volumøkning i heldøgns omsorgstilbud i perioden

Kommunen vil på grunn av befolkningsøkning i de eldste aldersgruppene ha en stor utfordring med å etablere tilstrekkelig antall heldøgns omsorgsplasser i årene som kommer. Hvis den reelle utviklingen av behov svarer til framskrivningene, tilsvarer det en økning på inntil ca. 100 plasser hvert annet år i perioden 2026-2040. Behovsutviklingen følges nøye i perioden og oppdaterte beregninger gjøres ved hver rullering av økonomiplan.

Det er tidligere vedtatt å legge inn driftsmidler for 8 nye heldøgns omsorgsplasser fra 2023 som vil bli opprettet vest i kommunen. Deretter er det lagt inn driftsmidler til åpning av de resterende 32 plassene i Kleplandstunet fra 2025. Investeringsprosjektet Omsorgssenter 2026 med todelt plassering i Randesund og på Strømme, vil gi 30 erstatningsplasser og 42 nye plasser fra 2026/2027. I det økonomiske opplegget som er vedtatt med hensyn til investering og drift – ligger det allerede en risiko i perioden som innebærer at kommunen går med en underdekning på heldøgns omsorgsplasser, i forhold til framskrivningen. Risikoen innebærer at det i perioden kan bli nødvendig å sette inn kompensierende tiltak for å sikre forsvarlige helsetjenester i tråd med lovkrav. I kommunedirektørens forslag til budsjett for perioden 2023-2026 foreslås det å utsette etablering av det neste nye sykehjemmet fra 2028 til 2029. Dette innebærer at underdekningen med tilhørende risiko, økes ytterligere i perioden.

Ikke-kompenserte kostnader som vil påløpe i perioden:

Dette består i hovedsak av innsparingskrav i 2023 på 6,1 mill.kr, Økte kostnader relatert til nye innkjøpsavtaler som ny legemiddelavtale som trer i kraft i løpet av mars 2023. Konsekvensene av denne er enda ikke ferdig utredet. Økte kostnader relatert til ny avtale knyttet til arbeidstøy og flattekstiler på 1,3 mill. kr. Nye satser på driftstilskudd til private fysioterapeuter med driftsavtale, med 1,2 mill. kr. Satsene er fremforhandlet sentralt. Prisøkning knyttet til kostnader på nødnett 0,5 mill. kr. Leiekostnader til nye lokaler for hjemmetjenester Vest etter krav fra vernetjenesten. Det er forventet en kostnad på over 2,5 mill.kr. Økte kostnader i forbindelse med utskrivningsklare pasienter fra sykehuset på 5 mill.kr i perioden til ny bemannet bolig står klar i 2024. Estimert økning i AFP kostnader utover budsjett på 4,6 mill. kr i 2023, økende til 8,3 mill. kr i 2026. Dette vil være kostnader som Helse og mestring må finne løsninger for innenfor foreslått budsjetttramme for perioden. Økte investerings- og lisenskostnader til teknologiske og digitale systemer vil i perioden være estimert til 4,4 mill. kr. I statsbudsjettet legges opp til å øke innslagspunktet for refusjon i tilknytning til særlig ressurskrevende tjenester med deflator på 3,7 %. Dette vil medføre redusert refusjon for ressurskrevende tjenester med 2,5 mill. kr.

Ved inngangen til perioden vil direktør for Helse og mestring legge særlig vekt på innsatsområdet som omhandler den interne virksomhets- og økonomistyringen. Helse- og mestring har ved 2 tertial rapportert om en svært alvorlig økonomisk situasjon hvor det er stor driftsubalanse på flere store områder, særlig innenfor habiliteringsfeltet og rus- og psykisk helsefeltet.

Helse og mestring vil med bakgrunn i dette gjennomgå alle områder med store driftsutfordringer og vurdere om nivået er riktig med hensyn til tjenesteutmåling og krav til tjenesten. Se nærmere omtale av tiltak under hovedprioriteringer.

I kommunedirektørens forslag til budsjett for perioden 2023-2026, vil direktør for Helse og mestring særlig følge nøye med på utviklingen knyttet til følgende risikoområder:

- Økende underdekning på heldøgns omsorgsplasser i perioden (- 120 plaser i 2029) som følge av utsettelse av det neste nye sykehjemmet
- Underdekning på hjemmetjenestene i vedtatt budsjett videreføres og vil legge press på å opprettholde profilen som hjemmetjenestekommune
- Planlagt bygging av kommunale utleieboliger til vanskeligstilte utsettes til våren 2023
- Bemannet bolig på rusfeltet utsettes ytterligere fra vedtatt budsjett- ferdigstilling tidligst i 2029
- Avsetning til aktivitetssenter Vest, habiliteringsfeltet forskyves.
- Det er ikke funnet rom til å kompensere fullt ut for driftsmidler til bemannede boliger som er vedtatt eller foreslått vedtatt i perioden
- Tilstrekkelig budsjettmidler til investering og implementering av e-helse og velferdsteknologi.
- Overvåke eventuelle skjulte driftsutfordringer som følge av kompensasjon av koronamidler.
- Sikre tilstrekkelig med aktive virkemidler i NAV for å kunne forhindre langvarig utenforskap og økonomiske utfordringer i forbindelse med endringer i arbeidsmarkedet og økt prisvekst.

5.3 Endrede forutsetninger

Konsekvenser av endring i tvangslovgivning

Det er foreslått endringer i lovgivning vedrørende tvangsbegrensning. Forlagene er av en omfattende og inngripende karakter som vil påvirke kommunene både når det gjelder bemanning, saksbehandling, kompetanse og opplærings- og veiledningsbehov. I tillegg vil endringen stille økte krav til forebygging og alternativer til bruk av tvang og makt medføre økt ressursbruk i tjenestene. Det vil trolig også medføre behov for strukturelle endringer- som blant annet krav til bygningsmasse med tanke på økt sikkerhet. I en rapport fra riksrevisjonen vurderes det at samfunnet må tåle og akseptere flere konsekvenser av negativ karakter. Endringen kan medføre at samfunnsvernet blir ytterligere utfordret. KS har utarbeidet høringsinnspill hvor departement oppfordres til å foreta en grundigere konsekvensutredning før i ikrafttredelse av lovendring.

Oppvekstreformen (barnevernreformen)

Reformen vil få stor innvirkning på flere av kommunens tjenester og tjenesteinnretning – også tjenester innenfor Helse og mestring. Dette har kommunen ikke tilstrekkelig oversikt over enda. Midlene som er tildelt over statsbudsjettet til kostnadsdekning er lagt til oppvekst.

Forebyggings- og behandlingsreform på rusfeltet

Stortinget vedtok kun deler av den såkalte Rusreformen da den var til behandling, deriblant etablering av enhet for russaker i kommunene. Det jobbes fortsatt på nasjonalt nivå med å klargjøre hvilke forventninger som ligger til den nye oppgaven- også opp mot påtalemyndigheten. Enhetene er tenkt etablert med tanke på rådgivning i forbindelse med strafferettslige reaksjoner i form av påtaleunntatelse. Riksadvokaten kom våren 2022 med nye retningslinjer som begrenser politiets virkemidler til å ransake og som slår fast at rusavhengige ikke skal straffes for å ha narkotika til eget bruk. Kommunen samarbeider med politiet og påtalemyndigheten om dimensjoneringen av tiltaket. Kommunen ser på muligheten for å styrke det ordinære rusforebyggende arbeidet med midlene som ble bevilget over statsbudsjettet for 2022 dersom antallet henvendelser til enheten blir svært lav. Forberedelsene til etablering inngår som en del av arbeidet med Rusmiddelpolitisk handlingsplan for kommunen. Ifølge Helsedirektoratet kan det bli aktuelt at enheten i fremtiden tildeles andre oppgaver i henhold til den varslede forebygging- og behandlingsreform på rusfeltet.

Norsk pasientskadeerstatning NPE

Dette er en kostnad som kommunen ikke selv kan påvirke. Det har vært en økning i utbetalingene siste år. Erstatning i forbindelse med koronasykdom og dødsfall som skjer i forbindelse med smitte av beboere på sykehjem er også omfattet av ordningen. Det må påregnes at dette kan øke kostnadene fremover.

Ny legemiddelavtale

Det forventes økte kostnader i forbindelse med legemiddelavtale som er reforhandlet. Kostnadsøkningen er foreløpig ikke kjent.

AFP kostnader

Økende AFP-kostnader er en stor utfordring for Helse og mestring. Det mest sentrale virkemiddelet for å kunne dempe veksten i AFP-kostnader er god ledelse og ledelseskapasitet til å følge opp ansatte med mål om å beholde sentral kompetanse.

Området har hatt en vekst på over 15 % i antall nye med overgang til AFP de siste årene, og en vil ha et økende antall ansatte i målgruppen også i årene fremover. I hovedsak er det i kommunalområdene Omsorgssenter, Livsmestring og Hjemmetjenester og rehabilitering som en ser den største overgang til AFP. Kostnader til AFP er økende i perioden. Økningen utover Helse og mestring sin budsjetttramme er estimert til 4,6 mill. kr i 2023 økende til 8,3 mill. kr i 2026. Det er utfordrende når området er uten personalpolitiske virkemidler som kan redusere avgangen til AFP. Kostnadene må håndteres gjennom effektivisering i tjenestene.

	2023	2024	2025	2026
AFP	4 604	5 804	7 004	8 304

5.4 Innsparinger

Beløp i 1000 kr

Tiltak	2023	2024	2025	2026
Effekt reduserte transportkostnader fra fossilbiler til elbiler	-600	-900	-1 300	-1 700
Helsefremming og inkludering	-1 681	-1 681	-1 681	-1 681
Hjemmetjenester og rehabilitering	0	-3 152	-3 152	-3 152
Innsparingstiltak administrasjon	-1 000	-1 000	-1 000	-1 000
Livsmestring	-525	-525	-525	-525
Omprioritering andre tiltak	-1 500	-1 500	-1 500	-1 500
Trekk reduserte reisekostnader	-766	-766	-766	-766
Totalsum	-6 073	-9 524	-9 924	-10 324

Helse og mestring har flere innsparingstiltak som er vedtatt i tidligere økonomiplanperioder.

Uløste innsparingskrav fra 2022

I tillegg til nye innsparingskrav fra og med 2023 har Helse og mestring følgende innsparingstiltak totalt på 3,2 mill. kr fra 2022 som ikke er håndtert i driften:

- Nedleggelse av kafédrift på Kongens senter og Vågsbygdtnet vil ikke oppfylle hele innsparingskravet tilsvarende 2,8 mill. kr. Det gjenstår å løse 1,4 mill. kr av innsparingskravet.
- Innsparingstiltak tilsvarende 1 mill. kr knyttet til reduksjon av nattevakt i bolig ved hjelp av varslingsteknologi. Tiltaket viser seg å ikke kunne realiseres da responstid blir for lang i forhold til forsvarlighet i tjenesten.
- Sammenslåing av to avdelinger innen habiliteringsfeltet tilsvarende 0,7 mill. kr til en avdelingslederstilling, er ikke mulig å gjennomføre som følge av aktivitetsøkning i boligene. Ledelsesbelastningen vil bli for stor ved å øke lederspennet.

Innsparingskravene må innfris på andre måter og sees i sammenheng med tiltakene som blir satt i verk for å komme i driftsbalanse.

Innsparingskrav for Helse og mestring i økonomiplan perioden 2023-2026

Trekk relatert til reduserte transportkostnader

Innsparingskravet for perioden 2023-2026 vedrørende reduserte transportkostnader er relatert til en beregning som er gjort av By- og stedsutvikling som beregner at overgang fra fossile biler til el- biler vil gi Helse og mestring en gevinst tilsvarende 0,6 mill. kr i 2023 økende til 1,7 mill. kr i 2026 i form av reduserte kostnader.

Innsparingstiltak administrasjon

I økonomiplan 2022-2025 ble det vedtatt innsparingskrav knyttet til administrasjon på kommunenivå på 10 mill. kr i 2023 økende til 20 mill. kr fra og med 2024. Kommunedirektøren foreslår at Helse og mestring reduserer rammen tilsvarende 1 mill. kr i 2023 for å håndtere sin andel av dette kravet. Innsparingskravet er håndtert i Helse og mestring stab, team strategi og planarbeid. Kommunedirektøren foreslår at Helse og mestring beholder midlene sentralt slik at de kan omdisponeres til andre formål.

Innsparingstiltak reduserte leieutgifter

Markedsleien da kontrakten med Gyldengården bygg ble inngått var vesentlig høyere enn det den er i dag. Eiendom har vurdert at det er mulig å redusere leiekostnadene ved en reforhandling av kontrakten fra og med 2026. Kommunedirektøren foreslår derfor en reduksjon i rammen til kommunalsjefsområdet NAV på 2,3 mill. kr i 2026 og at midlene overføres til bykassa.

Innsparingstiltak Helsefremming og inkludering

Dette innsparingskravet er relatert til å utvikle en bærekraftig driftsmodell for Gyldengården helsesenter. Tjenesten har i perioden måtte øke kapasiteten som følge av økt behov for helsetjenester til flyktninger til Ukraina. Innsparingskravet blir derfor håndtert i form av økte inntekter fra ulike statlige tilskudd for flyktninger.

Innsparingskrav Hjemmetjenester og rehabilitering

Innsparingskravet i 2024 på 3,2 mill. kr knyttet til å ta i bruk innovative løsninger i akuttmedisinsk kjede og på ulike legevaktlokasjoner. Som et ledd i arbeidet samlokaliseres legevaktsentral med responscenteret på Valhalla. Det vil i perioden bli behov for utbedringer knyttet til IT-løsninger ved legevakta. Dette vil også ha økonomiske konsekvenser, noe som en må komme tilbake til når kostnadsbildet er mer avklart. Det jobbes med utfordringen, sammen med IT.

Innsparingstiltak Livsmestring

Dette innsparingskravet er knyttet til optimalisering av turnus/vaktbank i Livsmestring

Innsparing stab og overordnede ansvar

Omprioriterte andre tiltak på 1,5 mill. kr. Det er vedtatt i økonomiplan 2021-2024 et innsparingskrav relatert til overgang fra fossilbiler til el biler på 0,6 mill. kr som skal betales tilbake til bykassa i 2023. I tillegg er det vedtatt et generelt innsparingskrav på 0,9 mill. kr relatert til driften for øvrig.

Trekk reduserte reisekostnader

I 1. tertial 2022 ble det vedtatt et innsparingskrav relatert til reisekostnader på 0,8 mill. kr. Disse er fordelt på kommunalsjefområdene.

Konsekvenser knyttet til driftstilpasninger

Det blir krevende prosesser med å tilpasse driften til rammene i perioden. Det vil innebære at Helse og mestring må vurdere justering av nivå på tjenester og eventuelt nedleggelse av tjenester for å allokere ressurser til de mest sentrale områdene. Hvis dette får konsekvenser for tjenestebeskrivelser, vil disse bli lagt frem til politisk behandling.

5.5 Hovedprioriteringer

Basert på utfordringsbildet videreføres tidligere vedtatte hovedstrategier for tjenesteutvikling i perioden:

- Videreutvikle profilen som **hjemmetjenestekommune** - for å gi befolkningen mulighet til å bo trygt i eget hjem og nærmiljø så lenge som mulig
- Videreutvikle **helsefremmende og forebyggende innsatser**- for å gi befolkningen i alle aldre mulighet til å leve et aktivt og selvstendig liv så lenge som mulig
- Videreutvikle **bolig- og tjenestetilbud** – for å sikre grunnleggende livsbetingelser som inkluderer innbyggere i alle aldre og livssituasjoner i gode bomiljø og sosiale fellesskap
- Videreutvikle tiltak og virkemidler som **motvirker «utenforskap»** i samfunnet og bidrar til økt deltakelse i utdanning og arbeidsliv

Helse og mestring vil jobbe prioritert med følgende innsatsområdene i perioden:

- Arbeidsgiverfeltet
- Plan og utviklingsarbeid
- Realisering av handlingsplan e-helse
- Intern virksomhets- og økonomistyring

Innsatsen på disse områdene skal understøtte vedtatte strategier og bidra til at Helse og mestring i perioden jobber systematisk opp mot de store tjenesteområdene på helse- og velferdsfeltet som særlig vil bli satt under økt press i tiden fremover.

Prioriteringen innebærer at Helse og mestring må tone ned innsats på andre felt, som ikke vil være like kritiske for den strategiske utvikling i perioden. Andre områder som Organisasjon, Økonomi og virksomhetsstyring, Samhandling og innovasjon vil også bli påvirket av prioriteringen, siden innsatsen forutsetter at nødvendige ressurser og kompetanse gjøres tilgjengelig gjennom samspillmodellen. På følgende områder vil Helse og mestring ha behov for bistand:

- Behov for tilgang på bedre styringsdata og analyse for å jobbe effektivt med tjenesteutvikling.
- Gjennomgang av finansieringsmodeller og ISF satser.
- Kunnskapsgrunnlag og analyser i forbindelse med plan og strategiarbeid.
- Framskrivningsmodeller
- Arbeidsgiverstrategier og virkemidler som underbygger behov for omstilling i helse- og omsorgstjenestene.
- Tilpasset kapasitet og tilgang på teknologikompetanse for å kunne realisere handlingsplan E-helse.
- Kompetanse, metodikk og verktøy relatert til gevinstrealisering.

Ved inngangen til perioden vil direktør for Helse og mestring legge særlig vekt på innsatsområdet som omhandler den interne virksomhets- og økonomistyringen. Helse og mestring har ved 2 tertial rapportert om en svært alvorlig økonomisk situasjon hvor det er stor driftsubalanse på flere store områder, særlig innenfor habiliteringsfeltet og rus- og psykisk helsefeltet. Helse og mestring vil med bakgrunn i dette gjennomgå alle områder med store driftsutfordringer og vurdere om nivået er riktig med hensyn til tjenesteutmåling og krav til tjenesten.

Området har ikke noen buffer for omstilling og de store driftsutfordringene vil gjøre det nødvendig å initiere tiltak på flere områder for å redusere aktivitet. Det vil bety omprioriteringer mellom tjenester. Det vil også være nødvendig å redusere nivå på tjenester. I tillegg til å oppnå budsjettbalanse er det avgjørende at området klarer å skape et handlingsrom for omstilling. Ut over dette vil det vurderes om det er tjenester og aktiviteter området skal slutte å levere eller om det er andre aktører som kan tilby

tjenester. Ikke-lovpålagte tjenester som blant annet er svært sentrale i vedtatte strategier for å oppnå både mål for perioden og kommunens langsiktige målsettinger i kommuneplanen samfunnsdel, vil også bli vurdert.

Tiltakene for å komme i driftsbalanse er av direktør for Helse og mestring detaljert beskrevet i 2 tertial for Helse og mestring, behandlet av Helseutvalget 11 oktober, sak 37/22:

- Etablere tverrfaglig innsatsteam for gjennomgang av nivå på tjenester og finansieringsmodell innen habiliteringsfeltet.
- Etablere tverrfaglig innsatsteam for gjennomgang av nivå på tjenester og finansieringsmodell innen rus og psykisk helsefeltet. Dette arbeidet vil bli sett i sammenheng med pågående planprosesser.
- Det har vært en stor økning i antall enetiltak med ekstra finansiering ut over det som ligger til ISF satsene eller budsjетtrammer, jfr. tidligere omtale. Dette kan være brukere med behov for en til en bemanning eller høyere bemanningsfaktor. Direktør for Helse og mestring vil nedsette en gruppe som skal analysere denne utviklingen og vurdere tiltak for å tilpasse aktivitet til budsjетtrammer.
- Etablere tverrfaglig innsatsteam for å avklare nivå knyttet til kvalitet- og dokumentasjonskrav i omsorgssentrene opp mot forventninger og økonomiske rammer. Tiltaket har bakgrunn i bekymringsmeldingen fra hovedverneombud og verneombud i omsorgssentrene og behovet for forventningsavklaring blant ansatte. Det har de siste årene vært økende krav til dokumentasjon og administrasjon i brukernært arbeid. Tjenesten opplever dette som et økt press for ansatte. Det vil være behov for at ansatte er trygge på at de leverer innenfor det som er forventet.
- Vurdere å tilby beboere fra Langenes Omsorgssenter å flytte over til ledige plasser ved Kleplandstunet. I tillegg vil det bli vurdert endring i drift av korttidsplasser i Vest i forbindelse med ferieavvikling. Det vil også bli vurdert mer kostnadseffektive driftsmodeller for korttids- og langtidsplasser i Vest. Se nærmere omtale under hovedutfordringer på kommunalsjefsområdet Omsorgssentre.
- Vurdere om det er oppgaver andre aktører kan bidra med innsats eller overta ansvar for tilbudet slik at Helse og mestring kan sikre sine kjerneoppgaver. Aktivitetstilbud til ulike målgrupper er et aktuelt område å vurdere nærmere om det er andre som kan levere. Tilsvarende kan det være aktuelt å foreta beregninger på hvorvidt det er regningssvarende at kommunen ikke selv leverer tjenesten praktisk bistand under fritt brukervalg.
- Gjennomgang av drift ved Kjøkkenservice samt vurdering av alternative forretningsmodeller. Tiltaket handler om å tilpasse aktivitet til budsjетtrammer og sikre en bærekraftig driftsmodell hvor også inntjeningspotensial blir vurdert. Tiltaket har bakgrunn i at Kjøkkenservice over år har hatt utfordringer med å drive i balanse. Dette arbeidet vil bli ledet av stabsområdet Økonomi og virksomhetsstyring og vil bli sett i sammenheng med verbalvedtak 19/22 om utredning av sammenslåing av Kjøkkenservice og Kjøkkenservice Industrier. Det foreligger allerede et verbalvedtak knyttet til utredning av konkurranseutsetting av tolketjenesten, som vil bli svart ut i 2023 (sak til helseutvalgets møte 07.02.22 Oppfølging av vedtatt økonomiplan 2022/2025).
- Profesjonalisere ansettelse av helgestillinger i samspill med rekrutteringsteam i stabsområdet Organisasjon med tanke på bedre kvalitetssikring av ansettelse. Dette vil kunne gi effekter knyttet til å redusere krav om faste stillinger og frigjøre tid og kapasitet for ledere på nivå 4. Det vil i dette arbeidet bli vurdert alternative metoder for å imøtekomme vikarbehov i forbindelse med sommer- og ferieavvikling for å unngå kostbare løsninger.
- Vurdere samlokalisering og sambruk av lokaler for å unngå økte leiekostnader og redusere investeringsbehov knyttet til behov tjenesten har for boliger og lokaler til tjenesteformål.
- Helse og mestring opplever stadig økende forventningspress til helse- og omsorgstjenestene. Direktør for Helse og mestring ser nødvendigheten av å kommunisere tydelig ut mot befolkningen hvordan fremtidig ressursknapphet i form av økonomi og arbeidskraft vil påvirke tjenesteutviklingen. Området vil innføre metodikk for å dempe press og etterspørsel etter

tjenester, eksempelvis familieråd og andre tilnærminger for å mobilisere innbyggernes ressurser gjennom samhandling. Dette vil være tilnærminger og praksis i retning av å bli en samskapende kommune.

I tillegg videreføres nivået på kafédrift og nivået på ØHD-plasser i perioden, i tråd med 2.tertial vedtatt av Helseutvalget 11 oktober, sak 37/22.

I kommunedirektørens forslag til økonomiplanen er hovedgrepene nærmere omtalt under respektive kommunalsjefområder

Parallelt med innsatsen rettet mot driftsutfordringene ser direktør for Helse og mestring behov for raskt å prioritere et koordinert arbeid innad i Helse og mestring rettet mot nærvær, heltid, kompetanse og rekruttering. Arbeidsgiverfeltet vil bli et eget innsatsområde i perioden, som direktøren vil prioritere dedikerte ressurser til. De alvorlige rekrutteringsutfordringene gjør dette nødvendig. Det vil bli rettet innsatser mot kompetanse, nærvær, heltid. Det vil kreve omstilling med tanke på nye arbeidsformer, ansvar- og oppgavefordeling. Rekrutteringsutfordringene kommer samtidig som det økonomiske handlingsrommet blir stadig mindre. Arbeidet må gjennomføres med stor grad av innovasjon, digitalisering og samarbeid på tvers. En sentral forutsetning for å lykkes med denne omstillingen vil være å sikre tilstrekkelig ledelseskapasitet på nivå 4.

Realisering av handlingsplan e-helse blir et prioritert område i perioden. Helse og mestring er på etterskudd når det gjelder å ta i bruk teknologi som vil skal bidra til bedre og mer forenklede arbeidsprosesser og bedre utnyttelse av kompetanse. Gjennom forskriftsendringer er kommunen pålagt å ta i bruk nasjonale fellesløsninger. Kommunen er pålagt å ta i bruk kjernejournal i legevakt allerede fra 1.7. 2022. Det forventes at det kommer snarlige krav om innføring også i øvrige tjenester- med forventninger om at det gjennomføres innen kort tid. Dagens EPJ systemer har ikke tilpasset funksjon til å kunne innføre nasjonale fellesløsninger uten at dette medfører ekstraarbeid og merkostnader.

Arbeidet med handlingsplan for e-helse har avdekket uklare ansvar- og rollefordeling innenfor og mellom kommunalområder i kommunen. Kartlegging viser særlige utfordringer når det gjelder innføring av løsninger og realisering av gevinster. E-hesefeltet er kjennetegnet ved komplekse strukturer for samhandling og beslutninger, både regionalt og nasjonalt. Kristiansand kommune har en sentral rolle i det regionale samarbeidet på området og bidrar inn i nasjonale strukturer. På bakgrunn av utfordringsbildet lokalt på dette området er det identifisert fire satsingsområder som det vil bli jobbet videre med i perioden: Styring og koordinering, kapasitet og kompetanse, sammenhengende tjenester og arbeidsprosesser og innovativ tjenesteutvikling med utgangspunkt i innbyggernes ressurser.

Helse og mestring har et stort behov for å spisse og prioritere innsatsen på e-hesefeltet. Dette er avgjørende for blant annet å kunne dempe kostnadsveksten fremover og øke ledelses- og omsorgskapasitet i tjenestene. Realisering av handlingsplan for e-helse blir derfor sentral i perioden. Området er i perioden ikke tilført økte budsjetterammer til dette. Realisering av tiltak vil avhenge av omprioriteringer av ressurser fra andre områder i Helse og mestring.

Helse og mestring har på grunn av beredskapssituasjonen i forbindelse med pandemien de to siste årene ikke hatt mulighet til å gjennomføre omfattende plan- og utviklingsarbeid. Dette gjelder blant annet arbeidet med temaplaner på store tjenestoområder. Planene er sentrale i kommunens strategiske virksomhetsstyring siden de utgjør grunnlaget for faglig retning og ressursprioritering. Planarbeidet er derfor også høyt prioritert i perioden. Flere av vurderingene knyttet til nivå og innretning på tjenester i områder med store driftsutfordringer, vil bli adressert i planarbeid som pågår.

Støtte til omstilling og implementering

Kommunedirektøren foreslår at Helse og mestring tilføres 2 mill.kr til omstilling og implementeringsstøtte i 2023 og 2024. Direktør for Helse og mestring vil vurdere hvordan midlene vil bli benyttet innenfor de fire prioriterte innsatsområdene beskrevet over, med særskilt vekt på realisering av handlingsplan e-helse.

Andre utviklingsområder i perioden

Regionalt samarbeid og arbeid i strategiske fagnettverk

Helse- og omsorgsfeltet har stort behov for omstilling. Utviklingsarbeid i samhandling med eksterne samarbeidsparter vil være svært sentralt fremover. Kristiansand kommune har flere roller og funksjoner i det strategiske samarbeidet på helsefeltet regionalt. Gjennom arbeidet i ulike nettverk og fora ivaretas behov og interesser relatert til samarbeidet med spesialisthelsetjenesten, academia og opp mot regionale råd, utvalg og nasjonale myndigheter. Kristiansand har pådriverrolle, leder- og sekretariatsfunksjoner i mange prosjekter og interkommunale beslutningsorgan og nettverk som har regional og nasjonal verdi. Dette arbeidet vil fortsatt ha prioritet på fagområdene innen Helse og mestring. I den svært utfordrende økonomiske situasjonen kommunen er i, og med et begrenset handlingsrom, vil det kreve at en må prioritere de mest sentrale nettverkene med tanke på utvikling av bærekraftige helse-, sosial og omsorgstjenester. I tillegg til dette vil det være sentralt at en innenfor nettverkene prioriterer innsats på de områder som bidrar til å forsterke vedtatte strategier og innsatsområder i kommende periode, se Hovedprioriteringer. Rekrutteringsutfordringer vil være et av det mest kritiske området fremover. En vil i perioden derfor spesielt prioritere arbeidsgiverfeltet og bidra til konstruktivt samarbeid i regionen for å unngå uheldig konkurransesituasjon.

Følgende nettverk vil ha høy prioritet i perioden:

- Samhandling med spesialisthelsetjenesten gjennom OSS - Helsefellesskapet i Agder
- Strategisk samarbeid innenfor helse-, sosial - og omsorgsfeltet med kommunene i Agder
Kommunalt strategisk samarbeidsorgan (KOSS)
- Samarbeid om innovasjon, forskning og utdanning gjennom trepartssamarbeidet mellom SSHF, UiA og kommunene på Agder i Overordnet samarbeidsorgan (OSO)
- Nasjonalt strategisk kommunesamarbeid på helsefeltet mellom de ti største byene (K10)
- Nettverk knyttet til e-helse og velferdsteknologi som sikrer implementering og utvikling av teknologi som understøtter de behov området har for å utvikle bærekraftige og fremtidsrettede helsetjenester.

I tillegg til dette vil en også prioritere utvikling av det bilaterale samarbeidet med Sørlandet sykehus HF . spesielt på rus- og psykisk helsefeltet.

Særskilte satsinger i perioden er også relatert til regional samhandling i forbindelse med Campus sør om arbeidet med medisinskfaglig rekruttering og samarbeidet med UiA om ambisjonen om å få etablert psykologutdanning på Agder.

Partnerskapet i NAV

Et sentralt satsingsområde for perioden vil være å utvikle partnerskapet i NAV i den nye kommunen. Partnerskapet vil ha en sentral funksjon også i forbindelse med satsingen på programmet «Flere i arbeid» og delprosjektet «Fra stønad til arbeid» som Helse og mestring har ansvar for.

Utvikling av vertskommuneoppdraget for Utviklingscenter for sykehjem og hjemmetjenester (USHT)

Kristiansand er vertskommune for USHT Agder (vest). Dette er et nasjonalt oppdrag fra Helsedirektoratet. USHT har en sentral rolle i fag- og tjenesteutvikling i Agder (vest). I perioden vil en ha stort fokus på utvikling av vertskommuneoppdraget for å legge til rette for intern samhandling i den nye

kommunen, samt utadrettet samarbeid med de andre kommunene i Agder. Det er viktig å sikre synergi mellom kommunens behov for fag- og tjenesteutvikling og vertskommuneoppdraget som USHT har.

Samarbeidsutvikling med frivillige og ideelle organisasjoner

På helse- og mestringsområdet er det lange tradisjoner for samarbeid med frivillige og ideelle organisasjoner. For å løse utfordringer og utvikle gode og utfyllende tilbud til målgrupper blir det viktig å gjøre dette også i et samarbeid med frivillige og ideelle organisasjoner. Helse- og mestring har også en rekke tjenestekjøp fra organisasjoner. Videreutvikling av god kontraktsoppfølging og samarbeidsstrukturer blir prioritert i perioden. Det viktige samarbeidet en har hatt rundt oppfølging av rusmiddelavhengige under pandemien, vil bli videreført. Samskaping med organisasjonene vil også være sentralt i forbindelse med utvikling av den samhandlende kommunen

Brukermedvirkning og pårørendearbeid

Helse- og mestring vil vektlegge brukermedvirkning og brukerkompetanse i utvikling av tjenestetilbudet. I perioden vil også det å utvikle et godt samarbeid med pårørende bli prioritert. Brukerundersøkelser og kontinuerlig dialog med mottakere av tjenester er svært avgjørende kunnskapsgrunnlag for kvalitetsarbeidet. Dette er et område en vil utvikle i perioden- i samarbeid med brukere og pårørende og gjennom innbyggerdialog. Alt planarbeid skal ha et sterkt fokus på dette.

Forebygging av vold og overgrep

Kommunen er forpliktet etter helse - og omsorgstjenesteloven § 3-3 a å ha særlig oppmerksomhet rettet mot at pasienter og brukere kan være utsatt for, eller kan stå i fare for å bli utsatt for, vold eller seksuelle overgrep. Kommunen skal også legge til rette for at helse- og omsorgstjenestene blir i stand til å forebygge, avdekke og avverge vold og seksuelle overgrep. Det er besluttet å innføre TryggEst som en modell som skal bidra til å forhindre, avdekke og håndtere vold og overgrep mot voksne mennesker som i liten eller ingen grad er i stand til å beskytte seg selv.

5.6 Oppfølging av kommuneplanens satsingsområder

5.6.1 Satsingsområde: Inkluderende og mangfoldig

Retningsmål: I Kristiansand er alle inkludert i utdanningsløp og arbeidsliv.

Økt inkludering i utdanning og arbeid blir et sentralt område for innsats i perioden. Programmet Flere i arbeid er prioritert i perioden. Helse og mestring er ansvarlig for delprosjektet "Fra stønad til arbeid". NAV vil ha de mest sentrale virkemidlene, men også helse- og oppfølgingstjenester vil spille en viktig rolle. Reduksjon av utenforskap gjennom å gjøre veien til arbeid og utdanning lettere for flere unge, er en hovedmålsetting. Ved inngangen til perioden vil det i prosjektet bli vurdert å pilotere nye tilnærminger som kan bidra til dette.

Periodemål	Indikator	Siste måling 2022	Mål 2023	Mål 2026
En høyere andel personer i alderen 16-66 deltar i arbeidsliv og utdanning	Andel arbeidssøkere med overgang til arbeid	74,0 %	82,0 %	82,0 %
	Andel KVP-deltakere med overgang til arbeid/utdanning	68,0 %	65,0 %	65,0 %
	Andel langtidsmottakere sosialhjelp (6 mnd.) av alle mottakere beregnet i henhold til definisjonen som benyttes i storkommunesamarbeidet.	34,0 %	33,0 %	33,0 %
	Andel personer med redusert arbeidsevne med overgang til arbeid	50,0 %	44,0 %	44,0 %
	Antall deltakere i KVP (kvalifiseringsprogrammet)	205	230	230
	Samlet antall mottakere av sosialhjelp	1 012	1 000	950

Helse og mestring

Periodemål	Indikator	Siste måling 2022	Mål 2023	Mål 2026
En høyere andel unge under 30 år er i arbeid	Andel av befolkningen i alderen 18-24 år som mottar sosialhjelp (på nivå med ASSS kommune)	4,7 %	4,4 %	4,4 %
	Andel selvhjulpne etter avsluttet tiltak «Diverse prosjekter arbeid» innenfor rehabilitering av bygg.	47,0 %	50,0 %	50,0 %
	Andel selvhjulpne etter avsluttet tiltak med langvarige tilrettelagte arbeidsplasser (LTA) for sosialhjelpsmottakere	44,0 %	50,0 %	50,0 %
Nyankomne flyktninger og innvandrere er integrert i arbeid og samfunnsdeltakelse innen fem år	Andel med overgang til arbeid/utdanning 1 år etter endt Introduksjonsprogram	60,0 %	65,0 %	65,0 %
	Andel med overgang til arbeid/utdanning etter endt Introduksjonsprogram er økt	53,0 %	60,0 %	60,0 %

Retningsmål: I Kristiansand opplever alle barn og unge trygghet, verdighet, tilhørighet, mestring og deltakelse i fellesskapet

Det er prioritert i perioden å sikre at ungdom får rask og fleksibel hjelp. Det er også viktig å øke bruken av virkningsfulle kurstilbud, slik som tankeviruskurs - mestringkurs til ungdom som har psykiske helseutfordringer. Når det gjelder ungdom som har sammensatte behov, er det prioritert å jobbe med overganger mellom tjenester og styrke samhandlingen blant annet mellom NAV, kommunale oppfølgingstjenester og spesialisthelsetjenesten. Innsatser i forbindelse med barn som vokser opp i lavinntektsfamilier prioriteres videre i perioden.

Retningsmål: Kristiansand er en helsefremmende by

Boligsosiale virkemidler:

Bolig er en grunnleggende betingelse for helse og deltakelse i samfunns- utdannings og yrkesliv. Kommunens innsatser rettet mot å utvikle boligmasse og sikre differensierte boligtilbud tilpasset behov, vil være viktig i perioden. Gjennom målrettet bruk av Husbankens virkemidler kan kommunen bidra til at så mange som mulig av de som er vanskeligstilte på boligmarkedet kan settes i stand til å eie sin egen bolig. For vanskeligstilte som trenger bistand for å etablere og opprettholde et boforhold og skape seg et trygt hjem, er boligsosiale oppfølgingstjenester et sentralt virkemiddel.

Helsefremmende og forebyggende innsatser:

Kommunen har en rekke tilbud som er sentrale når det gjelder å fremme helse og livskvalitet og utsette innbyggernes behov for tjenester.

Dette er viktige innsatser i folkehelsearbeidet og omfattes blant annet av: Rask psykisk helsehjelp, frisklivs- lærings- og mestringstilbud (diagnoseuavhengige frisklivskurs, diagnoserettede lærings- og mestringkurs) og Aktiv senior som er et sentralt tilbud til kommunenes seniorer.

Det er viktig å sikre innbyggernes tilgang på medisinsk faglig kompetanse gjennom god rekruttering av leger.

Retningsmål: Kristiansand er et aldersvennlig samfunn

For å møte konsekvensene av de store demografiske endringene er det avgjørende at kommunen sikrer et godt differensiert tjenestetilbud. Dette omfatter riktig dimensjonering og sammensetning av tjenester til hjemmeboende og ulike typer heldøgns omsorgsplasser som omsorgsboliger, sykehjemsplasser, rehabiliterings – og korttidsplasser. Dette vil videreutvikle og styrke profilen som

Helse og mestring

hjemmetjenestekommune. Tiltak som bidrar til at seniorbefolkningen gis mulighet til å være deltakende og aktive for å bevare egen helse og livskvalitet lengst mulig vil være sentrale å videreutvikle.

Kommunen skal ha heldøgns omsorgstjenester som er tilpasset brukernes behov på individnivå, med fokus på egenmestring. Områder som følges opp særskilt er ernæring, fallforebygging og systematisk legemiddelgjennomgang. Bruk av trivselskoordinator skal bidra til å rekruttere og beholde frivillig innsats, som er en svært viktig ressurs. Dette er også sammenfallende med noen av målsettingene i den nasjonale kvalitetsreformen «Leve hele livet».

Arbeidet med kvalitetsreformen Leve hele livet ble forlenget ut 2024. Regjeringen skal i løpet av 2023 legge frem en stortingsmelding om Bo-trygt reformen. Dette arbeidet vil bli sett i sammenheng med Leve hele livet. Arbeidet er i en innspillfase hvor kommuner og andre aktører blir bedt om å komme med innspill til den nye reformen. Administrasjonen er opptatt av å videreformidle erfaringene fra Leve hele livet. Betydningen av å utvikle et aldersvennlig samfunn og behovet for strategiske grep som kan understøtte kommunene i forbindelse med bærekraftig planlegging og prioritering for fremtiden vil bli vektlagt. Reformen skal legge til rette for en ny og fremtidsrettet eldrepolitikk og har følgende innsatsområder:

- Kompetente og myndiggjorte medarbeidere
- Levende lokalsamfunn
- Boligtilpasning og planlegging
- Trygghet for tjenester og støtte til pårørende

Utviklingen av Kristiansand som samhandlingskommune vil være et aktuelt perspektiv å se reformarbeidet i. Administrasjonen vil implementere sentrale føringer i relevant planarbeid i perioden.

Samarbeid med stiftelsen Kongens senter: Stiftelsen Kongens senter inviterte i april med seg flere aktører, blant annet representanter fra by - og stedsutvikling og helse- og mestring, til et besøk ved Generasjonenes hus i Aarhus. Administrasjonen har vært i dialog med Stiftelsen Kongens senter og det er enighet om å videreføre samarbeidet om et utviklingsarbeid hvor stiftelsen også inviterer inn flere aktører, som blant annet UiA og Sørlandets boligbyggelag.

Periodemål	Indikator	Siste måling 2022	Mål 2023	Mål 2026
Profilen som hjemmetjenestekommune forsterkes og utvikles	Andelen innbyggere over 80 år som mottar pleie- og omsorgstjenester og som bor hjemme	29,3 %	29,3 %	29,3 %
	Andelen korttidsplasser i forhold til totalt antall heldøgns omsorgsplasser	14,0 %	14,0 %	14,0 %
	Den direkte brukertiden i hjemmetjenesten er økt	50,0 %	50,0 %	50,0 %

Retningsmål: Kristiansand er en helsefremmende by med reduserte levekårsforskjeller

Periodemål	Indikator	Siste måling 2022	Mål 2023	Mål 2026
Andel barn og unge som vokser opp i husholdninger med vedvarende lavinntekt er på samme nivå eller lavere enn sammenlignbare storkommuner				
Flere er selvhjulpne på boligmarkedet	Andel barnefamilier som er innvilget startlån til kjøp av bolig	58,0 %	53,0 %	53,0 %

5.6.2 Satsningsområde: Skapende og kompetent

Retningsmål: Kristiansand er en ledende kompetanseby hvor innbyggerne bruker og utvikler sin kompetanse

Helse og mestring er opptatt av å sikre tjeneste- og tiltaksutvikling som bygger opp om dette. Områdets satsinger i forbindelse med Flere i arbeid vil være et sentralt bidrag i perioden. Det er ønskelig at tjenesteutvikling i så stor grad som mulig skjer gjennom samskaping mellom erfaringskompetanse og fagkompetanse. Jegersberg gård er et regionalt rehabiliterings- og kompetansesenter på rusfeltet. I perioden er det prioritert å videreutvikle kompetansesenterdelen hvor brukerkompetansen gjennom mentorordningen, fagkompetansen og dialogen med eksterne samarbeidspartnere og sentrale samfunnsaktører blir viktig.

Retningsmål: Kristiansand er regional drivkraft og nasjonal pådriver i utvikling av effektive og behovsdrevne tjenester

Det er nødvendig å utnytte mulighetene som ligger i digital teknologi på en bedre måte for å nå sentrale målsettinger på helse- og omsorgsfeltet. Dette gjelder både mål om bedre kvalitet, økt pasientsikkerhet og bedre ressursutnyttelse. E-helse er et sentralt virkemiddel i utviklingen av fremtidsrettede løsninger på helse- og omsorgsfeltet. I områdets vedtatte handlingsplan for e-helse er det definert fire satsingsområder; styring og koordinering, kapasitet og kompetanse, sammenhengende tjenester og helhetlige arbeidsprosesser og Innovativ tjenesteutvikling med utgangspunkt i innbyggernes ressurser.

Implementering av teknologi vil være et prioritert område i perioden, forutsetning for dette er at en klarer å skape nødvendig handlingsrom innenfor vedtatt budsjett.

For å oppnå ønsket effekt er det avgjørende at kommunen søker etter de teknologiske løsningene som:

- Understøtter de helsefaglige arbeidsprosessene på en slik måte at det ytes gode og effektive tjenester i hele pasientforløpet
- Forbedrer brukernes mulighet til å mestre egen hverdag
- Øker brukere og pårørendes trygghet
- Sikrer god samhandling mellom ulike helseaktører og brukere/pårørende
- Øker brukernes mulighet til å ha kontakt med andre
- Gir pasienter, pårørende og ansatte større mulighet for å skaffe seg opplysninger og motta veiledning gjennom nettbaserte programmer
- Sikrer at pasienter og pårørende i størst mulig grad kan bli gjort i stand til å håndtere egen helse
- Muliggjør leveranse av gode helse- og omsorgstjenester med mindre personell

Det vil i perioden være viktig å kartlegge hvorvidt andel behovsdrevne FoU prosjekt initiert fra Helse og mestring øker og hvordan utviklingen er når det gjelder prosjekt der området er deltaker eller partner. Det er sentralt for tjenesteutviklingen å ta i bruk nye digitale løsninger, som også kan bidra til å dempe det omfattende behovet for helse og omsorgstjenester som vil komme- i retning av «mindre mer». Dette vil blant annet gjelde digital hjemmeoppfølging som kan redusere oppfølgingsbesøk i hjemmene, digitale løsninger for sikker dialog med brukere, økt bruk av selvhjelpsverktøy, digitale legevaktkonsultasjoner og legemiddelgjennomgang med video.

Det er også prioritert i perioden å videreutvikle effektive digitale kompetanse- og opplæringsverktøy. I tjenesteutviklingen vil dialogen med innbyggere, brukere og pårørende være et utviklingsområde, blant annet gjennom brukermedvirkning og erfaringskompetanse og gjennom samhandling og utviklingsarbeid med frivillige og ideelle organisasjoner.

For å lykkes med digitalisering og satsing på e-helseløsninger er Helse og mestring helt avhengig av tilstrekkelig kapasitet hos kommunens it-tjeneste.

Videreutvikling av regionalt samarbeid i Agder om simulering

Simulering er et strukturerte opplegg for trening ved bruk av teori og praksis uten pasient og er en god læringsform for innøving av ferdigheter og generell kompetanse. Simulering har også potensial som et virkningsfullt verktøy på mange områder, deriblant utvikling av lederferdigheter.

Simulering er et prioritert satsingsområde, i regionalt samarbeid mellom helseforetak, academia og kommunene i Agder i Overordnet Strategisk Samarbeidsorgan (OSO). Det er finansiert et forprosjekt som skal utarbeide forslag til overordnet struktur for trepartssamarbeid om simulering i Agder.

Simulering vil være et viktig hjelpemiddel fremover med tanke på effektiv kompetanseutvikling i kommunens tjenester. Kristiansand kommune ved USHT Agder Vest har ambisjon om å være en pådriver for nasjonal implementering av simuleringsbasert læring i kommunehelsetjenesten.

Felles kommunal journal (FKJ)

Kristiansand kommune er en av flere kommuner som deltar i prosjektet "Felles kommunal journal". Dette er et samarbeid mellom nasjonale myndigheter, KS og kommunene for realisering av stortingsmeldingen *Én innbygger én journal*. Samarbeidsprosjektet har siden oktober 2021 vært organisert under selskapet Felles kommunal journal interim AS (FKJI), der blant annet kommunedirektør sitter i styret for selskapet. Målet med FKJ er å få bedre journalløsninger for helsepersonell i kommunene og legge til rette for bedre utnyttelse av informasjon som kan deles og tilgjengeliggjøre informasjon der behovet oppstår. Dette vil bidra til bedre pasientsikkerhet og bidra til effektivisering av arbeidsprosesser.

Helse og mestring har i forbindelse med at Kristiansand kommune er ansvarlig samarbeidskommune, ansvaret for å koordinere arbeidet internt, regionalt mot øvrige Agder kommuner og inn mot FKJ nasjonalt.

I forslag til statsbudsjett 2023 foreslår regjeringen å stanse alle midler til arbeidet, rett før styringsdokumentet for ett felles journalløft i kommunesektoren foreligger. KS og kommunene jobber nå opp mot Stortinget for å sikre at FKJ kan beholde 20 mill. kr for å slutføre det viktige arbeidet som pågår nå.

5.6.3 Satsingsområde: Attraktiv og miljøvennlig

Retningsmål: I Kristiansand oppnår kommunen og innbyggerne mer med mindre ressursbruk

Helse og mestring er et stort tjenesteområde som foretar mange innkjøp gjennom året. Det vil sammen med innkjøp bli jobbet med hvordan blant annet krav til miljø kan vektles høyere i forbindelse med anskaffelser.

Retningsmål: Kristiansand er et sosialt rettferdig lavutslippssamfunn med 80 % lavere klimagassutslipp i 2030 enn i 2015

Helse og mestring har et stort antall tjenestebiler. Det vil i perioden bli arbeidet med å redusere reisevirksomhet til møter, kurs og seminarer blant annet gjennom økt bruk av digitale verktøy og deltakelse.

Retningsmål	Periodemål	Indikator	Siste måling 2022	Mål 2023	Mål 2026
Kristiansand er et sosialt rettferdig lavutslippssamfunn med 80% lavere klimagassutslipp i 2030 enn i 2015	Kristiansand kommunes produserte mengde av restavfall og matsvinn er halvert fra 2021 til 2030	Redusert matsvinn ved omsorgssentrene, målt i reduksjon av kilo bioavfall	-16,5 %	16,5 %	50 %

Retningsmål	Periodemål	Indikator	Siste måling 2022	Mål 2023	Mål 2026
	Kristiansand kommunes reisevirksomhet er redusert og større andel av reiser skjer ved klimavennlig transport	Andel elbiler i tjenestene	100,0 %	100,0 %	100,0 %
		Bruken av fjerntolk er økt	50,0 %	55,0 %	60,0 %

5.7 Endring betalingsatser

Betalingsattsene gjelder for helse- og omsorgstjenesten. Det legges til grunn en prisvekst på 3,7 %. Betaling beregnes av et inntektsavhengig tak som tar utgangspunkt i statens grunnbeløp (G). Brukerbetaling for husstander med inntekt under 2 G fastsettes statlig og offentliggjøres i eget rundskriv i desember. Mer informasjon om betalingsatser finnes på kommunens nettside.

Endringer som følger av forslag til statsbudsjett

Fribeløp og egenandeler på sykehjem Fribeløp og egenandeler med hjemmel i forskrift om egenandeler for kommunale helse- og omsorgstjenester foreslås oppdatert i samsvar med den generelle kostnadsøkningen.

- Fribeløpet ved langtidsopphold i institusjon foreslås justert fra 9 100 kroner til 9 400 kroner med virkning fra 1. januar 2023.
- Samtidig foreslås det å øke maksimal egenandel per måned for hjemmetjenester i husholdninger med samlet inntekt under 2 G fra 215 kroner til 220 kroner.
- For hhv. korttidsopphold og dag- og nattopphold på institusjon, foreslås det å endre maksimal egenandel fra 180 kroner til 185 kroner per døgn.
- Satsen for dag/ nattopphold foreslås endret fra 100 kroner til 105 kroner.
- Langtidsbeboere på sykehjem, som uten selv å ønske det legges på dobbeltrom, får redusert egenandel gjennom at det tilstås et fribeløp. For å oppdatere fribeløpet i samsvar med den generelle kostnadsøkningen, foreslår departementet at dette justeres fra 44 100 kroner til 45 400 kroner med virkning fra 1. januar 2023. Justeringene medfører ubetydelige økonomiske konsekvenser for kommunene.

Justeringene utgjør ubetydelige økonomiske konsekvenser for kommunene.

5.8 Planoppgaver

Helse og mestring gjenopptar en rekke store planoppgaver som måtte vente i forbindelse med kommunens nedskaleringsplan for å håndtere pandemien. Planene går på tvers av direktørområder og vil kreve prioritert ressursbruk fra alle involverte, også eksterne aktører. Det dreier seg i hovedsak om omfattende temaplaner som er vedtatt gjennomført i perioden, i tråd med gjeldende planstrategi. Helse og mestring vil være avhengig av bistand og kompetanse fra flere stabsområder for å gjennomføre arbeidet.

I tillegg til egne planoppgaver pågår det også strategisk arbeid med plan og utredninger som er sentralt for det eksterne samarbeidet i regionen. Nasjonalt er det forsinkelser knyttet til arbeid med planer, strategier og reformer som vil gi styringssignaler til lokale planer. Koordinering mellom lokalt og sentralt planarbeid vil derfor hele tiden måtte avstemmes, noe som kan medføre endringer i fremdrift.

Planoppgaver under utarbeidelse i 2023:

- Plan for psykisk helsearbeid (denne blir utarbeidet i sammenheng med plankrav knyttet til oppvekstreformen, helsefremming og forebygging, vold og seksuelle overgrep mot barn og unge)
- Rusmiddelpolitisk handlingsplan
- Plan for legetjenester
- Handlingsplan for integreringsfeltet
- Boligsosial handlingsplan

Planer som er prioritert for oppstart i 2023 og ferdigstilling i perioden:

- Plan for helse og omsorgstjenester
- Plan for habiliteringsfeltet

Med bakgrunn i rekrutteringsutfordringene Helse og mestring allerede har i sine tjenester, vil rekruttering og strategisk kompetanseplanlegging være særlig prioritert i perioden – også med tanke på plan- og utredningsarbeid.

Helse og mestring følger opp arbeidet med verbalvedtak fra økonomiplan 2021-2024 som omhandler utredning av kommunal bostøtte. Arbeidet er innlemmet i oppdraget for boligsosial handlingsplan. I dette planarbeidet vil også revisjonsrapporten fra juni 2021 som omfatter det boligsosial arbeidet, følges opp og inngå i kunnskapsgrunnlaget. Det samme vil gjelde når arbeidet med plan for habiliteringsfeltet starter opp, mht. revisjonsgjennomgangen som er gjennomført på det området.

5.9 Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Helse- og mestringsstab	133 497	111 643	127 332	137 538	148 433	147 493
Forvaltning og koordinering helse og mestring	1 238 568	1 288 958	1 348 798	1 368 078	1 377 168	1 389 277
Livsmestring	392 090	390 315	403 478	420 353	420 353	420 353
Helsefremming og inkludering	187 281	181 454	243 792	242 998	229 337	229 337
Hjemmetjenester og rehabilitering	341 296	337 295	354 479	352 965	352 565	352 165
Omsorgssenter	185 368	142 287	164 692	165 973	191 798	197 114
NAV	263 461	283 694	293 888	293 901	286 612	284 362
Sum	2 741 561	2 735 646	2 936 460	2 981 806	3 006 266	3 020 101

Budsjettet for helse og mestring er fra 2022 til 2023 økt med 106,1 mill. kr. I tillegg er området kompensert for lønns- og prisvekst tilsvarende 94,7 mill. kr. De ulike budsjettpostene beskrives i tilknytning til kommunalsjefområdene.

5.10 Helse- og mestringsstab

5.10.1 Kort om kommunalsjefområdet

Helse – og mestringsdirektørens stab og overordnede ansvar består av funksjoner som skal gi støtte til hovedansvarsområdene som tilligger direktørfunksjonen innenfor.

- Det politiske nivå
- Ekstern samhandling
- Strategi, plan og utvikling
- Virksomhetsstyring og driftsstøtte

Staben skal betjene og støtte alle nivå i helse og mestring på prioriterte områder. Staben er delt inn i 3 team: Virksomhetsstyring og driftsstøtte, Strategi- og planarbeid og Utvikling og kompetanse.

Driftsbudsjettet under helse og mestring stab og overordnede ansvar består i tillegg til lønnsutgifter og løpende drift for stab utgifter til felles prosjekt, satsinger og tiltak innenfor hele området som omtales som overordnede ansvar.

5.10.2 Hovedprioriteringer

Endringer som følger av tidligere vedtatte budsjetttrammer

Generell økning i ramme

Det er vedtatt at Helse og mestring styrkes med 5,1 mill. kr fra 2023 i generell budsjettøkning for å imøtekomme endrede rammebetingelser. Midlene vil benyttes til å dekke kostnader som Helse og mestring ikke selv kan påvirke. Kostnadsbehovet i perioden vil være større enn bevilget budsjetttramme og må derfor søkes løst gjennom omfordeling av ressurser i området. Kommunedirektøren foreslår at 0,3 mill. kr av disse midlene overføres til lønnsøkning leger.

Elektronisk pasientjournal

Området styrkes med 17 mill. kr i 2025 til implementering og opplæring i nytt fagsystem, og 3 mill. kr til økte lisenskostnader i 2026.

Enhet for russaker

I forbindelse med Statsbudsjettet for 2022 ble kommunen tildelt midler med tanke på etablering av enhet for russaker som skal ivareta den nye oppgaven kommunen blir pålagt knyttet til påtaleunntalser i russaker. Det er ikke avklart hva slags saker og hvilket omfang enhetene kan forvente å håndtere. Kommunen samarbeider med politiet og påtalemyndigheten om innretning og dimensjoneringen av tiltaket, og arbeidet inngår som en del av planprosessen tilknyttet Rusmiddelpolitisk handlingsplan. Det vil også bli sett i sammenheng med regjeringens varslede forebyggings- og behandlingsreform på rusfeltet. (Se nærmere omtale under Endrede forutsetninger)

Barnekoordinator

Fra 1. august har kommunen iverksatt ordningen med barnekoordinator i tråd med likeverdsreformens intensjoner og målsettinger (Meld. St. 25 (2020-2021)). Det er én koordinatorstilling som er tilknyttet Forvaltning og koordinering og to koordinatorstillinger som er tilknyttet konsulenter for funksjonshemmede i Livsmestring. Disse stillingene er finansiert av midler gitt i statsbudsjettet for 2022. Erfaringene med koordinatorstillingene vil bli evaluert i forkant av neste rullering av økonomiplanen med tanke på justeringer for å sikre at ressursene treffer målsettingen.

Endringer som følger av kommunedirektørens forslag til prioritering i perioden

Tilgjengelige midler fra innsparingstiltak til omprioritering i området

Kommunedirektøren foreslår å omprioritere 3,5 mill. kr som følge av effektivisering av driften. Disse er overført til overordnede ansvar og skal benyttes til omprioritering i helse og mestring etter gjennomgang av nivå og krav til tjenestene. Kommunedirektøren foreslår at området får beholde følgende budsjettmidler i driften som følge av:

- redusert husleie pga. fritak for mva for leie av Gyldengården bygg, på 1,9 mill. kr
- effekt av reduserte transportkostnader ved overgang fra fossilbiler til el biler på 0,6 mill. kr
- innsparing på 1 rådgiverstilling fra team strategi og plan på 1 mill. kr

Økt anmodning om bosetting av flyktninger

Kommunen har fått økt integreringstilskudd til bosetting av flyktninger fra Ukraina. Kommunedirektøren

Helse og mestring

foreslår at 3,1 mill. kr av økt integreringstilskudd avsettes på overordnet ansvar i Helse og mestring til merutgifter i forbindelse med bosetting.

Prosjektmidler til innføring av nytt ressursstyringssystem

Kommunedirektøren foreslår at det overføres 1,4 mill. kr i 2023 og 2024 til Helse og mestring til prosjektkostnader i forbindelse med anskaffelse og innføring av nytt ressursstyringssystem.

Økte investerings- og lisenskostnader til teknologiske og digitale systemer i perioden

Kommunalområdet får økte investeringskostnader til digitale trygghetsalarmer, varslings-/ tilleggsteknologi og økte lisenskostnader til digitale informasjons- og kommunikasjonssystemer i perioden. Kommunedirektøren foreslår omprioritering av investeringsmidler avsatt på kommunalrådets disposisjonsfond og investeringsmidler som ligger i vedtatt budsjetttramme for Helse og mestring, til å håndtere disse kostnadene i perioden.

Kristiansand kommune fikk bevilget 6,2 mill. kr over statsbudsjettet for 2022 til å nasjonale e-helseløsninger som kjernejournal, helsenorge.no, pasientens medisinaliste og e-resepter. Overføring fra statsbudsjettet dekker ikke kostnadene fullt ut, og Helse og mestring må finne inndekning for 0,4 mill. kr årlig, for å håndtere denne kostnaden.

For at Kristiansand kommune skal kunne ta i bruk felles nasjonale løsninger i henhold til forskrift, er det behov for å anskaffe tilleggsmoduler i dagens EPJ -elektroniske pasientjournalssystemene, som vil innebære økte lisenskostnader på i 2,7 mill. kr inntil ny EPJ er anskaffet.

Hjemmetjenestene setter inn ulike tiltak for å øke direkte brukertid i tjenesten og har testet ut et system for ruteoptimalisering. For å kunne å ta systemet i bruk i alle avdelingene vil det påløpe økte lisenskostnader på 0,6 mill. kr.

Hjemmetjenestene har utredet og testet ut digitale nøkkelbokser for hjemmeboende som mottar hjemmetjenester. Dette er noe som innebærer et bedre og tryggere system for innbyggerne. For å installere dette hos alle brukere av hjemmetjenesten vil det innebære en investeringskostnad på 6,6 mill. kr fordelt over tidsperiode på 3 år.

Kommunalområdet vil i perioden få økte investeringskostnader i forbindelse med at teleoperatører i Norge vil slukke 2G- nettet i 2025. Mange installasjoner og bransjer benytter fortsatt 2G, deriblant varsling og velferdsteknologi. Konsekvenser er at kommunens digitale trygghetsalarmer ikke lenger vil fungere når nettet slukkes. Helse og mestring må skifte ut 2500 digitale trygghetsalarmer innen 2025, noe som vil utgjøre en investeringskostnad på 9,6 mill. kr i perioden.

Helse og mestring vil også i perioden få økte lisenskostnader i forbindelse med anskaffelse av nytt ressursstyringssystem (turnusplanleggingssystem), tilsvarende 0,750 mill. kr som Helse og mestring må finne handlingsrom innenfor vedtatte budsjetttrammer.

Støtte til omstilling og implementering

Kommunedirektøren foreslår at det settes av 2 mill. kr ekstra til omstilling og implementeringsstøtte i 2023 og 2024. Direktør for Helse og mestring vil vurdere hvordan midlene vil bli benyttet innenfor de fire prioriterte innsatsområdene i perioden, med særskilt vekt på realisering av handlingsplan e-helse.

Omprioritering fra sosialhjelp til Helse og mestring overordnede ansvar

På bakgrunn av mindreforbruk pr 2. tertial 2022 foreslår Kommunedirektøren at 5 mill. kr flyttes til Helse og mestring overordnet ansvar fra sosialhjelpsbudsjettet NAV. Det er svært usikkert hvordan behovet for sosialhjelp vil utvikle seg fremover. Dette er et område som må overvåkes nøye med hensyn

til utviklingen i den økonomiske situasjonen og utfordringene knyttet til prisvekst og høye strømkostnader. Behovet for ressurser ved NAV til gjelds- og økonomisk råd og veiledning kan øke i perioden. Direktør for Helse og mestring må likevel vurdere disse midlene til omfordeling totalt i området, med hensyn til at det er store driftsutfordringer på flere tjenesteområder i Helse og mestring.

Endringer som følge av forslag til statsbudsjett

Regjeringen foreslår i statsbudsjettet å kompensere kommunene for kostnader til forvaltning og drift av nasjonale e-helseløsninger i 2023. Kristiansand kommunes andel er 360 000 kr og kommunedirektøren foreslår å styrke budsjettene til Helse og mestring tilsvarende.

5.10.3 Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Helse- og mestringsstab	133 497	111 643	127 332	137 538	148 433	147 493
Sum	133 497	111 643	127 332	137 538	148 433	147 493

Budsjett for helse- og mestring stab og overordnende ansvar er fra 2022 til 2023 økt med 13,2 mill. kr. I tillegg er driftsbudsjettet kompensert for lønns- og prisvekst på 2,5 mill. kr.

Budsjettrammer for tiltaket beholde og rekruttere leger er overført fra overordnet ansvar til kommunalsjefsområdet Hjemmetjenester og rehabilitering og kommunalsjefsområdet Helsefremming og Inkludering. I tillegg er budsjettrammene for utskrivningsklare pasienter overført fra overordnet ansvar til kommunalsjefsområdet Forvaltning og koordinering.

Budsjett på helse- og mestring stab og sentrale ansvar i 2023 består blant annet av følgende:

- Utviklingscenter for sykehjem og hjemmetjenester, IKT-drift for hele området, samt lønns- og driftsbudsjett for helse- og mestringsdirektørens stab, inkludert simuleringssenter, samlet på 51,8 mill. kr.
- Kostnader til avtalefestet pensjon (AFP) for ansatte i hele Helse og mestring er budsjettet med 24,5 mill. kr. Helse og mestring ser allerede en økning utover budsjettet i 2022. Anslagene for AFP kostnader i 2023 er 4,6 mill. kr utover det som er budsjettet og er antatt å øke med 8,3 mill. kr i 2026. Helse og mestring må derfor omfordele ressurser til å dekke AFP kostnader i perioden.
- Tilskudd til ideelle organisasjoner (tilskuddsordninger) på 9,1 mill. kr.
- Årlig driftstilskudd til ideelle organisasjoner på 7,9 mill. kr (5,5 mill. kr til Blå Kors, 0,7 mill. kr til Åpent hus Søgne, 0,3 mill. kr til matsentralen, 1 mill. kr til Hopeful, 0,3 mill. kr til Bragdøya kystlag). Tilskuddet til Hopefull gjelder kun i 2023.

Driftsbudsjett med endringer

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Budsjett 2022	111 643	111 643	111 643	111 643
Sum Deflator	693	693	693	693
Sum Lønns- og prisjustering	1 798	1 798	1 798	1 798
Tidligere vedtatte tiltak				
Generell økning ramme - endring av rammebetingelser	5 125	5 125	5 125	5 125
Midler overføres til BHT org	0	4	4	4
Ny elektronisk pasientjournal	0	0	17 015	0
Statsbudsjett 2022: Barnekoordinator	1 663	1 663	1 663	1 663
Tilskudd til Hopeful 2022	0	-1 025	-1 025	-1 025
Tiltak rekruttere/beholde leger	2 050	3 588	3 588	3 588
Sum Tidligere vedtatte tiltak	8 838	9 354	26 369	9 354

Helse og mestring

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Sum Tidligere vedtatt innsparingstiltak	-1 500	-1 500	-1 500	-1 500
Sum Demografijustering	-319	10 607	10 607	10 607
Vedtatte endringer	9 509	20 952	37 967	20 952
Vedtatt ramme	121 152	132 596	149 611	132 596
Sum Innsparingstiltak	-1 049	-1 049	-1 049	-1 049
Nye tiltak				
Aktiv på dagtid overført fra helsefremming og inkludering til stab	103	103	103	103
Budsjett Ungrus.no overført fra stab til livsmestring	-103	-103	-103	-103
E-helse statsbudsjett 2023	360	360	360	360
Ny elektronisk pasientjournal driftsmidler 2026	0	0	0	3 100
Omprioritering fra sosialhjelp til helse og mestring overordnede ansvar	5 000	5 000	5 000	5 000
Omstillingsmidler helse og mestring	2 000	2 000	0	0
Tilgjengelige midler fra innsparingstiltak	3 480	3 780	4 180	4 580
Tiltak rekruttere og beholde leger overført fra stab til helsefremming og hjemmetjenester	-6 150	-7 688	-7 688	-7 688
Utskrivningsklare pasienter psykisk helse fra stab til forvaltning	-1 039	-1 039	-1 039	-1 039
Utskrivningsklare pasienter somatikk fra stab til forvaltning	-642	-642	-642	-642
Økt anmodning om bosetting av flykninger - økning integreringstilskudd	3 120	3 120	0	0
Sum Nye tiltak	6 129	4 891	171	3 671
Sum Demografijustering	0	0	0	12 575
Nye tiltak og realendringer	5 080	3 842	-878	15 197
Sum Rammefordeling	-300	-300	-300	-300
Interne rammeendringer	-300	-300	-300	-300
Ramme 2023-2026	125 932	136 138	148 433	147 493

5.11 Forvaltning og koordinering

5.11.1 Kort om kommunalsjefområdet

Kommunalsjefområdet er delt inn i tre avdelinger: Mottak og koordinering og to avdelinger med ansvar for bolig- og tjenestetildeling. Kommunalsjefområdet har også en del tiltak rettet mot tidlig innsats og forebygging, som kreftkoordinator, hukommelsesteam og helseveiledning for seniorer.

Forvaltning og koordinering har ansvaret for å tildele individuelle helse- og omsorgstjenester. Etter pasient- og brukerrettighetsloven og helse- og omsorgstjenesteloven skal det fattes enkeltvedtak ved tildeling for flere tjenester, deriblant helsetjenester i hjemmet, praktisk bistand og opplæring, støttekontakt, plass i institusjon, avlastningstiltak, omsorgsstønning og brukerstyrt personlig assistanse (BPA). Kommunalsjefområdet skal sikre likebehandling og ivareta rettsikkerheten til brukerne gjennom profesjonell saksbehandling med tverrfaglige og helhetlige vurderinger av behov. Hovedprinsippet er at Forvaltning og koordinering har myndighet til å fatte vedtak og tildele helse- og omsorgstjenester, i riktig mengde og til riktig tid, i tråd med innbyggernes behov – og har det økonomiske ansvaret for tildelt tjeneste. Forvaltning og koordinering har ansvar for framskrivning og behovsvurdering på kort og lengre sikt- både når det gjelder bolig- og tjenestebehov.

Kommunalsjefområdet har også ansvar for å vurdere behov og tildele alle typer kommunale utleieboliger, individuelle økonomiske virkemidler- startlån og husbankens tilskudd og fremskaffer private leieavtaler ved førstegangsbosetting av flykninger. Boligavdelingen vil ha et tett samarbeid opp mot By- og stedsutvikling som har ansvaret for å fremskaffe og forvalte den kommunale utleieboligmasse.

Koordinerende enhet er en lovpålagt tjeneste som har et overordnet ansvar for arbeid med individuell plan og for oppnevning, opplæring og veiledning av koordinator. Koordinerende enhet skal bidra til å sikre helhetlig tilbud til pasienter og brukere med behov for sosial, psykososial eller medisinsk habilitering og rehabilitering.

5.11.2 Hovedutfordringer

Det er stadig økt forventninger til helse- og omsorgstjenester. Forvaltning og koordinering gir vedtak på tjenester innfor gjeldende lovverk, vedtatt tjenestenivå og budsjett. For å sikre effektiv fordeling av ressurser i tråd med prinsippet om likebehandling, er forankring og god praksis i tråd med vedtatt forvaltnings- og finansieringsmodell sentralt. Direktør for Helse og mestring vil forsterke forankring av forvaltningsmodellen og tydeliggjøre forvaltning sin rolle som sentralt virkemiddel for å sikre en effektiv fordeling av ressurser til helse og omsorgstjenester som underbygger hovedstrategiene for bærekraft fremover. Det vil være spesielt sentralt for å sikre at ikke oppgaver blir overført til kommunale helse og omsorgstjenester uten at dette er finansiert.

I forbindelse med driftsutfordringer på flere store tjenestoområder er et av tiltakene direktøren ønsker å iverksette en vurdering av aktiviteter som kan tenkes ivaretatt av andre aktører, jfr. 2. tertial for Helse og mestring. Det vil i løpet av våren 2023 bli igangsatt et arbeid for å vurdere hvorvidt det er regningssvarende at kommunen ikke selv leverer tjenester. Dette kan være områder hvor kommunen har avtaler med private leverandører eller hvor ideelle organisasjoner har aktivitet .

Det ble våren 2022 innført en ny finansieringsmodell på habiliteringsfeltet. Modellen ble utarbeidet på grunnlag av en omfattende behovskartlegging av alle brukere og gjennomgang av driftskostnader i bemannende boliger og i aktivitetssentrene. Intensjonen var å få til en mer riktig modell som skulle treffe bedre med finansiering til utfører i henhold til differensierte behov i brukergruppen. Det viser seg imidlertid at modellen antagelig ikke treffer godt nok med hensyn til intensjonen. Modellen vil derfor bli vurdert på nytt med tanke på å sikre riktig styringsinformasjon til ansvarlige ledere for å sikre drift innenfor vedtatt budsjetttramme.

I forbindelse med 2. tertial 2020 ble ISF satsene for tjenesten hjemmesykepleie styrket med 5 millioner kr. Dette ut fra en vurdering av driftssituasjonen hvor en fant at enkelte kostnadselementer ikke ble kompensert tilstrekkelig, som justering for lønnsvekst og effektene av ubekvemstillegg. Tilsvarende justeringer skulle vært foretatt for ISF satsene for tjenestene i omsorgsboliger. Helse og mestring finner ikke budsjetttrammer til å dekke dette uten å redusere på tjenestenivå eller kapasitet.

Kapasitet på heldøgnsomsorgstjenester

Det ble i forbindelse med pandemien iverksatt ulike tiltak for å imøtekomme smittevernstiltak. Sentralt ansvar for kommunen under pandemien har vært å sikre god pasientflyt ut fra sykehuset for å friggi nødvendig kapasitet på sykehuset til pasienter med Covid-19 smitte. Ordinære rehabiliterings- og korttidsplasser i institusjoner ble redusert for å ha tilbud til Covid-19 syke, et ansvar som Kristiansand kommune hadde for alle kommunene i region Kristiansand. Dette har medført et økt press på heldøgns omsorgsplasser. Et stort antall personer med vedtak på langtids plass i sykehjem ble liggende over tid på korttidsplasser. Dette medførte redusert sirkulasjon på korttidsplassene, som er et sentralt virkemiddel for hjemmeboende med funksjonssvikt og pasienter som utskrives sykehus. Situasjonen tilsa at det var behov for å utøke kapasitet på heldøgns omsorgsplasser for å håndtere økt press på denne tjenesten. Det ble økt med 8 plasser ved Songdalstunet og 16 plasser ved Kleplandstunet i vår. Det har vært en nedgang i antall personer som venter på heldøgns helse- omsorgstjenester. Det er derfor iverksatt tiltak for å redusere antall plasser ved Kleplandstunet i tråd med opprinnelig plan for kapasitetsutvidelse og vedtatte budsjetttrammer.

Tilstrekkelig antall korttids- og dagsenterplasser er helt avgjørende tjenestetilbud med tanke på at eldre kan bo trygt hjemme så lenge som mulig. Ved utvidelse av kapasitet på heldøgnsomsorgsplasser i tråd med befolkningsutvikling, vil det være behov for at en andel av heldøgns omsorgsplassene benyttes til korttidsplasser. En ser utslaget av de demografiske endringene, blant annet gjennom økt behov for differensierte heldøgns omsorgsplasser til personer med demenslidelser og personer med psykiske lidelser og/eller rusproblematikk. En ser også at flere av de eldste eldre, får et brått behov for

omfattende helse- og omsorgstjenester, etter å ha klart seg godt i eget hjem med hjemmebaserte tjenester. Sykdomsbildet til beboere i sykehjem er mer kompleks og krever økt kompetanse.

Til grunn for det økonomiske opplegget i vedtatt økonomiplan ligger det en uttalt risiko for underdekning tilsvarende 52 heldøgns omsorgsplasser i 2025, og 74 i 2026 inntil nytt Omsorgssenter da vil stå klart. Basert på denne risikoen i perioden er det sentralt at Helse og mestring klarer å omprioritere driftsmidler til hjemmetjenestene for å kunne opprettholde profilen som hjemmetjenestekommune og samtidig gi en godt og forsvarlig tjeneste til personer med behov for heldøgns omsorg.

Kommunedirektøren foreslår å utsette etablering av det neste nye Omsorgssenteret fra 2028 til 2029. Dette er av hensyn til presset på investeringer i perioden. Utsettelsen innebærer at en øker risikoen med hensyn til underdekning på heldøgns omsorgsplasser, fra 80 plasser i tidligere vedtatt opplegg til 120 plasser ut hele 2028, frem til neste nye Omsorgssenter står klart i 2029. Kommunedirektøren skal fremlegge en vurdering av OPS for bygging og drift av prosjektet kalt «Omsorgssenter 2028». Vurderingen som fremlegges i 2023 vil på grunn av forskyvningen omhandle ferdigstilling av et nytt Omsorgssenter i 2029.

Behovet for tilrettelagt heldøgns omsorgstilbud til rusmiddelavhengige er utredet og hensiktsmessig lokalisering blir vurdert. Direktør for Helse og mestring vil komme tilbake til investerings- og driftsbehov i forbindelse med neste rullering av økonomiplan. En må vurdere hvordan tilbudet kan utvikles i forbindelse med volumøkningen i heldøgns omsorgstilbud som er planlagt fremover.

Bolig og tjenestetilbud

Det er aktivitetsvekst i tjenestene til personer med kognitive funksjonsnedsettelse og i tjenestene til personer med psykiske lidelser og/eller rusmiddelavhengighet. Veksten er knyttet til yngre brukere med store og sammensatte behov. Det er stadig flere krevende enkeltsaker med hensyn til kompetanse, bemanning og fysisk tilrettelegging.

Det er økt antall ungdommer som i perioden vil ha krav på dagaktivitetstilbud etter fullført videregående skole. Dagens aktivitetssentre er dårlig tilpasset behovene i målgruppen. Kommunedirektøren forslår å forskyve investeringen til nytt aktivitetssenter i vest med 2 år med første avsetning fra 2026. Det innebærer at etablering av nytt aktivitetssenter i vest ikke vil bli ferdigstilt før tidligst 2030. Driftsmidler til kompenserende tiltak vil måtte videreføres og justeres i tråd med økning av behov i målgruppen. Helse og mestring vil måtte omprioritere ressurser for å håndtere dette i perioden.

Kommunen har et etterslep i forhold til behovet, når det gjelder etablering av botilbud med heldøgns bemanning. Dette gjelder både på psykisk helse- og rusfeltet og habilitering.

Helse og mestring har over flere år rapportert om konsekvensene ved mangel på egnede boliger til personer med rus- og eller psykiske lidelser. Dette gjelder både enkeltstående boliger og ulike bemannede botilbud. En boligmasse som ikke er tilpasset behov i målgruppene medfører økt behov for bemanning rundt enkeltbrukere, som har krav på både bolig og tjenester. I tillegg medfører også mangel på egnede bemannede boliger og manglende boliger til vanskeligstilte på boligmarkedet økt press på nødboligtilbudet. Kommunedirektøren foreslår å forskyve avsetning til investeringer til 6 samlokaliserte boliger i småhusmodell fra 2025 til 2026. Området vil med foreslåtte justeringer av drifts- og investeringsbudsjett, mangle tilstrekkelige botilbud til målgruppen fram til 2029. Det må regnes med økte driftskostnader for kompenserende tiltak som følge av dette.

Kommunen ser en utvikling i retning av flere utskrivninger fra spesialisthelsetjenesten innen rus- og psykisk helsefeltet (ROP). Det er et økende press både på bofelleskap til personer med samtidige rus- og

psykiske lidelser og institusjonsplasser. Flere som utskrives fra døgnpostene ved sykehuset har behov for et så omfattende tjenestetilbud at det er vanskelig for kommunen å ivareta i form av hjemmetjenester. Utfordringen er å sikre tilstrekkelig differensierte botilbud til målgruppen. . Utfordringsbildet på det boligsosiale feltet innebærer at kommunen ikke har en robusthet i bolig- og tjenestetilbudet som sikrer gode nok løsninger for innbyggere med en atferd og livsproblematikk som periodevis truer samfunnsvernet og vanskeliggjør samhandling og inkludering i bomiljø.

Ny bolig til personer med alvorlig psykiske lidelser som har et omfattende tjenestebehov på døgnbasis, blir ferdigstilt i 2024. Pasienter som er utskrivningsklare og som kommunen er forpliktet å gi et tilbud fra 2023, må en derfor finne midlertidig løsning for frem til boligen er ferdigstilt. Dette vil være langt mer krevende- både faglig og ressursmessig, enn ordinær boligdrift. Det jobbes med å finne midlertidige løsninger inntil ny bolig står ferdig. Foreløpige beregninger viser en kostnad tilsvarende 5,1 mill.kr i 2023 og frem til ferdigstilling av ny bolig. Dette er driftsmidler som helse- og mestring må finne handlingsrom til ved å omprioritere innenfor vedtatte budsjetterammer.

Midtheilia er fem boenheter til vanskeligstilte på boligmarkedet, som etter vedtatt økonomiplan skulle vært ferdigstilt på nyåret 2022. Kapasitetsutfordringer med hensyn til prosjektledelse i forbindelse med prosjektering av bygg har imidlertid forsinket byggeprosjektet. De planlagte fem boenhetene i Midtheilia er ikke boliger med heldøgns bemanning, men inngår i kommunens portefølje av kommunale utleieboliger. Det er stort behov for dette, siden kommunen som tidligere nevnt sitter med en boligmasse som ikke er godt tilpasset behov i de ulike brukergruppene. Dette gjelder særlig på rus- og psykisk helsefeltet, som Midtheilia er planlagt for. Kommunen har store utfordringer med å skaffe boligmasse til vanskeligstilte i brukmarkedet, blant annet 10 enkeltstående robuste boliger og to nødboligheter, som er vedtatt i tidligere budsjett.

Det er behov for å utvide kapasitet på boligtilbud innenfor habiliteringsfeltet i perioden. Det er for tiden 30 personer som står på venteliste. 24 av disse har behov for heldøgns bemanning tilknyttet boligen. Av disse er det 18 personer som er over 18 år hvor kommunen er pliktig til å bistå med bolig og tjenestetilbud. Det er 6 personer som er i aldersgruppen 16 og 17 år og som vil få behov for bolig i løpet av perioden. I vedtatt økonomiplan får Helse og mestring en kapasitetsøkning i forbindelse med 6 nye boenheter, men ikke full inndekning for driftskostnader ved fullt belegg. Presset på bolig innen habiliteringsfeltet øker også som følge av manglende avlastningstilbud til barn og unge. Kapasitet på institusjonsavlastning er sprenget da det er vanskelig å rekruttere private avlastere. Det medfører at en må benytte boliger for å imøtekomme behov for avlastningstjenester.

Kommunen må finne løsninger i tilknytning til to omfattende enetiltak (også relatert til tilsyn og rapport etter besøk fra Sivilombudet og vedtak fra Statsforvalter) Det har vært jobbet med løsninger over flere år. God samhandling med pårørende og koordinert innsats mellom by- og stedsutvikling og Helse og mestring har resultert i en løsning som ser ut til å være tilfredsstillende. Kommunedirektøren foreslår å prioritere investeringsmidler til å etablere en bolig med to enkeltstående enheter i nærheten av et bofelleskap med 4 boenheter. Kommunedirektøren foreslår å øke driftsmidler til Helse og mestring slik at driften av de to enkeltstående enhetene er finansiert i perioden. Kommunedirektøren vil fram til neste rullering vurdere muligheter for omprioritering av midler til drift av resterende fire boenheter.

På bakgrunn av initiativ fra en foreldregruppe på habiliteringsfeltet, har Helse og mestring sammen med By- og stedsutvikling og foreldrene sett på mulighetene for utprøving av nye boligmodeller, basert på selveie i tilknytning til 8 boenheter. Forutsetning for å etablere dette boligkonseptet er at kommunen legger inn driftsmidler til heldøgns bemanning. Kommunedirektøren har ikke funnet rom til å prioritere driftsmidler til dette initiativet i perioden. I forbindelse med statsbudsjettet er det foreslått at husbankens investeringstilskudd til denne type boliger settes til null i 2023 og det er ikke sagt noe om

tilskuddsordningen videre i perioden. Investeringstilskuddet er et sentralt element i modellen som er utredet. Hvis forslag til statsbudsjettet blir vedtatt, må denne type boligmodell revurderes.

Direktør for Helse og mestring vil samlet sett beskrive behov og utvikling av bo- og tjenestetilbud til denne målgruppen i forbindelse med arbeidet med boligsosial handlingsplan. Arbeidet starter opp før nyttår 2022.

Omsorgstønad er et virkemiddel som er viktig i forbindelse med pårørendestøtte til personer med særlig tyngende omsorgsoppgaver. Det har vært en økning i antall søknader de siste to årene. Det er behov for å vurdere hva som er riktig nivå på omsorgstønad i den nye kommunen.

Når det gjelder ungdomssituasjonen ser et økt behov for tjenester til ungdom som har sammensatte problemer når det gjelder psykisk helse, rusutfordringer, adferdsproblematikk og utfordringer med kognitiv funksjonsnedsettelse. Det er også bekymring for at en ikke kommer i kontakt med ungdom som er i ferd med å utvikle problemer, tidlig nok. Dette handler om å ha tilstrekkelige tilbud med lav terskel og oppsøkende virksomhet. Det er nødvendig å vurdere totalbehovet for tjenester og tilbud til ungdomsgruppen i kommunen i forbindelse med endringene som oppvekstreformen vil føre med seg. Problemstillingen vil bli nærmere belyst i arbeidet med plan for psykisk helse, helsefremming og forebygging. Arbeidet med oppvekstreformen inngår i prosessen.

Startlån og tilskudd

Boligmarkedet har i 2022 vært preget av en kraftig prisøkning, og da spesielt i Kristiansand. Dette har ført til at kommunens utlån har hatt en betydelig økning i samme periode, både i antall utbetalte lån og i gjennomsnittlig lånebeløp. Med en rente som også for startlån vil øke kraftig de neste månedene vurderes utsiktene for 2023 som usikre. Renteutviklingen tilsier at boligmarkedet vil stabilisere seg, og at boligprisene ikke vil fortsette å stige i samme takt som i 2022. Det anses som sannsynlig at boligprisene i Kristiansand vil kunne synke. Til tross for dette finnes det behov for å øke innlånet fra Husbanken til 210 mill. kr i 2023 sammenlignet med opprinnelig innlån på 195 mill. kr i 2022. Da prognosene vurderes som svært usikre vil det ved behov kunne være aktuelt å søke om ekstraordinært innlån fra Husbanken senere på året.

Kommunene kan tilby tilskudd til å kjøpe bolig, der startlån alene ikke er tilstrekkelig. Barnefamilier og andre i en økonomisk vanskelig situasjon med lav og/eller usikker inntekt kan få tilbud om tilskudd. Personer som står i fare for å miste boligen gjennom tvangssalg kan også få tilskudd til å refinansiere lånet, slik at de kan beholde boligen sin. Personer med langvarige økonomiske problemer blir prioritert. Størrelsen på tilskuddet gis ut fra en helhetsvurdering av behov og muligheter for støtte fra andre offentlige støtteordninger. Kristiansand kommune gir tilskudd til boligetablering hvor tilskuddet er en del av finansieringen i nærmere 25 % av lånesakene som innvilges. Helse og mestring har ikke tilstrekkelig tilskuddsmidler sett forhold til innlånsramme. Som en konsekvens av dette vil kommunen kunne hjelpe færre vanskeligstilte på boligmarkedet til å kjøpe egen bolig. Dette vil i all hovedsak ramme befolkningen med lavinntekt, som enslige forsørgere og enslige med trygdeytelser, altså de mest vanskeligstilt på boligmarkedet og som ofte befinner seg i en sårbar og vanskelig livssituasjon. Ved å øke startlånsramme uten å samtidig øke tilskuddsramme vil det være usikkerhet knyttet til hvilke deler av målgruppen som vil få finansieringsbistand til boligetablering. Denne utviklingen må derfor følges nøye.

5.11.3 Hovedprioriteringer

Endringer som følger av tidligere vedtatte budsjetterammer

Kapasitetsutvidelse institusjonsplasser

Det er lagt inn budsjettmidler på 9,6 mill. kr til å utvide kapasitet på institusjonsplasser fra 2023 for å imøtekomme behovet som følger av demografiendringer i perioden.

Brukerstyrt personlig assistanse

Det ble vedtatt i økonomiplan 2020-2023 en gradvis opptrapping av budsjetttrammer hvor det ligger inne en økning på 2,1 mill. kr fra 2023.

Demografi – aktivitetsvekst hjemmetjenesten

Det er forventet en økt aktivitetsvekst i tjenester til hjemmeboende i perioden som følge av demografiutvikling. Området er delvis kompensert for kostnader som følger av den demografisk vekst i perioden med 4 mill. kr i 2023, økende til 21 mill. kr fra 2025.

Boliger habilitering

Det er vedtatt driftsmidler for 6 boliger med personalbase med oppstart fra 2024.

Dagsenterplasser habilitering

Det er vedtatt økte driftsmidler til dagsenterplasser habilitering i perioden på 2,4 mill. kr i 2023 økende til 5,8 mill. kr i 2024.

Styrking av eldreomsorgen/økt grunnbemanning i hjemmetjenesten og Omsorgssenter

Det ble i økonomiplanen bevilget midler til styrkning av eldreomsorg og grunnbemanning med 8 mill. kr i 2022, økende til 10 mill. kr i 2023, og 12,5 mill. kr fra 2024. Budsjettmidlene ble i 2022 lagt sentralt ,men overføres fast i rammen til hhv. Hjemmetjenester og rehabilitering samt Omsorgssenter.

Hjemmetjenester har ansatt helsesekretærer som et tiltak for å frigjøre tid hos helsepersonell som får økt direkte brukertid. Omsorgssenter har ansatt avdelingsverter som et tiltak for å frigjøre tid hos helsepersonell som får økt direkte brukertid.

Endringer som følger av kommunedirektørens forslag til prioritering i perioden

Økt bosetting

Kommunen har vedtatt en øking i antall bosettinger av flyktninger og det har ført til økte kostnader hos Forvaltning og koordinering. Kommunedirektøren foreslår å styrke kommunalsjefsområde med 1,2 mill. kr for å kunne håndtere de økte kostnadene.

Nytt Omsorgssenter 2026

I perioden er det vedtatt at det skal etableres nytt Omsorgssenter som skal stå klart til oppstart i 2026. Kommunedirektøren foreslår å legge inn driftsmidler til 14 nye plasser i 2026. Driftsmidler tilsvarende 12,1 mill. kr legges inn i rammen til Forvaltning og koordinering da tjenesten skal finansieres med ISF.

Til grunn for det økonomiske opplegget i vedtatt økonomiplan ligger det en uttalt risiko for underdekning tilsvarende 52 heldøgns omsorgsplasser i 2025, og 74 i 2026 inntil nytt Omsorgssenter da vil stå klart. Basert på denne risikoen i perioden er det sentralt at Helse og mestring klarer å omprioritere driftsmidler til hjemmetjenestene for å kunne opprettholde profilen som hjemmetjenestekommune og samtidig gi en godt og forsvarlig tjeneste til personer med behov for heldøgns omsorg.

Kommunedirektøren foreslår å utsette etablering av det neste nye Omsorgssenteret fra 2028 til 2029. Dette er av hensyn til presset på investeringer i perioden. Utsettelsen innebærer at en øker risikoen med hensyn til underdekning på heldøgns omsorgsplasser, fra 80 plasser i tidligere vedtatt opplegg til 120 plasser ut hele 2028, frem til neste nye Omsorgssenter står klart i 2029. Kommunedirektøren skal fremlegge en vurdering av OPS for bygging og drift av prosjektet kalt «Omsorgssenter 2028». Vurderingen som fremlegges i 2023 vil på grunn av forskyvningen omhandle ferdigstilling av et nytt Omsorgssenter i 2029.

Innlån fra husbanken i perioden

Det er behov for å øke innlån fra husbanken i perioden. På bakgrunn av utviklingen er det vurdert at behovet for startlånsmidler vil øke i 2023. Basert på utviklingen tilsier vurderingene at det i 2023 vil være behov for et innlån fra Husbanken på 210 mill. kr i 2023 til sammenligning på 195 mill. kr i 2022.

Midtheilia

Kommunedirektøren foreslår at investeringsmidler til Midtheilia videreføres som vedtatt, men ser imidlertid behov for at utlysning av anbud knyttet til planlagte boenheter settes på vent frem til våren 2023.

Endringer som følge av forslag til statsbudsjett

Innslagspunkt refusjon særlig ressurskrevende tjenester. I statsbudsjettet legges opp til å øke innslagspunktet med deflator på 3,7 %. Dette vil medføre redusert refusjon for ressurskrevende tjenester med 2,5 mill. kr.

5.11.4 Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Forvaltning og koordinering helse og mestring	1 238 568	1 288 958	1 348 798	1 368 078	1 377 168	1 389 277
Sum	1 238 568	1 288 958	1 348 798	1 368 078	1 377 168	1 389 277

Kommunalsjefsområdets budsjett er fra 2022 til 2023 økt med 12,8 mill. kr. I tillegg er området kompensert for lønns- og prisvekst tilsvarende 47 mill. kr. Hovedårsaken til endringen er økning i 8 nye heldøgns omsorgsplasser fra 2023 som vil bli opprettet i vest.

Store deler av helse- og omsorgstjenestene finansieres gjennom innsatsstyrt finansiering (ISF). Budsjettmidlene til disse tjenestene ligger på dette kommunalområdet og finansieres med stykkprisfinansiering til de utførende kommunalområdene.

De ulike budsjettpostene og prioriteringene som fremkommer hos Forvaltning og koordinering kommenteres og beskrives ytterligere hos tilhørende kommunalsjefområder. Området har i tillegg budsjettert med 0,9 mill. kr i bruk av budne fond i 2023 til ulike tjenester som er finansiert av staten.

Driftsbudsjett med endringer

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Budsjett 2022	1 288 958	1 288 958	1 288 958	1 288 958
Sum Deflator	14 765	14 765	14 765	14 765
Sum Lønns- og prisjustering	32 318	32 318	32 318	32 318
Tidligere vedtatte tiltak				
6 boliger med personalbase habilitering	557	9 500	9 500	9 500
Aktivitetsøkning dagsenterplasser habilitering	2 416	5 778	5 778	5 778
Brukerstyrt personlig assistent utvikling av ordningen	2 118	2 118	2 118	2 118
Kapasitetsutvidelse institusjonsplasser	9 635	9 635	9 635	9 635
Kleplandstunet omsorgsboliger - fase 1	12 072	12 072	12 072	12 072
Kleplandstunet omsorgsboliger - fase 1 - overført fra forvaltning og koordinering til omsorgssenter	-12 071	-12 071	-12 071	-12 071
Midler overføres til BHT org	0	251	251	251
Styrking av eldreomsorgen/grunnbemannning i hjemmetjenesten	2 050	4 613	4 613	4 613
Vekst demografi hjemmetjenester	7 985	14 709	14 709	14 709
Sum Tidligere vedtatte tiltak	24 761	46 604	46 604	46 604
Sum Demografijustering	-4 236	-4 236	6 014	6 014
Vedtatte endringer	67 608	89 451	99 701	99 701
Vedtatt ramme	1 356 566	1 378 409	1 388 659	1 388 659

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Sum Innsparingstiltak	-5	-5	-5	-5
Nye tiltak				
Garantiansvar boliger overført fra helse og mestring til eiendom	-318	-318	-318	-318
Utskrivningsklare pasienter psykisk helse fra stab til forvaltning	1 039	1 039	1 039	1 039
Utskrivningsklare pasienter somatikk fra stab til forvaltning	642	642	642	642
Økt anmodning om bosetting av flykninger - økning integreringstilskudd	1 160	1 160	0	0
Økt grunnbemanning overført fra forvaltning til hjemmetjenester og omsorgstjenester	-10 286	-12 849	-12 849	-12 849
Sum Nye tiltak	-7 763	-10 326	-11 486	-11 486
Sum Demografijustering	0	0	0	12 109
Nye tiltak og realendringer	-7 768	-10 331	-11 491	618
Ramme 2023-2026	1 348 798	1 368 078	1 377 168	1 389 277

5.12 Livsmestring

5.12.1 Kort om kommunalsjefområdet

Kommunalsjefområdet Livsmestring har ansvar for store deler av kommunens tjenestetilbud innen psykisk helse, rus og habilitering. Livsmestring har omkring 1480 fast ansatte fordelt på 9 enheter. Det gis råd og veiledning, individuelle oppfølgingstjenester, gruppebaserte tilbud i form av kurs, fritidstilbud, aktivitetstilbud, arbeidstilbud og praktisk bistand og oppfølging i forbindelse med bosituasjon.

Tjenester på habiliteringsfeltet

Kommunalsjefområdet har ansvaret for tjenester til barn, unge og voksne med kognitiv funksjonsnedsettelse.

- Habilitering voksne har ansvar for:
- 35 bofellesskap/tiltak som er bemannet gjennom hele døgnet.
- 6 aktivitetshus som tilbyr fellesskap og aktivitet tilpasset funksjonsnivå og behov.
- Ambulerende tjenester som følger opp brukere som ikke har døgntjenester

Habilitering barn og unge, gir tilbud til multifunksjonshemmede barn og unge i kommunen.

Tjenesten har ansvar for:

- 4 kommunale avdelinger som gir avlastningstilbud (døgntilbud, dagtilbud)
- Avdeling for privat avlastning / krutt
- To boliger for unge over 18 år
- Natttjeneste til barn og unge
- Etterskoletidssordning til videregående elever

Tjenester på psykisk helse- og rusfeltet

Kommunalsjefområdet har følgende tjenestetilbud:

- 7 aktivitetssentre til personer med rus- og psykiske lidelser og pårørende
- Aktiv fritid, støttekontakt og arbeidsforberedende tiltak
- Livsmestring Ung: Tjenester til unge i ulike aldersgrupper 13-30 år, som består av avdelingene Ungdomstjenesten og Ungdomshelse. Tjenestene omfatter blant annet tilbud om hasjavenning, skolehelsetjenesten i videregående skole og Helsestasjon for Ungdom (HFU)
- Drop-in/lavterskeltilbud for både ungdom og voksne
- Tverrfaglige team som tilbyr psykisk helsehjelp og sosialfaglig oppfølging til voksne over 25 år
- 16 bemannede bofellesskap
- Midlertidig botilbud (nødbolig)

- Jegersberg gård. Rehabiliteringstilbud for rusavhengige med 26 rehabiliteringsplasser.
- Feltsykepleien

Flere av tilbudene i tjenesten er ambulerende og oppsøkende. Disse tiltakene er tilpasset brukere som har utfordringer med å nyttiggjøre seg det ordinære helse- og oppfølgingstilbudet.

5.12.2 Hovedutfordringer

I habiliteringstjenesten er det gjennomført besøk av sivilombudet og kommunens revisjon har hatt gjennomgang av tjenesten. Oppfølging av rapportene vil kreve tiltak som får økonomiske konsekvenser i perioden. Tiltakene vil i hovedsak være knyttet til å styrke ledelse, bemanning og utbedring av fysiske forhold ved boligmasse og tilpasning av beboersammensetning. Enkelte tiltak er allerede satt i verk for å lukke avvik og har i 2022 vært en kostnad på 2,9 mill. kr, hvor 1 mill. kr var en engangsutgift. Tiltak det ikke er budsjettmessig dekning for vil være en driftsutfordring som må løses innenfor vedtatte rammer i perioden. Oppfølging av tiltak kan påvirke boligbehovet og det kan bli nødvendig å øke takten for fremskaffelse av egnet boligmasse- i forhold til opprinnelig plan. Dette må vurderes nærmere igjen ved neste rullering.

Tjenesten opplever press på aktivitetssentrene og avlastning

Det er store driftsutfordringer innenfor både habiliteringsfeltet og rus- og psykisk helsefeltet. Tiltakene for å komme i driftsbalanse er detaljert i 2 tertial for Helse og mestring, behandlet av Helseutvalget 11. oktober, sak 37/22. Driftsubalansen gjør det enda mer krevende for området å håndtere utfordringene man opplever når det gjelder ulike målgrupper tjenesten gir tilbud til.

Tjenesten har også utfordringer med å rekruttere og beholde kvalifisert personell. Det er behov for økt kompetanse i tjenestene. Dette gjelder både med hensyn til å øke andelen faglærte generelt, men også spesifikt med tanke på kompetansekrav som øker behovet for helsepersonell. Det vil i perioden bli jobbet med utviklingsarbeid i tjenesten med utgangspunkt i den nasjonale veilederen «Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming».

Tjenesten ser at flere ungdom har behov for langvarige og omfattende tjenestebehov. Det er krevende å sikre gode overganger fra barneverntjeneste og andre tiltak og sikre tilpassede bolig- og tjenestetilbud til unge med svært sammensatte behov.

Mangelfullt differensiert boligmasse øker behovet for tjenester og skaper press på tjenesten. Dette gjelder både innenfor habiliteringsfeltet og rus- og psykisk helsefeltet. Nivå og utforming av tjenestetilbudet fremover blir vesentlig å avklare i forbindelse med aktuelle planarbeid i perioden. Bekymringen for innbyggere med rus- og adferdsproblemer som truer samfunnsvernet øker. Dette er en problemstilling som det må jobbes særskilt med, i samarbeid med spesialisthelsetjenesten og politi.

Det er i vedtatt økonomiplan varslet behov for at byggetrinn 3 ved Jegersberg gård rehabiliterings- og kompetansesenter planlegges for oppstart og videreutvikling i perioden. Siden første beboer flyttet inn i 2013 har det bodd til sammen 84 personer på gården. En nylig gjennomført kartlegging viser at det går bra med 75 % av de som har flyttet ut- det er knyttet til både rusmestring, deltakelse i arbeid eller utdanning, familie og nettverk mv. Resultatene er på tilsvarende nivå som ved San Patrignano i Italia, som rehabiliteringsmodellen har hentet de virkningsfulle elementene fra. En erfarer også at modellens elementer har overføringsverdi til andre områder. Kommunedirektøren finner imidlertid ikke rom for å prioritere avsetninger til investering eller drift til byggetrinn 3 i økonomiplan for 2023-2026. Utviklingen av Jegersberg gård vil omhandles i Rusmiddelpolitiskhandlingsplan.

Flere avdelinger har høye kostnader til vedlikehold og hærverk som det ikke er dekning for i driftsbudsjettene.

Området har udekkede kostnader til blant annet ressursøkning til skolehelsetjeneste i nye videregående skoler som er etablert, kompenserende tiltak for utsatt utvidelse av aktivitetstilbud og økte kostnader til vedlikehold i forbindelse med hærverk i bemannede boliger. Dette forsterker driftsutfordringene og det må finnes løsninger innenfor vedtatte budsjettammer.

5.12.3 Hovedprioriteringer

Endringer som følger av tidligere vedtatte budsjettammer

6 samlokaliserte boliger på psykisk helsefeltet- hybridmodellen

Det er vedtatt driftsmidler for 6 bemannende boenheter på psykisk helsefeltet med oppstart fra 2024.

6 boliger med personalbase habilitering

Det er vedtatt at det legges inn driftsmidler for 6 boliger med personalbase med oppstart fra 2024. Tjenesten finansieres med ISF og midlene er lagt i .rammen til Forvaltning og koordinering.

Endringer som følger av kommunedirektørens forslag til prioritering i perioden

Driftsmidler habilitering Langenes

Kommunedirektøren forslår å bygge ny bolig innen habiliteringstjenesten som skal stå klar til innflytting i 2024. Det er lagt inn driftsmidler til en ny boende med 5 mill.kr til en boenhet. Helse og mestring har allerede driftsmidler til en boenhet. Kommunedirektøren vil fram til neste rullering vurdere muligheter for omprioritering av midler til drift av resterende fire boenheter.

5.12.4 Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Livsmestring	392 090	390 315	403 478	420 353	420 353	420 353
Sum	392 090	390 315	403 478	420 353	420 353	420 353

Store deler av tjenestene innenfor dette kommunalsjefsområdet finansieres gjennom innsatsstyrt finansiering (ISF) som ikke fremkommer i budsjett Tabellen over. Kommunalsjefsområdets budsjett er fra 2022 til 2023 redusert med 0,8 mill. kr. I tillegg er området kompensert for lønns- og prisvekst tilsvarende 14 mill. kr.

Forventet ISF-finansiering utgjør om lag 443 mill. kr i 2023. Samlet sett har dermed området tilgjengelig ca. 846 mill. kr. Området har i tillegg budsjettert med 32 mill. kr i tilskudd fra staten i 2023.

Driftsbudsjett med endringer

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Budsjett 2022	390 315	390 315	390 315	390 315
Sum Deflator	3 888	3 888	3 888	3 888
Sum Lønns- og prisjustering	10 075	10 075	10 075	10 075
Tidligere vedtatte tiltak				
6 samlokaliserte boliger psykisk helsefeltet - hybridmodellen	0	11 788	11 788	11 788
Midler overføres til BHT org	0	87	87	87
Sum Tidligere vedtatte tiltak	0	11 875	11 875	11 875
Sum Tidligere vedtatt innsparingstiltak	-525	-525	-525	-525
Vedtatte endringer	13 438	25 312	25 312	25 312
Vedtatt ramme	403 752	415 627	415 627	415 627

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Sum Innsparingstiltak	-377	-377	-377	-377
Nye tiltak				
Budsjett Ungrus.no overført fra stab til livsmestring	103	103	103	103
Driftsmidler til etablering av nye boenheter - Langenes	0	5 000	5 000	5 000
Sum Nye tiltak	103	5 103	5 103	5 103
Nye tiltak og realendringer	-274	4 726	4 726	4 726
Ramme 2023-2026	403 478	420 353	420 353	420 353

5.13 Helsefremming og inkludering

5.13.1 Kort om kommunalsjefområdet

Kommunalsjefsområdet server hele kommunen på flere områder, eksempelvis miljørettet helsevern, legetjenester, smittevern og tolketjenester. Kommunalsjefområdet har tre enheter:

Mestringsenheten

Mestringsenheten skal gjennom tidlig innsats redusere forekomsten av og forebygge utvikling av livsstilssykdommer og psykiske plager, slik at den enkelte kan opprettholde sin arbeidsevne og livskvalitet. Enheten skal fremme helse og livskvalitet og utsette innbyggernes behov for tjenester gjennom å legge til rette for deltakelse, aktivitet og mestring. Mestringsenheten består av tre avdelinger:

- Friskliv og mestring gir en rekke tilbud til personer som har økt risiko for eller allerede har utviklet sykdom og som trenger hjelp til å endre levevaner og mestre helseutfordringer.
- Aktiv senior har fire seniorsentre og tilbyr aktiviteter, kurs og sosiale møteplasser for seniorer flere steder i kommunen. Tilbudene besøkes i snitt av 1300 hver uke i form av ulike kurs.
- Rask psykisk helsehjelp er et kommunedekkende lavterskeltilbud for personer over 16 år med symptomer på angst og depresjon av lett til moderat grad.

Samfunnsmedisinsk enhet

Samfunnsmedisinsk enhet skal ha en bred tilnærming til helse og sykdom og til sammenhengen mellom medisin og samfunn. Enheten har ansvar for kommunelegene og for fastlegeadministrasjon i tilknytning til 105 fastlegehjemler. I tillegg har samfunnsmedisinsk enhet ansvar for institusjonslege, helsestasjonsleger og leger på korttids- og rehabiliteringsinstitusjoner. Enheten har ansvar for turnusleger (leger i spesialisering - LIS 1) og leger i spesialisering innen allmenntilleggsmedisin (LIS 3) og drifter ett av fem ALIS kontor i landet (Allmennleger i spesialisering). ALIS kontoret er basert på et nasjonalt oppdrag og har en regional rådgivende funksjon. Kontoret skal bistå og gi råd til 60 kommuner innenfor helse Sør-øst i forbindelse med planlegging og oppfølging av spesialistutdanningen i allmenntilleggsmedisin. Samfunnsmedisinsk enhet omfatter også miljørettet helsevern, smittevern, flyktningehelseteam, og vaksinasjonskontor.

Integreringsenheten

Integreringsenheten består av statlig mottak, heldagstilbud til asylanter og tilrettelagt avdeling for asylanter med helseutfordringer og behov for ekstra oppfølging. Introavdelingen jobber med flyktninger som er bosatt, hvor bosetting og introduksjonsprogrammet er kjerneoppgaver. Tolketjenesten leverer tolkeoppdrag til hele kommunen og andre aktører som etterspør og kjøper tjenesten. Enheten har også tjenester til enslige mindreårige flyktninger.

5.13.2 Hovedutfordringer

Stabilisering av fastlegesituasjonen

Kommunalsjefsområdet har hatt stadig økende utfordringer med rekruttering av leger de senere årene

hvor situasjonen forverret seg betydelig i løpet av forrige år. Fastlegeordningen har vært under press hvor det over flere år har vært varslet om en uholdbar arbeidssituasjon for allmennlegene både nasjonalt og lokalt. Kristiansand kommune har over flere år (fra 2016 til 2021) prioritert ressurser til kompensierende tiltak hvor hovedstrategien har vært å avlaste fastlegene i deres arbeidshverdag uten å overta statens finansieringsansvar. Det er flere årsaker til at rekrutteringsutfordringene eskalerte siste halvår av 2021. En sentral forklaring er at kommunene vedtok ulike rekrutterings- og stabiliseringstiltak som gjorde at kommunene i regionen ble satt i en uheldig konkurransesituasjon. Dette sammen med at nasjonale myndigheter ikke har fulgt opp i tilstrekkelig grad sitt ansvar for finansiering av ordningen, har ført til økende rekrutteringssvikt hvor det er en tendens til at flere leger velger bort allmennlegepraksis.

Kristiansand kommune vedtok i behandlingen av 1. tertial 2022 ytterligere tiltak for å stabilisere fastlegesituasjonen og sikre rekruttering av allmennleger. Det ble da innført kompensering for tapt arbeidsinntekt ved fravær på grunn av obligatorisk kurs, etableringstilskudd for inntil to år ved oppstart som næringsdrivende fastlege og forskuttering av økt basistilskudd i påvente av nasjonal opptrapping. Tiltakene ble vedtatt for 2022 med en forventning om at staten ville legge inn midler i forbindelse med statsbudsjettet.

Regjeringen har nedsatt et hurtigarbeidende ekspertutvalg som skal gi konkrete forslag til tiltak for å styrke fastlegeordningen slik at alle får en fastlege å gå til og gjøre den bærekraftig over tid. Ekspertutvalget skal levere første rapport med foreløpige vurderinger og anbefalinger innen 1. desember 2022. Rapport med endelige vurderinger og anbefalinger skal leveres innen 15. april 2023. Helse- og omsorgsminister Kjerkol har varslet at det vil komme midler til ordningen i 2023 budsjettet og at anbefalingene vil bli vurdert i forbindelse med statsbudsjettet for 2024 og fremover.

Finansiering av fastlegeordningen er en statlig oppgave, og det er ikke overført midler i kommunens rammer til å ivareta finansiering av ordningen. Det innebærer at kommunen må omprioritere midler for å ivareta kommunens ansvar etter pasient- og brukerrettighetsloven §§ 2-1 a. og c. for å sørge for at kommunens innbyggere har fastlege. Kommunedirektøren foreslår å videreføre tiltakene i økonomiplanperioden 2023-2026 for å sikre stabilitet i fastlegesituasjonen.

Det kommunale bidraget til finansiering av fastlegeordningen må vurderes på nytt dersom staten fremover ikke legger inn nødvendige midler.

Frisklivs- og mestringstilbud

Det er utfordrende å sikre at frisklivs- og mestringstilbudene har tilstrekkelig kapasitet og er dimensjonert i tråd med demografisk utvikling og utviklingen av ikke-smittsomme folkesykdommer og livsstilssykdommer (kreft, diabetes, hjerte/kar, kronisk lungesykdom, psykisk helse). Med dagens nivå på tilbudene vil en ikke kunne betjene økt etterspørsel og behov som følge av sykdomsutvikling og befolkningsøkning. Det vil innebære ventetid og redusert bistand, noe som vil kunne bidra til å øke helsemessige og sosiale utfordringer i befolkningen på sikt.

Aktiv senior

Aktiv senior er et viktig bidrag til det å skape et aldersvennlig samfunn, hvor seniorbefolkningen gis mulighet til å være deltakende og aktive for å bevare egen helse og livskvalitet lengst mulig. Det er behov for nye og funksjonelle lokaler til Aktiv senior for å sikre drift og videreutvikling av dagens tilbud i takt med den raskt økende senior-befolkningen. Særlig ett av lokalene har store bygningstekniske utfordringer som begrenser tilbudet betydelig. Det må jobbes med fremtidig lokalisering og utvikling av tjenesten inn mot neste rullering av økonomiplanen.

Flyktnings situasjonen

Integreringsfeltet er i stadig endring når det gjelder ytre rammebetingelser, endringer i målgruppen og

endringer i krav til tjenesten - blant annet med hensyn til måloppnåelse innenfor både nasjonale strategier og kommunens egne strategier. Behov for oppbemanning og kompetanse i forbindelse med flyktnings situasjonen er krevende. Det har vært nødvendig å endre arbeidsmåter innen asylfeltet ettersom myndighetene har laget eget midlertidig lovverk for flyktninger fra Ukraina. Dette har blant annet medført at tjenesten har måtte omorganisere tjenestetilbud for å etablere et eget ressurscenter for å følge opp et stort antall ukrainere på midlertidig mottaksplassering.

UDI anslår at 30 000 flyktninger fra Ukraina vil søke beskyttelse i Norge i 2023. I 2022 er årsanslaget på 40 000 flyktninger, hvorav 500 flyktninger ble vedtatt anmodet bosatt i Kristiansand kommune. Hvor stor andel av anslag for 2023 som vil bli anmodet bosatt i Kristiansand kommune i 2023, er uvisst. Men det er grunn til å anta at også anmodning om bosetting av flyktninger i 2023 vil være høy.

Rask psykisk helsehjelp

Tjenesten Rask psykisk helsehjelp (RPH) har hatt en markant økning i antall henvendelser i forbindelse med pandemien og opplever fortsatt stor etterspørsel. Avdelingen har gjennomført omlegging av tilbudet som nå i større grad, gis som kurs/gruppetilbud. På den måten når tjenesten flere og kan håndtere en økende etterspørsel. Tjenesten har gjennom ekstern finansiering vært styrket med to ekstra stillinger. Finansieringen bortfaller fra og med 2023 og tilbudet nedjusteres til vedtatt ramme. Rask psykisk helse inngår i tjenestene som omfattes av planarbeidet på psykisk helsefeltet som vil pågå i 2022 og som vil danne grunnlag for neste rullering av økonomiplanen.

Økte kostnader i perioden

Området vil i perioden ha økte kostnader til leie av lokaler og økte kostnader i tilknytning til legetjenestene utover det som er relatert til å stabilisere fastlegesituasjonen. Det vil også påløpe kostnader i forbindelse med nasjonal pasientskadeerstatning (NPE) Dette vil være utfordringer som må løses innenfor vedtatte budsjettammer ved hjelp av omprioriteringer eller redusert nivå på tjenester.

5.13.3 Hovedprioriteringer

Endringer som følger av tidligere vedtatte budsjettammer

Redusert integreringstilskudd

Kommunalsjefsområdet har i vedtatt økonomiplan et nedtrekk knyttet til redusert integreringstilskudd på 4,8 mill. kr i 2023 som følge av redusert bosetting av flyktninger.

Rask psykisk helsehjelp

I første tertial 2021 ble det lagt inn 2 mill. kr til rask psykisk helsehjelp (RPH) i forbindelse med "krisepakke korona" fra bystyret. Midler som ikke ble benyttet i 2021 ble overført til 2022, og fra 2023 styrkes tjenesten med 1 mill. kr fast i rammen.

Tiltak rekruttere og beholde leger

På grunn av den svært bekymringsfulle situasjonen vedrørende rekruttering av fastleger i legevakt og kommunalt ansatte leger høsten 2021, ble det iverksatt et arbeid med tanke på tiltak på kort sikt i påvente av mer langsiktige tiltak. Det var behov for enkelte strakstiltak for å sikre tilgang på nødvendige legeressurser. Det ble vedtatt å styrke Helse og mestring med 4,1 mill. kr i 2022, 6,2 mill. kr i 2023 og 7,7 mill. kr fra 2024, til tiltak som kan bidra til at kommunen i større grad klarer å rekruttere og beholde medisinsk faglig kompetanse. Kommunedirektøren forslår å styrke Helsefremming og inkludering med 3,5 mill. kr fra 2023, økende til 4,6 mill. kr i 2024 til tiltak til kommunalt ansatte leger.

Endringer som følger av kommunedirektørens forslag til prioritering i perioden

Økt bosetting

Kommunen har vedtatt en øking i antall bosettinger av flyktninger og det har ført til økte kostnader i

Integreringsenheten til bosetting og integreringsarbeid. Kommunedirektøren foreslår å styrke kommunalsjefsområde med 14,8 mill. kr for å kunne håndtere de økte kostnadene.

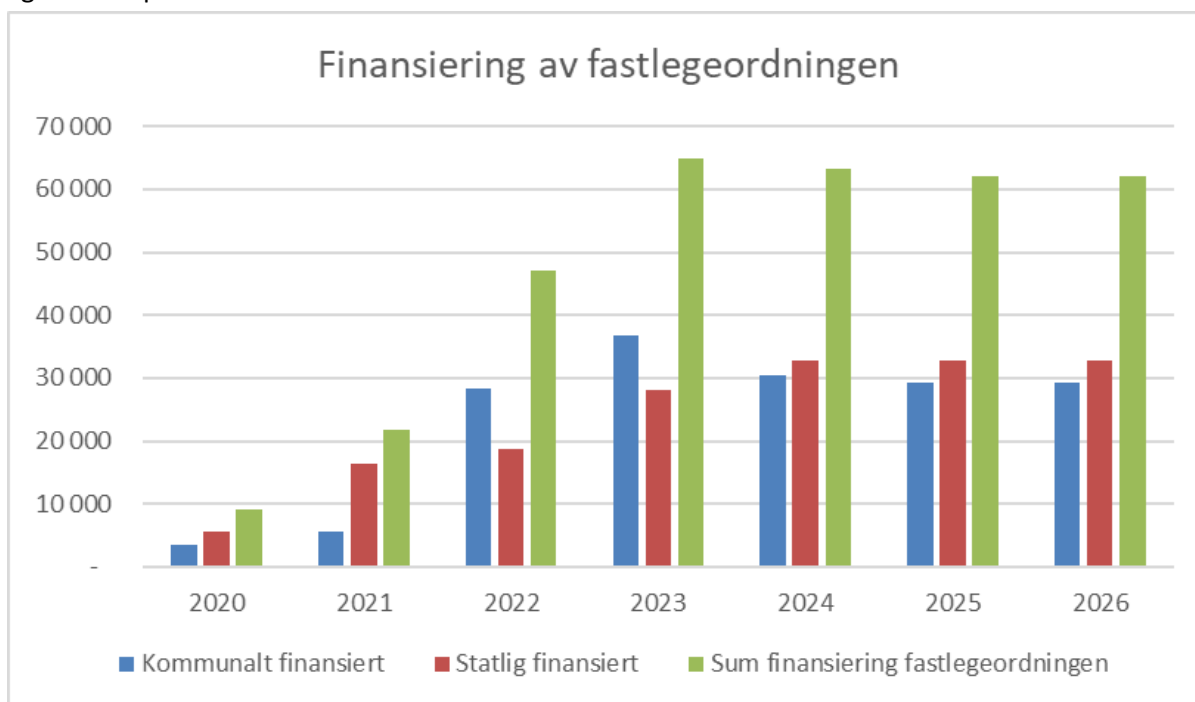
Tiltak for å stabilisere og sikre fastlegeordning

Kommunedirektøren foreslår å videreføre tiltak i perioden for å stabilisere fastlegesituasjonen:

- Kommunal ordning for kompensering av tapt arbeidsinntekt ved fravær på grunn av obligatorisk kurs for å opprettholde tittel som spesialist og oppfylle krav for spesialisttakst. Det vil utgjøre kr 3 500 pr dag i inntil 10 dager pr år for fastlegen.
- Etableringstilskudd for inntil to år ved oppstart som næringsdrivende fastlege. 200 000 kr pr år.
- Forskuttering av økt basistilskudd i påvente av nasjonal opptrapping i tråd med plan for allmennelegetjenester. Det legges inn midler til å dekke en økning i basistilskudd tilsvarende 330 kr pr. pasient pr. år for fastleger som har 800 eller flere pasienter på sin faste liste. Dette vil ikke gjelde for gjestepasienter fra andre kommuner, da Kristiansand kommune ikke kan påta seg utgifter til ansvaret andre kommuner har for å sørge for fastlege til egne innbyggere. Administrasjonen har henvendt seg til HELFO og Helsedirektoratet for å finne løsninger for å holde gjestepasienter utenfor kommunal forskuttering av basistilskudd.

Disse tiltakene vil utgjøre en kostnad tilsvarende 44 mill. kr pr år. Kommunalt basistilskudd nedjusteres i takt med nasjonale tilskudd som kommer etter 01.01.2023.

I revidert Nasjonalbudsjett for 2021 ble modellen for fastlegeordningen endret. Staten har ikke fulgt opp med økt finansiering i tråd med endringen. Dette har medført at kommunen har fått økte kostnader. Figuren under illustrerer at kommunen finansierer mer enn staten i 2022 og 2023. I 2023 vil Kommunen sin kostnad være på 37 mill. kr. Fra og med 2024 øker staten sin andel, men kommunen vil fortsatt ha en årlig kostnad på 30 mill. kr i 2024.

Figur 24: Finansiering av fastlegeordningen

Beløp i 1000	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Kommunalt finansiert	3 500	5 614	28 264	36 870	30 403	29 203	29 203
Statlig finansiert	5 558	16 269	18 779	28 114	32 781	32 781	32 781
Sum finansiering fastlegeordningen	9 058	21 883	47 043	64 984	63 184	61 984	61 984
Prosent kommunal finansiering	38,6 %	25,7 %	60,1 %	56,7 %	48,1 %	47,1 %	47,1 %

Helse og mestring

Kommunedirektøren forslår å styrke budsjettet til Helse og mestring med 44 mill.kr i 2023 til videreføring av tiltak til stabilisering av fastlegesituasjonen. Den kommunale andelen trappes ned i samsvar med økt statlig finansiering fremover i perioden. Når det gjelder videreføring av etableringstilskuddet i 2025 og 2026, tilsvarende 1,2 mill. kr vil kommunedirektøren komme tilbake til dette i tilleggsinnstillingen.

5.13.4 Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Helsefremming og inkludering	187 281	181 454	243 792	242 998	229 337	229 337
Sum	187 281	181 454	243 792	242 998	229 337	229 337

Kommunalsjefsområdets budsjett er fra 2022 til 2023 økt med 56,7 mill. kr. Driftsbudsjettet er i tillegg kompensert for lønns- og prisvekst tilsvarende 5,6 mill. kr.

Økningen i rammen skyldes tiltak til å beholde og rekruttere leger på 44 mill. kr, økning i integreringstilskudd for bosetting av flyktninger på 12,4 mill. kr fra Ukraina og økning i integreringstilskudd for øvrige flyktninger på 2,3 mill. kr. Økningen i integreringstilskuddet til bosetting av flyktninger fra Ukraina er estimerte kostnader. Området har i tillegg budsjettetert med 83,4 mill. kr i tilskudd fra staten og andre salgsinntekter i 2023.

Driftsbudsjett med endringer

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Budsjett 2022	181 454	181 454	181 454	181 454
Sum Deflator	908	908	908	908
Sum Lønns- og prisjustering	4 692	4 692	4 692	4 692
Tidligere vedtatte tiltak				
Midler overføres til BHT org	0	26	26	26
Rask psykisk helsehjelp	1 025	1 025	1 025	1 025
Redusert integreringstilskudd flyktninger	-4 766	-4 766	-4 766	-4 766
Andre tiltak	0	0	0	0
Sum Tidligere vedtatte tiltak	-3 741	-3 715	-3 715	-3 715
Sum Tidligere vedtatt innsparingstiltak	-1 681	-1 681	-1 681	-1 681
Vedtatte endringer	179	205	205	205
Vedtatt ramme	181 632	181 658	181 658	181 658
Sum Innsparingstiltak	-59	-59	-59	-59
Nye tiltak				
Aktiv på dagtid overført fra helsefremming og inkludering til stab	-103	-103	-103	-103
Mottak ordinære flyktninger økning integreringstilskudd	2 341	2 341	2 341	2 341
Tiltak rekruttere og beholde leger - basistilskudd fastleger	39 812	39 812	39 812	39 812
Tiltak rekruttere og beholde leger etablerertilskudd inntil 2 år	3 075	1 230	0	0
Tiltak rekruttere og beholde leger kompensering fravær ved kurs	1 076	1 076	1 076	1 076
Tiltak rekruttere og beholde leger overført fra stab til helsefremming og hjemmetjenester	3 587	4 612	4 612	4 612
Økt anmodning om bosetting av flykninger - økning integreringstilskudd	12 431	12 431	0	0
Sum Nye tiltak	62 219	61 399	47 738	47 738
Nye tiltak og realendringer	62 160	61 340	47 679	47 679
Ramme 2023-2026	243 792	242 998	229 337	229 337

5.14 Hjemmetjenester og rehabilitering

5.14.1 Kort om kommunalsjefområdet

Kommunalsjefområdet har ansvar for hjemmetjenester, samt flere tilgrensende tjenester som samlet sett understøtter tjenester som gir innbyggerne mulighet for å bo trygt i eget hjem lengst mulig.

Kommunalsjefområdet har omkring 1 100 fast ansatte med aktiv stillingsprosent, fordelt på seks enheter.

Tre enheter: Hjemmetjenester inndelt i geografiske områder (øst, vest og sentrum)

- Helsehjelp i hjemmet (hjemmesykepleie)
- Praktisk bistand (hjemmehjelp)
- Brukerstyrt personlig assistanse (BPA)
- Dag- og aktivitetssentre

Enhet for korttidsavdelinger

- Døgnopphold rehabilitering ved Kløvertun rehabiliteringssenter
- Korttidsopphold ved Valhalla helsesenter

Enhet for kommunale akuttmedisinske tjenester

- Øyeblikkelig hjelp døgnopphold (ØHD)
- Responssenter og legevaktsentral
- Ambulerende blodprøvetaking
- Legevakt (Eg og Tangvall)

Enhet for rehabilitering

- Rehabiliteringsmottak og hjelpemiddellager
- Velferdsteknologiteam
- Fysioterapi og ergoterapi, rehabiliteringsteam, Sansetap
- Transportsentral
- Administrasjon av driftsavtaler med private fysioterapeuter

5.14.2 Hovedutfordringer

Hjemmebaserte tjenester er sentrale for å sikre opprettholdelse av kommunens hovedstrategi som hjemmetjenestekommune. Tjenestene bidrar til at kommunens innbyggere kan bo trygt hjemme så lenge som mulig. Sammen med differensierte dagsenterplasser og rehabiliteringstjenester samt tilstrekkelig tilgang til korttids-, rullerings- og rehabiliteringsplasser i institusjon utgjør disse tjenestene hovedelementene i tjenesteprofilen.

Det har vært en økning i etterspørsel etter fysio-/ergoterapitjenester på 10 % det siste året. I tillegg har det vært en markant økning i etterspørsel rettet mot oppdrag til hjelpemiddelteknikerne i samme periode – tilsvarende ca. 30%. Dette er en ønsket utvikling med hensyn til forebygging og tilrettelegging med tanke på å kunne bo hjemme så lenge som mulig. Det skaper imidlertid press på tjenesten.

De hjemmebaserte tjenestene står overfor store utfordringer, både når det gjelder behovet for volumøkning, rekrutteringsutfordringer og økte krav til kompetanse som følge av at flere brukere har komplekse helsetilstander. Behovet for samhandling og koordinering opp mot blant annet pårørende, fastlege, andre kommunale tjenester og sykehus har som følge av dette økt. Kravet til dokumentasjon og administrativ oppfølging har økt over tid og dette påpekes også ved tilsyn. Dette er utfordrende i arbeidet med å øke direkte brukertid i hjemmetjenesten. Området vil som øvrige områder omstille og organisere ansvar- og oppgavefordeling mellom ulike fag- og profesjonsgrupper i tjenestene for å benytte tilgjengelig kompetanse mer hensiktsmessig i lys av arbeidskraft- og rekrutteringsutfordringene.

Legevakt

Legevaktstjenesten i Kristiansand opplever stor pågang og er under press. Akuttmedisinforskriften stiller

krav til organisering av kommunal legevaktordning hvor det stilles kompetansekrav i tjenesten. Det har også i denne tjenesten vært store utfordringer med å rekruttere leger. Rekrutteringsutfordringene har vært økende siden 2021, hvor det er vanskelig å dekke ledige stillinger. Nye spesialiseringskrav for allmennleger og forventning fra fastleger om lav vaktbelastning, gjør at lønnskostnader i tjenesten er under sterkt press. Dette tilsvarer utfordringsbildet for den øvrige legetjenesten i kommunen, og i omkringliggende kommuner.

Det vil være behov for lokale tiltak i perioden for å sikre mer bærekraftige løsninger på rekrutteringsutfordringene i legevaktstjenesten. Bruk av private vikarbyråer og andre kortsiktige løsninger for å sikre forsvarlig bemanning innebærer svært kostbare løsninger for kommunen. Dette er et nasjonalt utfordringsbilde som forventes blir adressert i forbindelse med regjeringens oppfølging av nasjonalt handlingsplan for allmennlegetjenesten (2020-2024) som regjeringens ekspertutvalg har fått i oppdrag å komme med konkrete tiltak for å gjøre legetjenestene i kommunehelsetjenesten bærekraftig over tid.

Kristiansand Legevakt har inngått interkommunalt samarbeid med 8 kommuner. Kommunene har ulike avtaler om nivå på legevaktstjenesten. Økonomisk vederlag er nylig reforhandlet med virkning fra 2023 med bakgrunn i lønns- og prisvekst. Avtalene om økonomisk vederlag er nylig reforhandlet med virkning fra 2023, som vil føre til økt inntekt som et tiltak for å imøtekomme driftsutfordringer ved legevakt.

For å utvikle en fremtidsrettet legevaktstjeneste har området prioritert midler til prosjektet «Innovativ legevakt» i perioden. Prosjektet har som mål å utvikle en mer effektiv og bærekraftig måte å imøtekomme publikums behov for legevaktstjenester. Følgende tiltak er under utvikling:

- Utvikling av digitale løsninger for å forbedre arbeidsprosesser
- Samlokalisering av telefonsentral i legevakt og responsentertjenesten.

I påvente av at legevakt kan flytte inn i nytt helsehus må det gjennomføres midlertidige tilpasninger i lokalene på Eg for at legevakt skal kunne ha kapasitet til å håndtere økningen i behov frem til ny bygningsmasse kan stå ferdig. Det er estimert at bygget vil kunne stå ferdig i 2027 med driftsstart fra 2028. Tiltakene må dekkes innenfor vedtatte investeringsrammer til Helse og mestring, hvor vedtatte investeringsmidler for 2023 i hovedsak vil gå til ombygginger og tilpasninger på legevakt.

Driftstilpasninger og omstillingsbehov i hjemmetjenestene

Det er et kontinuerlig arbeid med tilpassing av drift i tråd med vedtak og ISF finansiering i hjemmetjenestene. Det er godt samarbeid mellom avdelinger ved opp/nedgang av vedtakstimer hvor ansatte i samlokaliserte avdelinger kan benyttes på tvers. Aktiviteten svinger, og det er nødvendig å tilpasse driften fortløpende. En har sett at det er en økende utfordring med å skaffe kvalifiserte vikarer, spesielt ved ferieavvikling. Det jobbes kontinuerlig med utfordringer knyttet til økte utgifter til overtid, doble vakter og merarbeid på enkelte med nøkkelfunksjoner.

Det gjenstår fortsatt noen avdelinger i hjemmetjenesten som har utfordringer med dårlig egnede og for små lokaliteter. Ved å samlokalisere mindre avdelinger vil en få gevinster med faglig robusthet, bedre ressursutnyttelse, større fleksibilitet og økt samhandling. Området har fått krav fra områdets arbeidsmiljøutvalg (AMU) om utbedringer på lokalene til to av avdelingene i Vågsbygd. Lokalene for hjemmetjenestens tre avdelinger i Vågsbygd planlegges samlokalisert og området samarbeid med by og stedsutvikling for å finne egnede lokaler i leiemarkedet. Dette vil innebære økte kostnader i perioden som Helse og mestring må finne handlingsrom for innenfor vedtatte budsjetterammer.

Etter pandemien har det vært en betydelig økning i behov for rehabiliteringstjenester. Området har imøtekommet denne økte etterspørselen med bedre ressursutnyttelse etter å ha samlokalisert tjenesten i nytt bygg i 2022.

Aktivitetstilbud er et viktig virkemiddel for å øke livskvalitet til både brukere og pårørende, og tilrettelegge for at innbyggerne kan bo i eget hjem så lenge som mulig. Det vil i perioden være en prioritert oppgave å jobbe med videreutviklingen av dagaktivitetstilbudet til personer med demenslidelser. Dagaktivitetstilbud til denne målgruppen er et veldig sentralt virkemiddel for å lette den enkeltes hverdag og sykdomsforløp, utsette institusjonsbehovet og avlaste pårørende. For å videreføre profilen som hjemmetjenestekommune er en avhengig av å ha rett dimensjonering, differensiering og hensiktsmessig lokalisering av dagaktivitetstilbudene i kommunen. Dette er derfor et av utviklingsområdene fremover.

Dagsentertjenesten

Det vil i perioden være en prioritert oppgave å jobbe med videreutviklingen av dagaktivitetstilbudet til personer med demenslidelser. Tjenesten ble lovpålagt 01.01.2020 og det er i vedtatt økonomiplan fra 2020 lagt inn øremerkede midler til dette. Det er avgjørende å sikre rett dimensjonering, differensiering og framtidsrettet modeller for dagaktivitetstilbudene i kommunen.

Direktør for Helse og mestring har prioritert midler til et prosjekt med mål om å prøve ut en ny modell for dag- og aktivitetstilbud til hjemmeboende eldre med demens. I modellen inviteres innbyggere som interesser og ønsker å bidra inn med ulike aktiviteter tilpasset den enkeltes interesser og behov.

Det har vært kapasitetsutfordringer i den kommunale transporttjenesten. Kapasiteten ble i 2021 økt med en ekstra bussrute i Søgne. En ser at det er tilsvarende behov i Songdalen, der en også vil vurdere om transporttjenesten kan bidra. Tjenesten har blant annet mange oppdrag med kjøring av dagsenterbrukere. Transport er et område som må videreutvikles i perioden med tanke på effektiv utnyttelse og bærekraftige modeller.

5.14.3 Hovedprioriteringer

Endringer som følger av tidligere vedtatte budsjetttrammer

Demografi – aktivitetsvekst hjemmetjenesten

Det er forventet en økt aktivitetsvekst i tjenester til hjemmeboende i perioden som følge av demografiutvikling. Området er delvis kompensert for kostnader som følger av den demografisk vekst i perioden med 4 mill. kr i 2023, økende til 21 mill. kr fra 2025. Tjenesten er finansiert av ISF og budsjettmidlene ligger i rammen til Forvaltning og koordinering.

Økt grunnbemanning til hjemmetjenester og Omsorgssenter

Det ble i økonomiplanen bevilget midler til styrkning av eldreomsorg og grunnbemanning med 8 mill. kr i 2022, økende til 10 mill. kr i 2023, og 12,5 mill. kr fra 2024. Budsjettmidlene ble i økonomiplan 2022-2025 lagt sentralt, men legges ut fast i rammen fra 2023. Disse midlene benyttes til å styrke hjemmetjenester med halvparten av disse midlene til å ansette helsesekretærer. Hjemmetjenestene har gjort forsøk knyttet på ny ansvars- og oppgavedeling i hjemmetjenestene hvor de har hatt god effekt av å benytte helsesekretærer for å ivareta økte krav til dokumentasjon, samhandling og andre administrative oppgaver. Dette har hatt positiv effekt med hensyn til avlastning for avdelingsledere og økt brukertid.

Tiltak rekruttere og beholde leger

På grunn av den svært bekymringsfulle situasjonen vedrørende rekruttering av fastleger i legevakt og kommunalt ansatte leger høsten 2021, ble det iverksatt et arbeid med tanke på tiltak på kort sikt i påvente av mer langsiktige tiltak. Det var behov for enkelte strakstiltak for å sikre tilgang på nødvendige legeressurser. Det ble vedtatt å styrke Helse og mestring med 4 mill. kr i 2022, økende til 7,5 mill. kr fra 2024, til tiltak som kan bidra til at kommunen i større grad klarer å rekruttere og beholde

medisinskfaglig kompetanse. Kommunedirektøren forslår å styrke Hjemmetjenester og rehabilitering med 2,5 mill. kr fra 2023, økende til 2,9 mill. kr i 2024 til tiltak i legevakta.

Driftsavtaler med private fysioterapeuter

Kommunen administrerer og finansierer driftstilskudd til 66 private fysioterapeuter. Driftstilskuddet fastsettes etter sentrale forhandlinger og i 2021 ble driftstilskuddet økt betydelig i forhold til justering av budsjetttramme. Det innebærer at tjenesten har en underdekning tilsvarende 2,5 årsverk som betyr at området må nedjustere antall driftshjemler for å tilpasse aktivitet til vedtatte budsjetttrammer. Nedjustering av antall driftshjemler tar tid da det kun kan skje ved at fysioterapeuter med avtale slutter. Første året må kommunen uansett kjøpe pasientlisten dvs. at kostnaden blir omtrent den samme. Fra andre året kan det tas ut redusert kostnad på 0,5 mill. kr årlig. En fysioterapeut slutter i desember 2022. Neste mulige nedjustering er i 2025. Kommunedirektøren foreslår nedjustering av en hjemmel for 2023 som gir redusert kostnad på 0,5 mill. kr fra og med 2024. Dette vil ikke være i tråd med vedtatte strategier, men foreslås inntil det eventuelt er mulig å omprioritere midler innenfor vedtatt budsjett for å kunne opprettholde antallet driftshjemler. Selv med redusert antall driftshjemler vil det i 2023 være budsjettutfordring på 2,5 mill. kr og på 2 mill. kr fra 2024 som må løses ved omprioriteringer i området.

5.14.4 Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Hjemmetjenester og rehabilitering	341 296	337 295	354 479	352 965	352 565	352 165
Sum	341 296	337 295	354 479	352 965	352 565	352 165

Kommunalsjefsområdets budsjett er fra 2022 til 2023 økt med 5,5 mill. kr. Driftsbudsjettet er kompensert for lønns- og prisvekst tilsvarende 11,7 mill. kr. Området har i tillegg budsjettetert med inntekter på 37,5 mill. kr i tilskudd fra staten, andre kommuner og egenandeler i 2023.

Driftsbudsjett med endringer

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Budsjett 2022	337 295	337 295	337 295	337 295
Sum Deflator	3 077	3 077	3 077	3 077
Sum Lønns- og prisjustering	8 574	8 574	8 574	8 574
Tidligere vedtatte tiltak				
Midler overføres til BHT org	0	143	143	143
Sum Tidligere vedtatte tiltak	0	143	143	143
Sum Tidligere vedtatt innsparingstiltak	0	-3 152	-3 152	-3 152
Vedtatte endringer	11 651	8 642	8 642	8 642
Vedtatt ramme	348 946	345 937	345 937	345 937
Sum Innsparingstiltak	-698	-998	-1 398	-1 798
Nye tiltak				
Renhold fra hjemmetjenester til eiendom	-1 775	-1 775	-1 775	-1 775
Tiltak rekruttere og beholde leger overført fra stab til helsefremming og hjemmetjenester	2 563	3 076	3 076	3 076
Økt grunnbemanning overført fra forvaltning til hjemmetjenester og omsorgstjenester	5 143	6 425	6 425	6 425
Sum Nye tiltak	5 931	7 726	7 726	7 726
Nye tiltak og realendringer	5 233	6 728	6 328	5 928
Sum Rammefordeling	300	300	300	300
Interne rammeendringer	300	300	300	300
Ramme 2023-2026	354 479	352 965	352 565	352 165

5.15 Omsorgssenter

5.15.1 Kort om kommunalsjefområdet

Kommunalsjefområdet består av syv enheter som omfatter 15 omsorgssentre med heldøgns omsorgstilbud og en enhet bestående av Omsorgssenter servicetjenester.

Totalt antall plasser i omsorgssentrene er 829, hvorav 207 er omsorgsboliger. Alle omsorgssentre har heldøgns omsorgsplasser i form av sykehjemsplasser. Seks av omsorgssentrene har tilhørende omsorgsboliger. Det er to typer omsorgsboliger: Selvstendige leiligheter og bokollektiv. Omsorgsboligene er lokalisert i omsorgssentrene Strømmehaven, Randsund, Presteheia, Grimtunet, Ternevig og Songdalstunet og Kleplandstunet.

Omsorgssenter Servicetjenester består av Kjøkkenservice på Bråvann, og kjøkkenene ved Søgne og Songdalstunet Omsorgssenter. Kjøkkenservice leverer også mat til enkelte andre institusjoner, til dagsenter og til hjemmeboende. Kjøkkenservice drifter kafeteria ved Songdalstunet og Valhalla.

5.15.2 Hovedutfordringer

De hjemmebaserte tjenestene er innrettet med tanke på å gi forsvarlige helse- og omsorgstjenester så lenge som mulig i hjemmet. Som følge av dette, og den generelle demografiutviklingen, ser en at helsetilstanden til beboere i sykehjem stadig blir mer sammensatt og komplisert. De fleste beboere har kognitive funksjonsnedsettelse og demenslidelse som krever spesiell tilrettelegging og oppfølging gjennom døgnet.

Området har hatt utfordringer over tid med å tilpasse driften til vedtatte budsjettammer. Årsakene til utfordringene er flere og sammensatte.

Endret beboergruppe over tid stiller store krav til rett kompetanse, blant annet når det gjelder å håndtere krevende situasjoner og utagerende adferd. Tjenesten har en rekke avvik relatert til vold og trusler i forbindelse med sykdomstilstander som gir utagerende adferd- både overfor med-beboere og ansatte. Dette er utfordrende problemstillinger som det jobbes med kontinuerlig.

Situasjonen totalt sett stiller økte krav til rett kompetanse for å sikre tilstrekkelig nivå og kvalitet i tjenesten, blant annet gjennom krav til dokumentasjon og muligheten til å drive nødvendig utviklings- og omstillingsarbeid. Dette vil ofte gi seg utslag i at en opplever økt arbeidsmengde og tidspress ute i avdelingene. Pleie og omsorgstjenesten har over lang tid hatt en svært kostnadseffektiv drift, noe som gjør at handlingsrommet til utvikling og omstillinger for å håndtere økte utfordringer er begrenset. Satsene for ISF (innsatsstyrt finansiering) har ikke vært justert i tråd med utvikling i sykdomsbilde, demografi og endrede krav og pålegg til tjenesten. Helse og mestring har mottatt bekymringsmelding fra hovedverneombud og plassverneombudene i omsorgssentrene hvor de belyser stor arbeidsbelastning for ansatte. Det er iverksatt tiltak som bidrar til å øke grunnbemanningen ved å sette inn avdelingsverter. I tillegg vil direktør for Helse og mestring etablere tverrfaglig innsatsteam for å avklare nivå knyttet til kvalitet- og dokumentasjonskrav i omsorgssentrene opp mot forventninger og økonomiske rammer. Det vil være behov for at ansatte er trygge på at de leverer innenfor det som er forventet.

Høyt sykefravær er en utfordring da det går utover tilgjengelig kompetanse, stabilitet i personalgruppen og kjennskap til beboeren. Det er store variasjoner mellom avdelingene. En vil intensivere systematisk arbeid med nærværstiltak i hele kommunalsjefområdet i perioden. Dette er imidlertid utfordrende med hensyn til ledelseskapasitet.

Turnusene ved bo- og omsorgssentre er tilpasset behov hos beboere og økonomiske rammer som over tid har ført til stor andel av korte vakter i turnusene. Korte vakter betyr stor andel oppmøter for ansatte på jobb uten at de har mulighet for å øke stillingsprosent hvis ikke lengde på vekten endres. Det er utfordringer som må løses gjennom tilførte demografimidler i de tjenestene det er mulig, men for omsorgssentre vil ikke demografimidler bli tilført uten at det er behov for kapasitetsutvidelse i forbindelse med nyetableringer.

Kommunalsjefområdet opplever utfordringer med rekruttering av sykepleiere, da særlig på natt. Til tider er det ingen søkere på sykepleierstillinger, selv med flere utlysninger, noe som er kritisk i forhold til tjenesten. Dette har ført til kortsiktige løsninger som ikke er bærekraftige på lenger sikt, noe som medfører stor belastning på de ledere og sykepleiere som er til rådighet i dag. Det jobbes med omstillinger med hensyn til å benytte kompetanse mer effektivt og redusere sårbarhet ved fravær. Det utvikles modeller for ambulante sykepleiertjenester på natt.

I kommunalsjefområdet har avdelingslederne ansvar for å følge opp svært mange ansatte. Avdelingslederrollen i omsorgssentre har på linje med øvrige kommunalsjefsområder endret seg over tid. Administrative oppgaver har økt i mengde, samtidig som kompleksitet i den faglige utøvelsen er blitt mer krevende. Dette medfører at avdelingsledere får redusert kapasitet til oppfølging av ansatte og endringsledelse i forbindelse med omstillingsarbeid. Det vil i det videre bli vurdert om det er andre kompetanser som kan løse administrative oppgaver. God og tilstedeværende faglig ledelse gjør det betydelig lettere å opprettholde fokus på kvalitetsforbedring og pasient- og brukersikkerhet, i tillegg til oppfølging av personell og arbeidsmiljø.

Det vil være behov for å sette inn tiltak for å tilpasse driften i omsorgssentrene til vedtatte budsjettammer. Følgende tiltak vurderes:

- Vurdere å tilby beboere fra Langenes Omsorgssenter å flytte til nye ledige plasser ved Kleplandstunet. Langenes Omsorgssenter har fått krav fra vernetjenesten om å øke med en nattevaktressurs for å unngå alenearbeid på natt. Dette gir Helse og mestring en driftsutfordring ut over vedtatt budsjett. Det er ressurskrevende med to nattevakter tilknyttet en avdeling på kun 14 plasser. Ledelsen rapporterer også om at det er utfordringer knyttet til rekruttering av sykepleierkompetanse og personell på natt. Ved Langenes Omsorgssenter vil det uansett være behov for innvendig oppgradering. I videre planlegging vil det vurderes hvordan beboere ved Langenes kan få et godt tilbud ved å ta i bruk nye plasser med god standard som står ledig ved Kleplandstunet. Det videre arbeidet vil gjøres i tett samarbeid med brukere, pårørende, ansatte, tillitsvalgte og verneombud. Fra 2025 vil kommunen igjen ha behov for å utvide kapasiteten. Med tanke på dette må en ta stilling til flere forhold blant annet om det er mulig å utvide antall plasser ved Langenes for å sikre en mer kostnadseffektiv og bærekraftig drift ved Langenes Omsorgssenter.
- Det har vært mindre etterspørsel etter korttidsplasser sommeren 2022, og tiltaket vil bli vurdert på bakgrunn av disse erfaringene. Omsorgssentre vil i samarbeid med forvaltning vurdere mulighet for å stenge korttidsplasser eller redusere aktivitet ved Songdalstunet sommeren 2023. Det har vist seg å være utfordrende å opprettholde påkrevd sykepleierdekning for å drifte en forsvarlig tjeneste på sommeren. Det har ført til dyre vikarløsninger. For å redusere risikoen for dette vurderes det å ta ned aktiviteten.
- Vurdere på lengre sikt å øke antall korttidsplasser ved Søgne Omsorgssenter og øke antall langtidsplasser ved Songdalstunet. Dette gjøres ved å samle korttidsplasser på ett tjenestested i vest for å få mer hensiktsmessig drift og større fagmiljø. Dette med hensyn til rekrutteringsutfordringer og fleksibel bruk av kompetanse. Det er også meldt behov for å utøke og differensiere langtidsplasser i Songdalen.

5.15.3 Hovedprioriteringer

Endringer som følger av tidligere vedtatte budsjetttrammer

Utvidelse av kapasitet på heldøgns omsorgsplasser

Det er lagt inn midler til full helårsdrift av 32 plasser på Kleplandstunet fra 2023 og full drift av Kleplandstunet, 64 plasser, fra 2025.

Kapasitetsutvidelse institusjonsplasser

Det er lagt inn midler i rammen til Forvaltning og koordinering til å utvide kapasitet på institusjonsplasser fra 2023 for å imøtekomme behovet som følger av demografiendringer i perioden.

Økt grunnbemanning til hjemmetjenester og Omsorgssenter

Det ble i økonomiplanen bevilget midler til styrkning av eldreomsorg og grunnbemanning med 8 mill. kr i 2022, økende til 10 mill. kr i 2023, og 12,5 mill. kr fra 2024. Disse midlene benyttes til å styrke omsorgssentre med halvparten av disse midlene til å ansette avdelingsverter (assistenter). Tiltaket vil bidra til å avlaste og sikre mer effektiv bruk av helsefaglig kompetanse som det i dag er knyttet rekrutteringsutfordringer til. Budsjettmidlene ble i økonomiplan 2022-2025 lagt sentralt, men legges ut fast i rammen fra 2023.

Endringer som følger av kommunedirektørens forslag til prioritering i perioden

Nytt Omsorgssenter 2026

I perioden er det vedtatt at det skal etableres nytt Omsorgssenter som skal stå klart til oppstart i 2026. Kommunedirektøren foreslår å legge inn driftsmidler til 14 nye plasser i 2026. Administrasjonskostnader på 5,3 mill. kr legges i budsjettet til Omsorgssenter, mens driftsmidler legges i rammen til Forvaltning og koordinering da tjenesten skal finansieres med ISF.

5.15.4 Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Omsorgssenter	185 368	142 287	164 692	165 973	191 798	197 114
Sum	185 368	142 287	164 692	165 973	191 798	197 114

Store deler av tjenestene innenfor dette kommunalsjefområdet finansieres gjennom innsatsstyrt finansiering (ISF) som ikke fremkommer i budsjett-tabellene over. Kommunalsjefområdets budsjett er fra 2022 til 2023 økt med 17 mill. kr. Driftsbudsjettet er kompensert for lønns- og prisvekst tilsvarende 5,4 mill. kr.

Forventet ISF-finansiering av tjenestene utgjør omlag 600 mill. kr i 2023. Samlet sett har dermed området tilgjengelig ca. 765 mill. kr. Området har i tillegg budsjettet med 13,6 mill. kr i inntekter fra salg av matvarer og brukerbetaling i 2023.

Driftsbudsjett med endringer

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Budsjett 2022	142 287	142 287	142 287	142 287
Sum Deflator	1 590	1 590	1 590	1 590
Sum Lønns- og prisjustering	3 768	3 768	3 768	3 768
Tidligere vedtatte tiltak				
Full drift Kleplandstunet - fase 2	0	0	24 697	24 697
Kleplandstunet - full drift 2025 (justering)	0	0	1 128	1 128
Kleplandstunet omsorgsboliger - fase 1 - overført fra forvaltning og koordinering til omsorgssenter	12 071	12 071	12 071	12 071

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Sum Tidligere vedtatte tiltak	12 071	12 071	37 896	37 896
Vedtatte endringer	17 430	17 430	43 254	43 254
Vedtatt ramme	159 717	159 717	185 542	185 542
Sum Innsparingstiltak	-168	-168	-168	-168
Nye tiltak				
Økt grunnbemanning overført fra forvaltning til hjemmetjenester og omsorgstjenester	5 143	6 425	6 425	6 425
Sum Nye tiltak	5 143	6 425	6 425	6 425
Sum Demografijustering	0	0	0	5 316
Nye tiltak og realendringer	4 975	6 257	6 257	11 573
Ramme 2023-2026	164 692	165 973	191 798	197 114

5.16 NAV

5.16.1 Kort om kommunalsjefområdet

Kommunalsjefområdet NAV består av to seksjoner med totalt 10 avdelinger. I tillegg kommer stabsfunksjon som støtter linjeledelsen, og administrasjon. Den ene seksjonen består av oppfølging av brukere i alle alders- og målgrupper, og har to avdelinger rettet mot unge under 30 år. Markedsarbeid og publikumsmottak er organisert i den andre seksjonen. Der ligger også viktige tiltak som Jobbhuset, Jobbskolen og prosjekter. Kommunal del av NAV består av funksjoner knyttet til tjenester etter Lov om sosiale tjenester i NAV. Sentralt er råd og veiledning og økonomisk sosialhjelp. Sentrale virkemidler utover dette er kvalifiseringsprogrammet, aktivitetsplikt for sosialhjelpsmottakere og gjeldsrådgivning, samt frivillig og tvungen forvaltning.

5.16.2 Hovedutfordringer

Endringene som finner sted i arbeidsmarkedet og utviklingen i norsk økonomi generelt vil påvirke både bedrifter og innbyggernes privatøkonomi. Dette gir usikkerhet også med tanke på hvordan behovet for sosialhjelp vil utvikle seg i perioden. Fra tidligere vedtatte budsjetter har NAV i perioden betydelige rammenedtrekk knyttet til sosialhjelpsbudsjettet. I forbindelse med utfordringen kommunen har knyttet til tilgjengelige nødboliger, har kommunen måtte inngå avtale med privat utleier. Dette er gjort for å ivareta kommunens lovmessige plikt til å skaffe midlertidig bolig og for å unngå mer kostbare løsninger i form av hotellopphold. Midlene er omprioritert fra budsjett til utbetaling av sosialhjelp. I tillegg er det knyttet usikkerhet til effekten av endringer i den statlige ordningen Arbeidsavklaringspenger som i forbindelse med pandemien ble forlenget. Effekten disse endringene vil kunne ha på behovet for sosialhjelp, vil en først kunne se i 2023. Utviklingen i behovet for sosialhjelp må følges.

I perioden vil det bli reduksjon i antall statlige tiltaksplasser og stillinger til arbeidsrettet oppfølging, på statlig side i NAV. Konsekvenser av dette vil være at utsatte grupper får enda lenger vei til yrkesdeltakelse. En ser allerede tendens i retning av lavkonjunktur med et svakere arbeidsmarked. Svekkelse av arbeidsrettede tiltak i denne situasjonen vil sannsynligvis øke presset på kommunale tjenester og etter hvert også kunne påvirke behovet for sosialhjelp.

I denne situasjonen blir det derfor en utfordring å sikre prioritet til NAVs virkemiddelapparat som på sikt kan forebygge og redusere antall innbyggere som står utenfor utdanning og arbeidsliv. Det er de aktive tiltakene, og ikke de økonomiske ytelsene som kan redusere behovet for økonomisk bistand og i større grad gjøre flere selvhjulpne. Det er svært krevende å sikre NAV tilstrekkelig handlingsrom på tiltakssiden. Høye strømpriser og prisstigningen generelt vil gjøre det krevende for mange husholdninger. Det rammer hardest de som har en uoversiktlig og/eller anstrengt økonomi fra før av. En må følge denne situasjonen nøye. Behovet for å videreføre styrking av ressurser knyttet til økonomi- og gjeldsrådgivning vil antakelig være vedvarende i lengre tid fremover.

Kommunen har ved hjelp av koronamidler og bevilgning fra bystyrets vedtak 1.tertial 2021, disponert midler til å styrke gjelds- og økonomirådgivningen ut 2022. Dette er tjenester og kompetanse som er svært avgjørende med hensyn til å sikre innbyggere som har behov for bistand til økonomirådgivning og -forvaltning. Kommunedirektøren ser imidlertid ikke mulighet for å videreføre denne satsingen i perioden. Videreføring forutsetter omprioritering innenfor vedtatte budsjetttrammer i Helse og mestring.

Flyktnings situasjonen krever ekstra tiltak og oppfølging fra NAV. Når det gjelder flyktninger som nå blir bosatt i forbindelse med krigen i Ukraina, vil det være usikkert hva dette vil føre med seg på litt lenger sikt når det gjelder kostnadsøkning og behov for tjenester i forbindelse med familiegjenforeninger.

I forbindelse med bystyrets behandling av budsjett ble det vedtatt å redusere rammen for sosialhjelp med 2 mill. kr i 2023, økende til 2,5 mill. kr i 2024. Dette er en antatt effekt som må sees i sammenheng med budsjettvedtaket om bevilgning på 5 mill. kr til "Flere i arbeid" i tre år fra 2021.

Programmet Flere i arbeid er en viktig satsing for å gjøre veien til utdanning og arbeid lettere for flere. I forbindelse med bystyrets behandling av budsjettet 2022-2025 ble det vedtatt å redusere rammen for sosialhjelp med 2 mill. kr i 2023, økende til 2,5 mill. kr i 2024. Dette er en antatt effekt som må sees i sammenheng med budsjettvedtaket om bevilgning på 5 mill. kr til "Flere i arbeid" i tre år fra 2021.

I perioden er det behov for å utrede og planlegge for fremtidsrettede lokaler for NAV. Dette henger sammen med inngåtte leieavtaler.

5.16.3 Hovedprioriteringer

Endringer som følger av tidligere vedtatte budsjetttrammer

Endring i budsjettrammen for sosialhjelpsutbetaling

I forbindelse med bystyrets behandling av budsjettet for 2021-2024 ble det vedtatt å redusere rammen for sosialhjelp med 2,1 mill. kr i 2023, økende til 2,6 mill. kr i 2024. Dette er knyttet til en antatt effekt av budsjettvedtaket om bevilgning på 5 mill. kr til "Flere i arbeid" i tre år fra 2021.

Som følge av at antall bosatte flyktninger var redusert, ble inntektene fra integreringstilskuddet redusert med 10,6 mill. kr. i 2022. Trekket ligger i tilknytning til budsjett for sosialhjelpsutbetaling. I 2023 er det ytterligere et nedtrekk på 1,1 mill. kr og ut perioden, som kommer i tillegg til nedtrekket knyttet til forventet effekt av Flere i arbeid.

Gjeldsrådgivning og økonomisk rådgivning/saksbehandling

I første tertial 2021 ble det lagt inn midler til gjeldsrådgivning i forbindelse med «krisepakke korona» fra bystyret. Det ble prioritert 1 mill. kr til gjeldsrådgivning i 2022. En kunne da styrke arbeidet rettet mot barnefamilier og andre innbyggere som har fått en usikker og vanskelig økonomisk situasjon på grunn av blant annet permitteringer eller arbeidsledighet som følge av pandemien. Tiltaket er ikke videreført i perioden. Det vil være utfordrende for NAV å håndtere økende behov for økonomisk råd og veiledning som følge av økt utgiftsnivå til strøm, matvarer, rente- og transportkostnader. Behovet overvåkes og en må vurdere en eventuell omprioritering fra tjenesten sosialhjelp til å håndtere økt press på saksbehandlerressurser til økonomisk råd- og veiledning i perioden.

Nye mønstre – trygg oppvekst

Det ble besluttet å organisere arbeidet knyttet til «Nye mønstre – trygg oppvekst» i NAV fra og med 2022. I vedtatt budsjett er tiltaket styrket med 3,7 mill. kr.

Endringer som følger av kommunedirektørens forslag til prioritering i perioden

Innsparingstiltak effektivisering reduserte leieutgifter for Gyldengården

Da kontrakten med Gyldengården bygg ble inngått var markedsleie vesentlig høyere enn det den er i dag. Eiendom har vurdert at det er mulig å redusere leiekostnadene med 15 % ved en reforhandling av kontrakten fra og med 2026. Kommunedirektøren foreslår at disse midlene føres tilbake til bykassa i 2026.

Gyldengården korrigerer av mva.

Leiekostnader for Gyldengården er redusert med kr 1,9 mill. kr, relatert til fritak for merverdiavgift. Kommunedirektøren foreslår at disse midlene tilbakeføres til Helse og mestring og settes av på overordnet ansvar for å kunne omprioriteres i perioden.

Endringer i budsjettrammen for sosialhjelpsutbetalinger- Økt integreringstilskudd

Kommunedirektøren foreslår å øke sosialhjelpsbudsjettet i 2023 og 2024 med 7,3 mill. kr til utgifter i forbindelse med bosetting av flyktninger fra Ukraina. Dette er basert på foreløpig estimat av hvilke utgifter NAV vil få knyttet til dette.

I tillegg foreslår kommunedirektøren å øke sosialhjelpsbudsjettet med 1 mill. kr til mottak av øvrige flyktninger.

Omprioritering fra sosialhjelp til Helse og mestring overordnede ansvar

På bakgrunn av mindreforbruk pr 2. tertial 2022 foreslår Kommunedirektøren at 5 mill.kr flyttes til Helse og mestring overordnet ansvar fra sosialhjelpsbudsjettet NAV. Det er svært usikkert hvordan behovet for sosialhjelp vil utvikle seg fremover. Dette er et område som må overvåkes nøye med hensyn til utviklingen i den økonomiske situasjonen og utfordringene knyttet til prisvekst og høye strømkostnader. Behovet for ressurser ved NAV til gjelds- og økonomisk råd og veiledning kan øke i perioden. Direktør for Helse og mestring må likevel vurdere disse midlene til omfordeling totalt i området, med hensyn til at det er store driftsutfordringer på flere tjenesteområder i Helse og mestring.

Endringer som følge av forslag til statsbudsjett

Regjeringen foreslår å øke sosialhjelpsbudsjettet, noe som tilsvarer med 0,509 mill. kr for Kristiansand kommune, for å kompensere kommunene for endringer i andre tiltak som vil øke behovet for sosialhjelp. Blant annet er dette helårseffekt av reduserte dagsats for tiltakspenger, samt økte veiledende satser for økonomisk sosialhjelp som begge ble justert i 2022. Kommunedirektøren foreslår å øke sosialhjelpsbudsjettet tilsvarende.

5.16.4 Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
NAV	263 461	283 694	293 888	293 901	286 612	284 362
Sum	263 461	283 694	293 888	293 901	286 612	284 362

Kommunalsjefområdets budsjett er fra 2022 til 2023 er økt med 1,7 mill. kr. Driftsbudsjettet er kompensert for lønns- og prisvekst tilsvarende 8,5 mill. kr. Området har i tillegg budsjettert med 1,9 mill. kr. i bruk av disposisjonsfond og bundne fond i 2023.

Driftsbudsjett med endringer

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Budsjett 2022	283 694	283 694	283 694	283 694
Sum Deflator	1 373	1 373	1 373	1 373
Sum Lønns- og prisjustering	7 165	7 165	7 165	7 165
Tidligere vedtatte tiltak				
Gjeldsrådgivning	-1 025	-1 025	-1 025	-1 025
Midler overføres til BHT org	0	14	14	14
Nedtrekk økonomisk sosialhjelp	-1 059	-1 059	-1 059	-1 059
Overføring av fritidsfond til kultur og innbyggerdialog	0	525	525	525
Redusert sosialhjelpsbudsjett - effekt Flere i arbeid	-2 101	-2 627	-2 627	-2 627
Statsbudsjett 2022: Fjerne avkortning av barnetrygd i utmålingen av økonomisk sosialhjelp	4 452	4 452	4 452	4 452
Styrking Nye mønstre og trygg oppvekst	3 690	3 690	3 690	3 690
Økt sosialhjelp - utvidet ordning barnetrygd holdes utenfor beregningsgrunnlag	-4 510	-4 510	-4 510	-4 510
Sum Tidligere vedtatte tiltak	-554	-540	-540	-540
Vedtatte endringer	7 985	7 998	7 998	7 998
Vedtatt ramme	291 679	291 692	291 692	291 692
Sum Innsparingstiltak	-10	-10	-10	-10
Nye tiltak				
Gyldengården korrigerer for mva	-1 880	-1 880	-1 880	-1 880
Mottak ordinære flyktninger økning integreringstilskudd	984	984	984	984
Omprioritering fra sosialhjelp til helse og mestring overordnede ansvar	-5 000	-5 000	-5 000	-5 000
Reduserte leieutgifter areal Gyldengården	0	0	0	-2 250
Vekst i kostnader nasjonale e-helseløsninger	56	56	56	56
Økning i rammetilskudd Kvalifiseringsprogrammet	261	261	261	261
Økt anmodning om bosetting av flyktninger - økning integreringstilskudd	7 289	7 289	0	0
Sum Nye tiltak	1 710	1 710	-5 579	-7 829
Sum Integreringstilskudd	509	509	509	509
Nye tiltak og realendringer	2 209	2 209	-5 080	-7 330
Ramme 2023-2026	293 888	293 901	286 612	284 362

5.17 Investeringsbudsjett

Investeringsprosjekter	Samlede prosjektbeløp Brutto prosjektutgift	Økonomiplan				Sum Inntekt	
		2023	2024	2025	2026	23-26	23-26
Investeringer							
Digitale trykghetsalarmer og alarmanlegg	Løpende	800	800	800	800	3 200	0
EIE- 10 enkeltstående utleieboliger	49 501	15 000	16 737	0	0	31 737	0
EIE- 6 boenheter habilitering	53 260	40 121	3 764	0	0	43 885	0
EIE- 6 boenheter Langenes	60 000	30 000	30 000	0	0	60 000	0
EIE- 6 samlokaliserte boliger psykisk helse - hybridmodell	62 563	56 675	0	0	0	56 675	0
EIE- 6 samlokaliserte boliger rus - småhusmodell	68 707	0	0	0	5 000	5 000	0
EIE- Boliger til barnerike familier	20 000	5 000	0	0	0	5 000	0
EIE- Nytt aktivitetssenter vest - erstatning Gislemyrveien	187 448	0	0	0	5 000	5 000	0
EIE- Nytt helsehus	503 673	12 439	26 718	89 145	185 090	313 392	0
EIE- Nytt omsorgssenter 2026	662 648	90 309	131 695	235 597	196 838	654 439	0
EIE- Nytt omsorgssenter 2029	843 761	0	0	0	3 984	3 984	0
EIE- Oppgradering kjøkken sykehjem	13 380	1 680	1 950	0	0	3 630	0
EIE- Oppgradering omsorgsboliger Nodeland	6 500	0	0	500	0	500	0
EIE- Oppgradering personalfasiliteter boliger	12 300	1 000	1 000	1 000	1 000	4 000	0
EIE- Songdalstunet ledig fløy	9 014	9 014	0	0	0	9 014	0
EIE- To nødboliger	11 393	3 000	8 393	0	0	11 393	0

Helse og mestring

Investeringsprosjekter	Samlede prosjektbeløp Brutto prosjektutgift	Økonomiplan				Sum Inntekt		
		2023	2024	2025	2026	23-26	23-26	
EIE- Utvidelse av Lundeveien avlastning	27 700	0	0	3 000	24 680	27 680	0	
Helse og mestring investeringsfond	Løpende	2 000	2 000	2 000	2 000	8 000	0	
Inventar og vedlikehold Kjøkkenservice	Løpende	300	300	300	300	1 200	0	
IT-investeringer	Løpende	2 750	1 750	1 750	2 750	9 000	0	
Mobiltelefoner sykesignalanlegg	Løpende	140	140	140	140	560	0	
Tilleggsteknologi varsling	Løpende	1 000	1 000	1 000	1 000	4 000	0	
Utskiftning av lokalt journalsystem	6 350	0	4 450	1 900	0	6 350	0	
Sum Investeringer		2 598 198	271 228	230 697	337 132	428 582	1 267 639	0

Alle investeringsprosjekt med EIE- i navnet, budsjetteres under kommunalsjefområdet Eiendom i By- og stedsutvikling. Investeringene på området vises samlet av pedagogiske hensyn. Det vil si at 7 mill. kr budsjetteres på Helse og mestring, og 264 mill. kr budsjetteres i Eiendom for 2023.

Digitale trygghetsalarmer og alarmanlegg

Midler til kommunalområdets løpende investeringer knyttet til digitale trygghetsalarmer og varslingsanlegg i sykehjem. Oppsett av nye alarmanlegg i sykehjemmene stoppet opp i på grunn av manglende leveranser av utstyr under pandemien. Arbeidet er gjennomopptatt og forventes ferdigstilt senest i 2024.

Kommunalområdet vil i perioden få økte kostnader i forbindelse med at teleoperatørene vil slukke 2G-nettet i Norge i 2025. Mange installasjoner og bransjer benytter fortsatt 2G ved maskin til maskinkommunikasjon, deriblant varsling og velferdsteknologi. Utfasingen av 2G-nettet vil få betydelige konsekvenser ved at dagens digitale trygghetsalarmer ikke lenger vil fungere når nettet slukkes. Området må derfor skifte ut 2 500 digitale trygghetsalarmer innen 2025. (se omtale under helse og mestring stab)

Helse og mestring investeringsfond

Dette er Helse- og mestrings eget investeringsfond. Midler herfra blir brukt til å finansiere løpende investeringsbehov i området. Eksempelvis vedlikehold og fornyelse av inventar på institusjoner og bygg, i tillegg til å løse ekstraordinære mindre investeringsbehov. Det er allerede avdekket behov for investeringsmidler i forbindelse med ombygginger ved legevakten på Eg våren 2023. Dette er i forbindelse med at telefonsentralen ved legevakta er samlokalisert med responsentertjenesten. Med denne investeringen vil helse og mestrings investeringsfond for neste år allerede være disponert.

IT-investeringer

Dette er Helse og mestrings eget IKT-investeringsfond. Midlene brukes til IKT-modernisering av tjenestene i området og løpende utskifting av utstyr. Rammen ble i vedtatt budsjett redusert med 1 mill. kr i 2024 og 2025. Dette var helse og mestrings andel av investeringskostnaden til utskifting av elektronisk pasientjournal. Fra 2026 økes investeringsfondet med 1 mill.kr. Det viser seg ved utskifting av digitale informasjonssystemer at kostnadene i større grad dreier seg om driftskostnader i form av lisenser framfor investeringer. (se hovedprioriteringer i perioden under helse og mestring stab)

Tilleggsteknologi varsling

Det er bevilget 1 mill. kr årlig i perioden til prosjekt tilleggsteknologi varsling.

Utskiftning av lokalt journalsystem

Det vil være behov for å anskaffe ny elektronisk pasientjournal i perioden og det vil påløpe investeringskostnader knyttet til anskaffelsen. Det er derfor vedtatt å bevilge midler til dette i 2025 og 2026. Implementeringskostnader vil påløpe i drift (se hovedprioriteringer i perioden under helse og mestring stab)

EIE- 10 enkeltstående utleieboliger

Det er i tidligere vedtatt budsjett avsatt midler til 10 enkeltstående boliger til innbyggere som er vanskeligstilte på boligmarkedet. Boligene inngår i den differensierte porteføljen av kommunale utleieboliger, som framskaffes og forvaltes av Bolig i by- og stedsutvikling og tildeles av boligavdelingen i Helse og mestring. Framskaffelsen er en tidkrevende prosess med tanke på å finne egnede eiendommer og dialog med selger og nabolag. Det er i perioden 2019 - 2022 ervervet 4 eiendommer for formålet. Framskaffelsen av enkeltstående utleieboliger er en prioritert oppgave i arbeidet med å differensiere den kommunale utleiemassen i tråd med behovet.

EIE- 6 boenheter habilitering

Det er behov for flere boliger på habiliteringsfeltet, med heldøgns bemanning. Det etableres 6 nye boenheter i Harald Gillesvei i perioden. Endring i totalkapasiteten på antall boliger er i realiteten to boenheter, siden fire boenheter er erstatning for boliger som ble sanert i forrige periode. Prosjektet er kalkulert til en total kostnad på 53,2 mill. kr som er innarbeidet i perioden. Boligene vil ha byggestart medio 2023 og stå klare til bruk medio 2024. Det er lagt inn driftsmidler med halvårseffekt for 2024.

EIE- 6 boenheter Langenes

Helse og mestring har ansvar for å sikre egnede boforhold for brukere innen målgrupper med særskilte behov på habiliteringsfeltet. Det er behov for å etablere 2 enkeltstående boliger på samme tomt som et bofellesskap med fire boenheter. Vurderinger som ligger til grunn for driftsmodellen har særlig hensyntatt det å sikre forsvarlige tjenester og arbeidsforhold. På grunn av særskilte behov er det nødvendig å gjennomføre hele byggeriet samtidig. Det haster å gjennomføre boligetableringen da det foreligger krav etter tilsyn om å lukke alvorlige avvik. Det er derfor lagt inn investeringsmidler i 2023 og 2024. Det er lagt inn driftsmidler til to av boenhetene. Kommunalområdet vil fram til neste rullering vurdere muligheter for omprioritering av øvrige driftsbehov.

EIE- 6 samlokaliserte boliger psykisk helse - hybridmodell

Med utgangspunkt i behovsframskrivninger har helse og mestring meldt behov for 2 pluss fire boenheter i tun. Dette er bemannet bofellesskap og samlokaliserte boliger for personer med psykiske helseutfordringer (hybridmodell) Det haster å ferdigstille bygget av hensyn til planlagte utskrivninger til bolig fra sykehuset. Det er lagt inn midler til 6 samlokaliserte boenhetene med plan om ferdigstilling og innflytting medio 2024.

EIE- 6 samlokaliserte boliger rus - småhusmodell

Med utgangspunkt i behovsframskrivninger har helse og mestring meldt behov for bemannede boliger i bofellesskap eller samlokaliserte boenheter for personer med utfordringer knyttet til rusproblematikk. Det er lagt inn en avsetning i slutten av perioden for oppstart av 6 boenheter til denne målgruppen. I vedtatt økonomiplan var det gjort avsetning til investering i 2025, med tanke på ferdigstilling i 2026 og drift av boligene fra 2027. Kommunedirektøren finner det imidlertid nødvendig å skyve denne investeringen med ett år av hensyn til press på investeringstaket. Det vil være behov for 63 mill. kr for ferdigstilling av enheten etter perioden. Endringen fra vedtatt økonomiplan innebærer at en eventuell ferdigstilling av bygningsmassen forskyves fra 2026 til 2027 med drift fra 2029.

EIE- Boliger til barnerike familier

Kommunen har ikke tilpasset boligmasse til innbyggere som er vanskeligstilte på boligmarkedet. Det er behov for egnede kommunale utleieboliger til barnefamilier uten fast bolig. Det er i tidligere budsjett lagt inn 20 mill. kr. til boliger for barnerike familier. Det er anskaffet 2 boliger, og 2 boliger er ferdig prosjektert og skal anskaffes i 2023. Det gjenstår investeringsmidler tilsvarende 5 mill.kr. i 2023.

EIE- Nytt aktivitetssenter vest - erstatning Gislemyrveien

Det er behov for utvidelse av antall tilgjengelige plasser i aktivitetssenter for habilitering. Nytt aktivitetssenter vest skal erstatte aktivitetssenteret i Gislemyrveien. Fram til ferdigstilling av prosjektet vil det være behov for driftsmidler til kompensierende tiltak for målgruppen. Lokalisering må vurderes nærmere i samarbeid med By- og stedsutvikling, slik at man sikrer strategisk areal- og byplanlegging. Det var lagt inn avsetninger i vedtatt økonomiplan tilsvarende 11,7 mill. kr i 2024 og 18,4 mill. kr i 2025 til oppstart og planlegging av investeringsprosjektet. Total kostnad for prosjektet er estimert 187 mill. kr. Kommunedirektøren finner ikke handlingsrom til investering for dette aktivitetssenter med planlagt ferdigstilling i 2026/2027. Oppstart av prosjektet er forskjøvet i to år og avsetning til investeringen er redusert til kr. 5 mill. i 2026.

EIE- Nytt helsehus

Det er lagt inn en avsetning til et kommunalt byggeprosjekt i nært samarbeid med Sørlandet sykehus med tanke på bærekraftig tjenesteutvikling og synergier på tvers av forvaltningsnivå innenfor akuttmedisinske tjenester. Det planlegges ny legevakt og andre kommunale tjenester samlokalisert med sykehusets akuttmottak og intensivfunksjoner. Sørlandet sykehus forventer ferdigstilling av ny bygningsmasse i 2027 med drift fra 2028.

EIE- Nytt omsorgssenter 2026

Basert på framskrivninger av kapasitetsøkning av heldøgns omsorgsplasser i tråd med befolkningsutvikling, er det estimert behov for et nytt omsorgssenter ca. annet hvert år frem mot 2040. Med dette som utgangspunkt har Helse og Mestring definert behov for 72 nye heldøgns omsorgsplasser med ferdigstillelse i 2026. Etablering av disse plassene står også i sammenheng med levetidsbegrensningene for Strømme sykehjem og Randesund sykehjem, totalt 30 plasser skal saneres i gammel bygningsmasse. Det er vedtatt å fordele investeringsprosjektet over to lokasjoner knyttet til eksisterende omsorgssentre. Det skal bygges 44 plasser ved Randesund omsorgssenter med drift fra 2026, og 28 plasser i tilknytning til Strømmehaven med drift fra 2027. Det er gjort avsetninger i perioden med tanke på fullfinansiering fram til ferdigstilling, og økte driftsmidler for 14 nye plasser fra 2026.

EIE- Nytt omsorgssenter 2029

Basert på framskrivninger av kapasitetsøkning av heldøgns omsorgsplasser i tråd med befolkningsutvikling, er det estimert behov for et nytt omsorgssenter ca. annet hvert år frem mot 2040. Planlegging, prosjektering og bygging av nye omsorgssentre tar ca. 5-6 år. På denne bakgrunn var det i vedtatt økonomiplan gjort avsetning fra 2025 for å starte arbeidet med nytt omsorgssenter med mål om ferdigstilling av 84 nye heldøgns omsorgsplasser i 2028. Kommunedirektøren finner ikke handlingsrom til investering og drift av disse 84 heldøgns plassene fra 2028. Ferdigstilling av byggeprosjektet forskyves derfor til 2029.

EIE- Oppgradering kjøkken sykehjem

Flere institusjonskjøkken i kommunen er i dårlig forfatning. Det er behov for en planmessig oppgradering og utskiftning av disse. Arbeidet startet opp i 2016 og har pågått siden. Det er lagt inn en bevilgning på 4,9 mill. kr i perioden for å fortsette oppgraderingen.

EIE- Oppgradering omsorgsboliger Nodeland

Det ble i tidligere Songdalen kommune vedtatt en oppgradering av omsorgsboligene på Songdalstunet. Det har vært avsatt investeringsmidler tilsvarende 0,5 mill. kr til oppstart/planlegging i 2025. Disse midlene foreslår kommunedirektøren tas ut. Det skal utarbeides en detaljert beskrivelse av oppgraderingsbehovet med kalkyle våren 2023, og prosjektet vil bli vurdert på nytt i forbindelse med neste rullering av økonomiplan.

EIE- Oppgradering personalfasiliteter boliger

Helse og mestring og bolig v/ By og sted har i fellesskap gjennomgått status og behov for oppgraderinger i bemannede boliger for habilitering, rus og psykisk helse. Mange boliger er av eldre årgang, og i tillegg til ordinært vedlikehold er det behov for oppgradering av personalfasiliteter til dagens standard og krav. Det er forskjellige behov i ulike enheter. Det kan gjelde etablering av garderober, kontor, hvilerom for nattevakt og sikkerhetstiltak for personalet. I statusarbeidet var det prioritert 6 enheter med et totalt oppgraderingsbehov på 12,3 mill. kr. Det er lagt inn midler til dette fra 2022 med 2 mill.kr. første år og 1 mill.kr. påfølgende år. Budsjettet videreføres med 1 mill.kr. per år i perioden til dette arbeidet.

EIE- Songdalstunet ledig fløy

Ved Songdalstunet er det behov for oppgradering av eksisterende bygningsmasse for å kunne ha varig drift av en ny gruppe heldøgns omsorgsplasser. Ledig gruppe ved Songdalstunet ble tatt i bruk i forbindelse med pandemien og vil bli videreført fra 2023, da det er lagt inn driftsmidler til dette i vedtatt budsjett. Det er behov for oppgradering av overflater, baderomsinnredninger og tekniske anlegg, samt nytt inventar. Det er satt av 9 mill.kr. til dette prosjektet i 2023.

EIE- To nødboliger

Det er avsatt midler til å fremskaffe to ekstra boenheter som kan inngå i kommunens portefølje av nødboliger. By- og stedsutvikling i samarbeid med Helse og mestring, har over tid samarbeidet om å finne boliger som kan erverves til formålet. Det er utfordrende å finne objekter i bruktmarkedet som er egnet med tanke på tilstand og beliggenhet. Kommunen har en boligmasse som ikke er tilstrekkelig tilpasset ulike behov i målgruppen vanskeligstilte på boligmarkedet og har et stort press på eksisterende nødboligmasse. Arbeidet med å fremskaffe to ekstra nødboligheter vil derfor være prioritert i perioden.

EIE- Utvidelse av Lundeveien avlastning

Prosjektet innebærer en utvidelse av avlastningstilbudet til habilitering med 7 nye avlastningsplasser i Lundeveien, med nye bad/toalett, fellesarealer og nye personalrom. I tråd med tidligere helse og omsorgsplan for Søgne kommune er beboere fra Lundeveien flyttet over til Kleplandstunet for å frigjøre lokalene til utvidelse av avlastningstilbudet. I forbindelse med ny utredning våren 2022 er opprinnelig avsetning oppjustert fra 14 mill.kr. til 27,7 mill.kr. Utvidelsen er planlagt ferdigstilt i 2026.

6 Kultur og innbyggerdialog

6.1 Kort om området

Kultur og innbyggerdialog består av kulturtjenester, idrett og fritid, tjenester for dialog med befolkningen og samarbeid med aktører som sammen skaper et rikt kulturliv, idrettsliv, frivillige og dialog i Kristiansand. Området består av tre kommunalsjefområder:

- Kulturstab med fagmiljø for kunst og kultur, samt koordinerende funksjoner innen folkehelse, kriminalitetsforebygging, likestilling og flerkulturell dialog. Herfra gis det tilskudd til ulike kunst- og kulturaktører samt tilskudd til Kirkelig fellesråd.
- Kultur og idrett med tjenester og samarbeid innen kulturarenaer, fritid, kulturskole og idrett.
- Innbyggerdialog med tjenester og samarbeid innen innbyggertorg, kommunikasjon, frivillighet, bibliotek og demokratiordninger.

6.2 Hovedutfordringer

Kvalitet. Løfte kvaliteten på tjenestene gjennom kunnskapsdrevet utvikling av tjenestetilbud og forvaltning.

Utvikle området. Fortsette utviklingen av innbyggerdialogen og samhandling med frivillighet og innbyggere. Benytte ressursene til tjenestene enda mer effektivt.

Forankre og planlegge. Fullføre planarbeid som har blitt forsinket under pandemien, og sikre forankring og samhandling internt og eksternt for at planverk skal følges opp av flere aktører.

Samarbeid. Bidra til utvikling av kulturnæring, institusjoner og fri grupper gjennom kunnskapsdeling og samarbeid som gjør kultur enda mer sentralt i utviklingen av Kristiansand.

6.3 Endrede forutsetninger

Fritidsenheten har tapte leieinntekter på Voie grendehus på 170.000 kr årlig etter at Voie barnehage ble nedlagt fra 01.01.2022. Lokalene kan vanskelig leies ut til andre formål uten betydelig oppgradering/ombygging. Det foreslås at enheten kompenseres for inntektstapet gjennom omdisponering innenfor kommunalsjefsområdet.

Ambisjonsnivået ble satt til å rehabilitere to kunstgressbaner per år. Med den ekstraordinære kostnadsutviklingen i markedet er det nå kun mulig å ta én bane per år innenfor avsetningen i økonomiplanperioden.

6.4 Innsparinger

Beløp i 1000 kr

Tiltak	2023	2024	2025	2026
Stab	-900	-1 320	-1 320	-1 320
Kultur og idrett	-790	-1 421	-1 421	-1 421
Innbyggerdialog	-685	-1 315	-1 315	-1 315
Trekk reduserte reisekostnader	-386	-386	-386	-386
Innsparingstiltak administrasjon	-800	-1 600	-3 200	-3 700
Totalsum	-3 561	-6 042	-7 642	-8 142

Kommunedirektøren foreslår et økt innsparingskrav på 7,9 mill. kr i 2023 stigende til 21,7 mill. kr fra 2026. Dette på bakgrunn av bystyrets forventning om effektivisering av administrasjonen i økonomiplanen for 2022-2025. Kultur og innbyggerdialog sin andel av dette er 0,8 mill. kr i 2023 og

stigende til 3,7 mill. kr fra 2026. Dette håndteres ved reduksjon av årsverk ved naturlig avgang eller andre utgifter knyttet til administrasjon.

Innsparinger på kommunalsjefområdene

Beløp i 1000 kr

Tiltak	2023	2024	2025	2026
Kultur og innbyggerdialog stab				
Stilling – naturlig avgang	-329	-549	-549	-549
Reduksjon tilskuddsordninger	-131	-551	-551	-551
Trekk reduserte reisekostnader	-19	-19	-19	-19
Innsparing administrasjon	-400	-1 200	-2 800	-3 300
Sum	-1 319	-2 539	-4 139	-4 639
Kultur og idrett				
Stilling – naturlig avgang	-329	-549	-549	-549
Kulturskole: Redusert leie av eksterne lokaler	-103	-103	-103	-103
Kulturskole: Redusert aktivitet - naturlig avgang	-103	-154	-154	-154
Fritid: Effektivisere administrasjonen - naturlig avgang	0	-154	-154	-154
Kulturarena: Økte inntekter på utleie	-51	-51	-51	-51
Kulturarena: Redusere bemanningen - naturlig avgang	-104	-206	-206	-206
Kulturarena: Avvikle utdatert tilskuddsordning på Samsen kulturhus	-50	-50	-50	-50
Idrett: Effektivisere ved omorganisering i administrasjonen	-51	-154	-154	-154
Trekk reduserte reisekostnader	-212	-212	-212	-212
Innsparing administrasjon	-400	-400	-400	-400
Sum	-1 402	-2 033	-2 033	-2 033
Innbyggerdialog				
Innbyggertorg, nedbemanning naturlig avgang	-265	-790	-790	-790
Bibliotek, nedbemanning naturlig avgang	-420	-525	-525	-525
Trekk reduserte reisekostnader	-155	-155	-155	-155
Sum	-840	-1 470	-1 470	-1 470
Sum innsparingstiltak	-3 561	-6 042	-7 642	-8 142

6.5 Hovedprioriteringer

Flere store investeringsprosjekter vedtatt i de avviklede kommunene realiseres nå. Sygna kultursenter på Nodeland og nybygg til Kulturskolen på Silokaia er tatt i bruk. Tangvall skole- og idrettssenter med kulturskole, fritidsklubb og idrettsanlegg er innflyttingsklart ved nyttår 2022/2023.

Organisasjonen har fått trent seg på samarbeid og endring samtidig som nye prioriteringer skal få vokse fram. Utlånstjenesten BUA har vært en stor suksess drevet av Fritidsenheten, en tjeneste som har bidratt til både reduserte sosiale forskjeller og reduserte klimagassutslipp. Å opprettholde og videreutvikle denne tjenesten vil være en prioritet.

Oppstart av prosess videreutvikling av Odderøya vil prioriteres, og saken om nytt museumsbygg for Vest-Agder-museet i Nodeviga har hatt fin utvikling med lovnad om finansiering fra Cultiva og positiv omtale i regjeringens museumsmelding. Kommunen har bidratt til at museet kan etablere nytt magasin gjennom økt tilskudd. Det ligger ikke inne bevilgning til nytt museum i Nodeviga i forslag til statsbudsjett for 2023. Kommunen vil yte tilskudd til nytt museumsbygg det året staten er villig til å gå inn med midler.

På grunn av kommunens anstrengte økonomiske situasjon, har kommunedirektøren på dette tidspunktet ikke funnet det forsvarlig å utvide budsjetttrammen med et årlig tilskudd til et foreningseid

hestesportssenter i Sørlandsparken (tidl. Epona), en internasjonal sandvolleyballturnering i Kristiansand og Lillesand eller økt driftstilskudd til Sandriphæia fritidspark.

- Nytt hestesportsenter i Sørlandsparken søker om et årlig driftstilskudd på 2,0 mill. kr. Flere lokale rideklubber slår seg sammen i en idrettsallianse som overtar eierskapet til det familieeide Epona ridesenter i Sørlandsparken. Til å dekke kapitalutgiftene og drifte senteret er man avhengig av offentlig støtte. Det er søkt om tilskudd per innbygger i fra kommunene Kristiansand, Lillesand, Birkenes og Vennessla. For Kristiansand kommune innebærer dette en andel på 2,0 mill. kr. Alternativet kan bli at dagens eier selger anlegget til høystbydende næringsaktør. By og stedsutviklingsdirektøren uttrykker at arealforvaltningsmessig er det i kommunens interesse at området videreføres som hestesportanlegg.
- Verdensserie-turnering i sandvolleyball søker et tilskudd på 3 mill. kr. OL-mester og verdensmester i sandvolleyball jobber sammen med lokale krefter og Norges volleyballforbund for å arrangere en sandvolleyballturnering i Kristiansand på øverste internasjonale nivå. Posisjonen som det norske senteret for sandvolleyballsporten er ledig, og Kristiansand peker seg av flere grunner ut som det mest naturlige stedet. Turneringen kan gjennomføres i samarbeid med Lillesand og fylkeskommunen. Arrangementet forutsetter et tilskudd fra Kristiansand kommune på 3 mill. kr. Det er ønskelig med et treårsperspektiv; 2023, 2024 og EM i 2025.
- Sandriphæia fritidspark søker om økning i det årlige driftstilskuddet på 1,75 mill. kr. Fritidsparken på Sandriphæia i Vennessla kommune drives som et §27-samarbeid mellom kommunene Kristiansand og Vennessla. Selskapsformen er under endring. Årets bidrag fra Kristiansand kommune er på 1,542 mill. kr. Uten økning i driftstilskuddet vil det bli vanskelig å produsere snø i anlegget til vinteren i samme grad som tidligere. Kommunedirektøren ønsker å se behovet for økte driftsmidler til Sandriphæia fritidspark i sammenheng med endring av organisasjonsform og forhandlinger med Vennessla kommune om fordeling av ansvar. Det foreslås derfor ingen økning i driftstilskuddet på 1,542 mill. kr nå.

Disse tre budsjettutfordringene har samlet sett så store budsjettmessige konsekvenser at det ikke er realistisk å imøtekomme dem ved interne omdisponeringer innenfor området opprinnelige budsjetttramme til driftstilskudd eller andre tilskuddsordninger.

6.6 Oppfølging av kommuneplanens satsingsområder

6.6.1 Satsingsområde: Attraktiv og miljøvennlig

Retningsmål: Kristiansand er et sosialt rettferdig lavutslippssamfunn med 80% lavere klimagassutslipp i 2030 enn i 2015

Periodemål	Indikator	Siste måling 2022	Mål 2023	Mål 2026
Kristiansand kommunes reisevirksomhet er redusert og større andel av reiser skjer ved klimavennlig transport				
Mengde av produsert restavfall i Kristiansand er halvert i 2030 på grunn av betydelig redusert forbruk og økt materialgjenvinningsgrad minst 65% innen 2030	Antall utlånsenheter fra utstyrlageret BUA	2 575	3 000	3 500
	Nedlastning av e-bøker	15 000		30 000
	Samlet førstegangsutlån på bibliotekene i Kristiansand	400 000		500 000

Retningsmål: Kristiansand har en by og stedsutvikling som fremmer kompakte sentre med gode kvaliteter i byrom og nærmiljø

Periodemål	Indikator	Siste måling 2022	Mål 2023	Mål 2026
Kristiansand har attraktive og tidsriktige kulturarenaer og kultur møteplasser for profesjonelle og det frivillige feltet, både i sentrum og i bydelene.	Antall gjennomførte dialogmøter med kunst- og kulturlivet.	5		8
	Antall kunstnere på Odderøya i yrkesaktiv alder, med inntekt primært fra kunstnerisk virke.	50		55
	Antall kunstverk i offentlig uterom i bydelssentre og nærmiljøer (ikke medregnet skoler/barnehager).	71		74
Kristiansand kommune er en forbildekommune for bærekraftig steds- og eiendomsutvikling, og en pådriver for klimaomstilling i bransjen	Andelen av kommunale utendørs idrettsanlegg som har smartbelysning	16,0 %	20,0 %	27,0 %
	Andelen kommunale kunstgressbaner som tilfredsstiller nasjonal forurensningsforskrift.	18,0 %	25,0 %	35,0 %
	Antall bydeler med tilrettelagte utendørs arenaer for kulturaktivitet.	6		6

6.6.2 Satsingsområde: Inkluderende og mangfoldig

Retningsmål: I Kristiansand er alle innbyggere aktive samfunnsdeltakere og har tillit til hverandre.

Periodemål	Indikator	Siste måling 2022	Mål 2023	Mål 2026
Dialog, medvirkning og samskaping med underrepresenterte stemmer øker.	Gjennomførte dialogmøter med formannskapet	12	5	12
Innbyggere har digitale tjenester som sitt førstevalg	Antall følgere i de ulike kanalene våre øker: Facebook, innbyggerapp, Instagram, LinkedIn, Twitter, Youtube	15,0 %	20,0 %	30,0 %
	Antall unike årlige treff på nettsiden	300 000	320 000	340 000
Kristiansand har arenaer og møteplasser i alle deler av kommunen, som legger til rette for at flere deltar i et aktivt kultur-, idretts-, frivillighets- og fritidsliv	Andel av tilskudd til kunst og kulturformål til flerkulturelle prosjekter.	10,0 %		10,0 %
	Andel av tilskudd til kunst- og kulturformål til flerkulturelle søkere.	5,0 %		5,0 %
	Andel barn og unge (7-19 år) som kulturskolen regelmessig når med sin virksomhet.	14,0 %	15,0 %	17,0 %
	Antall besøk i fritidsklubb, helgearrangementer og Fritidsenhetens ferietilbud.	33 663	54 800	64 000
	Antall besøk på Samsen kulturhus.	57 000	100 000	120 000
	Antall egne offentlige kulturarrangementer på Søgne gamle prestegård.	39	60	75

Kultur og innbyggerdialog

Periodemål	Indikator	Siste måling 2022	Mål 2023	Mål 2026
	Antall utleiedager per år på de historiske husene Andøen gård, Myren gård og Christiansholm festning.	131	220	235
	Antallet rehabiliterte kunstgressbaner per år.	2	1	1
	Samlet besøk på bibliotekene i Kristiansand	500 000	525 000	600 000

Retningsmål: I Kristiansand opplever alle barn og unge trygghet, verdighet, tilhørighet, mestring og deltakelse i fellesskapet.

Periodemål	Indikator	Siste måling 2022	Mål 2023	Mål 2026
Alle barn og unge i Kristiansand har mulighet til å delta i trygge kultur- og fritidstilbud.	Antall arrangementer/kurs på Søgne gamle prestegård hvor barn og unge er målgruppe.	15	20	30
	Antall barn, unge og voksne med behov for tilrettelegging som deltar i kultur- og fritidsaktiviteter gjennom fritidsenhetens gruppetilbud.	440	475	550
	Antall friplasser på fritidsenhetens ferietilbud.	252	250	320
	Antall friplasser/fritidsfondfinansierte plasser og deltakere i gratistilbud på Kulturskolen.	197	200	250
	Kristiansands rangering i Norsk idrettsindeks for storbyenes anleggsdekning.	1	1	1
	Frivillige lag og foreninger gir tilbud om deltakelse til alle barn og unge	Andel barn og unge som er med i en frivillig organisasjon	70,0 %	

Retningsmål: Kristiansand er en helsefremmende by med reduserte levekårsforskjeller

Periodemål	Indikator	Siste måling 2022	Mål 2023	Mål 2026
	Andel barn og unge som vokser opp i husholdninger med vedvarende lavinntekt er på samme nivå eller lavere enn sammenlignbare storkommuner			

6.6.3 Satsingsområde: Skapende og kompetent

Retningsmål: Kristiansand er en ledende kompetanseby hvor innbyggerne bruker og utvikler sin kompetanse

Periodemål	Indikator	Siste måling 2022	Mål 2023	Mål 2026
Kommunen er attraktiv som arrangørby for lokale og nasjonale arrangementer	Antall lokale arrangementer på bibliotek	430		430
	Antall lokale arrangementer på innbyggertorg	60		70
	Antall nasjonal arrangementer	2		2

Periodemål	Indikator	Siste måling 2022	Mål 2023	Mål 2026
Kristiansand har et mangfold av kultur- og fritidsarenaer som legger til rette for utvikling og bruk av egen kompetanse.	Antall arrangementer som er registrert i Sees-appen i løpet av ett år.	113	400	800
	Antall arrangerte kortkurs på Kulturskolen.	10	20	40
	Antall egne kurs og arrangementer på Samsen kulturhus.	87	100	150
	Antall kurs og konferanser i regi av andre som Søgne gamle prestegård er vertskap for.	27	40	50
Kristiansand har kunnskapsdrevet og dialogbasert utvikling av kunst og kulturfeltet.	Antall samarbeidsavtaler med studenter og ansatte ved UiA.	3		3

6.7 Endring betalingssetser

Som utgangspunkt økes betalingssetserne med 2,5 % som tilsvarer normal lønns- og prisstigning i kommunen. Det er forøvrig lagt til grunn 3,7 % lønn- og prisstigning i statsbudsjettet for 2023. Noen satser vil få en noe større økning på grunn av avrunding til 10 eller 50 kr, eller fordi satsen har vært uendret over flere år. Andre satser forblir uendret dersom satsene har hatt større økning tidligere år, eller er i en kategori som ikke er naturlig for årlig endring. Det er lagt opp til at prisstrukturen og betalingssetserne forenkles mest mulig der det er formålstjenlig. I denne runden er det særlig foretatt forenklinger i prisstrukturen for leie av idrettsanlegg.

Det nye kulturskolebygget skal ikke være et ordinært utleiebygg, og det er et stort behov for å få erfaringer med bruken og driften før det konkluderes med i hvor stor grad lokaler i bygget skal lånes eller leies ut til eksterne brukere. Det er foreslått betalingssetser for leie av enkelte arealer i bygget. Satsene vil bli vurdert helt på nytt ved neste rullering av økonomiplanen når man har fått mer erfaring med egne behov og etterspørselen fra eksterne.

6.8 Planoppgaver

Det har vært forsinkelser i arbeidet med utarbeidelsen av planer og strategier for området som følge av omprioriteringer under pandemien og manglende mulighet til forankring. Planarbeid som er sluttført i 2022, eller vil bli vedtatt i 2023:

- Temaplan frivillighet (2022-2026)
- Bibliotekplan (2022-2026)
- Folkehelsestrategi (2022-2030)
- Strategi for utvikling av kulturskolen (2022-2029)
- Temaplan for fritidsklubber, fritidsgrupper og ferietilbud (2023-2028)
- Temaplan for idrett og friluftsliv (2023-2028)
- Kulturstrategi (2023-2030)
- Strategi for toppidrett

6.9 Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Kulturstab	161 002	101 457	105 629	104 827	103 279	102 779
Kirkelig fellesråd		66 497	66 682	66 682	66 682	66 682
Kultur og idrett	120 590	124 430	124 747	123 111	123 111	123 111
Innbyggerdialog	84 271	80 076	82 284	82 166	82 166	82 166
Sum	365 863	372 459	379 342	376 787	375 238	374 738

Områdets driftsbudsjett er økt med 6,8 mill. kr. Kompensasjon for pris- og lønnsøkning utgjør tilsammen 12,2 mill. kr, mens tidligere vedtatte tiltak, innsparingstiltak og forslag til nye tiltak utgjør en reduksjon på 5,4 mill. kr. Samlet budsjett øker fra 372,5 mill. kr i 2022 til 379,3 mill. kr i 2023.

Hovedårsaken er flere ulike justeringer med blant annet økt tilskudd til Sørlandets kunstmuseum/Kunstsilo, strømstøtte til Kirkelig fellesråd, mens det er vedtatt reduksjon etter 3-årig tilskudd til Fullriggeren Sørlandet, reduksjon etter ferdig fasadevedlikehold på Domkirken som de største budsjettreduksjonene fra 2022 til 2023.

6.10 Kulturstab

6.10.1 Kort om kommunalsjefområdet

Kulturstaben består av kulturfaglige, tverrfaglige og administrative rådgivere. Kulturfaglige rådgivere har det faglige ansvaret for kulturområdene visuell kunst, musikk, scenekunst, museer, kulturvern, litteratur og film. Arbeidet foregår i hovedsak langs to linjer: Forvaltning av kommunens økonomiske tilskudd til kulturlivet og som aktør i samfunnsutviklingen gjennom deltakelse, dialog og rådgiving. De tverrfaglige rådgiverne har ansvar henholdsvis på områdene kriminalitetsforebygging, likestilling inkludering og mangfold, folkehelse og flerkulturell dialog. Rådgiverne skal være pådrivere for kompetanse, fagutvikling og rådgiving på det aktuelle området. Rådgiverne benytter sin kompetanse til tverrfaglig innovasjon og veiledning i samlet stab på området, ut til andre områder og til eksterne aktører.

Kirkelig fellesråd i Kristiansand er en selvstendig juridisk enhet, som følger kommunegrensene. Budsjettmidler knyttet til kirkens virksomhet overføres til fellesrådet i form av en tilskuddspost under kulturstaben.

6.10.2 Hovedutfordringer

Organisasjonsutvikling. Videreutvikle en ny stab med sentrale samfunnsoppgaver på vegne av hele den kommunale organisasjonen.

Utredningskapasitet. Oppfylle forventningene om oppdatering av planverk og styringsdokumenter i ny kommune, samt forankring av disse.

6.10.3 Hovedprioriteringer

- Tilrettelegge kulturelle satsninger og regionens kulturarv for helhetlig attraksjonsutvikling.
- Sikre deltakelse fra ulike grupper i befolkningen i frivillige kulturaktiviteter, og samfunnsdeltakelse forøvrig.
- Videreutvikle tverrfaglig samarbeid for å fremme samfunnsutvikling på områdene folkehelse, likestilling, mangfold og kriminalitetsforebygging.
- Prioritere implementering av plan- og strategiarbeid og tiltak som følge av disse. Prioritere fokus på kulturnæring etter korona.

Kirkelig fellesråd

De vesentligste prioriteringene til Kirkelig fellesråd er følgende:

Drift:

Driftstilskuddet til Kirkelig fellesråd utgjør fra 2023 totalt 66,682 mill. kr. Av dette utgjør kompensasjon for lønns- og prisstigning 1,662 mill. kr, som er beregnet på driftsrammen fra 2022. Tilskuddet er redusert med 4,1 mill. kr for bevilgning i 2022 til vedlikeholdsarbeid på fasaden til Domkirkens hovedinngang. Driftstilskuddet er også økt opp for stor lønns- og prisstigning i 2022 med 0,777 mill. kr og økt strømkompensasjon på 1,845 mill. kr.

Strøm- og oljeprisen har økt betydelig fra siste del av 2021. Økningen har fortsatt gjennom 2022. Kirken er ikke omfattet av annen kompensasjonsordning når det gjelder utgifter til strøm og olje, og kommunene har ansvar for å følge opp kirkene. Basert på tilgjengelig informasjon i 2022 ble det utarbeidet en foreløpig prognose 1,8 mill. kr over forventede merutgifter til strøm og olje for 2022. Dette er kompensert i 2022 og videreføres i 2023, selv om det er usikker prisutvikling på strøm og olje fremover.

I tillegg legges det inn økt budsjett til drift av planlagt utvidet areal på kirkegårdene Tveit og Randesund/Frigstad med henholdsvis 120 000 kr og 240 000 kr fra 2025.

Kirkelig fellesråd har også meldt inn behov for økte vedlikeholdsmidler, økt budsjett til flere organiststillinger, diakoni, driftsjefstilling og høyere lønnsnivå for daglige ledere av menighetene.

Investering:

Kirkelig fellesråd har i samarbeid med parkvesenet sett behov for snarlig utvidelse av Tveit kirkegård med ca. 1,7 daa. og Randesund kirkegård på Frigstad med ca. 8,5 daa. Kommunedirektøren foreslår at det vedtas betydelige investeringer som er anslått å koste totalt ca. 32,5 mill. kr for utvidelsen ved Randesund kirkegård og 11,2 mill. kr for utvidelsen ved Tveit kirkegård.

Kirkelig fellesråd har videre meldt inn behov for at den generelle investeringspotten økes fra 3,5 mill. kr til 5,2 mill. kr. I tillegg er det foreslått å utvide Voie kirkegård trinn 2, driftsbygg ved Greipstad kirke (kjølekapasitet bårhus og handicaptoalett), nytt muslimsk gravfelt på Voie og Torridal, samt overgang til ny IT plattform ved Kirkepartner (felles plattform for Den norske kirke).

6.10.4 Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Kulturstab	161 002	101 457	105 629	104 827	103 278	102 778
Kirkelig Fellesråd		66 497	66 682	66 682	66 682	66 682
Sum	161 002	167 954	172 312	171 509	169 961	169 461

Budsjettet økes med 4,3 mill. kr. Lønns- og priskompensasjon utgjør 5,1 mill. kr. Flere tidligere vedtatte tiltak og innsparingstiltak medfører en samlet netto reduksjon på 0,8 mill. kr, selv om budsjettet har fått en økning på 1,5 mill. kr som skyldes at kommunens tilskudd til Sandriphæia fritidspark er flyttet fra kommunalsjefområde Kultur og idrett til Kultur-stab.

Driftsbudsjett med endringer

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Budsjett 2022	167 954	167 954	167 954	167 954
Sum Deflator	952	952	952	952
Sum Lønns- og prisjustering	4 199	4 199	4 199	4 199
Tidligere vedtatte tiltak				
Arkivet-ny driftsavtale	205	205	205	205
Fond for kommunal kunst justering	253	253	253	253
Fritidsfond styrkedråpen til K-41	0	105	105	105
Kunsthond drift (offentlige rom)	-315	-315	-315	-315
Kunsthond drift justeringer	-44	217	217	217
Nye driftsavtaler og avgifter-Bragdøya kystlag-Kystens landsstevne	-154	-154	-154	-154
Sørnorsk filmsenter-ny driftsavtale	51	103	154	154
Tilskudd til Fullriggeren Sørlandet	-2 627	-2 627	-2 627	-2 627
Tilskudd til SKMU i 2022	4 236	4 236	4 236	4 236
Økt vedlikehold Domkirken	-4 100	-4 100	-4 100	-4 100
Sum Tidligere vedtatte tiltak	-2 494	-2 076	-2 025	-2 025
Sum Tidligere vedtatt innsparingstiltak	-900	-1 320	-1 320	-1 320
Vedtatte endringer	1 757	1 754	1 806	1 806
Vedtatt ramme	169 711	169 708	169 760	169 760
Sum Innsparingstiltak	-819	-1 619	-3 219	-3 719
Nye tiltak				
Bygdemuseum Knarrestad fra kultur og innbyggerdialog til by- og stedsutvikling	-41	-41	-41	-41
Kirkelig fellesråd - økte strømkostnader	1 845	1 845	1 845	1 845
Kommunens tilskudd til Sandripheia fritidspark	1 542	1 542	1 542	1 542
Økt tilskudd til Fullriggeren Sørlandet statsbudsjett 2023	12	12	12	12
Økt tilskudd til Kilden teater og konserthus statsbudsjett 2023	47	47	47	47
Sum Nye tiltak	3 405	3 405	3 405	3 405
Nye tiltak og realendringer	2 586	1 786	186	-314
Sum Rammefordeling	15	15	15	15
Interne rammeendringer	15	15	15	15
Ramme 2023-2026	172 312	171 509	169 961	169 461

Tidligere vedtatte tiltak

Tilskudd til Fullriggeren Sørlandet

Fullriggeren Sørlandet har i en 3 årsperiode fra 2020-2022 fått et årlig tilskudd på 2,5 mill. kr. Tilskuddet har gått til bevaringsprogrammet og fortsatt klassifisering for fullriggeren, I tillegg ble det lagt inn en økning på 123 000 kr for å oppfylle avtalt finansieringsandel.

Tilskudd til SKMU i 2022

Det er forutsatt etter vedtak i 2019 og etter avtale med Agder fylkeskommune at regionens årlige driftstilskudd til Sørlandets kunstmuseum/Kunstsilo skulle økes, hvorav kommunens driftstilskudd skulle økes med 4,133 mill. kr fra 2022. Ettersom det ble en forsinkelse i byggeprosjektet for Kunstsilo, vedtok bystyret å ikke øke driftstilskuddet fra 2022. Forutsatt økning av driftstilskuddet med 4,236 mill. kr (prisjustert) innarbeides fra 2023.

Økt vedlikehold Domkirken

Kirkelig fellesråd ble tilført 4 mill. kr til vedlikehold av fjerde side av Domkirken ved hovedinngangen for 2022. Budsjettrammen reduseres i 2023 ettersom dette var enkelttiltak i 2022.

Nye tiltak

Bygdemuseum Knarrestad fra kultur og innbyggerdialog til by- og stedsutvikling

Parkvesenet har inngått driftsavtale om årlig gressklipp ved og rundt området til Tveit bygdemuseum til avtalt sum på 40 000 kr.

Kirkelig fellesråd - økte strømkostnader

Kirkelig fellesråd fikk i 2022 bevilget 1,8 mill. kr til kompensasjon for dyrere strøm og olje, som blant annet gjelder lys og oppvarming av kirke- og menighetsbygg. Denne kompensasjon videreføres i 2023, selv om det er usikkert hvordan prisutviklingen for strøm og olje blir fremover.

Kommunens tilskudd til Sandriphæia fritidspark

Kommunens tilskudd til Sandriphæia fritidspark er flyttet i budsjetttrammen fra Idrettsenheten til kulturstab, som administrerer tilsvarende tilskuddsordninger.

6.11 Kultur og idrett

6.11.1 Kort om kommunalsjefområdet

Kommunalsjefområdet kultur og idrett består av fire enheter:

- Kulturskolen gir barn og unge planmessig og allsidig opplæring og kreativ utfoldelse i kunstneriske fag. Undervisningen følger grunnskolens skoleår og gis på ettermiddag og kveldstid på 25 ulike steder i kommunen. Kulturskolen leverer også dirigenttjenester til kommunens skolekorps.
- Kulturarenaenheten skal tilby arenaer for et mangfold av kulturopplevelser, både i egen regi og gjennom utleie av lokaler til andre. Enheten består av tre avdelinger: Samsen kulturhus, Søgne gamle prestegård og Vågsbygd kultursenter. Avdelingen i Vågsbygd har også ansvar for driften av de historiske byggene Andøen gård, Myren gård og Christiansholm festning.
- Fritidsenheten har unge i alderen 10-18 år som hovedmålgruppe. Ung kultur og frivillig engasjement utvikles gjennom fritidsklubber, arrangementer, turer og andre ungdomsaktiviteter i nærmiljøene. Det gis gruppetilbud for ulike målgrupper med tilretteleggingsbehov. Enheten forvalter en rekke bydelshus og fritidssentre som er viktige møteplasser i lokalområdene.
- Idrettsenheten skal tilrettelegge for allsidig idrett og fysisk aktivitet for alle byens innbyggere, med et spesielt fokus på barn og unge, gjennom planlegging, utvikling og drift av idrettsanlegg.

6.11.2 Hovedutfordringer

Arenautvikling

Realisere nye – og betydelig oppgradering av eldre – arenaer og anlegg. Funksjonelle og tilgjengelige arenaer med tidsriktige fasiliteter er avgjørende for at det kommunale kultur-, fritids- og idrettstilbudet kan gi et kvalitativt godt og attraktivt tilbud til innbyggerne.

Samhandling

Samordne og effektivt utnytte ressurser og kapasitet internt i kommunen, samt utvide dialogen med brukerne og eksterne samarbeidspartnere. Alle enhetene har ansvar for flere tjenester med et omfattende grensesnitt mot en rekke aktører, både internt og eksternt.

Styring

Styre virksomheten i ønsket retningen, og utvikle tjenestene som planlagt. Omfattende planarbeid skal gjennomføres og nye styringsdokumenter skal settes ut i praksis i en organisasjon som, på grunn av pandemien, ikke har fått etablert seg som planlagt etter sammenslåingen.

6.11.3 Hovedprioriteringer

- Ta i bruk nye bygg og lokaler til Kulturskolens undervisningstilbud, både i sentrum og på Tangvall. Utnytte de tidsriktige fasilitetene til videreutvikling av tilbudene til barn og unge.

- Gjennomføre prosjekt "Fritidsfond" (2021-2024) for å utvikle sammenhengende tilbud til barn fra lavinntektsfamilier. Avklare framtidig modell for kommunens økonomiske støtte til barn fra familier med vedvarende lavinntekt.
- I samarbeid med frivillige organisasjoner utvide tilbudet om gratis utlån av utstyr til aktiviteter for barn og unge (BUA).
- Fullføre prosjektet med utgivelse av Søgnes historie i to bind.
- I nær samhandling med den lokale frivilligheten, videreutvikle Sygna kultursenter og Søgne gamle prestegård til attraktive kulturelle møteplasser.
- Utnytte tilgjengelige ressurser mest mulig effektivt for å rehabilitere utslitte kunstgressbaner. Det løpende investeringsprosjektet på 12 mill. kr per år, benyttes på følgende prioriterte anlegg:

2023	2024	2025	2026
Justvik 11er-bane	Solvika 11er-bane	Presteheia 11er-bane	Torridal 11er-bane

Omprioritering

Ordningen for "Tilskudd til kulturtiltak i nærmiljøet" har de siste årene hatt synkende etterspørsel, og den nye ordningen med aktivitetsmidler i "Bydelsfondet" har delvis samme målgruppe og formål. Det foreslås derfor å avvikle den gamle tilskuddsordningen som forvaltes av Fritidsenheten, og overføre midlene på 0,3 mill. kr til "Bydelsfond - aktivitet" som forvaltes av Parkvesenet.

6.11.4 Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap		Økonomiplan			
	2021	Budsjett 2022	2023	2024	2025	2026
Kultur og idrett	120 590	124 430	124 747	123 111	123 111	123 111
Sum	120 590	124 430	124 747	123 111	123 111	123 111

Budsjettet økes med 0,3 mill. kr. Lønns- og priskompensasjon utgjør 4,2 mill. kr. Vedtatte innsparingstiltak og rammeendringer medfører en samlet nettoreduksjon i budsjettrammen på 3,9 mill. kr. Det skyldes blant annet at kommunens tilskudd til Sandriphelia fritidspark er flyttet fra kommunalsjefområde Kultur og idrett til Kultur-stab, aktivitets-/tilskuddsmidler på Fritidsenheten er flyttet til Parkvesenets bydelsfond og at renhold- og strømbudsjett er flyttet fra Vågsbygd kultursenter til Eiendom.

Driftsbudsjett med endringer

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Budsjett 2022	124 430	124 430	124 430	124 430
Sum Deflator	1 131	1 131	1 131	1 131
Sum Lønns- og prisjustering	3 111	3 111	3 111	3 111
Tidligere vedtatte tiltak				
Fritidsfond innbyggerdialog	0	-1 628	-1 628	-1 628
Fritidsfond kulturskolens friplasser	0	158	158	158
Fritidsfond storbymidler	0	210	210	210
Nye mønstre, trygg oppvekst, fritidsfond fra SI	0	106	106	106
Sum Tidligere vedtatte tiltak	0	-1 155	-1 155	-1 155
Sum Tidligere vedtatt innsparingstiltak	-790	-1 421	-1 421	-1 421
Vedtatte endringer	3 451	1 666	1 666	1 666
Vedtatt ramme	127 881	126 095	126 095	126 095
Sum Innsparingstiltak	-212	-212	-212	-212
Nye tiltak				
Aktivitetsmidler fra fritid til park, bydelsfond	-300	-300	-300	-300
Greipstadhallen årlige driftsmidler	0	150	150	150
Kommunens tilskudd til Sandriphelia fritidspark	-1 542	-1 542	-1 542	-1 542

Kultur og innbyggerdialog

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Renhold overført til eiendom, fra Vågsbygd kultursenter	-395	-395	-395	-395
Strømbudsjett Vågsbygd kultursenter-gammel del til Eiendom	-375	-375	-375	-375
Strømbudsjett Vågsbygd kultursenter-ny del til Eiendom	-410	-410	-410	-410
Økte strømkostnader idrett	100	100	100	100
Sum Nye tiltak	-2 922	-2 772	-2 772	-2 772
Nye tiltak og realendringer	-3 134	-2 984	-2 984	-2 984
Ramme 2023-2026	124 747	123 111	123 111	123 111

Nye tiltak

Aktivitetsmidler fra fritid til park, bydelsfond

Midlene skal tildeles fra eget prosjektnummer. Ordningen vil være en søkbar ordning som tildeles gjennom søkeordningen for Bydelsfond drift.

Greipstadhallen årlige driftsmidler

Det er lagt inn driftsmidler på 150 000 kr tilsvarende ca. ¼ stilling på ny Greipstadhall fra 2024, samt arbeid med rens, renhold rundt banen, vedlikehold av utstyr og andre driftsutgifter.

Kommunens tilskudd til Sandripeia fritidspark

Kommunens tilskudd til Sandripeia fritidspark er flyttet i budsjettammen fra Idrettsenheten til kulturstab, som administrerer tilsvarende tilskuddsordninger.

6.12 Innbyggerdialog

6.12.1 Kort om kommunalsjefområdet

Kommunalsjefområdet innbyggerdialog skal styrke og fremme demokratiske beslutningsprosesser og dialogen med innbyggere og frivillige lag og organisasjoner. Områdets fem enheter skal være pådrivere slik at samtlige kommunale tjenester er lett tilgjengelige, og i god dialog med innbyggerne, og har et velfungerende system for å motta og bruke innspill og forslag.

- Innbyggertorg er kommunens førstelinjetjeneste og ansikt utad, og skal gi informasjon, veiledning og saksbehandling. De fleste av kommunens publikumsrettede tjenester er samlet i tre innbyggertorg - Kvadraturen, Nodeland og Tangvall. Her kan innbyggerne få tilnærmet samme tjenester uavhengig av stedet de henvender seg til. Samlokalisering med bibliotek og NAV på Nodeland og Tangvall.
- Kommunikasjon har ansvaret for informasjon i kommunens kanaler til innbyggere, egne ansatte og andre interessenter. Bruken av kommunens kanaler er under stadig evaluering og forbedring for å kunne nå ut med informasjon til de ulike målgruppene våre. Enheten holder også medietreningskurs, kurs i bruk av sosiale og publisering på nettsiden.
- Biblioteket forvalter lovverket for folkebibliotek. Biblioteket er en møteplass for ytringsfrihet og demokratibyging, en arena for kunst og litteratur, og et sted for deling av livserfaring, kunnskap og ferdigheter. Bibliotekene videreutvikles som møtested, arrangør og dagsordensetter, samt videreutvikle fagområdet sammen med aktuelle samarbeidspartnere. Hovedbibliotek er lokalisert sentralisert i Kvadraturen i Kunsten og litteraturens hus. Videre er det filialer i Vågsbygd, Tangvall, Nodeland og kombinasjonsbibliotek på Finland, Flekkerøy og Hellemyr.
- Demokratienheten skal i samarbeid med innbyggere og andre organisasjoner, videreutvikle og forankre nye metoder og verktøy for innbyggerdialogen. Enheten skal være kommunens "hub" for medvirkning, har et medansvar for dialogmøter med formannskapet, og er sekretariat for følgende råd og ordninger: seniorråd, rådet for funksjonshemmede, ungdommens bystyre, studentrådet, barn og unges representant i plansaker og medvirkningsrådgiver barn og unge.

- Frivillighetsenheten skal støtte og tilrettelegge for god samhandling mellom kommunen og frivillige organisasjoner, lag, foreninger og ideelle organisasjoner. Enheten har oppfølgingsansvar for kommunale- og organisasjonseide frivilligsentraler.

6.12.2 Hovedutfordringer

Prosjektering av bydelshus/bibliotek/innbyggertorg for Kristiansand øst.

Oppstart av prosjektering bør starte umiddelbart, og det må legges opp til bred innbyggerdeltakelse i prosjekteringen.

Oppfølging av planarbeid

Vi skal ha fokus på å følge opp temaplan frivillighet og bibliotekplan, samt bidra i annet planarbeid der det blir forventet av oss.

Ha tilstrekkelig antall fysiske møteplasser

Tilbakemeldinger fra innbyggerne på dialogmøtene er at det i mange områder er behov for møteplasser. Møteplasser er viktige for innbyggernes tilknytning til lokalsamfunnet. Det er spesielt viktig at barn, unge og eldre har tilstrekkelig med gode møte- og aktivitetsplasser i nærområdet.

Videreutvikle organisasjonen

Vi har et potensiale i å videreutvikle vår organisasjon og utnytte mulighetene til samhandling.

Ha god dialog med innbyggerne

Videreutvikle dialogmøter, støtte opp om etablering av bydelsråd, og bedre kommunikasjonen med innbyggerne.

Økt etterspørsel etter støtte til å gjennomføre medvirkningsprosesser

Demokratienheten opplever økende etterspørsel til medvirkningsprosesser fra andre områder i kommunen.

6.12.3 Hovedprioriteringer

- Utvikle og forbedre kommunens digitale løsninger for å tilfredsstille innbyggernes behov.
- Etablere et sentralt tilskuddskontor for tilskuddsordninger i Kultur- og innbyggerdialog, Helse- og mestring og Oppvekst.
- Utvikle arenaer og møteplasser, og ta i bruk ny metodikk for økt dialog med innbyggerne.
- Bidra til utvikling av den samhandlende kommunen eksternt, og på tvers av fagområder.
- Videreutvikle innbyggertorgene og bibliotekene som naturlige møtearenaer der frivilligheten har sin naturlige plass for å videreutvikle nærområdene.
- Følge opp temaplan bibliotekplan og fremme biblioteket som uavhengig og nøytral debattarena i lokalsamfunnet.

6.12.4 Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Innbyggerdialog	84 271	80 076	82 284	82 166	82 166	82 166
Sum	84 271	80 076	82 284	82 166	82 166	82 166

Budsjettet økes med 2,2 mill. kr. Lønns- og priskompensasjon utgjør 2,8 mill. kr. Vedtatte innsparingstiltak og rammeendringer medfører en samlet nettoreduksjon i budsjetterammen på 0,6 mill. kr. Redusert budsjetteramme skyldes i tillegg reduksjon i budsjett til frivillighetens år og tilskudd Tour of Norway 2022. Kommunalsjefområdet er kompensert for utgifter til ny innbyggerapp og korrigert budsjett til Innbyggertorg.

Driftsbudsjett med endringer

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Budsjett 2022	80 076	80 076	80 076	80 076
Sum Deflator	825	825	825	825
Sum Lønns- og prisjustering	2 002	2 002	2 002	2 002
Tidligere vedtatte tiltak				
Frivillighetens år	-308	-308	-308	-308
Nedjustert ramme innbyggerdialog	236	748	748	748
Tour of Norway	-513	-513	-513	-513
Sum Tidligere vedtatte tiltak	-584	-72	-72	-72
Sum Tidligere vedtatt innsparingstiltak	-685	-1 315	-1 315	-1 315
Vedtatte endringer	1 558	1 440	1 440	1 440
Vedtatt ramme	81 634	81 516	81 516	81 516
Sum Innsparingstiltak	-155	-155	-155	-155
Nye tiltak				
Innbyggerapp korrigerende beløp	154	154	154	154
Korrigerende budsjett innbyggertorg	666	666	666	666
Sum Nye tiltak	820	820	820	820
Nye tiltak og realendringer	665	665	665	665
Sum Rammefordeling	-15	-15	-15	-15
Interne rammeendringer	-15	-15	-15	-15
Ramme 2023-2026	82 284	82 166	82 166	82 166

Tidligere vedtatte tiltak

Frivillighetens år

Frivillighetens år 2022 er markert og gjennomført i samarbeid med frivillige lag og foreninger som et engangstiltak. Budsjetttrammen reduseres ettersom det var et engangstiltak.

Tour of Norway

Sykelrittet Tour of Norway ble gjennomført etter planen 27. mai 2022 med Kristiansand blir målby. Kultur og innbyggerdialog ble tilført 500 000 kr fra bykassa for å delfinansiere arrangementet, og som trekkes fra rammen i 2023 ettersom dette var et engangstiltak i 2022.

Nye tiltak

Korrigerende budsjett innbyggertorg

Det ble foretatt en gjennomgang av innbyggertorgs budsjetttrammer etter stort overskudd i 2020-regnskapet. I vedtatt økonomiplan er det omdisponert 1,6 mill. kr i kultur og innbyggerdialog, samtidig som enheten har fått en stor andel av områdets ordinære innsparingskrav på denne enheten. Enhetens budsjetttramme ble totalt sett nedjustert med 5,560 mill. kr fra 2022. Enheten er tilbakeført for 1 stillingsressurs som ved en feil var medregnet 2 ganger.

6.13 Investeringsbudsjett

Investeringsprosjekter	Samlede prosjektbeløp Brutto prosjektutgift	Økonomiplan				Sum Inntekt	
		2023	2024	2025	2026	23-26	23-26
Investeringer							
EIE- Aquarama- utendørsbasseng	36 952	0	0	0	0	0	-2 100
EIE- Avsetning nytt idrettsanlegg på Gimle	5 000	0	0	0	5 000	5 000	0
EIE- Biblioteket- teknisk oppgradering	50 860	0	0	0	5 000	5 000	0
EIE- Flerbrukshall Sukkevann 2017- spillmidler	36 100	0	0	0	0	0	0
EIE- Gimlehallen rehabilitering	4 000	1 000	1 000	0	0	2 000	-4 702
EIE- Greipstadhallen	50 600	30 600	0	0	0	30 600	-3 220
EIE- Kultursenter øst (tomt)	10 000	0	0	0	10 000	10 000	0

Kultur og innbyggerdialog

Investeringsprosjekter	Samlede prosjektbeløp Brutto prosjektutgift	Økonomiplan				Sum Inntekt		
		2023	2024	2025	2026	23-26	23-26	
EIE- Nye Søgne stadion	44 600	0	0	0	0	0	-9 405	
Fond for kommunal kunst	Løpende	800	800	800	800	3 200	0	
Idrettsanlegg rehabilitering og oppgradering	Løpende	800	800	800	800	3 200	0	
Investeringstilskudd Den Norske Kirke	Løpende	3 500	3 500	3 500	3 500	14 000	0	
Kristiansand stadion oppgradering - spillemidler	2 000	0	0	0	0	0	-700	
Kunstgressbane Langenes skole (7'r)	1 200	0	0	0	0	0	-460	
Kunstgressbane Tangvall skole (11'r)	3 000	0	0	0	0	0	-1 150	
Kunstgressbaner, hovedprosjekt	Løpende	12 000	12 000	12 000	12 000	48 000	0	
Randesund kirkegård - utvidelse	32 555	14 855	13 700	250	0	28 805	0	
Solsletta fotballanlegg - spillemidler	0	0	0	0	0	0	-3 230	
Spillemidler - tidligere prosjekter fra Søgne og Songdalen	0	0	0	0	0	0	-1 856	
Tveit kirkegård – utvidelse	11 250	5 700	4 350	50	0	10 100	0	
Utvikling av kulturarenaer	Løpende	250	250	250	250	1 000	0	
Økning egenkapitaltilskudd Den Norske Kirke	Løpende	600	600	600	600	2 400	0	
Sum investeringer		288 117	70 105	37 000	18 250	37 950	163 305	-26 823

Alle investeringsprosjekt med EIE- i navnet budsjetteres under kommunalsjefområdet Eiendom i By- og stedsutvikling. Investeringene på området vises samlet av pedagogiske hensyn. Det vil si at 13,85 mill. kr budsjetteres på Kultur og innbyggerdialog, og 31,6 mill. kr budsjetteres i Eiendom for 2023.

Fond for kommunal kunst

I henhold til vedtatte retningslinjer for kunst i offentlige bygg og uterom skal bystyret i budsjettbehandlingen hvert år sette av minimum 0,2 og inntil 0,5 prosent av «totalt brutto investeringsbudsjett for byggeprosjekter, parkanlegg og andre skattefinansierte anleggsprosjekter i offentlig rom». Det ble fra 2022 vedtatt tilpasning som innebærer at minimum 0,2 prosent innfris, og at beløpet avrundes til 0,8 mill. kr årlig i perioden.

Idrettsanlegg rehabilitering og oppgradering

Idrettsenheten får avsatt en årlig bevilgning på 0,8 mill. kr til rehabiliteringsprosjekter og større vedlikeholdsoppgaver, ettersom anleggene har stor slitasje. Bevilgningen ble økt med 0,5 mill. kr fra 2022 etter omdisponering i kommunalsjefområdet. Bevilgningen blir benyttet til et stort antall tiltak.

Investeringstilskudd Den Norske Kirke

Det faste investeringstilskuddet til diverse investeringsprosjekter for Kirkelig fellesråd ble økt med 0,6 mill. kr fra 2022 til totalt 3,5 mill. kr.

Kunstgressbaner, hovedprosjekt

Fast årlig bevilgning i økonomiplanen til utbygging av kunstgressbaner ble økt fra 6 mill. kr til 12 mill. kr fra 2022, som utgjør totalt 48 mill. kr i økonomiplanperioden. Prisen per kunstgressbane har økt til over 10 mill. kr avhengig av behov for grunnarbeider og drengsalfalt. Det er hensiktsmessig at det blir gjort gode grunnarbeider og lagt drengsalfalt, slik at risiko med grunnforhold reduseres og at senere utskiftninger av selve kunstgresset blir rimeligere. Det er igangsatt prosjektering av nytt kunstgress på Justvik, Prestehøia, Solvika, Mur i Sør-banen (Søgne) og Kongsgård II (i samarbeid med utbyggere på Marviksletta og Bjørndalsletta). Det er utfordrende å få byttet ut tilstrekkelig antall baner med gjeldende bevilgninger.

Randesund kirkegård - utvidelse

Kirkelig fellesråd har i samråd med parkvesenet sett behov for utvidelse av Randesund kirkegård på Frigstad med ca. 8,5 daa opparbeidet areal inkludert gravfelt, veier, plasser, plantinger og kantsoner.

Investeringsprosjektet utredes og det foreslås med en total kostnad på 32,555 mill. kr. Utvidelsen vil være ferdig fra 2025.

Tveit kirkegård – utvidelse

Kirkelig fellesråd har i samråd med parkvesenet sett behov for utvidelse av Tveit kirkegård med ca. 1,7 da opparbeidet areal inkludert gravfelt, veier, plasser, planter og kantsoner. Investeringsprosjektet utredes og det foreslås med en total kostnad på 11,250 mill. kr. Utvidelsen vil være ferdig fra 2025.

Utvikling av kulturarenaer

Det er et fast investeringsprosjekt på 250 000 kr til utvikling av kulturarenaer. Prosjektet vil ivareta nødvendige oppgradering ved Søgne gamle prestegård, Vågsbygd kultursenter inkl. Festningen, Myren gård og Andøya gård, Samsen kulturhus og Sygna kultursenter.

Økning egenkapitaltilskudd Den Norske Kirke

Etter kommunesammenslåingen er det lagt inn at kommunen finansierer økt egenkapitaltilskudd fra Kirken til Kristiansand kommunale pensjonskasse (KKP) på 0,6 mill. kr per år.

EIE- Avsetning nytt idrettsanlegg på Gimle

Sammen med andre aktører, og i lys av "strategi for toppidrett", er det laget et mulighetsstudium for å vurdere ulike alternativer i området rundt Gimlehallen. Det er ikke konkludert med hvilket alternativ man ønsker å realisere, men det er lagt inn en avsetning på 5 mill. kr til oppstart av nytt idrettsanlegg på Gimle i 2026.

EIE- Biblioteket- teknisk oppgradering

Biblioteket er oppgradert og renovert innvendig (eget prosjekt i 2016-2017 over kulturbudsjettet). Samtidig ble inngangspartier og heiser skiftet og renovert med midler fra Statlig tiltakspakke i 2016 og 2017. I forkant av disse prosjektene ble det gjennomført en tilstandsanalyse for bygget og øvrige tekniske anlegg. Det er fortsatt et stort behov for renovering av bygningsmassen og utskifting av tekniske anlegg. Levetiden på anleggene er overgått, renovering/utskifting er nødvendig. Utrangert ventilasjonsanlegg medfører dårlig innelima og dårlige arbeidsforhold for de ansatte. Avsetningen til oppstart av arbeidet er utsatt til 2026.

EIE- Gimlehallen rehabilitering

Det ble i 2019 gjennomført en rekke tiltak i Gimlehallen for å ivareta de mest akutte oppgraderingsbehovene i et 5-års perspektiv. Det er satt av tilsammen 4 mill. kr. Prosjektet kan sees i sammenheng med prosjektet "Avsetning nytt idrettsanlegg på Gimle" som er omtalt i økonomiplanen.

EIE- Greipstadhallen

Det ble vedtatt å bygge fotballhall på Hortemo i tidligere Songdalen kommune med en tilhørende avsetning på 20 mill. kr. Dette ble senere økt til 30 mill. kr. i Kristiansand kommune. Areal til Greipstadhallen er avsatt i Reguleringsplan for Hortemo, vedtatt 13.12.2006, med siste endring 24.10.2018. Prosjektering og utarbeidelse av konkurransedokumenter startet i 2021 og tilbudskonkurransen er avholdt der 5 firma ga inn tilbud. En oppdatert kalkyle basert på laveste tilbud gir en antatt projektkostnad på 50,6 mill. kr. Det ble vedtatt i egen sak i Formannskapet i august 2022 å innarbeide økt bevilgning i økonomiplanen. Prosjektet skal ferdigstilles i 2023.

EIE- Kultursenter øst (tomt)

Bystyret godkjente 26.10.2016 behovsutredningen for et kultursenter også på østsiden av byen, og ba kommunen arbeide for å sikre en tomt til formålet på Rona. I økonomiplanen er avsetningen på 10 mill. kr til kjøp av tomt lagt inn i 2026.

7 By- og stedsutvikling

7.1 Kort om området

By- og stedsutvikling består av 5 kommunalsjefområder (Ingeniørvesen, Parkvesen, Plan og bygg, Eiendom og Klima og arealutvikling) og to stabsområder (Utbygging og Prosjekt).

By- og stedsutvikling har ca. 720 faste ansatte fordelt på 650 årsverk og har ansvar for bolig-, areal- og transportplanlegging, klima og miljø, eiendomsutvikling, boligpolitikk, bygge- og anleggsprosjekter, plan- og byggesaker, geodata og eiendomsdata, landbruk, friluftsliv, park- og skjærgårdsforvaltning, småbåthavner, vann og avløp, vei, parkering, drift og vedlikehold av kommunale formålsbygg og boliger.

7.2 Hovedutfordringer

Reduksjon av utslipp i Kristiansand

Arbeidet med å redusere temperaturstigningen på jorda er en global utfordring, men hvor løsningene og tiltakene oftest må utvikles lokalt. For Kristiansand kommune er det utarbeidet en større fagrapport, «Kristiansands klimagassutslipp mot 2030». Rapporten viser kildene til utslipp i Kristiansand og gir en beskrivelse av tiltak og virkemidler som må gjennomføres for å nå kommunens mål om reduksjon av utslippene med 80 % innen 2030. Rapporten gir en klar innsikt i at arbeidet med å redusere klimagassutslippene dels må skje i kommunen som organisasjon, dels gjennom selskap og virksomheter der kommunen er eier/deleier og dels gjennom samarbeid utenfor kommunen som organisasjon. Utfordringene med å redusere klimagassutslippene er ofte sammensatte, og vil kreve både ny teknologi og en del endret atferdsmønster. Vi må ta bedre vare på ressursene våre, og sørge for at klimafotavtrykket blir mindre. Kommunen må ta i bruk sine ulike roller for å tilrettelegge for denne omstilling.

Kommuneplanens arealdel

Målet med arealdelen er at den skal bidra til å gjøre Kristiansand til et sosialt rettferdig lavutslippssamfunn, med 80 % reduksjon av utslipp av klimagasser innen 2030 sammenlignet med 2015. Arealdelen skal samtidig gjøre Kristiansand til en attraktiv kommune å bo, studere og arbeide i, skape arbeidsplasser og tiltrekke seg kompetent arbeidskraft. Å finne den rette balansen mellom alle disse hensyn vil være en av de største faglige utfordringene by- og stedsutvikling står overfor de neste årene. Å få på plass en byvekstavtale som bygger på de samme forutsetningene er grunnleggende.

Byvekstavtale

Kristiansandsregionen inngikk ny belønningsavtale med Samferdselsdepartementet for årene 2020-2023. Arbeid knyttet til belønningsavtalen vil i de kommende årene dreie seg om å iverksette tiltak i tiltaksporteføljen samt å gjennomføre og avslutte tiltak i porteføljer fra de tidligere avtalene. Dels som følge av en tendens til trafikkøkning i 2019 og starten på 2020, er det usikkert om nullvekstmålet nås når situasjonen normaliserer seg. Selv om fase 2, med justerte bomtakster er på plass, er det usikkert om fase 2 er tilstrekkelig for å nå nullvekstmålet gitt den underliggende trafikkveksten. Fase 2 inneholder ikke tiltak for sykkel, gange og kollektivtransport i Kristiansand og det meste av bevilgningene fra belønningsavtalen går til drift av kollektivtransport. Handlingsrommet er dermed begrenset fram til 2023. Ny bompengepakke forventes sluttbehandlet i stortinget våren 2023 på basis av pågående KS2-utredning (statlig kvalitetssikring). Byvekstavtale med staten vil sluttforhandles etter stortingsvedtaket om bompenger.

Driftsportefølje

Erfaringene etter kommunesammenslåingen er at det er ulike krav og ulik praksis på kvaliteten på drift og vedlikehold innenfor flere av tjenestene i by- og stedsutvikling. Det jobbes derfor med å finne en standard som er faglig forsvarlig. I tillegg kompenseres ikke økt driftsportefølje for veier, lekeplasser,

parker og andre offentlige uteområder, som eks badeanlegget på Lumber og lekeplassen ved kanalbyen/Odderøya. Tilsammen i økonomiplanperioden 2023-2026 dreier det seg om 15,5 mill. kr totalt.

Kommunale boliger og formålsbygg

Den kommunale boligmassen er ikke tilstrekkelig tilpasset brukergruppene og har til dels et betydelig vedlikeholdsetterslep. Dette bidrar til å svekke måloppnåelsen på det boligsosiale feltet, samtidig som det bidrar til å forringe kommunens eiendomsverdi, ved at boligmassen forfaller. For Eiendom vil det være en viktig utfordring de nærmeste årene at en i samarbeid med Helse og mestring jobber for at boligmassen blir bedre tilpasset til brukernes behov og at det utføres tilstrekkelig vedlikehold. Særlig utfordrende er det å sikre areal, tilpasse og utvikle eksisterende boligmasse, til innbyggere som trenger botilbud med hensiktsmessig beliggenhet tilpasset deres behov. By og stedsutvikling opplever sammen med Helse og mestring, at dette er et krevende arbeid også med tanke på at bo- og nærmiljø skal ivaretas på en god måte.

Deler av kommunens formålsbygg og utleiebygg har et betydelig vedlikeholdsetterslep. Situasjonen oppleves som kritisk hvor det for en del av bygningsmassen (b-byggene) ikke er midler til planlagt vedlikehold, og heller ikke tilstrekkelig midler til drift, som for eksempel tilsyn.

Vann og avløp

De kommende årene må kommunen bruke betydelige ressurser på å få ferdigstilt arbeidet med oppgradering og samkjøring av renseanleggene for avløp. Samtidig må man opprettholde aktiviteten på utskifting av gamle rør og fjerning av fremmedvann (eks. regnvann, grunnvann, mm) fra avløpssystemet, for å redusere overløpsutslipp. Statsforvalteren har, i tillegg til opprydding av utslipp fra gamle renseanlegg, varslet tydelig forventninger og krav til ledningsnett, før arbeidet med ny utslippstillatelse for nye Kristiansand kommune påbegynnes. Også vannforsyningen har store investeringer foran seg. Arbeidet med å planlegge nytt reservevannverk (Grimevann) sammen med Lillesand kommune vil snart komme i gang, og bygging av ny vannledning fra Lillesand til Kristiansand er allerede godt i gang. Samtidig har man fortsatt stor aktivitet med å bytte gamle rør og redusere lekkasjeandelen i eksisterende vannledningsnett.

7.3 Endrede forutsetninger

Generelt om endrede rammebetingelser i bygg og anlegg

Det har de siste årene vært en ekstraordinær prisstigning i bygge- og anleggsbransjen. Covid-19 pandemien og krigen i Ukraina, har vært de store driverne for denne ekstraordinære prisstigningen. SSBs indeks for boligblokk har steget 7,5% (august 2020-august 2021) og 7,1% (august 2021-august 2022). Tilsvarende tall for boligbygg i tre er 14,6% og 6,2%. Indeksene fanger bare opp deler av prisveksten og uavhengige analyser viser at den generelle prisøkningen ligger flere prosentpoeng høyere. Følgene av krigen i Ukraina preger fortsatt leveransen av viktige byggevarer og energisituasjonen. Økte renter vil mest sannsynlig medføre lavere igangsetting av prosjekter fremover, som vil kunne gi et noe lavere press på prisnivå i bygge- og anleggsbransjen i 2023.

Som er stor byggherre er kommunen sterkt påvirket av disse trendene. Prisnivået har også hatt konsekvenser for fremdrift i andre viktige prosjekter for Kristiansand, for eksempel ytre ringvei.

Tilskudd fra Husbanken

I regjeringens forslag til statsbudsjett foreslås det å avvikle ordningen med tilskudd til utleieboliger fra og med 2023. Kristiansand kommune har behov for å fornye den kommunale boligmassen, som blant annet gjøres ved å selge uegnede boliger, og investere i nye boliger som er tilpasset brukergruppen. Bortfall av tilskudd til utleieboliger reduserer kommunens mulighet til å investere i nye og tilpassede utleieboliger i perioden.

Regjeringen foreslår videre å ikke bevilge midler til nye tilsagn om tilskudd til sykehjem og omsorgsboliger i 2023. Dette skaper usikkerhet i planleggingen av nye prosjekter og finansiering av disse.

7.4 Innsparinger

Beløp i 1000 kr

Tiltak	2023	2024	2025	2026
Eiendom	20	-495	-495	-495
Ingeniørvesen	-364	-928	-928	-928
Innsparingstiltak administrasjon	0	0	0	-3 000
Innsparingstiltak administrasjon	-1 400	-1 400	-1 400	-1 900
Klima og arealutvikling	19	-69	-69	-69
Parkvesen	-4	-169	-169	-169
Plan og bygg	-723	-809	-809	-809
Stab	-1 281	-1 542	-1 542	-1 542
Trekk reduserte reisekostnader	-716	-716	-716	-716
Totalsum	-4 449	-6 129	-6 129	-9 629

Tidligere vedtatte innsparinger er iverksatt (overgang til elbiler, LED-lys, reduserte stillinger med mer). Innsparinger som ikke håndteres ved konkrete tiltak, håndteres slik at driften påvirkes minst mulig. Høy prisvekst i 2022 har gjort dette ekstra utfordrende for driften flere steder. Deler av innsparingskravene fremover i tid, er knyttet til naturlig avgang. Det er noe usikkerhet i forhold til om dette vil sammenfalle i tid. I 1 tertial 2022 ble 716 000 kr (2023 kroner) i økt innsparingskrav knyttet til reiser innarbeidet. Disse kom i tillegg til 750 000 kr som ble lagt inn i 2021.

Kommunedirektøren foreslår et økt innsparingskrav på 7,9 mill. kr i 2023 stigende til 21,7 mill. kr fra 2026. Dette på bakgrunn av bystyrets forventning om effektivisering av administrasjonen i økonomiplanen for 2022-2025. By- og stedsutvikling sin andel av dette er 1,4 mill. kr i 2023 som øker til 4,9 mill. kr fra 2026. Dette håndteres ved reduksjon av ett årsverk hos Plan og bygg, samt reduserte administrasjonskostnader knytte til deponier og dammer hos Ingeniørvesenet fra 2023. Økningen fra 2026 på 3 mill. kr er knyttet til arealeffektivisering i bygg. Når det er avklart hvilke bygg dette gjelder vil innsparingskravet bli fordelt.

7.5 Hovedprioriteringer

Klima og miljø

For å lykkes i arbeidet med å redusere klimautslippene er det helt sentralt at de overordnede dokumentene legger premissene for utviklingen. De viktigste planoppgavene er:

- Kommunepanens arealdel (KPA)
- Belønningsavtale og byveksttaltale
- Klima og miljøstrategi

Forslag til klima og miljøstrategi med handlingsplan sluttbehandles politisk høsten 2022.

Kommunepanens arealdel er fremmet til politisk førstegangsbehandling. Ny bompengepakke forventes sluttbehandlet i stortinget våren 2023, på basis av pågående KS2- utredning (statlig kvalitetssikring). Byveksttaltale med staten vil sluttforhandles etter stortingsvedtaket om bompenger. Hvorvidt Kristiansand lykkes med å redusere klimagassutslippene er i stor grad avhengig at man gjennom disse dokumentene, lager rammene for en utvikling som reduserer transportbehovene og legger til rette for klimavennlige reiser.

Næringsarealer for det grønne skiftet

For å være en aktiv tilbyder av tomter for næringsutvikling knyttet til det grønne skiftet, er det viktig at kommunen har ferdig regulerte tomter med hensiktsmessig infrastruktur (strøm og vei). Det jobbes aktivt med dette.

Kommunale boliger

Arbeidet med å tilpasse den kommunale boligmassen til behovene har fortsatt høyt fokus. Det er en forutsetning at stortinget vedtar forslaget om å endre lovverket, slik at boligstiftelsene kan oppheves. Saken har blitt utsatt, og er avgjørende for at kommunen skal få muligheten til å avhende uegnede boliger og dermed redusere tomgangsleien.

Renseanlegg for avløp og vannforsyningsanlegg

Den viktigste oppgaven innenfor avløp vil være å bygge overføringsledningen fra Bredalsholmen til Odderøya, slik at man kan legge ned anlegget på Bredalsholmen. Videre må det avklares hvordan Høllen renseanlegg skal oppgraderes til dagens utslippskrav. Det vil enten være ved å bygge nytt renseanlegg eller å koble også dette til anlegget på Odderøya, via overføringsledning i sjø. Arbeidet med å bygge vannforsyningsnett i Lillesand er i gang. Lillesand og Kristiansand skal sammen bygge nytt vannverk ved Grimevann, som både løser Lillesands behov og som vil være et reservevannverk for Kristiansand, samt sikre langsiktig vannforsyning til kommunen.

7.6 Oppfølging av kommuneplanens satsingsområder

By og stedsutvikling har regler for faglige samlinger og studieturer som reduserer reisevirksomheten. Flere kurs og konferanser tilbys digitalt slik at behovet for å reise for å få faglig oppdatering reduseres. Kommunens reisereglement har regler for klimavennlig transport. I tillegg økes andel av tjenestebiler som er null-utslipp, noe som bidrar til at transporten skjer på en mer klimavennlig måte.

Kommunens klima- og miljøstrategi for bygg og anlegg, som ble vedtatt av bystyret oktober 2021, setter ambisiøse mål for egne prosjekter. Det overordnede målet er at kommunens bygninger skal ha så lave klimagassutslipp som mulig i et livsløpsperspektiv. De tiltakene som totalt sett er mest hensiktsmessige og kostnadseffektive, skal velges. Det utarbeides et helhetlig livsløpsbasert klimagassbudsjett og regnskap for alle byggeprosjekter over 400 m², eller med en investeringsramme over 10 mill. kroner.

Klima- og miljøkravene vil ha betydning både for materialbruk, energiløsninger, utslipp fra byggeplass, avfallsmengde, sorteringsgrad og gjenbruk.

7.6.1 Satsingsområde: Attraktiv og miljøvennlig

Retningsmål: Kristiansand har en by- og stedsutvikling som fremmer kompakte sentre med gode kvaliteter i byrom og nærmiljø

Periodemål	Indikator	Siste måling 2022	Mål 2023	Mål 2026
Boligbyggingen skjer ved fortetting og transformasjon i tilknytning til eksisterende senter og boligområder	Andel boliger som etableres innenfor 10-minuttersbyen (status 2020) jfr. definisjon i arealstrategien i kommuneplanens samfunnsdel	55,0 %	60,0 %	70,0 %
	Antall boliger med mer enn 100 m til sandlekeplass	22 100	21 200	21 000
	Antall boliger med mer enn 400 m til kvartalslekeplass/nærmiljøpark	6 700	6 600	6 500
	Antall innbyggere per tettstedsareal	2 240	260	2 320

Retningsmål: Kristiansand er et sosialt rettferdig lavutslippssamfunn med 80% lavere klimagassutslipp i 2030 enn i 2015

Periodemål	Indikator	Siste måling 2022	Mål 2023	Mål 2026
All trafikkvekst skjer via sykkel, gange og kollektivtransport	Antall busspassasjerer i Kristiansand ruteområde per år (status 2021)	8 862 058	11 708 152	11 743 277
	Personbiltransport basert på Statens vegvesens byindeks, målt i % endring (status 2021)	3,7 %	0,0 %	0,0 %
Jordbruksarealer opprettholdes	Dyrka mark (daa)	25 779	25 779	25 779
Kristiansand kommunes reisevirksomhet er redusert og større andel reiser skjer ved klimavennlig transport				

7.6.2 Satsingsområde: Inkluderende og mangfoldig**Retningsmål: I Kristiansand er alle inkludert i utdanningsløp og arbeidsliv.**

Periodemål	Indikator	Siste måling 2022	Mål 2023	Mål 2026
En høyere andel personer i alderen 16-66 deltar i arbeid og utdanning	Antall arbeidstrening og praksisplasser i By- og stedsutvikling	67	70	70

7.7 Endring betalingssetser**Vann, avløp, renovasjon og slam**

For tjenestene vann, avløp, husholdningsrenovasjon og slam er årsgebyrene beregnet til å dekke 100 % av drifts- og kapitalkostnader. Beregningene er gjort etter gjeldende retningslinjer for beregning av selvkost for kommunale betalingstjenester. Alle priser er oppgitt inklusiv merverdiavgift.

For vann økes abonnementsgebyret med 255 kr, mens forbruksprisen for vann økes med 7,8 % til 7,31 kr pr m³. For en bolig på 120 m² blir det totale årsgebyret for vann på 2 665 kr, som er en økning med 351 kr (15,17 %) fra 2022.

For avløp økes abonnementsgebyr med 599 kr, mens forbruksprisen for avløp økes med 11,7 % til 17,15 kr pr m³. For en bolig på 120 m² blir det totale årsgebyret for avløp på 5 800 kr, som er en økning med 923 kr (18,93 %) fra 2022.

Hovedgrunnen til økte vann- og avløpsgebyr er økte rentekostnader.

Tilknytningsgebyr for vann og avløp er et engangsgebyr og betales etter fastsatte kategorier i gebyrregulativet. Engangsbeløpet for tilkobling av en bolig er 12 500 kr for både vann og avløp. Satsene er uendret fra 2022. Det er andre satser for abonnenter med større vann- og avløpsmengder.

For husholdningsrenovasjon er gebyret uendret i 2022 for et normalabonnement. På tross av generell prisvekst har Avfall Sør gjennom god drift og god kontroll på kostnader, kunnet holde en lav gebyrvekst de siste årene. Normalgebyret har vært uendret helt siden 2014, det vil si i 9 år. Avfall Sør innførte henteordning for plastemballasje i 2018 og henteordning for glass- og metallemballasje i 2019, uten å øke normalgebyret. Gebyr for hytterrenovasjon holdes uendret. Gebyr pr tonn for mottak av avvannet slam og septikslam holdes uendret i 2023.

By- og stedsutvikling

For slamrenovasjon går abonnementsgebyret opp med 625 kr (5 %). Mange av de andre ulike tømmegebyrene har mindre økning enn normal prisstigning på 2,5 %.

Gebyr i 2023-priser		2022	2023	2024	2025	2026
Vann	120m2 bolig	2 314	2 665	3 167	3 369	3 653
Avløp	120m2 bolig	4 877	5 800	6 038	6 301	6 641
Renovasjon	3x120l. dunker	3 925	3 925	3 984	4 044	4 104
Feiing		315	380	380	390	400
Sum årsgebyr		11 431	12 770	13 569	14 104	14 798
Gebyrendring i kr i forhold til året før		2023	2024	2025	2026	
Vann		351	502	202	284	
Avløp		923	238	263	340	
Renovasjon		-	59	60	60	
Feiing		65	-	10	10	
Sum		1 339	799	535	694	
Gebyrendring i % i forhold til året før		2023	2024	2025	2026	
Vann		15,17 %	18,84 %	6,38 %	8,43 %	
Avløp		18,93 %	4,10 %	4,36 %	5,40 %	
Renovasjon		0,00 %	1,50 %	1,51 %	1,48 %	
Feiing		20,63 %	0,00 %	2,63 %	2,56 %	
Sum		11,71 %	6,26 %	3,94 %	4,92 %	

Graving i kommunal vei

For graving i kommunal vei kan kommunen kreve et vederlag for administrasjon og kontroll av gravearbeidene. Dette skal dekke kostnader med å håndtere gravemeldinger fra søknad til ferdig utførte arbeider, herunder arbeidsvarslingsplaner og koordinere aktører via K-grav (søknadssystem for graving i kommunal vei). Administrasjonsvederlaget for 2023 er satt til 3 000 kr, som er en økning på 6,1% fra 2022. Prisøkningen er for å dekke reelle kostnader.

Parkering

Det foreslås å forenkle betalingssettene. Dette betyr en utjevning av pris på samme type plasser som også er mer brukervennlig for kunden. Tiltaket gir mindre administrasjon, blant annet vil det minimere antall takstgrupper for betaling med app. Endringene vil fortsatt balansere tilgjengelighet gjennom bruk av tidsbegrensing på gate-/utendørsparkering, kombinert med pris for å oppnå sirkulasjon. Betalingssettene på leieplasser utjevnes og økes en del, men er fortsatt godt under markedspris i andre parkeringsanlegg. En slik økning støtter opp om målet om å redusere trafikk til sentrum.

Endringene består hovedsakelig av:

- Progressive priser tas bort. Samme pris pr time. Skiltingen på stedet regulerer tid, og er uendret.
- Like priser på gateparkering og utendørs parkeringsplasser i sentrum.
- Like priser i parkeringshus. Dette gjelder også Kilden, men Kilden har høyere sats på kvelden som tidligere.
- Tilnærme like priser på sammenlignbare leieplasser.
- Makspris på Odderøya fjernes, for å gjøre Bobilparkeringen på Kongsgård mer attraktiv.

De fleste satsene justeres jf. normal prisstigning, med unntak av leieplasser. For øvrig henvises det til detaljert prislister.

80% av betalende kunder for gateparkeringen, benytter nå App som betalingsform. Salget av Parkeringsklokker som betalingsordning ble avsluttet i 2015, og fases derfor nå ut i løpet av 2023. Verdikortene som benyttes kan ikke lenger prisjusteres jf. betalingssettene. Gjenstående verdi på eksisterende verdikort forventes å være minimalt.

Bobilparkering

Kongsgård bobilparkering åpnet 01.07.2021. Prisstigning er på 8,5% for sommersesong, uendret for vintersesong. Strøm betales etter forbruk.

- Sommersesong (01.04.-30.09.): 25 kr pr time, 250 kr pr døgn
- Vintersesong (01.10. - 31.03.): 15 kr pr time, 150 kr pr døgn, 1 300 kr pr måned, 5 000 kr for 6 måneder

Feiergebyret

Feiergebyret økes med 20,63 % fra 315 kr i 2022 til 380 kr i 2023. Hovedgrunnen til den store økningen fra 2022 til 2023 er at i 2022 ble deler kostnadene dekt av fondsmidler fra tidligere år og dermed var gebyret lavere enn et normal år.

Utslippstillatelser

Gebyret dekker kommunens arbeid med behandling av søknaden og det er differensiert på størrelse (antall hus/belastningen) pr. anlegg. Det er ikke full dekning over selvkost. Selvkostberegningen antyder at gebyret ligger noe lavt. Det er foreslått å øke gebyret med 8%.

Tilsyn private avløpsanlegg

Kommunen har plikt til å føre tilsyn med at private avløpsanlegg fungerer og ikke forurensrer. Gebyret skal dekke alle kostnader knyttet til tilsynet, og inkluderer mer enn besøk på anleggene. Les mer om hva gebyret dekker på kommunens nettside under private avløpsanlegg. Gebyret er differensiert på små anlegg (opp til 10 hus) og større anlegg. Gebyret er ikke endret fra 2022 til 2023.

Tiltaksplan graving i forurenset grunn

Kommunen er myndighet, og skal sørge for at graving i forurenset grunn ikke fører til forurensning. Kommunen skal godkjenne planer ved graving i forurenset grunn, og gebyret dekker behandling av tiltaksplaner, inkludert kontroll/tilsyn. Gebyret er differensiert og det skilles på vanskelighetsgrad og konsekvens for helse og miljø. Det er ikke full dekning over selvkost. Selvkostberegningen antyder at gebyret ligger noe lavt. Det er foreslått å øke gebyret med 8%.

Byggesak

Det er gjort følgende endringer i gebyrer for byggesaksbehandling:

Nytt gebyr for solcelleanlegg: 2 000 kr

Resterende gebyrer er uendret.

Oppmåling

- Gebyr for seksjoneringsaker er økt med ca. 5 %
- Gebyr for reseksjoneringsaker er økt med ca. 15 %

Bakgrunn for høyere prisvekst er en tilnærming til selvkost. Selvkostdekningen er ca. 75 %.

Reseksjoneringsaker er betydelig mer arbeidsomme enn førstegangsseksjoneringsaker, derfor en høyere prisøkning på denne sakstypen.

7.8 Planoppgaver

I planstrategien for Kristiansand fremgår det et samlet program for prioritering av planarbeid for perioden 2022-25. Følgende planer skal følges opp av By- og stedsutvikling:

- Kommuneplanens arealdel
- Klima og miljøstrategi
- Geodatastrategi

- Utbyggingsprogram
- Hovedplaner for vann og avløp
- Trafikksikkerhetsplan

Arbeidet med geodatastrategi har vært utsatt grunnet mye av kapasiteten har vært bundet til kommuneplanens arealdel. Arbeidet med strategien startes opp høsten 2022. Øvrige planoppgaver følger vedtatt fremdrift.

Det er lagt inn to nye planoppgaver i planstrategien: revisjon av handlingsplanen til sykkelstrategi og eiendomsstrategi. Det er behov for å oppdatere handlingsplanen for sykkel, strategien har ikke behov for oppdatering. Arbeidet med eiendomsstrategi startes opp høsten 2022 og skal synliggjøre hvilken retning Kristiansand kommune vil ha i sitt eiendomsstrategiske arbeid og hva kommunen ønsker å oppnå som eiendomsaktør med ansvar for komplekse samfunnsoppdrag.

I tillegg har området flere områdereguleringer under arbeid: Posebyen og Lagmannsholmen. Det er startet arbeid med mulighetsstudie for Nodeland og Randesund bydelssenter.

7.9 Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
By- og stedsutvikling stab	111 460	118 811	130 271	129 010	129 010	128 510
Ingeniørvesen	-22 465	-55 754	-115 614	-139 436	-163 956	-196 560
Parkvesen	60 850	62 468	64 431	64 265	64 625	64 625
Plan og bygg	28 384	22 283	21 368	20 513	20 677	20 677
Eiendom	204 855	216 372	310 323	282 858	280 876	280 786
Klima og arealutvikling	25 006	60 091	35 461	33 247	33 247	33 247
Sum	408 090	424 272	446 239	390 458	364 480	331 286

Netto driftsbudsjett for område by- og stedsutvikling reduseres med 2,7 mill. kr fra 2022 til 2023. I tillegg kommer pris og lønnsvekst på 24,6 mill. kr. De største reduksjonene er knyttet til økte kapitalkostnader for vann og avløp på 58,1 mill. kr og at kommunens bidrag til ny kryssløsning/avkjøringsvei til Mjåvann på 23,6 mill. kr bare ligger inne i 2022. Den største rammeøkningen er knyttet til strøm og er på 53,2 mill. kr + 8 mill. kr til Aquarama. Området har et økt innsparingskrav på fra 2022 til 2023 på 4,45 mill. kr og et økt inntektskrav knyttet til parkering på 3,5 mill. kr. I tillegg er det en flere endringer som er synliggjort under det enkelte kommunalsjefområde.

7.10 By- og stedsutvikling stab

7.10.1 Kort om kommunalsjefområdet

Direktørens staber skal sikre plan, styring, koordinering og samhandling på tvers av de fem kommunalsjefsområdene i by- og stedsutvikling, samt yte faglig bistand.

Utbyggingsstaben har ansvaret for kommunens samarbeid med private utbyggere med hovedvekt på gjennomføring. Oppgaven innebærer bl.a. å utforme fremtidsrettet og forutsigbar bolig- og utbyggingspolitikk, utarbeide et utbyggingsprogram, lede de administrative samarbeidsgruppene og saksbehandle utbyggingsavtaler. Hensikten er og at kommunen skal fremstå som samlet, avklart og forutsigbar i behandlingen av private planinitiativ, herunder ivareta kommunens bolig- og utbyggingspolitikk og ha fokus på hvilke eiendommer og anlegg kommunen skal ha framtidig drift og vedlikehold av. Utbyggingsstaben håndterer også overordnet beredskap for området.

Prosjektstaben har det faglige og overordnede ansvaret for prosjektstyring av investeringer og innkjøp innenfor bygg og anlegg for hele kommunen. Prosjektstaben har også direkte ansvar for større komplekse og tverrfaglige prosjekter, samt det overordnede ansvaret for kvalitetsarbeid og HMS.

Direktørstaben har tre medarbeidere med virksomhetsstyring og administrasjon av området som hovedarbeidsområde.

7.10.2 Hovedutfordringer

Utbyggingsprogrammet utarbeider oversikt over boligområder og næringsarealer i kommunen. Dette gjør at kommunen har oversikt over hva slags boligområder og næringsarealer man har, samt hvor stor boligreserve og ledige næringsarealer kommunen har.

Hovedutfordringene for Prosjektstaben er knyttet til etablering av felles rutiner og verktøy i alle kommunalsjefsområdene. Implementering av seriositetsbestemmelser i alle ledd ved anskaffelser og prosjektgjennomføring. I større grad vektlegge klima og miljø ved anskaffelser og prosjektgjennomføring, samt oppfølging og forbedring av kvalitetssystemet.

7.10.3 Hovedprioriteringer

Utbyggingsprogrammet bygger på en vedtatt politikk og den til enhver tid gjeldende kommuneplan med arealdel. For at kommunen skal sikres en bærekraftig utbygging, må bolig- og næringsbyggingen skje i henhold til prioriteringskriterier som ligger i de vedtatte dokumenter. Utbyggingen som planlegges må også være bærekraftig for kommunens økonomi og drift. Utbyggingsprogrammet gir derfor også innspill til kommunens økonomiplan. Utbyggingsprogrammet vurderer utvikling av områder opp mot kapasitet på offentlig infrastruktur, samt prioriterer hvor det skal etableres/oppgradere infrastruktur, for å ta imot økt og ønsket bebyggelse. Kommuneplanen gir kriterier for utbyggingsområder og utbyggingsprogrammet følger opp dette.

Prosjektstabens hovedprioriteringer er knyttet til å utvide samarbeidet med ingeniørvesenet og parkvesenet om rutiner for prosjektstyring. Videreutvikle og forankre rutiner for implementering av seriositetsbestemmelsene i forbindelse med anskaffelser, prosjektgjennomføring og HMS arbeid. Faglig oppdatering og kompetanse knyttet til klima- og miljø. Kvalitetsarbeidet med oppfølging og tilsyn, internkontroll og risikostyring.

7.10.4 Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
By- og stedsutvikling stab	111 460	118 811	130 271	129 010	129 010	128 510
Sum	111 460	118 811	130 271	129 010	129 010	128 510

Netto driftsbudsjett for by- og stedsutvikling stab øker med 8,2 mill. kr fra 2022 til 2023, i tillegg kommer lønns- og prisstigning som utgjør 3,3 mill. kr. Økningen er knyttet til Kristiansand brann og redning (KBR- 10 mill. kr) og deres eierandel i Agder 110- sentralen, økte pensjonskostnader, renteutgifter, samt økte satser for kvelds, natt og helge arbeid. Det legges opp til å ha en dialog med KBR i forhold til kostnadsveksten. Det er innarbeidet en innsparing på 1,3 mill. kr. En post til sykkelsatsing 513 000 kr er overført klima og areal og det forutsettes at flytteutgifter for Agder 110 sentralen (3,8 mill. kr) håndteres av staten. For øvrig mindre justeringer.

Driftstilskudd til Kristiansandsregionen brann og redning (KBR) utgjør om lag 75 % av netto driftsbudsjett (97,6 mill. kr), etter forventet pris- og lønnsvekst på 3,7 % i 2023. Beløpet kan bli justert når endelig budsjett for KBR er vedtatt.

Driftsbudsjett med endringer

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Budsjett 2022	118 811	118 811	118 811	118 811
Sum Deflator	334	334	334	334
Sum Lønns- og prisjustering	2 970	2 970	2 970	2 970
Tidligere vedtatte tiltak				
110-sentralen - flytteutgifter	3 762	0	0	0
Avrunding teknisk justering	-5	-5	-5	-5
Lønnsharmonisering ny kommune, By og sted stab	0	0	0	0
Sykkelsatsing	0	-513	-513	-513
Sum Tidligere vedtatte tiltak	3 757	-518	-518	-518
Sum Tidligere vedtatt innsparingstiltak	-1 281	-1 542	-1 542	-1 542
Vedtatte endringer	5 780	1 244	1 244	1 244
Vedtatt ramme	124 591	120 055	120 055	120 055
Sum Innsparingstiltak	-45	-45	-45	-545
Nye tiltak				
110-sentralen - flytteutgifter forutsettes dekket av staten	-3 762	0	0	0
KBR økt driftstilskudd	10 000	9 000	9 000	9 000
Sykkelsatsning/tilrettelegging for sykling	-513	0	0	0
Sum Nye tiltak	5 725	9 000	9 000	9 000
Nye tiltak og realendringer	5 680	8 955	8 955	8 455
Ramme 2023-2026	130 271	129 010	129 010	128 510

Tidligere vedtatte tiltak

110-sentralen - flytteutgifter

Kristiansand kommune skal være vertskommune for felles 110-sentral (Brann) i hele Agder regionen med lokalisering i det nye politihuset i Kristiansand sentrum. Ny sentral er etablert som interkommunalt selskap (IKS). Det forutsettes at flytte - og etableringsutgiftene dekkes av staten.

Sykkelsatsing

Tiltaket er overført klima og areal.

Nye tiltak

Sykkelsatsning/tilrettelegging for sykling

Det ble bevilget 513 000 kr til sykkelsatsning/tilrettelegging for sykkel i 2022 og 2023 i økonomiplanen 2022-2025. Midlene ble i utgangspunktet plassert hos direktøren, men er flyttet over til Klima og arealutvikling.

7.10.5 Investeringsbudsjett

Investeringsprosjekter	Samlede prosjektbeløp Brutto prosjektutgift	Økonomiplan				Sum Inntekt	
		2023	2024	2025	2026	23-26	23-26
By- og stedsutvikling							
Investeringer							
Badeanlegg Silokaia	6 000	3 000	3 000	0	0	6 000	0
Boligprogrammet	18 400	0	0	2 275	0	2 275	0
Brannsikring Ny Hellesund	2 500	0	1 050	1 250	0	2 300	0
Infrastruktur Tangvall	2 200	1 125	0	0	0	1 125	0
Lumber - bidrag basseng	1 250	1 250	0	0	0	1 250	0
Marviksletta - 2 nærmiljøparker	8 300	0	0	0	0	0	-600
Marviksletta torg	5 500	2 500	0	0	0	2 500	-600
Pilot - utslippsfri anleggs-/byggeplass	3 500	2 000	0	0	0	2 000	0
Sentrumsutvikling Tangvall	22 710	3 000	2 900	0	0	5 900	-4 000
Torridalsveien/Ringlebekkveien	2 600	0	0	0	0	0	-8 700
Sum investeringsprosjekter	72 960	12 875	6 950	3 525	0	23 350	-13 900

Badeanlegg Silokaia

I forbindelse med utbyggingen av området Silokaia er det inngått utbyggingsavtale, hvor det fremgår at kommunen skal yte bidrag til planlegging og bygging av badeanlegg for området/bydelen. Bidraget utgjør 6 mill. kr. Planlegging og bygging er igangsatt og det er lagt opp til utbetaling av 3 mill. kr i hhv. 2023 og 2024.

Boligprogrammet

Utbyggingsprogrammet skal ivareta gjeldende kommuneplaner, vedtatt arealstrategi og gjeldende utbyggingspolitikk. Dette innebærer blant annet å sikre mulighet for gjennomføring av ca. 800 boliger pr. år. Utbyggingsvolumet skal sikres gjennom prioriteringer i programmet og inngåelse av utbyggingsavtaler. Utbyggingsavtalene fremmes fortløpende til formannskapet for politisk behandling.

Brannsikring Ny Hellesund

Investeringsprosjekt med en samlet kostnadsramme på 2,5 mill. kr fordelt med 200 000 kr i 2021, 1,05 mill. kr i 2024 og 1,25 mill. kr i 2025. Inngår i kulturminnevern.

Lumber - bidrag basseng

Det er inngått utbyggingsavtale mellom kommunen og utbygger. Utbygger skal i forbindelse med utbyggingen etablere et badeanlegg for bydelen. I saken og avtalen er det gjort en forholdsmessighetsvurdering i forhold til hva kommunen skal yte av bidrag til et slikt badeanlegg. Det er avtalt at bidraget skal utgjøre 1 250 000 kr. Bidraget kommer til utbetaling i 2023.

Marviksletta - 2 nærmiljøparker

Det er forutsatt kommunal opparbeidelse av to nærmiljøparker/kvartalslekeplasser. Kommunens andel av total kostnadene er forutsatt å utgjøre 25 %. Tidspunkt for opparbeidelse/dellopparbeidelse er styrt i forhold til gjennomført utbyggingsaktivitet i området. I økonomiplanen 2023-2026 er det kun inntekter i form av bidrag (600 000 kr).

Marviksletta torg

Inngår som hovedanlegg i områdeplan for Marviksletta. Det er forutsatt kommunal opparbeidelse av torg og kommunens andel av de totale kostnader er fastsatt til 25 %. Tidspunkt for opparbeidelse / delopparbeidelse er styrt i forhold til gjennomført utbyggingsaktivitet i området. Delopparbeidelse av Torg 1 skal etter planen gjennomføres i 2023.

Pilot - utslippsfri anleggs-/byggeplass

Det er igangsatt arbeid med en pilot for utslippsfri byggeplass i prosjekt Øvre Slettheia barnehage. I tillegg til avsatte midler i 2022 og 2023 er pilotprosjektet tildelt Klimasatsmidler fra miljødirektoratet. Erfaringen fra dette prosjektet skal danne grunnlag for å stille tilsvarende krav i alle kommunale prosjekter. For å gjennomføre et pilotprosjekt er det avsatt 1,5 mill. kr i 2022 og 2 mill. kr i 2023.

Sentrumsutvikling Tangvall

Innbetalinger fra utbyggere og bevilgning er knyttet til oppgradering av de offentlige uterommene sentralt på Tangvall. Det er inngått utbyggingsavtaler med private utbyggere for innbetaling av bidrag per brutto areal (BRA) bolig og næring. Arealene skal opprustes med høy kvalitet med vekt på barn og unges interesser. Kommunen skal stå for planlegging, prosjektering og opparbeidelse av arealene, etter hvert som bidragene betales inn. Det er gjennomført en oppgradering av sørlig del av torgarealene. Det pågår arbeid med å lage en ny landskapsplan for området, slik at arbeid med oppgradering av nordlig del av området kan startes opp i 2023.

Torridalsveien/Ringlebekkveien

Kommunen har i forbindelse med utbyggingen av to utbyggingsområder på Sødal (Kokleheia og Ringlebekk ca. 165 boenheter), inngått utbyggingsavtale og påtatt seg ansvaret for å forskuttere og delfinansiere bygging/oppgradering av Ringlebekkveien.

Anleggsbidragene periodiseres i henhold til fremdriften bortsett fra ett av anleggsbidragene (8,7 mill. kr), som har utsatt innbetaling og skal senest være innbetalt innen 2029, men foreslås innarbeidet i 2026 i rulleringen av økonomiplanen 2023-2026, da det er sannsynlig at innbetalingen kan komme før. Det kreves bankgaranti/pant i eiendom som sikkerhet.

7.11 Ingeniørvesen

7.11.1 Kort om kommunalsjefområdet

Ingeniørvesenet har ansvar for kommunens infrastruktur, som vei, vann, avløp og parkering, i tillegg til kommunens dammer. Ingeniørvesenet utfører en god del av drift- og vedlikeholdsarbeid i egenregi, samt bygger en del ledningsanlegg for vann og avløp også med egne fagfolk. Kommunen har ansvar for ca. 1 800 km rørledninger, ca. 600 km kommunale veier og gang-/sykkelveier, over 20 000 veilys, over 25 dammer, seks parkeringshus og totalt 5 200 parkeringsplasser.

7.11.2 Hovedutfordringer

Ingeniørvesenet har en viktig rolle i arbeidet med klimatilpasning. Det betyr at det må jobbes med langsiktig planlegging av fremtidsrettede løsninger for avløp og overvann, forvalte kunnskap om rasfare, både steinsprang, jord- og leirskred, men også ha en beredskap for akutte hendelser som flom og ras. Ingeniørvesenet har god kompetanse på vann og avløp, som det største fagmiljøet på Sørlandet, mens kommunen har liten egen kompetanse innenfor område geoteknikk (grunnforhold, ras, mm). Det er behov for å få på plass kompetanse innen geoteknikk, samtidig som det er viktig å beholde og videreutvikle kompetanse innen vann og avløp.

Overgang til 0-utslipps bil- og maskinpark en viktig bidragsyter til å nå kommunens mål om 80 % reduksjon i klimagassutslipp innen 2030. Der personbilparken skiftes ut i takt med fornyelsesbehov til elektriske kjøretøy, er det fortsatt utfordrende å fornye maskinparken. Utviklingstakt og tilgjengelighet på elektrifiserte maskiner/større kjøretøy (gravemaskiner, lastebiler, feiebiler, redskapsbærere, mm) er treg og merkostnadene er fortsatt høye og det gis heller ikke tilskudd fra andre på hele denne merkostnaden. Mange større elektriske maskiner/kjøretøy får redusert brukstid ved at de må lades i løpet av dagen, noe som gjør at man må se på andre løsninger som biogass eller hydrogen.

De kommende årene må kommunen bruke betydelige ressurser på å få ferdigstilt arbeidet med oppgradering/samkjøring av renseanleggene for avløp, uavhengig av pågående prosesser om mulig kommuneoppsplitting. Samtidig må man opprettholde eller øke aktivitet på utskifting av gamle rør og fjerning av fremmedvann (regnvann, grunnvann, mm) fra avløpssystemet, for å redusere overløpsutslipp. Der kommunen fortsatt har fellessystemer for kloakk og regnvann (overvann), må innsatsen intensiveres med å separere kloakk- og overvannsledninger, for å redusere risiko for tilbakeslag av kloakk i kjellere ved store nedbørsmengder. Statsforvalteren har, i tillegg til opprydding av utslipp fra gamle renseanlegg, varslet tydelig forventninger og krav til ledningsnett, i arbeidet med ny utslippstillatelse for nye Kristiansand kommune. Prosess for ny tillatelse er påbegynt.

Også vannforsyningen har store investeringer foran seg. Arbeidet med å planlegge nytt reservevannverk sammen med Lillesand kommune vil snart komme i gang, mens bygging av ny vannledning fra Lillesand til Kristiansand, er allerede godt i gang. Samtidig er det også i behov for å videreføre aktivitetsnivået med å bytte gamle rør, for å redusere lekkasjeandelen i det eksisterende vannledningsnett.

Utbygging av ladepunkter og utskifting av bilpark til nullutslipp fortsetter.

De siste årene har det vært en betydelig satsing på å redusere strømforbruk og få på plass smartere lysstyring (eks. nattsinking). Utskifting av gamle lysarmatur til LED-armatur på veilys og i parkeringsanlegg er pågående satsingsprosjekt, som bare er enda viktigere å intensivere med de økninger i strømpriser som har vært siste år. Dette vil spare kommunen for betydelige driftskostnader både på strømkostnader og lengre levetid på LED-pærer.

7.11.3 Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Ingeniørvesen	-22 465	-55 754	-115 614	-139 436	-163 956	-196 560
Sum	-22 465	-55 754	-115 614	-139 436	-163 956	-196 560

Netto driftsbudsjett for Ingeniørvesenet reduseres med 55,6 mill. kr fra 2022 til 2023, i tillegg kommer pris- og lønnsvekst på 4,2 mill. kr.

Rammen inneholder tjenester som drift av vei, veilys og dammer som har større utgifter enn inntekter. For disse tjenesten øker netto budsjett ramme fra 2022 til 2023 med 6,1 mill. kr som skyldes lønns- og prisjustering.

Parkering og selvkosttjenestene vann og avløp har rammer der inntektene er større enn utgiftene. Sammenlignet med 2022 har rammen for Parkering blitt redusert med 4,1 mill. kr, som skyldes at Parkering skal bidra med merinntekter som følge av nytt avgiftsregime og høyere belegg på leie og timebaserte parkeringsplasser enn tidligere budsjettert. De budsjetterte inntektene er økt med 3,5 mill. kr i 2023.

Vann og avløpsgebyrene skal i tillegg til å dekke ordinære driftskostnader også dekke kapitalkostnader knyttet til investeringer. Rammen har blitt redusert med 62 mill. kr fra 2022 til 2023 som skyldes økning i kapital kostnader. Budsjetterte rente for 2023 var i forrige økonomiplan 2,40 %, mens den nå er 4,22 %.

Endringer i driftskostnader for selvkosttjenestene påvirker ikke nettorammen til Ingeniørvesenet da disse dekkes av gebyrinntekter.

På vann budsjetteres det med bruk av 11 mill. kr fra fond i 2023. Dette reduserer veksten i gebyret for vann i 2023. Avløp har ikke fondsmidler, men tidligere merforbruk som skal dekkes av gebyret.

Driftsbudsjett med endringer

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Budsjett 2022	-55 754	-55 754	-55 754	-55 754
Sum Deflator	5 577	5 577	5 577	5 577
Sum Lønns- og prisjustering	-1 394	-1 394	-1 394	-1 394
Tidligere vedtatte tiltak				
Endring i kapitalkostnader avløp	6 186	1 373	1 373	1 373
Endring i kapitalkostnader vann	2 727	-6 087	-6 087	-6 087
Endringer i kapitalkostnader Avløp	-3 666	-9 232	-24 672	-24 672
Endringer i kapitalkostnader VA	-20 893	-20 893	-20 893	-20 893
Endringer i kapitalkostnader Vann	-3 219	-5 116	-13 858	-13 858
Reduserte inntekter P-hus pga. salg av p-hus	0	5 843	5 843	5 843
Stilling geotekniker klimaendringer ingeniørvesenet	0	0	1 025	1 025
Tour of Norway kostnader ingeniørvesenet	-256	-256	-256	-256
Trygge skoleveier og boligveier vedlikehold drift	0	-4 100	-4 100	-4 100

By- og stedsutvikling

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Økte ladeutgifter	174	359	636	636
Økte parkeringsavgifter	-525	-525	-525	-525
Sum Tidligere vedtatte tiltak	-19 471	-38 635	-61 515	-61 515
Sum Tidligere vedtatt innsparingstiltak	-364	-928	-928	-928
Vedtatte endringer	-15 652	-35 380	-58 260	-58 260
Vedtatt ramme	-71 406	-91 134	-114 014	-114 014
Sum Innsparingstiltak	-637	-637	-637	-637
Nye tiltak				
Bruk av fond reduksjon årsavgift vann	-11 293	0	0	0
Endringer i kapitalkostnader Avløp	-27 494	-26 314	-25 466	-42 565
Endringer i kapitalkostnader Vann	-11 758	-15 532	-18 020	-33 525
Piggdekkavgift reversert - finansiert tiltak trafikksikkerhetsplan	-511	-511	-511	-511
Reduksjon årsavgift vann	11 293	0	0	0
Økte parkeringsavgifter generelle inntekter	-2 000	-2 000	-2 000	-2 000
Økte parkeringsavgifter nytt avgiftsregime	-1 500	-3 000	-3 000	-3 000
Sum Nye tiltak	-43 263	-47 357	-48 997	-81 601
Nye tiltak og realendringer	-43 900	-47 994	-49 634	-82 238
Sum Rammefordeling	-308	-308	-308	-308
Interne rammeendringer	-308	-308	-308	-308
Ramme 2023-2026	-115 614	-139 436	-163 956	-196 560

Tidligere vedtatte tiltak

Reduserte inntekter P-hus pga. salg av p-hus

Bystyret har vedtatt salg av Slottet Parkeringshus i 2024. Det betyr bortfall av inntekter på 5,7 mill. kr i 2024 og 2025. Budsjettet er korrigert for dette.

Tour of Norway kostnader ingeniørvesenet

Engangsbevilgning i 2022 som tas ut i 2023.

Trygge skoleveier og boligveier vedlikehold drift

Bystyret har økt budsjettet for veddrift med 4 mill. kr i 2022 og 2023. Midlene skal benyttes til tiltak for å gjøre skoleveier tryggere og til vedlikehold/asfaltering av boligveier som er i dårlig forfatning.

Nye tiltak

Bruk av fond reduksjon årsavgift vann

Det budsjetteres med bruk av 11 mill. kr i fond på vann i 2023. Dette reduserer økningen i årsavgift vann i 2023.

Endringer i kapitalkostnader Avløp

Endring i kapital kostnader er endring sammenlignet med forrige økonomiplan.

Endringer i kapitalkostnader Vann

Endring i kapital kostnader er endring sammenlignet med forrige økonomiplan.

Piggdekkavgift reversert - finansiert tiltak trafikksikkerhetsplan

Piggdekkgebyret er vedtatt avvirket fra sesongen 2022/2023. Tiltaket er finansiert av inntekter fra ordningen og tas ut av budsjettet.

Reduksjon årsavgift vann

Inntekten årsavgift - vann reduseres ved bruk av fond.

Økte parkeringsavgifter generelle inntekter

Merinntektene som følge av høyere belegg både på leie og timebaserte parkeringsplasser.

Økte parkeringsavgifter nytt avgiftsregime

Det foreslås å forenkle betalingssetene og gå bort fra progressive satser og over til like timepris satser på gata og i parkeringshus. Mer lik prising av utleieplasser. Prisene er i all hovedsak justert med normal prisstigning.

7.11.4 Investeringsbudsjett

Investeringsprosjekter	Samlede prosjektbeløp Brutto prosjektutgift	Økonomiplan				Sum 23-26	Inntekt 23-26	
		2023	2024	2025	2026			
By- og stedsutvikling								
Investeringer								
Arbeidsplan vei	Løpende	5 100	5 100	5 100	5 100	20 400	0	
Asfaltering	Løpende	1 625	1 625	1 625	1 625	6 500	0	
Brannsikring parkeringshus	7 515	0	0	1 000	0	1 000	0	
Gatebruksplan	18 700	2 500	2 500	0	0	5 000	0	
Gravemaskin til lærlinger	2 300	2 300	0	0	0	2 300	0	
Håndhevingsteknologi	Løpende	200	200	200	200	800	0	
Kjøp av transportmidler (Helse og mestrings, Oppvekst, Kultur og innbyggerdialog)	Løpende	7 250	8 500	12 800	10 500	39 050	0	
Kjøp av transportmidler/maskiner (Ingeniørvesenet, Parkvesenet og Kultur og Idrett)	Løpende	22 000	22 000	22 000	22 000	88 000	0	
Ladestasjoner El-biler parkering	Løpende	2 000	2 000	2 000	2 000	8 000	0	
Ladestasjoner kommunale biler	Løpende	2 000	1 000	1 500	1 200	5 700	0	
Ny bro over Søgneelva (Tofteland/Monan)	3 500	0	0	0	3 500	3 500	0	
Nyanlegg parkering	Løpende	400	400	400	400	1 600	0	
Parkeringsautomater	Løpende	400	400	400	400	1 600	0	
Parkeringshus- LED lys	850	400	0	0	0	400	0	
Parkeringshus Tangvall	12 290	0	0	0	0	0	-3 500	
Salg av kommunalt P-hus (Slottet)	0	0	0	0	0	0	-100 000	
Skjærgårdsbåt	2 500	2 500	0	0	0	2 500	0	
Tangvall tilpasninger vei	5 000	0	0	0	0	0	-1 431	
Tilskudd større veibreder	Løpende	250	250	250	250	1 000	0	
Trygge skoleveier	25 000	12 500	0	0	0	12 500	0	
Vei- og gatebelysning LED	Løpende	9 300	9 300	2 300	2 300	23 200	0	
Øvrige dammer	Løpende	8 000	8 000	8 000	30 500	54 500	0	
Sum Investeringer		77 655	78 725	61 276	57 575	79 975	277 551	-104 931
Selvkostinvesteringer								
Arbeidsplan avløp	Løpende	64 500	66 000	67 500	69 000	267 000	0	
Arbeidsplan vann	Løpende	47 000	48 000	49 000	50 000	194 000	0	
Avløpsledning Korsvik-Fidjeåsen	16 500	14 500	0	0	0	14 500	0	
Avløpsutbedring Flekkerøy	24 000	5 000	0	0	0	5 000	0	
Avvanningsanlegg slam Odderøya	5 000	5 000	0	0	0	5 000	0	
E18-E39 samarbeidsprosjekt SVV Avløp	27 000	3 000	3 000	3 000	3 000	12 000	0	
E18-E39 samarbeidsprosjekt SVV Vann	17 000	3 000	2 000	2 000	2 000	9 000	0	
Eg Høydebasseng	15 000	0	0	5 000	10 000	15 000	0	
Grimsbekken- Natmansbekken diverse tiltak	10 000	0	8 000	0	0	8 000	0	
Hovedvannledning Korsvik-Fidjeåsen	32 700	29 700	0	0	0	29 700	0	
Kapasitetsøkning Rossevang	45 000	43 000	0	0	0	43 000	0	
Krageboden HB	12 000	6 000	6 000	0	0	12 000	0	
Mjåvann avløp	15 000	0	0	7 000	8 000	15 000	0	
Ny pumpestasjon Monan	2 500	1 500	0	0	0	1 500	0	
Ny trykkforsterker, Strosdalen	5 500	3 500	0	0	0	3 500	0	

By- og stedsutvikling

Investeringsprosjekter	Samlede prosjektbeløp Brutto prosjektutgift	Økonomiplan				Sum 23-26	Inntekt 23-26
		2023	2024	2025	2026		
Oppgradering ledning Ofdenes/Kjellandsheia	20 000	0	10 000	10 000	0	20 000	0
Overføringsanlegg Bredalsholmen- Odderøya	106 000	25 000	0	0	0	25 000	0
PS Hundebakken med pumpeutskifting Krossen og Blørstad	7 000	0	0	0	7 000	7 000	0
Reduksjon utslipp Kvadraturen og Lund avløp	330 000	15 000	15 000	15 000	15 000	60 000	0
Rehabilitering av Svalåskjerran pumpestasjon	2 500	2 500	0	0	0	2 500	0
Rehabilitering av vannettet i Kvadraturen	200 000	9 000	10 000	10 000	10 000	39 000	0
Renseløsning for Søgne og Songdalen	300 000	20 000	100 000	150 000	30 000	300 000	0
Reservevannforsyning øst for Topdalsfjorden	800 000	50 000	50 000	40 000	40 000	180 000	0
Samarbeid nye veier	4 000	4 000	0	0	0	4 000	0
Slamkiosk	17 000	0	0	2 000	15 000	17 000	0
Sodefjed - Stangenes, Avløp	10 000	0	2 000	8 000	0	10 000	0
Tangvall kommunal bidrag vann	30 500	3 350	0	0	0	3 350	0
Tangvall utbedring kommunalt bidrag avløp	37 400	2 000	0	0	0	2 000	0
Tiltak Lastad - Ålo RA - Trysnes RA- avløp	10 000	0	0	5 000	5 000	10 000	0
Tiltak Lastad - Ålo RA - Trysnes RA- vann	8 000	0	0	4 000	4 000	8 000	0
Utskiftning av AAS ledning Hortemo Songdalen	9 000	0	9 000	0	0	9 000	0
Utskiftning av pumper avløp	Løpende	4 000	4 000	4 000	4 000	16 000	0
Utskiftning av pumper og rehabilitering av høydebassenger vann	Løpende	2 700	2 700	2 700	2 700	10 800	0
Vannbehandlingsanlegg Grimevann VBA	200 000	0	0	100 000	100 000	200 000	0
Vannkiosk	5 000	0	0	0	5 000	5 000	0
Vannledning Justvik - Kjevik	24 206	5 000	0	0	0	5 000	0
Vannledning mot Vesterøya Flekkerøy	7 000	7 000	0	0	0	7 000	0
Vannledning	38 000	14 000	14 000	10 000	0	38 000	0
Rossevann/Rosedalen/Tangvall							
Vesvann til Grasåsen vannledning	70 000	20 000	20 000	30 000	0	70 000	0
Østre ringvei- avløp	30 000	0	15 000	15 000	0	30 000	0
Østre Ringvei- vann	15 000	0	7 000	8 000	0	15 000	0
Sum Selvkostinvesteringer	2 399 984	409 250	391 700	547 200	379 700	1 727 850	0
Sum By- og stedsutvikling	2 477 639	487 975	452 976	604 775	459 675	2 005 401	-104 931
Sum investeringsprosjekter	2 477 639	487 975	452 976	604 775	459 675	2 005 401	-104 931

Arbeidsplan avløp

Arbeidsplan for avløp benyttes til løpende utskifting og rehabilitering av avløps- og overvannsnett. Det er innarbeidet en årlig prisjustering etter forventet konsumprisindeks. Bevilgning i perioden er 267 mill. kr.

Arbeidsplan vann

Arbeidsplan for vann benyttes til løpende utskifting og rehabilitering av ledningsnett. Det er innarbeidet en årlig prisjustering etter forventet konsumprisindeks. Bevilgning i perioden er 194 mill. kr.

Arbeidsplan vei

Arbeidsplan for vei skal gå til mindre veiprojekter som gang/sykkelveier, fortau, kryssutbedringer, busslommer, overvannsanlegg, leskur, av- og påstigningsplasser ved skoler, støyskjermingstiltak og fartsdempende tiltak. Bevilgningen går også til å dekke egenandeler til prosjekter der det gis tilskudd fra andre (ATP-midler, Samferdselspakke, BRA-midler m.m.). Bevilgningen er på 5,1 mill. kr hvert år i perioden.

Asfaltering

Det er bevilget 1,625 mill. kr pr. år til større asfalteringsprosjekter av kommunale veier. Må sees i sammenheng med bevilget driftsramme for mindre asfalteringsarbeider

Avløpsledning Korsvik-Fidjeåsen

Prosjektet var i utgangspunktet tenkt å være et rent vannledningsprosjekt (forsterkning som følge av videre utbygging i området). Utviklingen har ikke gått så fort som tidligere tenkt, så derfor ble det flyttet 3 mill. kr fra 2022 til 2023. Tidligere vedtatt bevilgning i 2025 på 7,5 mill. kr er ikke nødvendig, men behov for 7 mill. kr i 2023 i stedet for 7,5 mill. kr. Estimert projektkostnad på 16,5 mill. kr.

Avløpsutbedring Flekkerøy

Det er tidligere bevilget 19 mill. kr til dette prosjektet, men pga. endringer av løsninger i andre planer, har det medført at det må bygge nye traseer for både vann og avløpsledninger. Prosjektet avsluttes i 2023 og det er behov for 5 mill. kr i 2023 for å få ferdigstilt og avsluttet planlagte tiltak.

Avvanningsanlegg slam Odderøya

To gamle sentrifuger med to slamavvanningsmaskiner til Odderøya renseanlegg bør byttes. Sentrifugene er gamle, og drift og vedlikehold av disse binder opp uforholdsmessig store ressurser i form av personell og driftsmidler. Erfaringen med en ny maskin installert, er betydelig mindre driftsoppfølging. Det er behov for totalt 5 mill. kr i 2023.

Brannsikring parkeringshus

Det er behov for investeringsmidler i forbindelse med brannsikringstiltak, som har et totalt estimat på 7,5 mill. kr. I første omgang gjelder det Børsen, Gyldengården, Slottet og Kilden. Brannsikringstiltak i parkeringshuset Elvegata/Kvartal pågår. Det er satt av 1 mill. kr til prosjektet i 2025.

E18-E39 samarbeidsprosjekt SVV Avløp

I forbindelse med utbygging av E18 og E39 i regi av Statens vegvesen (SVV) må kommunen flytte / legge om eksisterende ledninger. Eksempler på prosjekter er E39 ved Glencore og E18 Håneskrysset med flere. Det er satt av 12 mill. kr i perioden 2023-2026.

E18-E39 samarbeidsprosjekt SVV Vann

Som for avløp er det behov for midler til å dekke kommunens kostnader i forbindelse med utbygging av E18 og E39 i regi av Statens vegvesen (SVV). Det er satt av 9 mill. kr i perioden 2023-2026.

Eg Høydebasseng

Det er behov for tiltak på Eg høydebasseng og det foreslåes bevilgning på 5 mill. kr i 2025 og 10 mill. kr i 2026. Dette er et eldre fjellbasseng med behov for oppgradering for å trygge god vannkvalitet og sikker vannforsyning.

Gatebruksplan

Flere gatestrekninger skal bygges om når gateparkering fjernes (tiltak for gående og syklende og kollektivprioritering). Det er tidligere bevilget 13,7 mill. kr og prosjekter pågår. Fremdriften er noe forsinket. Tidligere bevilgning på 5 mill. kr i 2023 splittes. Det vil si 2,5 mill. kr i 2023 og 2,5 mill. kr i 2024.

Gravemaskin til lærlinger

Produksjonsenheten hos Ingeniørvesenet har oppgaver som dekker flere faglige retninger innenfor bygg og anlegg. Enheten har maskinførere, vei og anleggsarbeidere, sjåførere, mekanikere, med mer. Det årlige produksjonsvolumet er stort med høy aktivitet innenfor de ulike fagene. På bakgrunn av dette, og

ønske om å bidra med flere lærling plasser i kommunen, må det sikres at lærlingen (e) har nødvendig utstyr. I første omgang foreslåes det å investere i en gravemaskin med en kostnad på 2,3 mill. kr.

Grimsbekken- Natmansbekken diverse tiltak

For å løse situasjonen med flom på Grim ble det utredet en rekke løsninger som kunne bedre situasjonen. Det må planlegges hvilke tiltak som er mest hensiktsmessig å utføre, hvilket forsinker oppstarten og 8 mill. kr ble skyvet fra 2022 til 2024.

Hovedvannledning Korsvik-Fidjeåsen

Dette ledningsanlegget er viktig på sikt for å styrke vannforsyningen i Randesund. Detaljprosjektering er ferdig. Det er satt av 29,7 mill. kr i perioden.

Håndhevingsteknologi

Fremtidige kontroll- og håndhevingsrutiner går i retning av billettløse ordninger via skanning av registreringsnummer, slik at betaling og øvrige vilkår er koblet sammen via registreringsnummeret til det enkelte kjøretøy. Det parkeringstekniske utstyret må tilpasses dette. Det er lagt inn 200 000 kr pr. år i perioden.

Kapasitetsøkning Rossevann

Rossevann vannverk har i dag en vannproduksjon på ca. 370 l/s. Ledningsnettene gjennom Vågsbygd er oppgradert og fått økt kapasitet som ønskes utnyttet spesielt i en beredskapssituasjon. I tillegg ønskes det å bygge fullverdig reservevannsløsning direkte mot gamle Søgne og Songdalen. Vannproduksjonen på Rossevann vannverk bør derfor økes med ca. 100 l/s. Prosjektutredning viser et samlet behov på 45 mill. kr med oppgradering i flere etapper.

Kjøp av transportmidler (Helse og mestring, Oppvekst, Kultur og innbyggerdialog)

Bevilgningen skal dekke utskiftning av bil- og maskinparken som Ingeniørvesenet administrerer for områdene Helse og mestring, Oppvekst, Kultur og innbyggerdialog og Eiendom. Rammen for perioden er 39 mill. kr fordelt etter antatt utskiftingsbehov.

Kjøp av transportmidler/maskiner (Ingeniørvesenet, Parkvesenet og Kultur og Idrett)

Dagens investeringsramme for biler- og maskiner i Ingeniørvesenet, Parkvesenet og Kultur og idrett er på årlig 13,4 mill. kr. For å klare å ivareta et minimum av utskiftingsbehovet med den teknologien som er tilgjengelig på markedet i dag, så anbefales det at årlig investeringsramme økes til 22 mill. kr pr år.

Krageboden HB

Krageboden høydebasseng er et eldre fjellbasseng som midlertidig er satt ut av drift på bakgrunn av «førevar»-hensyn i henhold til sikker og trygg vannforsyning. Høydebassenget må erstattes av et nytt basseng, og det er behov for 6 mill. kr i 2023 og 6 mill. kr i 2024 for å kunne gjøre dette.

Ladestasjoner El-biler parkering

Ny parkeringslovgivning har bestemmelser om at det på parkeringsområdet skal tilbys lademulighet for ladbar motorvogn på et tilstrekkelig antall plasser. Det er bevilget 2 mill. kr pr. år i økonomiplanperioden.

Ladestasjoner kommunale biler

Ved utskifting til 0-utslippsbilpark (el-biler) må det tilrettelegges for lading av disse på de ulike lokasjoner. Det er bevilget 5,7 mill. kr i perioden 2023-2026.

Mjåvann avløp

Avløpsanleggene på Mjåvann industriområde må oppgraderes for å sikre videre utbygging av næringsområdet. Er satt av 15 mill. kr i perioden 2023-2026.

Ny bro over Søgneelva (Tofteland/Monan)

Det er lagt inn 3,5 mill. kr til oppstart av ny bro i 2026. Løsning vurderes når ny E39 er ferdigstilt.

Ny pumpestasjon Monan

I forbindelse med ny E39 utbygging legger Nye Veier ledninger for brannslukking gjennom tunneller. Kommunen overtar ledningene etterpå. For å levere tilstrekkelig vannmengder mot Lohnelier høydebasseng, må ny pumpestasjon på Monan etableres. Prosjektet ble satt i gang i 2022, men det trengs 1,5 mill. kr i 2023 for å ferdigstille anlegget.

Ny trykkforsterker, Strosdalen

For å sikre vannforsyningen til Nodelandsheia må en større oppgradering av Strosdalen pumpestasjon, opprinnelig bygget i 1983, gjennomføres, samt noe tilhørende ledningsnett. Ble tidligere oppstart enn først antatt og det er behov for 3,5 mill. kr for å ferdigstille anlegget.

Nyanlegg parkering

Løpende bevilgning for tilpasninger og krav knyttet til ny parkeringslovgivning på 400 000 kr pr år i perioden.

Oppgradering ledning Oftenes/Kjellandsheia

I forbindelse med videre utbygging av Ausvigheia, Nordalsheia og Kjellandsheia må hovedavløpsanleggene på ledningsstrekket fra områdene og til Høllen renseanlegg oppgraderes. Det er behov for 10 mill. kr i 2024 og 2025, for å sikre at det er god nok kapasitet for videre utbygging av områdene.

Overføringsanlegg Bredalsholmen- Odderøya

Etter tilsyn fra Statsforvalterens miljøvernaveiding er det satt krav om at utslipp fra Bredalsholmen renseanlegg skal være avviklet innen juni 2023, og avløpsvannet skal føres til Odderøya renseanlegg. Total kostnad er estimert til 102, 5 mill. kr.

Parkeringsautomater

Ombygging og tilpasninger til at betalingsløsningene skal være universelt utformet iht. lovverket. Samtidig tilrettelegges det for digitalisering og billettløs parkering. Det er bevilget totalt 1,6 mill. kr i perioden.

Parkeringshus- LED lys

Det er behov for utskifting av gamle armaturer med lysstyring til LED armaturer i parkeringshusene Gyldengården og Slottet. Dette vil gi besparelser på strømkostnader og mindre vedlikehold. Det er bevilget totalt 0,85 mill. kr til prosjektet.

Parkeringshus Tangvall

Kommunen har forpliktet seg, iht. avtale inngått av tidl. Søgne kommune, til å overta 50 parkeringsplasser i nytt parkeringsanlegg i Tangvall sentrum, til en pris av 275 000 kr eks. mva. pr. plass (2019 kr). Total investeringsutgift er beregnet til 19 mill. kr inkl. mva. og prisjustering. Forventet overtagelse er i 2022 og det er satt av 12,29 mill. kr til formålet i ØP 2022-2025, da det allerede er bevilget 6,71 mill. kr i 2020 i utbyggings stabens sitt budsjett. Denne bevilgningen ble overført til ingeniørvesenet i 1. tertial 2022. Bidrag fra utbyggingsområdet utgjør samlet per i dag ca. 7 mill. kr. Utbyggingen har tre byggetrinn. Utbyggerens bidrag kommer fra hvert byggetrinn og skal tilføres

kommunen ved ferdigtillatelse. Det er beregnet å komme inn 3,5 mill. kr i økonomiplan perioden 2022-2025 og det kan ytterligere forventes 3,5 mill. kr i årene etter 2025. Bykassas samlede bidrag til parkeringshuset, etter at utbyggingen er gjennomført, anslås derfor å utgjøre ca. 12 mill. kr.

PS Hundebakken med pumpeutskifting Krossen og Blørstad

For å transportere mer vann gjennom vannledningsnettet i Vågsbygd er det nødvendig å etablere ny pumpestasjon på Hundebakken, og samtidig skiftes ut pumper på Krossen og i Blørstad. Det er bevilget 7 mill. kr i 2026 til prosjektet.

Reduksjon utslipp Kvadraturen og Lund avløp

Avløpsnettet i Kvadraturen rehabiliteres ved å separere overvann og kloakk/spillvann. Dette primært for å fjerne overvann fra kloaknettet og redusere overløpsutslipp når det er mye nedbør, men også for å oppdimensjonere overvannsrør for å tilpasse disse til økt nedbør i fremtiden. Rehabilitering av hele ledningsnettet i Kvadraturen er kalkulert til ca. 530 mill. kr og vil foregå over en periode på ca. 25 år. Det er bevilget 60 mill. kr i økonomiplan perioden.

Rehabilitering av Svalåskjerran pumpestasjon

Svalåskjerran er en eldre pumpestasjon som har behov for betydelig oppgradering og med dårlige HMS-forhold. Alt av utstyr har behov for utskifting/rehabilitering. Det er bevilget 2,5 mill. kr i 2023 til prosjektet.

Rehabilitering av vannettet i Kvadraturen

Avløpsnettet i Kvadraturen skal rehabiliteres og samtidig skiftes også normalt vannledningen i samme trase. Det er bevilget 39 mill. kr i økonomiplanperioden.

Renseløsning for Søgne og Songdalen

Det må etableres en ny løsning for dagens renseanlegg i Høllen. Det er satt av 300 mill. kr i økonomiplanen. Det er satt av 20 mill. kr i 2023, 100 mill. kr i 2024, 150 mill. kr i 2025 og 30 mill. kr i 2026. Det pågår utredning for å pumpe avløpet via sjøledning til Bredalsholmen og videre til Odderøya renseanlegg. Dersom det skal bygges nytt renseanlegg i Høllen er en ramme på 300 mill. kr for lav, da totalkostnaden er anslått til 500 mill. kr.

Reservevannforsyning øst for Topdalsfjorden

Kalkyle for ledningsprosjektet fra nytt vannverk i Lillesand til Sørlandsparken er ca. 800 mill. kr. Prosjektet har hatt dårligere fremdrift enn planlagt på grunn av utfordringer med grunnerverv. Detaljprosjektering er i gang, men 40 mill. kr ble skjøvet fra 2022 til kommende økonomiplanperiode. For å sikre kontinuitet i arbeidet videre mot Kristiansand, slik at overføringsledning kan tas i bruk omkring 2025, er det satt av en bevilgning på 180 mill. kr i perioden.

Salg av kommunalt P-hus (Slottet)

Det er lagt inn 100 mill. kr i inntekter i 2024 for salg av Slottet parkeringshus.

Samarbeid nye veier

Nye Veier har etablert kommunal ledning gjennom Søgnetunnelen og i tillegg utført enkelte forbedringer på kommunalt vannforsyningsnett i Søgne. Det er avtalt at kommunens bidrag til dette er 4 mill. kr.

Skjærgårdsbåt

Det er satt av 2,5 mill. kr i 2023 til ny skjærgårdsbåt i Søgne.

Slamkiosk

Det er behov for å etablere en slamkiosk for leveranse av septikslam. I dag må septikslam kjøres til Odderøya renseanlegg. Ved å etablere et eget mottak for dette på annen plass i kommunen, vil man få ned kjøreavstanden og miljøbelastningen fra flere av septik-leveransene, da flere av disse vil få kortere avstand til leveringspunkt. Etablering av slamkiosk har en kostnad på 17 mill. kr.

Sodefjed - Stangenes, Avløp

Det er behov for å sette av 10 mill. kr som skal være tiltak for å forbedre avløpssituasjonen i området mellom Sodefjed og Stangenes. Sodefjed hytteområde har et eget renseanlegg som må oppgraderes. Behovet for investeringsmidler representerer kommunens bidrag.

Tangvall kommunal bidrag vann

Prosjektet ble politisk vedtatt av Søgne kommune med frister for utførelse. Oppdatert kalkyle er 30,5 mill. kr. Kalkylen er økt med 5,5 mill. kr. Det er mye utforutsette tilleggsarbeider i prosjektet som gjør det utfordrende å både kalkulere og prosjektstyre. Det ble satt av 5 mill. kr i 2023 i forrige økonomiplan som bidrag til avløp- og overvannstiltak, men 1,650 mill. kr har blitt fremskyndet. Prosjektet ferdigstilles i 2023 hvor det er satt av 3,350 mill. kr.

Tangvall tilpasninger vei

I forbindelse med utbygging og omlegging av vann og avløp på Tangvall er det behov for tilpasninger mellom eksisterende og nye veianlegg, og som ikke andre aktører på Tangvall dekker. Det er satt av 5 mill. kr i perioden til dette.

Tangvall utbedring kommunalt bidrag avløp

Prosjektet ble politisk vedtatt av Søgne kommune med frister for utførelse. Oppdatert kalkyle er 37,4 mill. kr. Kalkylen er økt med 2,4 mill. kr som skyldes mye utforutsette tilleggsarbeider. som har vært vanskelig å kalkulere nøyaktig. Det ble satt av 6 mill. kr i 2023 i forrige økonomiplan som bidrag til avløp- og overvannstiltak, men 4 mill. kr har blitt fremskyndet til 2022. Prosjektet ferdigstilles i 2023 hvor det er satt av 2 mill. kr.

Tilskudd større veibredder

Prosjektet må sees i sammenheng med kommunens utbyggingsprogram. Etter vedtatte retningslinjer skal kommunen dekke kostnader med veier ut over 6 m bredde i boligområdene. I tråd med foregående periode er bevilgningen 250 000 kr pr. år.

Tiltak Lastad - Ålo RA - Trysnes RA- avløp

Det er behov for å utvikle, utbedre og oppgradere kommunal VA-infrastruktur i dette området. Det er behov for utvidelse av kommunal vannforsyning i området, da området har flere boliger. Da må samtidig de kommunale avløpsanlegg utvides. Ålo og Trysnes renseanlegg er eldre anlegg og del av prosjektet kan være å fase ut eller oppgradere disse. Dette prosjektet inngår under investeringstiltak både for vann og avløp.

Tiltak Lastad - Ålo RA - Trysnes RA- vann

Det er behov for å utvikle, utbedre og oppgradere kommunal VA-infrastruktur i dette området. Det er behov for utvidelse av kommunal vannforsyning i området, da området har flere boliger. Da må samtidig de kommunale avløpsanlegg utvides. Ålo og Trysnes renseanlegg er eldre anlegg og en del av prosjektet kan være å fase ut eller oppgradere disse. Dette prosjektet inngår under investeringstiltak både for vann og avløp.

Trygge skoleveier

Bystyret har bevilget 12, 5 mill. kr i både 2022 og i 2023 til investering i trygge skoleveier. Arbeidene vil være et samarbeid med både Agder Fylkeskommune og Statens vegvesen. Bystyret har bedt om at det utarbeides en helhetlig plan for å sikre at de viktigste tiltakene kan gjennomføres først, uavhengig av hvem som er vei-eier.

Utskiftning av AAS ledning Hortemo Songdalen

Det er behov for utskifting av 300 mm hovedvannledning gjennom Hortemo og det er bevilget 9 mill. kr i 2024 til dette.

Utskiftning av pumper avløp

Pumpene har en gjennomsnittlig levetid på ca. 10 år og det er jevnlig behov for utskifting. Det er satt av 16, mill. kr i perioden med et årlig behov på 4 mill. kr.

Utskiftning av pumper og rehabilitering av høydebassenger vann

Kommunens høydebassenger krever oppgradering for å tilfredsstille krav til tetthet og sikkerhet. Antall pumpestasjoner og høydebasseng har økt i omfang. Årlig behov er 2,7 mill. kr.

Vannbehandlingsanlegg Grimevann VBA

For å dekke fremtidens behov for drikkevann i Kristiansand kommune, samt sikre reservevannforsyning ved utfall av et av vannverkene på vestsiden av byen, eller brudd på vannledningene under Topdalsfjorden, må det bygges et nytt vannverk ved Grimevann. Vannverket skal bygges i samarbeid med Lillesand kommune. Det er behov for ytterligere investeringsmidler i 2026 for å fullfinansiere prosjektet.

Vannkiosk

I tilknytning til prosjekt med etablering av slamkiosk, se over, er det planlagt og samtidig etablere vannkiosk, som septikbiler, spylebiler, feiebiler og andre kan fylle på vann etter behov. Etablering av vannkiosk har en kostnad på 5 mill. kr.

Vannledning Justvik - Kjevik

For å sikre tilstrekkelig og sikker vannforsyning til Kjevik flyplass og Tveitområdet, er det nødvendig å legge en sjøledning fra Justvik til Kjevik. Oppdatert kalkyle er 24,2 mill. kr. I 2023 er det lagt inn 5 mill. kr for å rydde opp etter Forsvaret på flystasjonen.

Vannledning mot Vesterøya Flekkerøy

Det er behov for å forsterke vannforsyningen på vestsiden av Flekkerøy. Vannforsyning er veldig sårbar med en enkel vannledning (stort sett 150 mm) hele veien fra Lindebø til begge ytterkanter på Flekkerøya. Tiltaket vil bedre brannvannskapiteten. Det er bevilget 7 mill. kr til gjennomføring av prosjektet i 2023.

Vannledning Rossevann/Rosedalen/Tangvall

Før kommunesammenslåingen hadde Søgne kommune og Songdalen kommune ett samarbeidsprosjekt om å sikre alternativ/tosidig vannforsyning for hverandre. Dette er videreutviklet til å bli erstattet med en ny vannledning fra Rossevann vannverk til Tangvall. Det er satt av 38 mill. kr til dette prosjektet.

Vei- og gatebelysning LED

Arbeidsplan veilys benyttes til anlegg langs veier og gang-/sykkelveier som mangler belysning, fortetting av lyspunkter på veier med mangelfull belysning, utskifting av nedslitte belysningsanlegg og sanering av luftstrekk. Bevilgningen er på 2,3 mill. kr pr år. Økt utskifting til LED-armatur vil gi lavere energiforbruk og lenger levetid på lyskildene. Det prioriteres å skifte ut de armaturer som ikke samtidig krever

etablering av strømskap eller andre store ombyggingskostnader. Det er bevilget 7 mill. kr ekstra i 2023 og 2024.

Vesvann til Grasåsen vannledning

For å koble sammen nettet i Sørlandsparken og på Tveit/Kjevik via Vesvann, er det behov for ny vannledning fra nytt vannbasseng på Grasåsen til Vesvann Vannverk. Sammenkoblingen vil gi tilgang til ett betydelig reservevolum mot Tveit/Kjevik ved f.eks. ledningsbrudd ved Hamresanden. Ledningsanlegget er kostnadsberegnet til 70 mill. kr. Avtaler med grunneiere er nå på plass, så prosjektet kan starte i 2023.

Østre ringvei- avløp

Dette er videreføring av prosjektene som de senere år er gjennomført i forbindelse med utbygging av Marviksletta. Det er behov for rehabilitering og/eller oppgradering av ledningsanleggene i Østre Ringvei og tilstøtende områder. Settes av 15 mill. kr i 2024 og 2025.

Østre Ringvei- vann

Dette er videreføring av prosjektene som de senere år er gjennomført i forbindelse med utbygging av Marviksletta. Det er behov for rehabilitering og/eller oppgradering av ledningsanleggene i Østre Ringvei og tilstøtende områder. Settes av 7 mill. kr i 2024 og 8 mill. kr i 2025.

Øvrige dammer

Kristiansand kommune har 20 dammer underlagt NVE-tilsyn, samt en del dammer som vil komme under NVE-tilsyn ved nærmere gjennomgang. De fleste av dammene tilfredsstiller ikke NVE's krav, og flere har betydelige lekkasjer. Utbedringskostnadene er grovt estimert til 5 - 25 mill. kr pr. dam. Det kan skje endring i prioritering av dammene på bakgrunn av tilstand, risiko eller godkjenninger. Det er bevilget 54,5 mill. kr i perioden 2023- 2026.

7.12 Parkvesen

7.12.1 Kort om kommunalsjefområdet

Parkvesenet har ansvar for forvaltning og drift av friområder, parker, byrom, lek, miljøbyprosjekter, gravplassdrift, naturforvaltning, landbruk og skogbruk. I tillegg utfører Parkvesenet vedlikehold av uteområdene rundt formålsbygg, rabatter for Ingeniørvesenet, lekeplasskontroll for skole og barnehager.

Parkvesenet har også ansvar for et arbeidstreningsprosjekt i samarbeid med NAV. Parkvesenet formidler også tilskuddet til klinisk veterinærvakt.

Parkvesenet skal være en aktiv deltaker i utviklingen av kommunen. Derfor anses det som viktig at Parkvesenet til enhver tid er engasjert i de kreative prosesser og planer som er på gang, og som viser hvilke muligheter for utvikling av byrom og steder.

7.12.2 Hovedutfordringer

For Parkvesenet vil det også i 2023 være viktig å se på mulig ressursbruk på de ulike tjenestene opp mot forventninger og rammer.

Det er en utfordring for Parkvesenet at det ikke følger med driftsmidler med nye arealer som overtas og skal driftes av kommunen. Dette er viktige arealer som tilrettelegges for lek og rekreasjon. Eksempler er Lumber, hvor Parkvesenet overtar et nytt badeanlegg, kvartalslekeplass og skogområder for bydelen,

By- og stedsutvikling

Peisestua på Odderøya, som er et nytt stort lekeområde og ikke minst nytt stupeanlegg i Bertesbukta. Totalt for alle anleggene er økte kostnader fra 2023 på 2,522 mill. kr årlig.

7.12.3 Hovedprioriteringer

For å kunne gjennomføre kommende innsparingskrav vil Parkvesenet gå gjennom driftsrutiner av eksisterende anlegg, for å vurdere om rutineene bør endres eller tjenesten avvikles. Rutiner for etablering av nyanlegg må gjennomgås, for å få en realistisk avveining mellom ambisjonsnivå og tilgjengelige driftsressurser.

7.12.4 Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Parkvesen	60 850	62 468	64 431	64 265	64 625	64 625
Sum	60 850	62 468	64 431	64 265	64 625	64 625

Parkvesenets netto budsjettramme er redusert med ca. 170 000 kr fra 2022 til 2023. I tillegg kommer pris- og lønnsvekst på 2,13 mill. kr. Flere ettårige tiltak som lå inne i 2022 reduserer rammen, mens det er overført driftsmidler på 341 000 kr knyttet til bydelsfond og bygdemuseet Knarestad, fra kultur og innbyggerdialog. Det er lagt inn 123 000 kr til stilling vanndirektiv hvert år i perioden. Parkvesenet har en økning i innsparingskrav fra 2022 til 2023 på 115 000 kr.

Driftsbudsjett med endringer

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Budsjett 2022	62 468	62 468	62 468	62 468
Sum Deflator	572	572	572	572
Sum Lønns- og prisjustering	1 562	1 562	1 562	1 562
Tidligere vedtatte tiltak				
Kilenparken	-308	-308	-308	-308
Plan for dyrevelferd	-158	-158	-158	-158
Tour of Norway kostnader parkvesenet	-51	-51	-51	-51
Sum Tidligere vedtatte tiltak	-516	-516	-516	-516
Sum Tidligere vedtatt innsparingstiltak	-4	-169	-169	-169
Vedtatte endringer	1 614	1 448	1 448	1 448
Vedtatt ramme	64 082	63 916	63 916	63 916
Sum Innsparingstiltak	-115	-115	-115	-115
Nye tiltak				
Aktivitetsmidler fra fritid til park, bydelsfond	300	300	300	300
Bygdemuseum Knarrestad fra kultur og innbyggerdialog til by- og stedsutvikling	41	41	41	41
Driftsmidler Randesund gravplass	0	0	240	240
Driftsmidler Tveit gravplass	0	0	120	120
Stilling vanndirektiv	123	123	123	123
Sum Nye tiltak	464	464	824	824
Nye tiltak og realendringer	349	349	709	709
Ramme 2023-2026	64 431	64 265	64 625	64 625

Nye tiltak

Aktivitetsmidler fra fritid til park, bydelsfond

Midlene skal tildeles fra eget prosjektnummer. Ordningen vil være en søkbar ordning som tildeles gjennom søkeordningen for Bydelsfond drift.

Bygdemuseum Knarrestad fra kultur og innbyggerdialog til by- og stedsutvikling

Parkvesenet har inngått driftsavtale om årlig gressklipp ved og rundt området til Tveit bygdemuseum til avtalt sum på 40 000 kr.

Stilling vanndirektiv

En samarbeidsavtale som regulerer avtalen mellom kommunene og Agder fylkeskommune om fast organisering og ansettelse av fast vannområde koordinatorene. Koordinatorene skal arbeide etter vannforskriften og oppfølging av regional vannforvaltningsplan. Kristiansand kommune har arealer i vannområdene Tovdal, Otra og Mandal-Audna. Bevilgning på 120 000 kr.

7.12.5 Investeringsbudsjett

Investeringsprosjekter	Samlede prosjektbeløp Brutto prosjektutgift	Økonomiplan				Sum Inntekt	
		2023	2024	2025	2026	23-26	23-26
By- og stedsutvikling							
Investeringer							
Arbeidsplan friluftsliv park	Løpende	250	250	250	250	1 000	0
Arbeidsplan nærmiljø park	Løpende	700	700	700	700	2 800	0
Bydelsfond	Løpende	2 500	2 500	2 500	0	7 500	0
Dagsturhytte Øyliheia	1 860	1 860	0	0	0	1 860	-1 200
Egenandel Skjærgårdspark Vest	Løpende	1 000	1 000	1 000	1 000	4 000	-2 000
Forebyggende tiltak, små stygge steder	Løpende	100	100	100	100	400	0
Grønn skolegård park	Løpende	200	200	200	200	800	0
Turstier løyper	Løpende	1 500	1 500	1 500	1 500	6 000	0
Sum investeringsprosjekter		1 860	8 110	6 250	6 250	3 750	-3 200

Arbeidsplan friluftsliv park

Bevilgningen er på 250 000 kr pr. år i perioden. Tiltakene er både nyanlegg og rehabilitering av eksisterende. Tiltakene spesifiseres i en årlig arbeidsplan, som blir politisk godkjent i by- og stedsutviklingsutvalget.

Arbeidsplan nærmiljø park

Bevilgningen er på 700 000 kr pr år i perioden. Parkvesenet bruker beløpet på rehabilitering av lekeplasser, grønnstruktur, nærmiljøparker og parker. Tiltakene spesifiseres i en årlig arbeidsplan, som blir politisk godkjent i by- og stedsutviklingsutvalget.

Bydelsfond

Dette innebærer etablering av større, fysiske tiltak på kommunens eiendom. Investeringsmidlene utbetales ikke, men brukes av kommunen i samarbeid med søker (som oftest velforeninger). Bystyret har vedtatt å legge inn 2,5 mill. kr hvert år i perioden til bruk for oppgradering av offentlige steder i bydelene. Søknadsfristen for midlene er 1. oktober hvert år. Bydelsfond investering dekker også utgifter til prosjektering, anbuds inngåelse, prosjektoppfølgning og etterprøving av kalkyler for omsøkte anlegg. Merkostnader som følge av prisendringer i markedet dekkes av Bydelsfondet slik at godkjente og omsøkte prosjekter kan realiseres.

Dagsturhytte Øyliheia

Dagsturhyttene skal eies av kommunene som også må sørge for drift, tilsyn og vedlikehold. Dette kan gjennomføres av lokalt lag eller en forening etter avtale med kommunen om et årlig vederlag. Endelig pris på hytta vil først foreligge etter at detaljprosjektering, anbudskonkurranse og tomtevalg er bestemt. Hyttas kostnad er ca. 1,86 mill. kr, herav 1,2 mill. kr i statstilskudd, spillemidler og mva kompensasjon. Den kommunale andelen i prosjektet er ca. 660 000 kr. Viser til politisk sak i formannskapet den 08.09. 2021, sak 119/21.

Egenandel Skjærgårdspark Vest

Det er bevilget netto 500 000 kr årlig til investering og oppgradering av skjærgårdsparken vest i perioden. Tiltakene er både nyanlegg og rehabilitering av eksisterende. Tiltakene spesifiseres i en årlig arbeidsplan, som blir politisk godkjent i by- og stedsutviklingsutvalget.

Forebyggende tiltak, små stygge steder

Prosjektets formål er å aktivisere skolene til å ta ansvar for å registrere og ruste opp «små stygge steder» langs skoleveien, i boligområder og langs kommunale veier. Det er bevilget 100 000 kr pr. år i perioden. Tiltakene spesifiseres i en årlig arbeidsplan, som blir politisk godkjent i by- og stedsutviklingsutvalget.

Grønn skolegård park

Prosjektet grønn skolegård gjennomføres i samarbeid med skole. Det er bevilget 200 000 kr pr. år i perioden. Prioriteringer skjer i samarbeid med oppvekst og følger kommunedelplan for idrett og friluftsliv. Den kommunale rammen kan brukes som egenandel når det søkes om tilskudd fra staten. Summen fordeles etter innkomne søknader i mars.

Turstier løyper

Bystyret har bevilget 1,5 mill. kr pr år i perioden til utvikling av turløypenettet i kommunen. Bevilgningen benyttes til systematisk utvikling av turløypenettet i kommunen. Parkvesenet forvalter ordningen og har løpende dialog med løypelag for lokal tilpasning og behov i bydelene. Tiltakene spesifiseres i en årlig arbeidsplan, som blir politisk godkjent i by- og stedsutviklingsutvalget.

7.13 Plan og bygg

7.13.1 Kort om kommunalsjefområdet

Plan og bygg har 76 ansatte fordelt på 3 enheter. Kommunalsjefområdet forvalter flere lovverk, men mesteparten av sakene blir behandlet etter plan og bygningsloven, matrikelova og eiendomsskattelova. Kommunalsjefområdet omfatter også geodata, eiendomsdanning og forvaltningsansvar for kommunens kart- og planarkiv. Kommunalsjefområdet innstiller sine saker til by- og stedsutviklingsutvalget som har vedtaksmyndighet i byggesaker og innstillingsmyndighet for bystyret i plansaker.

7.13.2 Hovedutfordringer

Den største utfordringen for Plan og bygg fremover vil være å håndtere uforutsigbarhet med hensyn til tilgang på saker. Det meste av aktiviteten er knyttet til plan-, bygge- og delesaker inklusiv oppmåling og seksjonering. Kommunen vil uavhengig av dette få et større ansvar i plan- og byggesaksbehandlingen med hensyn til pågående klimaendringer. Manglende geoteknisk kompetanse koster kommune relativt store beløp, samtidig som det er et stort etterslep i innrapportering av geotekniske undersøkelser. Tilgangen på denne kompetansen er begrenset og Plan og bygg har ikke lyktes i å få ansatt egen geotekniker.

Ellers har prøveprosjektet med å benytte MinSide/MinEiendom i forbindelse med omtakseringsprosjektet fungert såpass bra, at vi ser for oss at portalen med videreutvikling kan forbedre informasjon til og fra innbyggerne våre.

7.13.3 Hovedprioriteringer

Det er fortsatt en stor pågang av nye saker. Plan og bygg har som hovedmål å redusere saksbehandlingstiden for plan- og byggesaksbehandlingen, for å ikke miste gebyrer pga. overskridelser

av lovbestemte frister. I tillegg arbeides det med forbedrede innsynsløsninger og oppgraderinger av ulike saksbehandlingssystemer.

Av andre prioriteringer fremheves fortsatt satsing på forskningsprosjektet kart AI (kvalitetsheving av matrikkel ved hjelp av automatisering og innbyggerinvolvering) og videreutvikling av Min Side/Min Eiendom, for å bedre digital kommunikasjon med innbyggerne.

7.13.4 Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Plan og bygg	28 384	22 283	21 368	20 513	20 677	20 677
Sum	28 384	22 283	21 368	20 513	20 677	20 677

Netto driftsrammen for Plan og bygg er redusert med ca. 2 mill. kr fra 2022 til 2023. I tillegg kommer lønns- og prisjustering på 1 mill. kr.

Den største endringen i rammen er innsparingskravet på 1,0 mill.kr som blir dekket gjennom reduksjon av 1 administrativ stilling.

Driftsbudsjett med endringer

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Budsjett 2022	22 283	22 283	22 283	22 283
Sum Deflator	484	484	484	484
Sum Lønns- og prisjustering	557	557	557	557
Tidligere vedtatte tiltak				
Forsystem eiendomsskatt	-615	-615	-615	-615
Reguleringsplan Støleheia	-154	-923	-923	-923
Stilling geotekniker (dekkes inn av gebyrer) plan og bygg	0	0	164	164
Sum Tidligere vedtatte tiltak	-769	-1 538	-1 374	-1 374
Sum Tidligere vedtatt innsparingstiltak	-723	-809	-809	-809
Vedtatte endringer	-451	-1 306	-1 142	-1 142
Vedtatt ramme	21 832	20 977	21 141	21 141
Sum Innsparingstiltak	-1 064	-1 064	-1 064	-1 064
Nye tiltak				
Forsystem eiendomsskatt	600	600	600	600
Sum Nye tiltak	600	600	600	600
Nye tiltak og realendringer	-464	-464	-464	-464
Ramme 2023-2026	21 368	20 513	20 677	20 677

Tidligere vedtatte tiltak

Forsystem eiendomsskatt

Drift av forsystem for fakturering av eiendomsskatt.

Reguleringsplan Støleheia

Områdeplan i regi av Kristiansand kommune.

Stilling geotekniker (dekkes inn av gebyrer) plan og bygg

Det planlegges ansettelse av geotekniker som skal arbeide innen selvkostområdene i 2022.

7.13.5 Investeringsbudsjett

Investeringsprosjekter	Samlede prosjektbeløp Brutto prosjektutgift	Økonomiplan				Sum Inntekt	
		2023	2024	2025	2026	23-26	23-26
By- og stedsutvikling							
Investeringer							
Kartajourhold og teknisk utstyr (arbeidsplan)	Løpende	500	500	500	500	2 000	0
Skråfoto	Løpende	1 250	0	1 250	0	2 500	0
Sum investeringsprosjekter		0	1 750	500	1 750	500	0

Kartajourhold og teknisk utstyr (arbeidsplan)

Prosjektet dekker løpende oppgradering av digitalt kartverk, samt systematisk utskifting av teknisk utstyr. Det er lagt inn 500 000 kr pr. år i perioden.

Skråfoto

Det er avsatt 1,25 mill. kr i 2023 og hvert andre år framover for å oppdatere skråbildekartet for kommunen. Skråbildekart er et nødvendig verktøy i arbeidet med eiendomsskatt, byggesaker, eiendomsdeling og annen saksbehandling innenfor området by- og stedsutvikling.

7.14 Eiendom

7.14.1 Kort om kommunalsjefområdet

Kommunalsjefområdet Eiendom har 329 ansatte og er inndelt i 3 hovedansvarsområder;

Boligenheten har ansvar for å fremskaffe utleieboliger for vanskeligstilte på boligmarkedet. Alle boliger tildeles av Helse og mestring etter søknad om kommunal bolig. Boligenheten står for vedlikehold og drift av boligene inkludert tekniske anlegg, samt sørger for kontraktskriving og forventningsavklaring med beboerne før innflytting. Enheten har ansvar for ca. 2 100 boliger, om lag 860 av boligene eies i dag av kommunale boligstiftelser, men administreres av boligenheten på vegne av stiftelsene.

Regjeringen har fremmet et lovforslag for Stortinget hvor kommunene kan søke om oppløsning av kommunale boligstiftelser og at boligene tilbakeføres til kommunen.

Byggservice er en ren produksjonsenhet med både byggdrift og renhold innenfor ansvarsområdet. Tjenester som vaktmester, teknisk drift, øvrige håndverkstjenester og renhold, leveres til eget kommunalsjefområde og til øvrige tjenesteområder i kommunen. Byggservice har også ansvar for energioppfølging og energistyring av kommunes formålsbygg, inkludert gjennomføring av ENØK tiltak.

Bygg og eiendomsforvaltning er inndelt i 3 underområder;

- prosjekt med ansvar for prosjektledelse og byggeledelse av kommunens byggeprosjekter
- forvaltning med ansvar for drift- og vedlikeholdsoppfølging av kommunens eksisterende bygg
- småbåt med ansvar for alle kommunale småbåthavner

I tillegg har enheten ansvar for vakt- og sikkerhet (innbrudds- og heisalarmer, kameraovervåkning mm), samt kommunens tilfluktsrom og oppfølging mot sivilforsvarstjenesten.

7.14.2 Hovedutfordringer

Innføring av nytt forvaltning-, drifts- og vedlikeholdssystem (FDV system) har betydd en omlegging av arbeidsrutiner for hele kommunalsjefområdet. Implementering og utrulling av systemet har pågått siden 2020, og det vil fremover fortsatt være viktig å utvikle systemet og nye arbeidsrutiner. På den måten vil en kunne oppnå ønsket effekt med en mer effektiv samhandling og bedre datakvalitet og

dokumentasjon. Det jobbes også med å legge inn vedlikeholdsplaner for gjennomføring av periodisk vedlikehold av kommunens eiendommer som inngår i a-bygg strategien.

Den kommunale boligmassen er ikke tilstrekkelig tilpasset til brukergruppene og har til dels et betydelig vedlikeholdsetterslep. Dette bidrar til å svekke måloppnåelsen på det boligsosiale feltet, samtidig som det bidrar til å forringe kommunens eiendomsverdi ved at boligmassen forfaller. For Eiendom vil det være en viktig utfordring de nærmeste årene at en i samarbeid med Helse og mestring, jobber for at boligmassen blir bedre tilpasset til brukernes behov og at det utføres tilstrekkelig vedlikehold. Det kan en oppnå med prioritering av midler til dette arbeidet. Særlig utfordrende er det å sikre areal og tilpasse og utvikle eksisterende boligmasse, til innbyggere som trenger botilbud med hensiktsmessig beliggenhet tilpasset deres behov. By og stedsutvikling opplever sammen med Helse og mestring, at dette er et krevende arbeid, også med tanke på at bo- og nærmiljø skal ivaretas på en god måte.

Deler av kommunens formålsbygg og utleiebygg har et betydelig vedlikeholdsetterslep. Situasjonen er forverret etter kommunesammenslåingen og oppleves som kritisk for en del av bygningsmassen, hvor det ikke er midler til planlagt vedlikehold, og heller ikke tilstrekkelig midler til drift, som for eksempel tilsyn. I økonomiplanen er det lagt inn en mindre bevilgning som vil bidra til å bedre situasjonen noe.

Ved etablering av den nye kommunen var det tre ulike driftsorganisasjoner som skulle samles til en ny organisasjon. Det var ulikheter i hvordan ansvarsfordelingen var mellom ulike enheter i kommunene, forskjeller i kultur og ulike forventning om hvilke tjenester som leveres. Dette har tatt tid å harmonisere i den nye kommunen, blant annet på grunn av pandemien. For Byggservice er det avgjørende å avklare nivået på tjenestene som skal leveres, slik at dette gjøres mest mulig likt i hele organisasjonen. Målet er at dette kan organiseres mest mulig effektivt og håndteres innenfor vedtatte rammer.

7.14.3 Hovedprioriteringer

Innføring av nytt forvaltning-, drifts- og vedlikeholdssystem (FDV) blir viktig for hele kommunalsjefområdet, for å få en effektiv drift og forvaltning av kommunes eiendomsmasse. Samtidig blir det en prioritert oppgave å fortsette arbeidet med å bygge en felles kultur, innad i enhetene og på tvers av enhetene i Eiendom. Pandemien har gjort at dette arbeidet har tatt lenger tid enn ønskelig, men er nå godt i gang og vil fortsatt har en høy prioritet fremover.

Arbeidet med å tilpasse den kommunale boligmassen til brukernes behov blir en prioritert oppgave for Boligenheten. For å lykkes med arbeidet er det viktig med et godt tverrfaglig samarbeid med Helse og mestring. Tilpasning av boligmassen er et langsiktig arbeid som også er avhengig av de økonomiske rammebetingelsene. I tillegg er det viktig å få en avklaring på endringer i stiftelsesloven, med tanke på om kommunale boligstiftelser kan oppløses og tilbakeføres til oppretter (kommunen). Dersom Stortinget vedtar regjerings forslag om endringer i stiftelsesloven, slik at kommunene kan søke om at boligstiftelsene oppløses og boligene tilbakeføres til kommunen, gir det nye muligheter for hvordan boligmassen kan utvikles fremover. Arbeidet med å forberede en eventuell oppløsning av stiftelsene er i gang, og sammen med rullering av boligsosial handlingsplan, vil det gi viktige retningslinjer for det videre arbeidet med utvikling av boligmassen.

7.14.4 Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Eiendom	204 855	216 372	310 323	282 858	280 876	280 786
Sum	204 855	216 372	310 323	282 858	280 876	280 786

Netto driftsbudsjett for Eiendom økes fra 2022 til 2023 med 81,8 mill. kr. I tillegg kommer kompensasjon for pris- og lønnsvekst på 12,3 mill. kr.

By- og stedsutvikling

Netto driftsbudsjett for Eiendom i 2023 er 310,5 mill. kr som er finansiert av bykassa. Kommunalsjefområdet er i tillegg finansiert med leieinntekter fra kommunale utleieboliger, øvrige utleiebygg, utleie av grunn og arealer, utleie av båtplasser og salg av tjenester til andre områder. Totalt utgjør disse inntektene omlag 300 mill. kr slik at brutto utgiftsbudsjett for Eiendom er i overkant av 610 mill. kr.

Den viktigste enkeltårsaken til den kraftige veksten i rammen fra 2022 til 2023, er utviklingen i energiprisene. Det er Eiendom som har ansvaret for energikostnadene til kommunens formålsbygg og fellesarealet i kommunale omsorgsboliger og bofellesskap. Det er satt av 53 mill. kr ekstra til strøm og fjernvarme på grunn av prisutviklingen. Kommunen har en prissikringsstrategi på innkjøp av strøm som gjør at brorparten av strømforbruket i 2023, har en fastpris. Uten denne strategien ville kostnadene til energi vært betydelig høyere i 2023 med det prisbilde som gjelder nå.

I henhold til driftsavtalen med Aquarama Bad har Kristiansand kommune ansvar for energikostnader når energiprisen overstiger et gitt nivå. Ved inngåelse av avtalen skulle kommunen dekke kostnaden som oversteg 80 øre pr. kWh inkludert nettleie. Denne prisen reguleres løpende med endringen i konsumprisindeksen. På grunn av de høye prisene som har vært i 2022 og som anslås for 2023, er dette en betydelig kostnad for kommune. Det settes av 8 mill. kr til å dekke energikostnader til Aquarama Bad i 2023 basert på prognosen for energiprisene.

Økningen i budsjettammen skyldes videre at det er lagt inn midler til FDV (forvaltning, drift og vedlikehold) til nye formålsbygg i perioden i henhold til kommunens eiendomsstrategi. Det settes av drift og vedlikeholdsmidler til nye bygg som sikrer at det kan gjennomføres nødvendig vedlikehold i hele byggets levetid. Den største enkeltendringen i 2023 er oppstart av Tangvall skole med en netto økning til FDV med 5,6 mill. kr.

For kommunale utleieboliger justeres både inntektssiden og utgiftssiden i takt med endring i boligmassen. Endringen i boligmassen skyldes salg av uegnede boliger som er vedtatt at skal fases ut, og kjøp og bygging av nye boliger tilpasset brukernes behov.

For å styrke vedlikeholdet av kommunes eiendommer økes rammen til eiendom med 1 mill. kr i 2023, og det er en videre opptrapping av satsningen på vedlikehold med 1 mill. kr hvert år frem til 2025.

I forrige økonomiplan ble det bevilget 5 mill. kr til vedlikehold av kommunale boliger som er tilbakeført i 2023, samtidig er det lagt inn 15 mill. kr til vedlikehold i 2023. Av disse er det forskuttert 5,6 mill. kr i 1. tertial 2022. Netto er vedlikeholdet til kommunale boliger i 2023 på omtrent samme nivå som i 2022.

Bystyret vedtok i forrige økonomiplan en besparelse på renhold ved økt konkurranseutsetting på 2 mill. kr fra 2023. Denne besparelsen er reversert i forslag til økonomiplan etter behandling av sak om konkurranseutsetting i bystyret i september 2022. Det er lagt inn en besparelse på renhold av Kongsgård skolesenter på kr 500 000, ved at renholdet utføres i kommunal regi. Rammen for renholdet til Kongsgård skolesenter er samtidig flyttet fra oppvekst til eiendom, og Byggservice i Eiendom vil overta dette renhold fra ekstern aktør som utfører dette i dag.

Det er gjort noen endringer mellom områdene for at praksisen skal bli lik for hele kommunen. Det er blant annet flyttet rammer til renhold fra Helse og mestring og rammer til energi fra Kultur og innbyggerdialog, og samlet disse hos Eiendom.

Driftsbudsjett med endringer

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Budsjett 2022	216 372	216 372	216 372	216 372
Sum Deflator	6 896	6 896	6 896	6 896
Sum Lønns- og prisjustering	5 409	5 409	5 409	5 409
Tidligere vedtatte tiltak				
Besparelse renhold eksternt	-2 050	-2 050	-2 050	-2 050
FDV 6 boenheter habilitering	0	553	553	553
FDV 6 samlokaliserte ROP boliger	0	738	738	738
FDV Kleplandstunet omsorgsboliger justering	2 013	2 013	2 013	2 013
FDV Kleplandstunet omsorgsboliger justering	0	0	1 000	1 000
FDV kostnader 2 nødboliger	123	123	123	123
FDV kostnader Fergefjellet barnehage	0	560	560	560
FDV kostnader Tordenskjoldsgate skole	54	54	54	54
FDV kostnader Vågsbygd skole utvidelse	0	1 497	2 891	2 891
FDV og kapitalutgifter Kulturskolen	1 589	1 589	1 589	1 589
FDV Tangvall skole	5 598	5 598	5 598	5 598
FDV Wilds minne skole og flerbrukshall	0	3 481	3 481	3 481
Fond for vedlikehold av boliger	15 375	0	0	0
Inntektskrav 6 boenheter habilitering	0	-588	-588	-588
Inntektskrav 6 samlokaliserte ROP boliger	0	-491	-491	-491
Inntektskrav utendørsbasseng Aquarama	-461	-461	-461	-461
Kleplandstunet omsorgsboliger leieinntekter	-2 300	-2 300	-2 300	-2 300
Kleplandstunet omsorgsboliger leieinntekter	0	0	-3 449	-3 449
Leieutgifter NAV Tangvall	-142	-1 080	-1 080	-1 080
Netto endring FDV pga. endring i boligmassen	-2 923	-2 923	-2 923	-2 923
Oppgradering Rosseland skole	-1 051	-1 051	-1 051	-1 051
Redusert leieinntekter pga. salg av boliger	3 307	3 307	3 307	3 307
Reduserte leieinntekter salg Songdalsvegen 61 og 63 a	0	246	246	246
Stillinge bygg- og eiendomsforvaltning	0	0	1 025	1 025
Vedlikehold b-bygg	1 025	2 050	3 075	3 075
Vedlikehold boliger	-5 125	-5 125	-5 125	-5 125
Andre tiltak	-1	-1	-1	-1
Sum Tidligere vedtatte tiltak	15 031	5 737	6 733	6 733
Sum Tidligere vedtatt innsparingstiltak	20	-495	-495	-495
Vedtatte endringer	27 356	17 548	18 543	18 543
Vedtatt ramme	243 729	233 920	234 915	234 915
Sum Innsparingstiltak	-195	-195	-195	-3 195
Nye tiltak				
Aquarama ikke prisregulert leie	490	490	490	490
Aquarama utsatt prosjekt utendørsbasseng redusert leieinntekt	461	0	0	0
Aquarama økte strømknstnader	8 000	1 000	0	0
Besparelse renhold eksternt reversert	2 050	2 050	2 050	2 050
Besparelse renhold Kongsgård skolesenter	-500	-500	-500	-500
Energiprojekt trinn 4 - effekt besparelse formålsbygg	0	-1 120	-3 370	-5 620
Energiprojekt trinn 4 - FDV kostnad	0	150	300	300
FDV kostnader 2 nødboliger	-123	-123	0	0
FDV kostnader Greipstadhallen	175	350	350	350
FDV kostnader nytt omsorgssenter i 2026	0	0	0	5 160
Framleie NAV bygg Tangvall	-513	-513	-513	-513
Garantiansvar boliger overført fra helse og mestring til eiendom	318	318	318	318
Kongsgård skolesenter overføring av renhold til eiendom	3 687	3 687	3 687	3 687
Leiekostnader nødboliger overføring fra NAV	738	738	738	738
Midlertidig løsning Vigvoll skole	803	803	803	803
Midlertidige løsninger Hånes skole renhold og strøm	170	170	170	170
Midlertidige løsninger Tordenskjoldsgate skole renhold og strøm	170	170	170	170
Renhold Valhalla overført fra helse og mestring til eiendom	1 743	1 743	1 743	1 743
Renhold Vågsbygd kultursenter fra kultur til eiendom	395	395	395	395
Renhold Øygarden overført fra helse og mestring til eiendom	32	32	32	32
Strømbudsjett Vågsbygd kultursenter-gammel del til Eiendom	375	375	375	375
Strømbudsjett Vågsbygd kultursenter-ny del til Eiendom	410	410	410	410

By- og stedsutvikling

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Vedlikehold kommunale boliger reversert	-5 600	0	0	0
Økte strømkostnader	53 000	38 000	38 000	38 000
Økte strømkostnader Vågsbygd kultursenter-gammel del	100	100	100	100
Økte strømkostnader Vågsbygd kultursenter-ny del	100	100	100	100
Sum Nye tiltak	66 481	48 825	45 848	48 758
Nye tiltak og realendringer	66 286	48 630	45 653	45 563
Sum Rammefordeling	308	308	308	308
Interne rammeendringer	308	308	308	308
Ramme 2023-2026	310 323	282 858	280 876	280 786

Tidligere vedtatte tiltak

Besparelse renhold eksternt

Bystyret har vedtatt en årlig besparelse på 2 mill. kr fra 2023 ved at mer renhold i kommunale formålsbygg skal utføres av eksterne aktører. Etter behandling av sak om konkurranseutsetting 28. september 2022, hvor bystyret vedtok at det ikke skal konkurransesettes mer renhold, er det lagt inn ett nytt tiltak som reverserer denne besparelsen. Samtidig er det lagt inn et innsparingskrav på kr 500 000 ved at renhold på Kongsgård skolesenter tas inn i egen portefølje.

Fond for vedlikehold av boliger

I 2023 settes det av 15 mill. kr i et fond til vedlikehold av kommunale boliger.

Inntektskrav utendørsbasseng Aquarama

Aquarama skal bygge utendørsbasseng. Kommunen står for utbyggingen, men kommunens kapitalutgifter i forbindelse med investering skal tilbakebetales, og blir en årlig inntekt for kommunen.

Oppgradering Rosseland skole

Bystyret bevilget 1 mill. kr til oppgradering av Rosseland skole i 2021 og i 2022. Fra 2023 er bevilgningen tilbakeført.

Vedlikehold b-bygg

Det er behov for å styrke vedlikeholdet for deler av kommunens eiendommer. Vedlikeholdsbudsjettet økes med 1. mill. kr årlig i perioden 2023 til 2025.

Vedlikehold boliger

Tilbakeføring av bevilgning til vedlikehold av kommunale boliger fra 2022.

Nye tiltak

Aquarama ikke prisregulert leie

Leieavtalen med Aquarama Badedrift indeksreguleres ikke. Eiendom kompenseres for dette siden inntektskravet i utgangspunktet reguleres i rammen.

Aquarama utsatt prosjekt utendørsbasseng redusert leieinntekt

Inntektskrav er redusert i 2023 på grunn av utsatt ferdigstilling av utendørsbassenget.

Energiprojekt trinn 4 - effekt besparelse formålsbygg

Det legges inn en forventet besparelse av energikostnader som følge av nytt energiprojekt (etablering av solceller på tak). Besparelsen er avhengig av investeringstakten som er foreslått for prosjektet. Det legges samtidig inn FDV kostnader til drift og vedlikehold av solcelleanleggene.

FDV kostnader 2 nødboliger

På grunn av forsinket ferdigstilling av nødboligene er det ikke behov for FDV midler i 2023 og 2024 som det tidligere er lagt inn i økonomiplanen. Reduseres derfor tilsvarende som tidligere vedtatt.

Framleie NAV bygg Tangvall

Lokalene på Tangvall som tidligere huset NAV er nå framleid av kommunen. Denne inntekten legges inn i budsjettet for 2023 med kr 513 000.

Midlertidig løsning Vigvoll skole

Kommunen leier inn brakker som midlertidig løsning for arealene som ble skadet i brann på Vigvoll skole. Kostnader til leie av brakkene er fram til 2022 blitt dekket av forsikringsoppkjøret. Fra 2023 må årlig leie dekkes av kommunen, og rammen til Eiendom styrkes med 0,8 mill. kr.

Økte strøm kostnader

Energiprisene er på historisk høye nivåer og med stor usikkerhet i utviklingen framover. Kommunen har en prissikringsstrategi på innkjøp av strøm som gjør at en reduserer risikoen for store og brå endringer i strømprisen. Likevel øker gjennomsnittsprisen kommunen betaler for strøm når markedsprisen for strøm øker. Det er beregnet at kostnadene øker med 53 mill. kr i forhold til opprinnelig budsjett for 2022. Dette inkluderer strøm og fjernvarme for kommunens formålsbygg og kommunale bofellesskap. Det er stor usikkerhet til hvordan faktisk forbruk og pris vil utvikle seg i 2023.

7.14.5 Investeringsbudsjett

Investeringsprosjekter	Samlede prosjektbeløp Brutto prosjektutgift	Økonomiplan				Sum Inntekt	
		2023	2024	2025	2026	23-26	23-26
By- og stedsutvikling							
Investeringer							
Brannsikring i kommunale bygg	Løpende	3 500	3 500	2 000	2 000	11 000	0
Domkirkens menighetshus planlegging og oppstart	38 690	0	0	0	5 000	5 000	0
Energiprojekt trinn 3, utvidelse alt 2	38 619	1 350	0	0	0	1 350	0
Energiprojekt trinn 4, oppstart 2023	108 000	16 000	29 000	31 000	32 000	108 000	0
Radontiltak - skole og barnehager	Løpende	2 000	2 000	2 000	2 000	8 000	0
Rehabilitering av kommunale boliger	Løpende	3 000	3 000	3 000	3 000	12 000	0
Småbåthavnene- Avsetning fremtidige prosjekt	Løpende	4 000	4 000	4 000	4 000	16 000	0
Utarbeidelse av 4g nett	4 906	1 263	0	0	0	1 263	0
Utfasing av mineralolje til oppvarming	3 500	1 750	0	0	0	1 750	0
Utskiftning heis	21 650	3 000	3 000	3 000	3 500	12 500	0
Sum investeringsprosjekter	215 365	35 863	44 500	45 000	51 500	176 863	0

Investeringsbudsjettet til Eiendom er på 35,863 mill. kr. I tillegg budsjetteres eiendomsinvesteringer på tjenesteområdene under kommunalsjefområdet Eiendom. Alle investeringsprosjekt med EIE- i navnet budsjetteres under Eiendom, men vises under tjenesteområdene av pedagogiske hensyn. Totalt budsjett på Eiendom er derfor 952,06 mill. kr for 2023.

Brannsikring i kommunale bygg

I henhold til lovpålagte krav om at alle formålsbygg skal ha en brannteknisk rapport i sin branddokumentasjon, skal det utarbeides branntekniske rapporter for idrettsbygg, skolebygg og omsorgssenter. Utredningen foretas i to faser, hvorav fase 1 kartlegger idrettsbygg og skoler. Fase 2 tar for seg funn i fase 1 og ser dette i sammenheng med behov på omsorgssentrene. Det er lagt inn 3,5 mill. kr til prosjektet i 2023, 3,5 mill. kr i 2024, og deretter 2 mill. kr hvert år i perioden.

Domkirkens menighetshus planlegging og oppstart

Domkirkens menighet har behov for mer areal. Lokalene de disponerer er gamle og har behov for totalrenovering. Det er kalkulert at prosjektet vil koste 38,7 mill. kr. Det er lagt inn 5 mill. kr til prosjektet i slutten av perioden.

Energiprojekt trinn 3, utvidelse alt 2

Kristiansand kommune ved Eiendom ser lønnsomme og miljørettede energitiltak i bygg og anlegg. Prosjektet bidrar til en bedre kommuneøkonomi og bidrar til å redusere utslipp. Prosjektet gjelder kommunens formålsbygg innenfor skole, idrett og helsebygg. Det omfatter etablering av varmepumper i flere utvalgte bygg med olje, el - og fjernvarme, luft/luft varmepumper i haller, aulaer, kantiner, forsamlingsrom med videre. Det omfatter også oppgradering av varmegjenvinnere i ventilasjonsanlegg i de samme formålsbyggene. Prosjektet er i slutfasen og det gjenstår en bevilgning på 1,35 mill. kr i 2023 til å avslutte prosjektet.

Energiprojekt trinn 4, oppstart 2023

Med bakgrunn i mulighetsstudie om utvidet energieffektivisering av utvalgte bygg i Kristiansand kommune sin bygg portefølje, er det kartlagt flere effektiviseringstiltak. Mulighetsstudie er utført av ekstern rådgiver, Enøk Total AS.

Eiendom ønsker å sette søkelys på solceller på tak kombinert med batteribank for blant annet å kunne utnytte produksjon på sommerstengte skoler. Det er også ønskelig å gjennomføre et pilotprosjekt med enkel/liten vindmølle på tak for å hente erfaring. Mulighetsstudien viser at alle solcelleprosjektene har en tilbakebetalingstid på i underkant av 8 år.

Prosjektet har en kostnadsramme på 108 mill. kr. Det foreslås en egen anbuds konkurranse og oppstart av prosjektet i 2023. Med denne forutsetningen legges det også inn besparelser i energikostnader fra og med 2024.

Radontiltak - skole og barnehager

På bakgrunn av krav i byggteknisk forskrift (TEK 17) skal alle bygninger som er beregnet for varig opphold, oppføres med radonforebyggende tiltak. Det skal foretas målinger på skoler, barnehager, i helse- og sosialbygg, idrettshaller, administrasjonsbygg, grendehus og utleiebygg. Målingene skal angi om det er nødvendig å gjennomføre tiltak for å tilfredsstille gjeldende krav. Radonprosjektet ble iverksatt i 2013, og siden den gang er det gjennomført tiltak på mange av kommunens bygninger. Prosjektet ligger inne med en løpende bevilgning på 2 mill. kr. årlig i perioden til å fortsette arbeidet med tiltak og gjentakende kontrollmålinger.

Rehabilitering av kommunale boliger

I eksisterende boligmasse som kommunen eier oppstår det behov for rehabilitering, utbedringer og installering av teknisk installasjoner. Det er bevilget 3 mill. kr årlig til diverse tiltak. Dette knytter seg til brannsikringstiltak som brannvarslingsanlegg, utvidelse av sprinkleranlegg eller nødvendige strakstiltak og oppgraderinger som må utføres, og som ikke er planlagt i andre prosjekter.

Småbåthavnene- Avsetning fremtidige prosjekt

Kristiansand kommune har 22 småbåthavner med over 4 000 båtplasser for utleie. Havnene utvikles og oppgraderes kontinuerlig blant annet med utskifting av brygger, installering av strøm og utbedring av fortøyningsutstyr. For perioden 2023-2026 legges det inn avsetning til investeringsprosjekter i småbåthavnene på 4 mill. kr hvert år i perioden.

Utarbeidelse av 4g nett

Grunnet utfasing av 2g- og 3g-nettet, vil GSM sendere av eldre type måtte oppgraderes med nye 4g sendere. Senderne brukes for overføring av signaler for brann, heis og innbrudd. Det er lovpålagt med alarmoverføring til brannvesenet på de fleste kommunale bygg, og overføring av heisalarm til alarmmottak med utrykning. Det er helt nødvendig å ivareta grunnleggende sikkerhet ved å sikre videreføring av alarmoverføringer til alarmmottak når 2g og 3g fases ut og stenges. Prosjektet har pågått siden 2020 og mange av senderne er nå skiftet ut. Prosjektet vil ferdigstilles i løpet av 2023.

Totalt er det 318 bygg og 170 heiser som må over på 4g nettet i løpet av perioden. Totalkostnad på prosjektet er beregnet til 4,9 mill. kr.

Utfasing av mineralolje til oppvarming

Forskrift om forbud mot bruk av mineralolje til oppvarming av bygninger trådte i kraft 01.01.2020. Som en konsekvens av dette må Eiendom sanere, fjerne eller bygge om flere anlegg, som i dag bruker mineralolje til oppvarming som spisslast. Det gjenstår mellom 30-40 tanker i gamle Kristiansand som ikke er sanert og i gjennomsnitt er det beregnet en kostnad på 75 000 kr pr. anlegg.

Enkelte anlegg i Søgne og Songdalen er i bruk og er nødvendige for å opprettholde beredskapen. Disse anleggene må bygges om til å gå på bioolje for å fortsatt kunne benyttes.

Prosjektet startet opp i 2022 med en bevilgning på 1,75 mill. kr. Tilsvarende beløp tilføres prosjektet i 2023, og det er bevilget tilsammen 3,5 mill. kr for å gjennomføre sanering og ombygging av resterende anlegg.

Utskiftning heis

Det er behov for å skifte ut eldre heiser slik at de tilfredsstillers dagens standard. Det blir stadig strengere standarder og strengere håndheving av heiskontrollen, som gjør at tilsyn kan pålegge eier å oppgradere eldre heiser. Det gjelder særlig heiser montert før 1991. Det er i tillegg svært kostbart å stadig gjøre endringer på eksisterende heiser for å tilfredsstille nye standarder og krav som i motsetning til de fleste andre bygningsdeler gir tilbakevirkende krav.

Det er identifisert 10 heiser i formålsbygg fra før 1991 som må skiftes ut med et totalt behov på 21,65 mill. kr. Det forslås en bevilgning på 12,5 mill. kr i økonomiplanperioden.

7.15 Klima og arealutvikling

7.15.1 Kort om kommunalsjefområdet

Klima og arealutvikling har et overordnet ansvar for kommunens fysiske utvikling og er kommunens kompetansesenter for by, areal- og eiendomsutvikling, klima, miljø og transport. Kommunalsjefområdet jobber strategisk og områdeovergripende i et langsiktig perspektiv, ofte i nettverk og med eksterne samarbeidspartnere.

Kommunalsjefområdet består av tre enheter hvor Areal- og transportenheten har hovedansvar for overordnet areal-, steds- og byutvikling/-planlegging, kommuneplanlegging (arealdel, kommunedelplaner) og transport og samferdsel, inkludert ATP-samarbeid og byvekstavtale. Miljøvernenheten har ansvar for kommunens arbeid med klima og miljøvern. Klimaarbeidet omfatter blant annet kommunens klimastrategi og klimaregnskap- og budsjett. Miljøvernarbeidet omfatter tilsyn, spredte avløp, overvåking av luftkvalitet, kampanjer og forurensning. Analyse- og eiendomsutviklingenheten har ansvar for å sikre eiendommer for kommunale formålsbygg og boligprosjekter, kjøp og salg av kommunal eiendom, porteføljestyling og strategisk eiendomsutvikling, for å understøtte kommunens arealpolitikk.

7.15.2 Hovedutfordringer

Flere av hovedutfordringene som er beskrevet som felles utfordringer for hele området by- og stedsutvikling, vil være oppgaver der hovedansvaret ligger hos Klima og arealutvikling. Dette er for eksempel oppgaver som kommuneplanens arealdel, reduksjon av utslipp og byveksttalen, disse beskrives derfor ikke her.

Håndtere konsekvenser av klimaendringer

By- og stedsutvikling har mange store prosjekter som handler om tilrettelegging for å håndtere et våtere klima. Dette vil fortsatt være et viktig fagområde i årene fremover. Arbeidet består både i å øke kapasitet på bortledning av regnvann i eksisterende områder, dimensjonere riktig i nye områder og ved fortetting. En annen side ved håndtering av klimaendringer er økt fokus på ras. Det må påregnes å bruke betydelig mer midler til å øke kunnskapen å forebygge og forhindre å sikre slik at det ikke skjer, der vi vet at det er risiko. Statsforvalteren har pekt på at Kristiansand kommune ikke har noen geologisk eller geoteknisk kompetanse. Kommunen vil trolig ha en stor fordel ved å tilknytte seg slik kompetanse, og samtidig vil en slik ressurs bedre kunne koordinere arbeidet med klimatilpasning. Det er lagt inn to stillinger med geoteknisk kompetanse i perioden.

7.15.3 Hovedprioriteringer

Hovedprioriteringene er direkte knyttet til hovedutfordringene, nemlig arealstruktur og utbyggingsmønster i kontekst av kommuneplanens arealdel og byveksttale. Reduksjon av klimagassutslipp gjennom arbeid med strategier, handlingsplaner, prosjekter og konkrete tiltak. Strategisk styring av grunn og eiendomsporteføljen blir et viktig virkemiddel for å understøtte vedtatt arealstrategi, samtidig som krav til avhending av eiendom og kommunens langsiktige arealbehov må ivaretas.

7.15.4 Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Klima og arealutvikling	25 006	60 091	35 461	33 247	33 247	33 247
Sum	25 006	60 091	35 461	33 247	33 247	33 247

Netto driftsbudsjett for Klima og arealutvikling reduseres fra 2022 til 2023 med 26,3 mill. kr før kompensasjon for pris- og lønnsvekst med 1,7 mill. kr. Reduksjonen skyldes i hovedsak engangsbevilgningen til kryssløsning Mjåvann som utgjorde 23,56 mill. kr i 2022. Miljøprosjekter med tidsbegrenset bevilgning som har opphørt trekker også ned rammen. Dette gjelder også bevilgningen til kommuneplanens arealdel som reduseres i 2023 og utgår helt i 2024. Tiltak som øker rammen er midler til kjøp av elsykler i tjeneste, justering tilskudd ATP og midler til sykkel-satsning som er overført fra direktøren. Som følger av avviklingen av piggdekkgebyret utgår bevilgningen til klima og omstillingsfondet 3,1 mill. kr, støtte til piggdekk sykkel 500 000 kr og sykkeltiltak i ingeniørvesenet, med 500 000 kr. Dette for å utjevne det årlige inntektsbortfallet på 4,1 mill. kr hos Klima og arealutvikling.

Driftsbudsjett med endringer

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Budsjett 2022	60 091	60 091	60 091	60 091
Sum Deflator	151	151	151	151
Sum Lønns- og prisjustering	1 502	1 502	1 502	1 502
Tidligere vedtatte tiltak				
Folkets klimadugnad	513	513	513	513
Folkets klimadugnad overføres fra samhandling og innovasjon	-915	-915	-915	-915
Gratis buss 6-12 år utsatt fra 2020 til 2022	-2 648	-2 648	-2 648	-2 648
Innføre piggdekkgebyr (inntekt)	1 051	2 101	2 101	2 101

By- og stedsutvikling

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2023	2024	2025	2026
Innføre piggdekkgebyr (kostnad)	-1 051	-2 101	-2 101	-2 101
Kommuneplanens arealdel	-63	-651	-651	-651
Kryssløsning Mjåvann	-24 153	-24 153	-24 153	-24 153
Mulighetsstudie karbonfangst	-210	-210	-210	-210
Pilot, kommunal EL-sykelordning	-308	-308	-308	-308
Samarbeid Returkraft og havna, synliggjøre CO2-fangst, langskip	0	-1 025	-1 025	-1 025
Andre tiltak	11	11	11	11
Sum Tidligere vedtatte tiltak	-27 774	-29 387	-29 387	-29 387
Sum Tidligere vedtatt innsparingstiltak	19	-69	-69	-69
Vedtatte endringer	-26 102	-27 803	-27 803	-27 803
Vedtatt ramme	33 990	32 289	32 289	32 289
Sum Innsparingstiltak	-60	-60	-60	-60
Nye tiltak				
El-sykel tiltak	308	308	308	308
Justering tilskudd ATP	199	199	199	199
Piggdekkavgift - reversering gebyr	7 200	6 200	6 200	6 200
Piggdekkavgift reversering - redusert kostnad	-3 100	-2 100	-2 100	-2 100
Piggdekkavgift reversert - finansiert sykkelsatsing	-514	-514	-514	-514
Piggdekkavgift reversert - finansiert tiltak Klima og omstillingsfond	-3 075	-3 075	-3 075	-3 075
Sykkelsatsning/tilrettelegging for sykling	513	0	0	0
Sum Nye tiltak	1 531	1 018	1 018	1 018
Nye tiltak og realendringer	1 471	958	958	958
Ramme 2023-2026	35 461	33 247	33 247	33 247

Tidligere vedtatte tiltak

Folkets klimadugnad

Det bevilges 513 000 kr årlig i 2023-2026 til folkets klimadugnad.

Kryssløsning Mjåvann

Gamle Kristiansand og Songdalens bidrag, i henhold til avtale med Statens vegvesen til ny avkjøringsvei til Mjåvann. Tiltaket var en engangsbevilgning i 2022, derfor nedjusteres rammen i økonomiplanen 2023-2026.

Nye tiltak

El-sykel tiltak

Bevilgning på 308 000 kr til kjøp av el-sykler til bruk i tjeneste. Ordningen organiseres gjennom Areal og transportenheten, og områdene melder inn behov.

Justering tilskudd ATP

Tilskuddet til ATP er justert med 199 000 kr som følge av økning i antall innbyggere.

Piggdekkavgift - reversering gebyr

Piggdekkgebyret er vedtatt avvirket fra neste sesong, kun formelle krav som gjenstår. Som følger av dette utgår bevilgningen til klima og omstillingsfondet (3,1 mill. kr), støtte til piggdekk sykkel (500 000 kr) og sykkeltiltak Ingeniørvesenet (500 000 kr).

Sykkelsatsning/tilrettelegging for sykling

Det ble bevilget 513 000 kr til sykkelsatsning/tilrettelegging for sykkel i 2022 og 2023 i økonomiplanen 2022-2025. Midlene ble i utgangspunktet plassert hos direktøren, men er flyttet over til Klima og arealutvikling.

7.15.5 Investeringsbudsjett

Investeringsprosjekter	Samlede prosjektbeløp Brutto prosjektutgift	Økonomiplan				Sum	Inntekt
		2023	2024	2025	2026	23-26	23-26
By- og stedsutvikling							
Investeringer							
Benestad tomt oppvekst	9 000	9 000	0	0	0	9 000	0
Boligpolitiske prosjekter	Løpende	29 226	1 417	1 192	1 067	32 902	-52 042
Kjøp av grunn gang/sykkelveier	Løpende	800	800	800	800	3 200	0
Kjøp og salg av fast eiendom	Løpende	12 070	6 000	1 000	1 000	20 070	-127 705
Miljøbyprosjekter	Løpende	500	500	500	500	2 000	0
Salg av utleieboliger	Løpende	250	0	0	0	250	-22 800
Sikring - kjøp friluft	Løpende	1 500	1 500	1 500	1 500	6 000	-3 000
Utbyggingsområdene	Løpende	5 096	4 824	62	0	9 982	-49 121
Sum investeringsprosjekter	9 000	58 442	15 041	5 054	4 867	83 404	-254 668

Benestad tomt oppvekst

Gamle Kristiansand kommune fremforhandlet avtale om av arealer til skole/oppvekstsenter. Det er en kontraktsforpliktelse til utbetaling som forventes å inntre i 2023.

Boligpolitiske prosjekter

Boligpolitiske prosjekter omfatter prosjekter som skal bidra til å nå de boligpolitiske målsetninger. Prosjektene finansieres innenfor en ramme av 200 mill. kr, i henhold til bystyrets boligpolitiske vedtak av 2007. Prosjektene kan gjennomføres til selvkost. Salgsvilkårene skal likevel være til markedspris, med mindre egne vedtak er fattet. Budsjetterte inntekter i perioden er 52 mill. kr og det forventes 32,9 mill. kr i utgifter.

Kjøp av grunn gang/sykkelveier

Prosjektet innebærer å sikre grunn for anlegg av planlagte/regulerte gang - og sykkelveier. Dette prosjektet må sees i sammenheng med de anlegg ingeniørvesenet har med i sin økonomiplan. Det er avsatt 800 000 kr per år i perioden.

Kjøp og salg av fast eiendom

Prosjektet består av både en kjøps-bevilgning og en salgs-bevilgning.

Kjøp: I utviklingsprosjekter er det av stor betydning for gjennomføring av planene, at kommunen har tilstrekkelig handlekraft til å erverve eiendommer/rettigheter for å sikre gjennomføring av ønsket utvikling. Investeringsbeløpet per år er knyttet til kjøp av eiendom som er av strategisk betydning. En del av beløpet brukes også til omkostninger forbundet med kjøp og salg. Utgiftsbudsjettet i perioden er på 20 mill.kr. Deler av beløpet er knyttet til grunnverv for utvidelse av Todda.

Salg: Oppgaven knyttet til salg av eiendommer er primært å optimalisere eiendomsverdiene ved realisering av objekter, som kommunen ikke ser som formålstjenlig å ha i sin portefølje. Det er budsjetterte med inntekter på 127,7 mill. kr i perioden.

Miljøbyprosjekter

Det er satt av 500 000 kr per år i perioden. Midlene brukes blant annet til kommunale egenandeler i forbindelse med miljøtiltak der det gis statstilskudd, andre tilskudd og/eller er betydelig egeninnsats.

Salg av utleieboliger

Salg av eiendommer som fristilles defineres av eiendom etter dialog med helse og mestring. I 2023 er inntektene budsjetterte til 22,8 mill. kr, og utgifter knyttet til salg 250 000 kr.

Sikring - kjøp friluft

Kristiansand kommune var frem til 2012 med i et storbysamarbeid om sikring av friområder. Årlige bevilgninger var på 5 mill. kr med 50/50 % på stat og kommune. Mange viktige eiendommer ble kjøpt i perioden. Fortsatt har kommunen et samarbeid med Miljødirektoratet, men søknadene fra kommunen gjelder nå også tilrettelegging og opparbeidelse av friområder. Stier og parkeringsplasser bygges og skiltes. Miljødirektoratet er villig til å sikre forutsigbare rammer gjennom et langsiktig samarbeid. Det er avsatt 1,5 mill. kr per år i perioden forutsatt 50 % tilskudd fra staten. Tilskuddet fra Staten forutsetter en evigvarende klausulering til friluftsmål for de flater som inngår.

Utbyggingsområdene

Investeringsprosjekter innenfor utbyggingsområdene skal ved igangsettelse minimum være budsjettet til selvkost. Utvikling av utbyggingsområder fører normalt til utlegg relatert til kjøp av grunn og tilrettelegging av infrastruktur, før en kan forvente salgsinntekter. Budsjetterte inntekter i perioden er 49,1 mill. kr og utgifter er 10 mill. kr.

Salgsinntekter investering

<i>Beløp i 1000</i>	Økonomiplan				Sum
	2023	2024	2025	2026	2023-26
Investeringsprosjekter salgsinntekter					
Boligpolitiske prosjekter	-7 333	-29 976	-9 333	-5 400	-52 042
Kjøp og salg av fast eiendom	-50 655	-41 200	-32 000	-3 850	-127 705
Salg av utleieboliger	-22 800	0	0	0	-22 800
Utbyggingsområdene	-28 008	-13 270	-7369	-474	-49 121
Sum salgsinntekter investeringer	-108 796	-84 446	-48 702	-9 724	-251 668

Boligpolitiske prosjekter:

Forventede inntekter i perioden er knyttet til Kroodden og Trekanten.

Kjøp og salg av fast eiendom:

Budsjetterte inntekter i perioden er knyttet til Lund Torv, Musikkens hus, Åsane skole, Bosmyrveien 10 og Ægirsvei 12. Samt salg av næringsarealer. I behandlingen av økonomiplanen 2022-2025 vedtok bystyret i tillegg 20 mill. kr i ekstraordinært utbytte for Kristiansand Kino Holding AS (salg av bygg) i 2025. Salg av tomt Songdalsveien 61 og 63 som utgjør 12 mill. kr var opprinnelig budsjettert i 2023, men skyves på til 2025. Dette i påvente av revisjon av områdeplan.

Salg av utleieboliger:

Det er vedtatt at det skal fases ut kommunale serviceboliger som det ikke lenger er etterspørsel etter. Det er budsjettert med 22,8 mill. kr i salgsinntekter i 2023.

Utbyggingsområdene:

Salgsinntektene forventes komme fra prosjektene Lindebø/Skålevik, Lindebø brygge, Hellemyr Nord felt E og Solbergveien 12-14.

9 Utenomsektorielt

9.1 Skatt på formue og inntekt

Brutto skatteinngang for kommunen påvirkes av skatteregler, lønnsnivå, nærings sammensetning og sysselsetting. Den kommunale skattøren for personlig skattytere foreslås økt med 0,2 % poeng til 11,15 % i 2023. Med dette tas det hensyn til en forventet nedgang i formues- og inntektsskatten, samtidig som nivået på skatteinntektene opprettholdes på ca. 40 % av samlede inntekter i 2023.

Anslaget på kommunenes skatteinntekter i 2023 bygger blant annet på sysselsettingsvekst på 0,8 pst og en årslønnsvekst på 4,2 pst. I forutsetningene for skatteanslaget for 2023, legges prognosemodellen fra KS til grunn. Det er videre lagt til grunn egne beregninger for utviklingen i folketallet. Skatteanslaget hos oss innebærer at kommunen vil ligge på 86,61 % av landssnittet pr innbygger.

Anslaget for skatt på inntekt og formue ble i NB 2023 økt med 2 mrd. kr fra RNB 2022 til

211,2 mrd. kr. Denne oppjustering av skatteanslaget påvirker kun inntektene i 2022, da kommunens skatteinntekter i 2023 fastsettes med utgangspunkt i skattenivået fra RNB fratrukket 1,7 mrd. kroner knyttet til ekstraordinær skatt på utbytte som beholdes i 2022, men ikke videreføres i 2023. Nytt skatteanslag for kommunene samlet i 2023 blir 200,75 mrd. kr.

Følgende er lagt inn for Kristiansand kommune:

Hele 1000 kr fast pris	2022	2023	2024	2025	2026
Inntekts- og formuesskatt	*3 809 840	3 633 561	3 683 603	3 715 792	3 746 795

*Anslag for 2022 i 2023 –pris fra KS prognosemodell.

9.2 Eiendomsskatt

I 2021 ble det gjennomført omtaksering av alle eiendommer i kommunen. Innretningen på eiendomsskatten ble vedtatt i bystyresak 255/20 16. desember 2020. Bystyret vedtok ved behandling av økonomiplanen 2022-2025 å redusere skattesatsen fra 2,3 til 2,1 promille gjeldene fra 2022.

Det har ikke vært mulig å imøtekomme bystyrets målsetting om å redusere eiendomsskatten denne økonomiplanperioden. Det foreslås å øke eiendomsskatten fra 2024. Det er lagt til grunn samme nivå på inntekter fra eiendomsskatt i første år av økonomiplanperioden, som innebærer at satsen for eiendomsskatt blir på 2,1 promille i 2023. Fra 2024 foreslår kommunedirektøren å øke skattesatsen til 2,2 promille, og igjen øke til 2,4 promille fra 2025. Deretter anbefales samme nivå i resten av perioden. Dette betyr en økning i eiendomsskatten som er større enn da forrige økonomiplan ble lagt frem. Kommunedirektøren ser seg nødt til å øke denne på bakgrunn av en mer krevende økonomisk situasjon enn ved forrige økonomiplanperiode.

Eiendomsskattekontoret legger til grunn en forsiktig tilvekst, men kanskje lavere enn tidligere år med løpende taksering. Mye av grunnen her skyldes at kostnadene ved å bygge har økt kraftig, og det er allerede synlig at flere søknader på store bygg er trukket høsten 2022. Men det er selvfølgelig usikkert hvor lenge dette vil vare.

I 2023 faktureres eiendomsskatten sammen med kommunale avgifter over fire terminer. Forfall foreslås satt til den 20. i månedene mars, mai, august og november. Eiendomsskatten for hele 2023 fordeles likt på disse fire terminene.

Tabellen under viser budsjettert eiendomsskatt:

Tall i 1000 kr	2023	2024	2025	2026
Eiendomsskatt løpende pris	332 000	336 000	340 000	344 000
I Faste 2023- priser	332 000	327 805	323 617	319 438
Økt eiendomsskatt fra 2,1 promille til 2,2		15 000		
Økt eiendomsskatt fra 2,2 promille til 2,4			45 000	45 000

9.3 Statlig rammetilskudd

I 2023 vil det som tidligere år gjøres en rekke korrigeringer i rammetilskuddet for endringer i oppgavefordelingen mellom forvaltningsnivå, regelendringer, innlemminger av øremerkede tilskudd med videre.

Tall i 1000 kr	2023	2024	2025	2026
Fast del	3 249 698	3 309 584	3 354 553	3 383 469
Skjønn	6 640	6 640	6 640	6 640
Inntekstutjevning	364 468	367 011	369 999	372 867
Sum rammetilskudd	3 620 806	3 683 235	3 731 192	3 762 976

Basert på statsbudsjettets får Kristiansand kommune et rammetilskudd på ca. 3 621 mill. kr i 2023.

Samlet vekst i frie inntekter (skatt og rammetilskudd) for kommunene er bergnet til 1,7 mrd. kr. som er over intervallet som ble angitt i kommuneproposisjonen for 2023.

TBU har foretatt oppdaterte beregninger som viser at kommunesektoren kan få merutgifter i 2023 på om lag 1,7 mrd. kr knyttet til den demografiske utviklingen som finansieres av de frie inntektene. Det ligger nå an til at pensjonskostnadene vil bli 0,1 mrd. kr lavere enn lønnsveksten. Dette tilsier et økt handlingsrom for kommunene i 2023 på 0,1 mrd. kr.

Fast del

Den faste delen av inntektssystemet øker i perioden.

I utgiftsutjevningen får hver kommune beregnet et behov ut fra hvilken sammensetning av innbyggere en kommune har, både i forhold til alderssammensetning og visse sosioøkonomiske karakteristika. Utgiftsutjevningen (trekket) for kommunen reduseres i økonomiplanperioden som følge av at utgiftsbehovet er beregnet til 98,80 % av landsgjennomsnittet i 2023 mot 98,98 % i 2026.

Det er flere oppgaveendringer og korreksjoner i budsjettoplegget for rammetilskudd 2023. Dette gjelder blant annet innenfor områdene barnehage, barnevern, kommunehelsetjeneste, grunnskole og sosialhjelp. Det er også flere bevilgninger i 2022 som ikke videreføres i 2023, eksempler er kompensasjon for covid-19, bevilgning til sosialhjelp i forbindelse med høye strømpriser, økt skjønnsramme vertskommuner med vesentlige utgifter til ukrainske flyktninger, engangsbevilgning til nasjonale e-helse løsninger og universell utforming av IKT-løsninger.

Totalt så økes tilskudd til saker med særskilt fordeling med ca. 31 mill. kr for kommunen i 2023, mens utgiftsutjevningen (trekket) økes med ca. 20,6 mill. kr sammenlignet med 2022.

Kommunen får også storbytilskudd med 46,4 mill. kr i 2023. Dette utgjør kr 408 pr. innbygger.

Utenomsektorielt

Inntektssystemutvalget overleverte sin innstilling (NOU) til nytt inntektssystem for kommunene til kommunalministeren 29. august 2022. Slik forslaget foreligger fra inntektssystemutvalget vil storbytilskuddet bli halvert for Kristiansand kommune i 2024. I budsjettforslaget har kommunedirektøren ikke redusert storbytilskuddet fra 2024, da dette fortsatt er usikkert.

I tillegg foreslår kommunedirektøren og øke rammetilskuddet med 20 mill. kr for 2025 og 2026 til finansiering av fastlegeordningen.

Ordinære skjønnsmidler

Total skjønnsramme for kommunene er redusert med 40 mill. kr. Denne reduksjonen er overført til innbyggertilskuddet. Total skjønnsramme for kommunene er nå på 950 mill. kr.

For Kristiansand er skjønnsmidlene redusert fra 8,6 mill. kr i 2022 til 6,640 mill. kr i 2023. Det forutsettes at samme beløp videreføres i hele perioden.

Inntektsutjevning

Gjennom skatteutjevningen må kommuner med høye skatteinntekter fra skatt på inntekt og formue overføre deler av sine inntekter til kommuner med lave skatteinntekter. Så lenge Kristiansand er en minsteinntektskommune (under 90 % av landsnittet) vil inntektsutjevningen dekke 95 % av eventuell skattesvikt og vi vil trekkes like mye av eventuell merinntekt.

I perioden ventes inntektsutjevningen å øke fra ca. 364 mill. kr i 2023 til ca. 372 mill. kr i 2026.

Tilskudd til kommuner med høy befolkningsvekst

Veksttilskudd gis til kommuner med særlig høy befolkningsvekst. Kompensasjon for bortfall av veksttilskudd som følge av kommunesammenslåingen er fjernet fra 2022.

Forutsetninger – befolkningsvekst og endringer i utgiftsutjevningen

Det er innarbeidet befolkningsprognoser for kommunen og for landet. Siden Kristiansand kommune forventer en vekst i befolkningen som er noe over landsgjennomsnittet fra 2023, vil kommunen få en økning i innbyggertilskuddet som er høyere enn for landet.

Kostnadsindeksen:

	2023	2024	2025	2026
Kostnadsindeks	0,9880	0,9874	0,9904	0,9899

Befolkningsprognoser:

	2023	2024	2025	2026
Kristiansand	115 200	116 391	117 325	118 231
Landet	5 474 886	5 511 169	5 534 757	5 558 783

Det er benyttet egne beregninger for befolkningsutvikling i perioden da tilflytting av studenter har gitt store svingninger i grunnlagstallene som SSB benytter. I beregningene er det forutsatt en årlig befolkningsvekst på ca. 1 % i Kristiansand, mens landet som helhet forutsettes å få en økning på ca. 0,6 % pr år. Svakere utvikling i befolkningsveksten kan slå ut i lavere frie inntekter enn det som er lagt til grunn i økonomiplanen. Kostnadsindeksen går noe opp i økonomiplanperioden.

Forventet vekst i frie inntekter 2023 til 2026

Samlet vekst i frie inntekter (skatt og rammetilskudd) for kommunene er beregnet til 1,7 mrd. kr. i 2023, som er over intervallet som ble angitt i kommuneproposisjonen for 2023. TBU har foretatt oppdaterte beregninger som viser at kommunesektoren kan få merutgifter i 2023 på om lag 1,7 mrd. kr knyttet til

den demografiske utviklingen som finansieres av de frie inntektene. Det ligger nå an til at pensjonskostnadene vil bli 0,1 mrd. kr lavere enn lønnsveksten. Dette tilsier et økt handlingsrom for kommunene i 2023 på 0,1 mrd. kr.

Det er lagt til grunn en realvekst i frie inntekter på ca. 2 mrd. kr fordelt likt på skatt og rammetilskuddet fra 2024 og ut 2026. Dette vekstanslaget er høyere enn veksten i 2023. Fra 2024 legges det opp til at den kommunale delen av grunnrenteskatten skal komme i tillegg til den ordinære veksten i frie inntekter. Kristiansand kommunes del av grunnrenteskatten anslås til 37,8 mill. kr for 2024.

Inntektsgarantiordningen (INGAR) skal sikre at ingen kommuner har en beregnet vekst i rammetilskuddet fra ett år til det neste som er lavere enn 400 kr pr. innbygger under beregnet vekst på landsbasis, før finansiering av selve ordningen. Ordningen blir finansiert ved et likt trekk pr. innbygger med 41 kr fra alle landets kommuner i 2023, trekket går noe ned utover i økonomiplanperioden.

I økonomiplanen er det for kommunen lagt inn trekk med 4,7 mill. kr i 2023, 4 mill. kr i 2024, 3,5 mill. kr i 2025 og 2026.

For Kristiansand kommune medfører forslaget samlet en vekst i frie inntekter på ca. 3,9 % nominelt i 2023, 1,5 % i 2024, 1,1 % i 2025 og 0,8 % i 2026 (2024-2026 er i faste priser).

Nytt inntektssystem fra 2024

Dersom Inntektssystemutvalgets forslag vedtas av Stortinget taper Kristiansand 39,5 mill. kr fra 2024. Andre kommuner taper mer og overgangsordningen i systemet medfører at Kristiansand i så fall må finansiere om lag 4 mill. kr. dvs. at tapet blir på 43,7 mill. kr første året. Tapet er hovedsakelig knyttet til utgiftsutjevningen dvs. oppdaterte analyser viser at Kristiansand har lavere utgiftsbehov (98,2 % av landsnittet) sammenlignet med eksisterende modell (99 % av landsnittet).

Kristiansand taper på at storbytilskuddet halveres, men tjener omtrent tilsvarende på omleggingen av de andre regionalpolitiske tilskuddene. Kristiansand tjener også på at kommunene får en lavere andel formueskatt og økt andel inntektsskatt samt utjevning av inntekter som nå ligger utenfor inntektssystemet (eiendomsskatt på kraftanlegg, havbruk mm). Forslaget er på høring og tas stilling til av Stortinget våren 2023. Forslaget er omstridt, men gjelder nok i hovedsak forslaget om utjevning av inntekter som ikke inngår i dagens inntektssystem. Kommunedirektøren har ikke tatt høyde for forslaget siden det ennå ikke er vedtatt. Dersom det vedtas, innebærer det en ytterligere innstramming i rammebetingelsene ved rulleringen av økonomiplanen 2024-2027.

9.4 Momskompensasjon

Momskompensasjonsordningen ble utvidet fra og med 2004. Kommunesektoren fikk et trekk i rammetilskuddet tilsvarende forventet økning i momskompensasjonen. Momskompensasjon for driftsutgiftene er innarbeidet i områdenes driftsrammer. All merverdiavgiftskompensasjon fra investeringer føres i investeringsregnskapet og må benyttes til finansiering av investeringer. Ordningen er derfor nærmere omtalt under investeringsbudsjettet.

9.5 Tilskudd til renter og avdrag

Regjeringen har gjennom statsbudsjettet satt av midler gjennom Husbanken til rentekompensasjon til kommunale investeringer i helse og omsorgsboliger, renovering av skole og kirkebygg. Ordningen går ut på at kommunene etter søknad presenterer prosjekter som godkjennes og danner grunnlag for kompensasjon.

Oppsummering i løpende priser

Tall i 1000 kr	2023	2024	2025	2026
Tilskudd til renter og avdrag, skoleutbygging	-1 021	-898	-780	-667
Tilskudd til renter og avdrag, omsorg	-12 255	-12 171	-12 087	-12 003
Tilskudd til renter og avdrag, kirke	-331	-312	-292	-263
Sum	-13 606	-13 381	-14 505	-14 216

9.6 Integreringstilskudd

Kommunen får i en 5-års periode en fast sum for hver flyktning og person med oppholdstillatelse som har fått beskyttelse med flyktningstatus i kommunen. Integreringstilskuddet skal medvirke til rask og treffsikker bosetting, og målet er at de bosatte etter hvert skal delta i arbeidslivet og forsørge seg selv. Alle kommuner som tar imot flyktninger, får tilskudd etter samme satsstruktur og nivå.

Bosettinger	Satser for 1.1.2022 (kr)	Satser for 1.1.2022 (kr)	Endring i kr
År 1 (enslige voksne)	234 900	234 900	0
År 1 (andre voksne)	189 400	189 400	0
År 1 (enslige mindreårige)	182 300	182 300	0
År 1 (barn)	189 400	189 400	0
År 2	243 100	243 100	0
År 3	172 900	172 900	0
År 4	85 700	85 700	0
År 5	70 200	70 200	0
Sum voksne enslige	806 800	806 800	0
Sum voksne	761 300	761 300	0
Sum enslige mindreårige	754 200	754 200	0
Sum barn	761 300	761 300	0

Satsene er i perioden holdes uendret fra 2022. Med en deflator på 3,7 % gir dette en realnedgang på 3,7 % på tilskuddet. Etter ordinær anmodning fra IMDI legges det til grunn at Kristiansand kommune mottar 83 flyktninger hvert år i perioden. Kommunen har i tillegg lagt til grunn til 6 enslige mindreårige og 9 familiegjenforeninger pr. år. Totalt 98 personer.

Kristiansand kommune har sagt ja til å ta imot 500 flyktninger fra Ukraina. Det er pr. 2. tertial 2022 kommet 235 personer. Men det antas at i hvert fall 297 personer vil komme. Kommunedirektøren har derfor budsjettet med økte inntekter på 62 mill. kr i 2023 og 42 mill. kr i 2024 der 30 mill. kr er tildelt Helse og mestring og Oppvekst til å finansiere merkostnaden. Det er utover dette satt av 128 mill. kr av integreringstilskuddet i perioden til merkostnader til mottak av flyktninger som fordeles til områdene senere.

På bakgrunn av stor usikkerhet på integreringsfeltet ønsker kommunedirektøren å foreta en ny gjennomgang av mottak av flyktninger og integreringstilskudd til tilleggsinnstillingen.

Med grunnlag i uendrede tilskuddssatser som er foreslått i statsbudsjettet, samt ovennevnte forutsetning om mottak, vil kommunens tilskudd utvikle seg som følger de neste fire årene (minus= inntekt):

I mill. kr (2022 kr)	2023	2024	2025	2026
Statstilskudd - integrering	-127 337	-110 300	-92 839	-89 263

9.7 Diverse fellesordninger

Kalkulatoriske inntekter

Det er beregnet en overføring på 20,4 mill. kr fra By- og stedsutvikling til område 9 i 2023. Beløpet øker til 23,8 mill. kr i 2026 og skal dekke kapitalutgifter for investeringer i utstyr innen maskinforvaltningen. Internleie biler er lagt inn med 15,2 mill. kr i 2023 og er på omtrent samme nivå i 2026.

Det er beregnet overføring fra småbåthavnregnskapet på 11,2 mill. kr i 2023. Beløpet reduseres i årene fremover til 9,5 mill. kr i 2026. Det brukes selvkostrente/kalkylerente i beregningene. Beløpet skal dekke renter og avdrag blant annet etter at innskuddene ble tilbakebetalt i 2006, og erstattet av låneopptak.

Øvrige forhold område 9

Som tidligere år er det lagt inn en teknisk korleksjon i område 9 som følge av at kapitalgrunnlaget for kommunale avgifter ikke prisjusteres. Dette utgjør 4 mill. kr i 2024, 9 mill. kr i 2025 og 15 mill. kr i 2026. Finansrådgivningen knyttet til energiverksfondet er også budsjettet på område 9 med ca. 2 mill. kr årlig.

Pensjon

Premieavvik

Premieavviket er differansen mellom den betalbare pensjonspremien og en regnskapsmessig aktuarberegnet pensjonskostnad. De siste årene har den regnskapsmessige beregnede pensjonskostnad vært lavere enn den betalbare pensjonspremien som har gitt et positivt premieavvik. Når premieavviket er positivt må det utgiftsføres over de neste 7 årene, mens positivt premieavvik oppstått i årene 2002 til 2010 skal utgiftsføres over 15 år, og fra 2011 til 2013 over 10 år.

Budsjettforslaget for 2023 baserer seg på prognoser fra aktuarene for de tre pensjonskassene Kristiansand kommunale pensjonskasse (KKP), Kommunal landspensjonskasse (KLP) og Statens pensjonskasse (SPK). Som tidligere brukes ikke netto premieavvik til å finansiere årets drift i det økonomiske opplegget, men dette avsettes til fond.

Netto premieavvik inklusiv arbeidsgiveravgift er årets premieavvik - tilbakeført premieavvik for tidligere år. I økonomiplanperioden er det forutsatt at netto premieavvik minus inndekning av tidligere premieavvik, styrker ordinært netto driftsresultat med 306,9 mill. kr. For likviditeten er det isolert sett negativt at premieavviket øker og at inndekningen fra tidligere år er lavere enn det som er avsatt på premieavviksfondet. Ideelt sett burde alt tidligere netto premieavvik blitt avsatt til disposisjonsfond for å unngå at likviditeten ble tappet, i dag er det en underdekning på 143,5 mill. kr.

Budsjettforslaget innebærer at akkumulert premieavvik i økonomiplanperioden øker med 306,9 mill. kr. For å demme opp mot tapping av likviditeten foreslår kommunedirektøren at hele avviket mellom premieavviket og inndekningen av tidligere premieavvik i perioden, salderes mot premieavviksfondet. Fondet vil ha en saldo på om lag 1 086 mill. kr ved utgangen av 2026, det vil si at netto belastning på likviditeten fortsatt vil være 143,5 mill. kr. Dette er i tråd med nivået som ble vedtatt i bystyresak 121/21 om årsregnskap for 2020 hvor det ble vedtatt å redusere underbalansen på fondet med 100 mill. kr ned til 143,5 mill. kr ved overføring fra det sentrale disposisjonsfondet.

I 1000 kr	2023	2024	2025	2026
Premieavvik	-304 623	-296 637	-317 236	-336 615
Amortisert tidligere premieavvik	211 209	232 089	256 051	272 216
Netto i året	-93 414	-64 548	-61 185	-64 399
Akkumulert premieavvik	1 039 389	1 103 936	1 165 121	1 229 520
Fond til dekning av premieavvik	895 900	960 447	1 021 632	1 086 031
Akkumulert premieavvik minus fond	143 500	143 500	143 500	143 500

I tillegg er det avsatt årlig 1,8 mill. kr i forbindelse med overføringsavtalen og pensjonskontorkostnader.

Pensjonspremie

Den nye offentlige tjenstepensjonen som er innført gir økte utgifter i kommunesektoren. Men i statsbudsjettet kom det oppdaterte beregninger som anslår at de samlede pensjonskostnadene blir omtrent 0,1 mrd. kr lavere enn lønnsveksten, mens det i kommuneproposisjonen i vår ble lagt til grunn at pensjonen ville øke i takt med lønnsveksten. Dette tilsier et økt handlingsrom for kommunene i 2023 på 0,1 mrd. kr. I dette anslaget er det lagt opp til bruk av frigjorte midler over en periode på 7 år.

Ny offentlig tjenstepensjon fra 2021 har også medført en vesentlig reduksjon i kravet til pensjonsordningenes avsetninger for fremtidige pensjonsforpliktelser. Denne reduksjonen i kravet til premiereserve resulterte i at det ble frigjort et større beløp for kommunesektoren, som ble overført til kommunenes og fylkeskommunenes premiefond. For Kristiansands kommune pensjonsleverandør KKP utgjorde dette ca. 416 mill. kr i frigjorte midler til premiefondet og for KLP ca. 45 mill. kr i frigjorte midler til premiefondet i 2021.

Premievarselet fra KKP for 2023 innebærer en samlet pensjonspremie (ordinær premie + estimert reguleringspremie) fra arbeidsgiver på ca. 15,8 % av pensjonsgrunnlaget. Medlemspremien på 2 % og AFP-kostnader anslått til ca. 2,6 % kommer i tillegg. Det endelige premienivået avhenger som alltid av årets lønns- og pensjonsoppgjør. Det er lite som skal til av endringer målt mot foreliggende anslag på årslønnsvekst og forventet G-regulering, før dette får konsekvenser for det samlede premienivået som skal innbetales til KKP. Årslønnsvekst og G-regulering for 2023 er estimert til 2,48 % i premievarselet fra både KLP og KKP.

Kommunen vil i hele økonomiplanperioden finansiere premie (ekskl. AFP-kostnader) ut over 13 % fra opparbeidet premiefond i KKP. Tjenesteområdene belastes som tidligere med 15 % premie, mens differansen på 2 %-poeng som utgjør ca. 72 mill. kr årlig, inntektsføres i område 9.

Saldo på premiefondet i KKP var pr 01.01.2022 på 649 mill. kr. Det benyttes ca. 143,5 mill. kr fra opparbeidet premiefond i 2022, slik at restbeløp på premiefondet i KKP vil være ca. 501 mill. kr ved inngangen til 2023.

Bruk av premiefondet forventes å utgjøre ca. 701 mill. kr i økonomiplanperioden fordelt med 271 mill. kr i 2023, 100 mill. kr i 2024, 155 mill. kr i 2025 og 175 mill. kr i 2026. Det er budsjettet en tilførsel ved årlig avkastning på totalt ca. 113 mill. kr i perioden, slik at premiefondet er negativt i slutten av økonomiplanperioden med ca. 86 mill. kr. Dette fordrer i tilfelle at det i løpet av den aktuelle budsjettperioden blir tilført ytterligere minimum ca. 86 mill. til kommunens premiefond fra pensjonskassens drift/årsoverskudd i samme periode. Ambisjonen i KKP har vært å tilføre til premiefond minimum på et nivå som tilsvarer det som årlig kreves inn av ny egenkapital (dvs. ca. 25 mill. i året). Utover dette vil det for å oppnå "inndekking" måtte legges til grunn at en etter hvert høyere markedsrente vil kunne manifestere seg i en høyere løpende avkastning i KKP og at dette igjen vil kunne tilsa at ambisjonsnivået om premiefondstildeling kan justeres oppover.

Mye har skjedd i kapitalmarkedene siden forrige økonomiplanperiode ble skrevet. Krigen i Ukraina, senvirkninger av korona, økte priser på byggevarer og energi. Kapitalmarkedene preges av høye rentenivåer med forventninger om enda høyere rentenivåer i perioden. Utsiktene rundt den økonomiske aktiviteten, herunder lønnsvekst og renteforventninger påvirker sterkt utsiktene rundt pensjonspremiene som kommunen må forholde seg til. Anslag fra KKPs aktuar viser at reguleringspremien for 2023 er anslått basert på de oppdaterte prognosene fra SSB publisert 9. september 2022 hvor estimer for lønnsvekst og prisvekst er betydelig høyere enn i juni og mars. Dette betyr at årets reguleringspremie blir vesentlig høyere enn tidligere utsendte prognoseestimer. En samlet snittpremie for arbeidsgiver for perioden 2023-2026 på ca. 16,0 %.

Kommunedirektøren skulle i først halvår 2022 fremlegge egen sak om eventuelt salg/overføring av eiendommer til KKP. Men saken om evt. salg/overføring er noe forsinket. Eventuelle konsekvenser for drift og investering i budsjett 2023 og videre i økonomiplan vil innarbeides i 1. tertialrapport 2023.

I økonomiplanen er det budsjettert med premie på 15 % til KLP i 2023 på områdebudsjettene i hovedsak på helse og mestrings. Premien i 2023 ligger en del høyere enn 15 % og er utgiftsført med 34,8 mill. kr i område 9. I disse tallene er det medregnet bruk av 10 mill. kr ekstra fra fond. I 2024-2026 ligger premien også høyere enn 15 % og er utgiftsført med henholdsvis 15 mill. kr i 2024, 18 mill. kr i 2025 og 20,8 mill. kr i 2026 i område 9. I disse tallene er det medregnet arbeidsgiveravgift. Det antas at også KLP i årene fremover får et overskudd som kan benyttes til delvis dekning av premien. Dette vil kunne gi lavere premie, men da også lavere premieavvik. Det benyttes ca. 15 mill. kr fra opparbeidet premiefond i 2022, slik at restbeløp på premiefondet i KLP vil være ca. 32,9 mill. kr ved inngangen til 2023. Det er budsjettert med bruk av 14,8 mill. kr. i 2023, ca. 5 mill. kr i 2024, ca. 10 mill. kr. i 2025 og 10,3 mill. kr i 2026. Da vil fondet inklusiv avkastning være ca. 13. mill. kr ved utgangen av perioden.

Premien til SPK ventes å bli 8,7 % i 2023 mot 9,3 % i 2022. Rammene for oppvekst er korrigert for reduksjon i premie.

Det er avsatt 25 mill. kr i egenkapitaltilskudd til KKP og 3,1 mill. kr til KLP i investeringsdelen i 2023. Beløpene er påfølgende år prisjustert og er nærmere omtalt under investeringsdelen.

9.8 Pris- og lønnsvekst

Prisveksten har i 2022 vært betydelig høyere enn anslått i RNB, blant annet som følge av økte priser på elektrisitet og byggevarer. Samlet sett fører dette til at regjeringen oppjusterer anslaget for lønns- og prisveksten i kommunal sektor fra 3,7 prosent i RNB, med ytterligere 1,6 prosentpoeng til 5,3 prosent i 2022. Denne oppjusteringen medfører en økning av kostnadsnivået i kommunesektoren med om lag 7,1 mrd. kroner, som videreføres til 2023 uten ekstra finansiering. Det at den betydelige prisveksten i 2022 ikke kompenseres fullt ut fra staten, skaper utfordringer i økonomiplanperioden i størrelsesorden 100 mill. kr årlig for kommunen.

Anslaget for lønns- og prisveksten i 2023 er beregnet ut fra det oppjusterte kostnadsnivået for 2022.

I områdenes rammer for 2023 er det lagt til grunn en samlet pris og lønnsvekst på 2,5 %.

I statsbudsjettet er deflatoren anslått til 3,7 %. Lønnsveksten er anslått til 4,2 % og denne teller 2/3 av deflatoren. Prisveksten på varer og tjenester er anslått til 3,1 % og denne teller 1/3 av deflatoren. Det er derfor budsjettert med kompensasjon til områdene ved at det i område 9 er avsatt 87 mill. kr i hele perioden til dekke lønns og prisvekst utover 2,5 %.

	Oppr. 2022	2023	Vekt
Lønnsvekst	3,2	4,2	2/3
Varer/tjenester	1,6	3,1	1/3
Deflator	2,5	3,7	

9.9 Kommunale foretak

Etter avvikling av Kristiansand Boligselskap KF, gjenstår Kristiansand havn KF som eget foretak. Foretaket fremmer egen sak om budsjett og økonomiplan for bystyret og det henvises til denne saken for nærmere opplysninger.

9.10 Netto renter, avdrag, lånegjeld og utbytte drift

Renter og avdrag

Rentemarkedet svinger voldsomt for tiden. Norges Bank hevet styringsrenten til 1,25 % i juni, og til 1,75 % i august. I september ble den satt opp til 2,25, og det forventes ytterligere to rentehevinger i løpet av året, slik at styringsrenten ventes å ligge på 2,75 % ved årsslutt. Rentebanen er Norges Bank sin spådom om renteutviklingen de neste årene. Det forventes ytterligere rentehevinger i løpet av økonomiplanperioden. Anslaget for styringsrenten ved utgangen av 2023 er 3,1 %. Fra 2024 forventes det derimot en nedgang og anslaget for styringsrenten i 2026 er rundt 2,6 %. Markedets styringsrenteforventninger er imidlertid høyere enn anslagene til Norges Bank.

Styringsrenten til Norges Bank har økt kraftig på kort tid. Fra å være på 0 % i 2020 og 0,3 % ved utgangen av 2021, forventes det nå en styringsrente på 3,1 % ved utgangen av 2023. For Kristiansand kommune som har høy lånegjeld vil slike store svingninger i rentenivået på kort tid påvirke handlingsrommet i driften ved økte renteutgifter. For Kristiansand kommune ventes gjennomsnittlig rente for gjeldsporteføljen totalt sett å øke fra 3,44 % i 2023 til 3,69 % i 2026. Rentenivået ved utgangen av 2025 ventes dermed å stige med hele 1,3 prosentenheter, når en sammenligner med utgangen av vedtatt økonomiplan 2022-2025.

Det er avgjørende for kommunens økonomiske handlefrihet at nye låneopptak tilpasses innenfor det nye foreslåtte lånetaket på netto 9 milliarder kroner. Lånegjelden vil presse kommunens drift i mange år fremover. Netto renter, utbytte og avdragsutgifter i driften, ventes å øke med hele 245 mill. kr fra 2023 til 2026 (i løpende priser). Både renter og avdrag viser økning, som følge av fortsatt betydelige låneopptak knyttet til et meget høyt investeringsnivå i perioden. Kommunens årlige avdragsbetaling på lån knyttes til gjenværende levetid av anleggsmidlene (bygninger, anlegg inventar og utstyr mv.). I økonomiplanen er avdragene av lånegjelden tilpasset slik at det minst budsjetteres med minimumsavdrag i henhold til beregningsmetoden som skal benyttes fra år 2020. Anslagene for minimumsavdrag er imidlertid noe usikre som følge av usikre avskrivningsbeløp. Kommunedirektøren vil om nødvendning komme tilbake til dette i første tertialrapport 2023.

Hovedmålsettingen for gjeldsforvaltningen er å oppnå stabile og lavest mulig lånekostnader innenfor en akseptabel risiko. Kommunens evne til å håndtere høyere renteutgifter enn budsjettert er begrenset, hvilket innebærer at rentebinding bør benyttes for den del av porteføljen som ikke har avlastningsmuligheter ved renteendringer, for å sikre tilstrekkelig stabilitet. Ikke minst gjelder dette i en situasjon hvor lånegjelden øker. Dette gjør kommunen i henhold til finansreglementet, og andelen av gjeldsporteføljen med lang rentebinding var 37,4 % per 2. tertial 2022. Gjennomsnittlig rente på kommunens låneportefølje er i 2023 budsjettert med 3,44 %, og forutsettes å stige til 3,69 % i 2026. Renter på både gamle og nye lån er basert på prognoser fra Kommunalbanken. Pr utgangen av september var den flytende renten i Kommunalbanken på 3,1 %.

Netto finans

(i 1000 kr løpende priser)	2023	2024	2025	2026
Renteutgifter	394 362	435 183	464 200	467 542
Avdrag i drift	471 392	509 174	520 056	538 864
Sum renter og avdrag	865 753	944 358	984 256	1 006 406
Renteinntekter	-127 905	-128 938	-125 051	-119 553
Utbytte	-164 000	-108 500	-77 500	-67 500
Gvinster på finansielle omløpsmidler	-60 000	-60 000	-60 000	-60 000
Netto finans løpende priser	513 852	646 919	721 705	759 353
Netto finans faste 2023-priser	513 852	631 141	686 929	705 135

Utenomsektorielt

Som tabellen viser, vil netto finansutgifter øke betydelig og legge beslag på en stadig større del av driftsinntektene. Netto finans ventes å øke med hele 245 mill. kr fra 2023 til 2026 i løpende priser. Økt låneopptak og høyere renteutgifter vil føre til at handlingsrommet reduseres i driften.

Av netto finansutgifter i 2023 dekkes ca. 13,6 mill. kr av statlige tilskuddsordninger omtalt i eget kapittel om tilskudd til renter og avdrag.

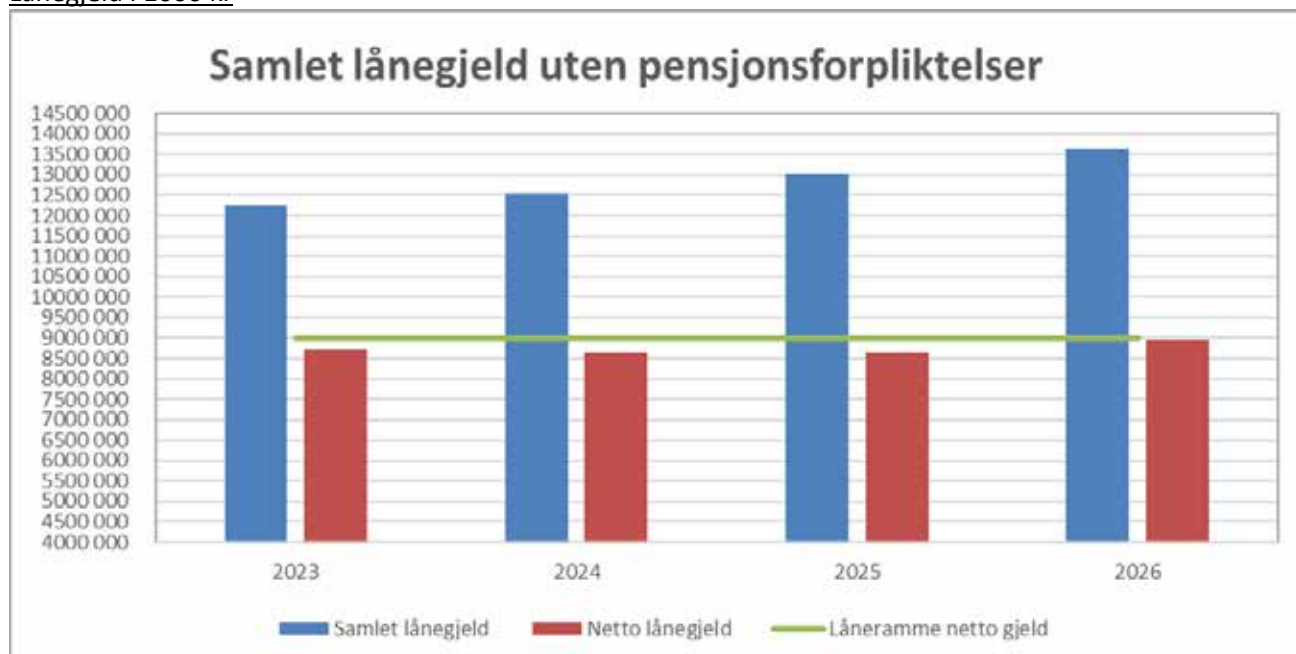
Lånegjeld

I 1000 kr	2023	2024	2025	2026
Samlet lånegjeld u/pensjonsforpl.	12 249 907	12 556 733	13 034 676	13 633 813
Lånegjeld knyttet til utlån	934 928	999 928	1 059 928	1 114 928
Beregningsgrunnlag VAR	2 612 439	2 897 864	3 320 370	3 581 779
Netto lånegjeld	8 702 540	8 658 940	8 654 378	8 937 105
Lånetak	9 000 000	9 000 000	9 000 000	9 000 000

Økonomiplanen, gir netto lånegjeld som vist i tabellen over.

Det er viktig å skille mellom lån til selvfinansiert virksomhet (vann, avløp, renovasjon, utlån mv.) og lån til ordinære kommunale formål. Andelen av gjelden som ikke er selvfinansierende, kalles netto lånegjeld. Denne utgjør ca. 71 % i begynnelsen av økonomiplanperioden og synker til ca. 66 % mot slutten. Vedtatt maksimalt tak på netto lånegjeld foreslås satt til 9 mrd. kr i hele perioden uten ytterligere prisjustering. Dette er basert på sak om prisjustering av netto lånetak som skal opp til bystyret i november måned. Kommunedirektøren legger derfor til grunn administrasjonens forslag når det gjelder netto lånetak.

Lånegjeld i 1000 kr

Figur 25: Samlet lånegjeld

Statlige tilskuddsordninger for renter og avdrag vil bidra til å finansiere lån tilsvarende ca. 182 mill. kr av netto lånegjeld i 2023 (forutsatt 25 års nedbetaling og 3,44 % rente). Brutto lånegjeld øker betydelig i økonomiplanperioden 2023-2026. Gjelden øker med 2 294 mill. kr fra anslått 11 340 mill. kr ved

utgangen av 2022 til 13 633 mill. kr i 2026. Økningen i brutto lånegjeld i perioden, kommer imidlertid som følge av låneopptak til investeringer innen selvkostområdene (vann og avløp) og startlån, men økningen skyldes også økt lån til ordinære kommunale formål.

Som figuren viser, vil netto lånegjeld ligge 63 mill. kr under det nye foreslåtte lånetaket på 9 mrd. kr i 2026 mens en ligger ca. 300-340 mill. kr under lånetaket i perioden 2023-2025. Det at netto lånegjeld øker gjør at belastningen på driftsbudsjettet øker. Som nevnt i andre avsnitt, så stiger netto renter, utbytte og avdragsutgifter i driften med hele 191 mill. kr i faste priser fra 2023 til 2026. Kommunen bør prøve å begrense investeringsnivået og redusere lånegjelden i perioden fremover. I økonomiplanperioden betales det gjennomsnittlig minimumsavdrag med ca. 510 mill. kr årlig. Det tas opp 4,1 mrd. kr i nye lån knyttet til investeringer i økonomiplanperioden og det betales ca. 2 mrd. kr i avdrag. Det vil si at lånegjelden knyttet til investeringer øker med ca. 2,1 mrd. kr. For å redusere lånegjelden, bør opptak av nye lån ligge under minimumsavdragene som betales som gjennomsnittlig er ca. 510 mill. kr årlig.

Den høye lånegjelden innebærer en «ikke ubetydelig» finansiell risiko for kommunen. Risikoen håndteres i en samlet finansstrategi, hvor evnen til å motstå svingninger i renter, avkastning og verddivurderinger inngår.

Finansreglementet har bestemmelser om blant annet rentesikring av lånegjelden.

9.11 Aksjeselskaper

Kommunen eier en rekke aksjeselskaper, helt eller delvis. I 2021 vedtok bystyret i Kristiansand ny eierskapsmelding som inneholder kommunens overordnede strategi i forhold til sine eierposisjoner.

Det er gjennom flere år fremmet egne saker for bystyret knyttet til enkelte selskap. Disse sakene utgjør del 2 av eierskapsmeldingen. Nå omtalt i det videre som selskapsspesifikke eierstrategier.

Under presenteres i hovedsak selskaper det forventes utbytteutbetalinger fra i kommende økonomiplanperiode.

Agder Energi AS

Kristiansand kommunes eierandel utgjør 8,4 %. På eiermøte 21. mai 2021 ble utbyttepolitikken vedtatt: Agdereierne viderefører utbyttepolitikken som første gang ble vedtatt i 2018 da denne har vist seg å fungere etter hensikten. Nåværende utbyttepolitikk gjelder med dette også videre for 2021, 2022 og 2023.

Dette innebærer utbytte på 70 % av «underliggende» resultat som utgangspunkt der vesentlige gevinster og tap vurderes separat, og at utbyttet beregnes utfra fjorårets resultat.

Agder Energi AS og Glitre AS fusjonerer 1.1.23 og utbyttepolitikken fra Agder Energi AS er videreført dvs. utbytte på 70 % av «underliggende» resultat. Kristiansand kommunes eierandel i det fusjonerte selskapet er 6,1 %.

For økonomiplanperioden 2023-2026 anbefales det å ta hele utbytte inn i driften selv om resultatet er ekstraordinært høyt. Bystyret har vedtatt en handlingsregel som innebærer at deler av ekstra høyt utbytte skal disponeres til engangsutgifter dvs. at det kun er et jevnt utbyttelnivå over tid som skal finansiere løpende drift. Handlingsregelen følges ikke opp i 2023 og må ses i sammenheng med bla. ekstraordinær økning i energiutgiftene.

Utenomsektorielt

Utbytte for 2023 er basert på det underliggende resultat for 2021 samt en andel av det ekstraordinært utbytte for eierne av Agder Energi AS på 1,1 mrd. kroner fordelt på årene 2023-25. Samlet sett gir det et utbytte på 127,5 mill. kr i 2023.

Regjeringen foreslår økt grunnrenteskattesats for vannkraft og høyprisavgift med virkning fra 2022 som vil medføre redusert utbytte fra Agder Energi AS i 2024. De er vanskelig å anslå utbytte for 2024, men kommunedirektøren legger til grunn et utbytte på 65 mill. kr i 2024 og 50 mill. kr fra 2025. Det er stor usikkerhet knyttet til anslaget både med hensyn til hva Stortinget til slutt vedtar av endringer i skattereglene, fyllingsgrad i magasinene og prisutviklingen i markedet.

Løpende priser (1000 kr)	2023	2024	2025	2026
Utbytte	127 500	65 000	50 000	50 000

Kristiansand Næringselskap AS (KNAS)

Kristiansand Næringselskap eies 100 % av Kristiansand kommune. Bystyret vedtok i januar 2022 Eierstrategi for Kristiansand Næringselskap AS med bl.a. vekt på fastsetting av avkastningskrav og utbyttmodell.

Bystyret vedtok at den foreslåtte utbyttmodellen iverksettes med et mål for utbytte på minimum 50 % av konsernets resultat og at fjorårets resultat i konsernet benyttes som grunnlag for vurdering av utbytte.

Oversikt over utbytte fra KNAS i perioden 2018-2021:

Løpende priser (1000 kr)	2019	2019	2020	2021	Sum
Konsernresultat året før utbetalt utbytte	187 000	19 748	22 689	63 790	293 227
Utbytte	93 500*	5 000	12 000	18 000	128 500

* 43,5 mill. kr ble inntektsført i investeringsregnskapet.

I perioden 2019-21 er det i sum blitt utdelt 44 % av konsernets resultat etter skatt som utbytte fra morselskapet. Det skyldes at lavt utbytte i 2019 og omlegging av utbyttmodellen fra regnskapsåret 2021.

I eierskapsstrategi - vedtatt i 2022 ble selskapets avkastningsmål satt til 6 % over tid av selskapets verdjusterte total kapital og mål om at utbytte på minimum 50 % av konsernets resultat beholdes fra tidligere, men det ble lagt inn en ny forutsetning om at utbyttet skal vurderes basert på fjorårets resultat i konsernet (tilsvarende praksis som gjøres med utbyttet fra Agder Energi). Dette vil gi eier og selskap mer forutsigbarhet. Det er videre lagt opp til en ny mekanisme der den andel av utbyttet som overstiger måltallet på 50 % tilføres avsatt fond i bykassa knyttet opp mot KNAS. Ved etableringen av fondet ble dette tilført 40 mill. kr av utbyttet fra selskapet som ble betalt ut i 2019 (basert på 2018-regnskapet). Videre legger en opp til at KNAS skal minst en gang i valgperioden, i forbindelse med revideringen av eierstrategien, skal foreta en verdivurdering av selskapet.

For økonomiplanperioden 2023-2026 er nivåene på utbytte basert på selskapets vurderinger i september 2022 og vil selvsagt for årene 2024-26 være forbundet med stor usikkerhet. Det foreslås at hele utbytte føres i driftsbudsjettet.

Løpende priser (i 1000 kr)	2023	2024	2025	2026
Utbytte	31 000	38 000	22 000	14 000

Avfall Sør Holding AS

Kristiansand kommunes eierandel utgjør 87,9 %. Det legges til grunn at selskapet i økonomiplanperioden kan utbetale 2,3 mill. kr årlig i utbytte som er om lag samme nivå som foregående år. Kristiansands andel er på 2 mill. kr.

Løpende priser (i 1000 kr)	2023	2024	2025	2026
Utbytte	2 000	2 000	2 000	2 000

Kristiansand Kino Holding AS

Etter at Nordisk Film AS kom inn på eiersiden i KinoSør i 2014 har Kristiansand Kino Holding AS levert gode økonomiske resultater.

Pandemien har gitt selskapet store utfordringer i 2020 og 2021 år og det er ikke utbetalt utbytte for regnskapsåret 2019 og 2020. Årsresultatet for 2019 var på 6,1 mill. kr og til tross for pandemien ble årsresultatet på 5,1 mill. kr i 2020 grunnet offentlige støtteordninger og lavere kostnader. Årsresultatet for 2021 ble svakere (1,3 mill. kr).

Kommunedirektøren legger til grunn et utbytte på 3,5 mill. kr i 2023-25 og 1,5 mill. kr i 2026. Det er lagt opp til salg av eiendommen i Vestre Strandgate i 2024 noe som vil gi et lavere resultat i 2025 og dermed lavere utbytte i 2026. Dersom eiendommen selges før 2024 må utbytteforventningene nedjusteres tidligere.

Løpende priser (i 1000 kr)	2023	2024	2025	2026
Utbytte	3 500	3 500	3 500	1 500

Vekst- og attføringsbedrifter

Kristiansand kommune eier 3 rene vekstbedrifter med 100 % direkte eierskap i hvert av selskapene Via Partner AS, Kjøkkenservice Industrier AS og Songvaar Vekst AS. I tillegg eier kommunen 60,0 % av Varodd AS som både er en vekst- og attføringsbedrift, men med størst virksomhet innenfor attføring. Konsernet eier også eiendom og driver med næringsvirksomhet i Danmark.

Dette er alle viktige selskaper hvor man har hatt pågående prosesser inn mot eier blant annet sett i lys av politisk sak om «Sosialhjelpsanalysen 2018: Økonomisk sosialhjelp i Kristiansand kommune 2014-2017» samt i programmet «Flere i arbeid». Det er i økonomiplanen innarbeidet kjøp for 1,8 mill. kr årlig av langvarige tilrettelagte arbeidsplasser (LTA plasser) fra de tre vekstbedriftene. I tillegg har Varodd AS satt i verk tilsvarende tiltak finansiert av bedriften selv.

Bystyret har vedtatt at aksjene til Via Partner og Kjøkkenservice Industrier AS overføres til Varodd AS mot at Kristiansand kommune får økt eierandel i Varodd AS.

Det planlegges eierskapsstrategi for Varodd AS og Songvaar i 2023 bl.a. som en oppfølging av vedtatte strukturendringer og storbyforskningsrapporten vedr. vekst og attføringsbedrifter fra 2022. Dette gir muligheter til å utvikle nye og bedre tiltak for å nå målet om å bidra til økt arbeidsdeltakelse og arbeid - inkludering av personer som står utenfor arbeidslivet der også nyutviklede tiltak vil kunne inngå som er del av programmet «Flere i arbeid».

Kristiansand Havn KF og Kristiansand Havn IKS

Bystyret vedtok i forbindelse med økonomiplanen for 2021-24 et utbytte fra foretaket på 8 mill. kr i 2023 og 10 mill. kr i 2024.

Kommunedirektøren har inneværende år engasjert ekstern rådgiver til å vurdere utbyttekapasiteten til selskapene. Det er en del usikkerhet knyttet til utbyttekapasiteten til selskapene som i stor grad er avhengig av eiernes planer for havnene sammenholdt med inntekspotensialet som hovedsakelig er i Kanalbyen AS og vedr. frigjøring av Lagsmannsholmen til andre formål.

Kristiansand Havn ISK eies sammen med Lindesnes kommune. Det var eiermøte for Kristiansand Havn IKS 19. oktober 2022 der bl.a. utbytte fra foretakene og det interkommunale selskapet ble diskutert. Det arbeides videre med å klargjøre avtalegrunnlaget og videre prosess for å utvikle havnene. Fremtidig utbyttepolitikk vil være en del av den videre diskusjonen mellom eierne. Det er foreløpig ikke lagt til grunn utbytte fra det interkommunale selskapet i perioden.

Kommunedirektøren mener det er forsvarlig å legge til grunn bystyrets forutsetning om et utbytte på til sammen 18 mill. kr i perioden fra Kristiansand Havn KF, dvs. selskapet som Kristiansand kommune eier 100 %. Dette er et beskjedent beløp sammenholdt med verdiene i Kanalbyen AS og Lagsmannsholmen.

9.12 Oversikt over fondsmidler

Kristiansand kommunes energiverksfond

I tabellen nedenfor angis status for fondet og planlagt tilførsel til og bruk av fondet i løpende priser.

Energiverksfondet (i mill. kr)	2023	2024	2025	2026
Til disp. 1. jan	1 201	1 201	1 201	1 201
Avkastning	60	60	60	60
Tilført driftsregnskapet	-60	-60	-60	-60
Prisjustering av fondet (fra drift og investering)				24
Saldo pr. 31.12	1 201	1 201	1 201	1 225

Som følge av kommunens økonomiske situasjon, legges det ikke opp til å prisjustere energiverksfondet i perioden 2023-2025, slik det er forutsetning om i finansreglementet. Fondet prisjusteres først fra 2026 med 24 mill. kr. Om lag 22,5 % av energiverksfondet er disposisjonsfond mens 77,5 % er ubundet investeringsfond. Derfor er 5,4 mill. kr av prisjustering relatert til energiverksfondets disposisjonsfond og 18,6 mill. kr av prisjustering er relatert til energiverksfondet ubundet investeringsfond. Det overføres 18,6 mill. kr fra drift til investering i 2026.

Ved utgangen av 2. tertial er markedsverdien 134,4 mill. kr lavere enn verdien av regnskapsfondene samlet sett. Denne forskjellen i verdi er nå uvanlig stor, og det vurderes derfor å tilføre likviditet til porteføljen fra kommunens bankbeholdning før årets slutt, for å opprettholde markedeksponeringen. Tidligere år har markedsverdien som regel vært høyere enn verdien av regnskapsfondene, og kommunen har da tatt ut avkastning ved å selge noe av beholdningen og overføre likviditet til kommunens bankkonto. En tilførsel av likviditet til porteføljen vil slik sett være en omvendt transaksjon, men dermed en videreføring av samme prinsipp som tidligere år.

Forventet årlig avkastning er økt fra 3,0 % til 5,0 % i hele perioden. Økningen er gjort på bakgrunn av nye beregninger fra kommunens rådgiver Gabler, og samsvarer i stor grad med deres beregninger for forventet langsiktig årlig avkastning, sett over en tiårsperiode. I deres modeller er dagens rentenivå, både for korte og lange løpetider, en viktig faktor. Ettersom rentenivået har steget, er forventet avkastning fra porteføljen derfor høyere nå enn den var for bare ett år siden. Høyere løpende rente i obligasjonsmarkedet gir grunnlag for økt avkastning i rentedelen av porteføljen på lengre sikt. I forslag til økonomiplan for 2023-2026 har kommunedirektøren innarbeidet årlig avkastning på 5,0 %, og i økonomiplanperioden tilføres dermed driften årlig en gjennomsnittlig avkastning på ca. 60 mill. kr. Fondsmidlene i energiverksfondet vil utgjøre ca. 1 225 mill. kr ved utgangen av 2026.

Utenomsektorielt

Kapitalfondet

Kapitalfondet var 01.01.2022 på 175,9 mill. kr. I 2022 er det budsjettert netto brukt ca. 143,4 mill. kr av fondet knyttet til finansiering av investeringer. Det tilser at kapitalfondet vil være i størrelsesorden 32,5 mill. kr pr 31.12.2022 forutsatt at all budsjettert bruk av fondet til prosjekter blir gjennomført i løpet av 2022 og at salgsinntektene i 2022 blir som forutsatt. For å opprettholde en viss handlefrihet i forbindelse med finansiering av investeringer, ble det i forrige økonomiplan forutsatt at betydelige deler av salgsinntekter skulle avsettes fondet fremfor å gå til direkte finansiering av investeringene de enkelte år. Det legges samlet opp til netto avsetning til kapitalfondet med ca. 60,5 mill. kr i perioden. Avsetningene er imidlertid usikre da de i hovedsak kommer fra salgsinntekter som er vanskelige å estimere både beløpsmessig og tidsmessig.

I løpet av perioden brukes det totalt 117,8 mill. kr av kapitalfondet og det avsettes ca. 178,3 mill. kr til fondet, slik at saldoen ved utgangen av 2026 vil være ca. 93 mill. kr.

Investeringsfond – kapitalfondet (i mill. kr)	2023	2024	2025	2026
Til disp. 1. jan	32,5	58,2	123,3	118,1
Bruk i året	-29,1	-28,9	-29,6	-30,3
Avsetning i året	54,8	94,0	24,4	5,2
Avkastning	0,5	0,9	2,0	0,0
Overført driftsregnskapet	-0,5	-0,9	-2,0	0,0
Saldo pr. 31.12	58,2	123,3	118,1	93,0

På eget investeringsfond for KNAS står det fra 2019 avsatt 40 mill. kr.

Oversikt over disposisjonsfond

Kommunedirektøren anslår pr 2. tertial at prognose på sentralt disposisjonsfond blir på om lag 195,7 mill. kr ved utgangen av 2022. Dette er en reduksjon på hele 493,6 mill. kr i 2022. Bystyrets målsetting er at det sentrale disposisjonsfondet skal utgjøre minimum 4 % av brutto driftsinntekter og prognosen tilsier at fondet kun vil utgjøre om lag 2 % av brutto driftsinntekter ved utgangen av 2022 og kun 0,7% av brutto driftsinntekter ved utgangen av 2026.

Disposisjonsfond - generelt (i mill. kr)	2023	2024	2025	2026
Til disp. 1. jan	195,7	85,0	36,4	27,8
Saldering i ØP drift	-110,7	-48,6	-8,6	51,8
Avkastning	7,4	3,1	1,3	0,9
Overført driftsregnskapet	-7,4	-3,1	-1,3	-0,9
Saldo pr. 31.12	85,0	36,4	27,8	79,6

Netto brukes det 116,1 mill. kr av fondet i økonomiplanperioden.

I tillegg til det sentrale disposisjonsfondet har områdene egne frie disposisjonsfond. Pr. 01.01.2022 var disse på 179 mill. kr. Enkelte av områdefondene ble styrket i tertialrapportene i 2022. Prognosene viser at områdene vil bruke av til disse fondene i 2022, slik at disse ventes å bli samlet omlag 27 mill. kr pr 31.12.2022. Når det vurderes størrelsen på det sentrale disposisjonsfondet, er også viktig å ta hensyn til størrelsen på områdefondene. I tillegg til disse fondene vil det være enkelte disposisjonsfond der en ikke har prognoser for størrelse. Dette gjelde blant annet fond til dekning av vedlikehold og drift småbåthavner. Det viktigste fondet her er vedlikeholdsfondet der det pr 01.01.2022 stod 106 mill. kr.

Fond til dekning av premieavvik

Det ventes pr. 01.01.2023 avsatt 849 mill. kr på fondet til dekning av deler av opparbeidet premieavvik. Fondet er opprettet for å motvirke at likviditeten tappes når akkumulert premieavvik øker.

Utenomsektorielt

Avsetningene i perioden er avpasset slik at ordningen med føring av premieavvik ikke fører til ytterligere tapping av likviditeten sett over 5-årsperioden fra 2022- 2026. Underbalansen på premieavviksfondet (akkumulert premieavvik minus fond) forutsettes da fortsatt å bli ca. 143,5 mill. kr i økonomiplanperioden. Det vises til nærmere omtale av premieavvik.

Fond til dekning av premieavvik (i mill. kr)	2023	2024	2025	2026
Til disp. 1. jan	802,5	895,9	960,4	1 021,6
Netto endring i året	93,4	64,5	61,2	64,4
Avkastning	30,3	33,0	33,6	33,9
Overført driftsregnskapet	-30,3	-33,0	-33,6	-33,9
Saldo pr. 31.12	895,9	960,4	1 021,6	1 086,0

9.13 Investeringsbudsjettet

Hovedoversikt – investering og finansiering

Beløp i 1000

	Øk.plan 2023	Øk.plan 2024	Øk.plan 2025	Øk.plan 2026
Investeringer i varige driftsmidler	1 558 802	978 749	1 085 184	1 271 096
Tilskudd til andres investeringer	29 645	26 935	9 108	8 808
Investeringer i aksjer og andeler i selskaper	28 100	28 803	29 523	30 261
Utlån av egne midler	0	0	0	0
Avdrag på lån	0	0	0	0
Sum investeringsutgifter	1 616 547	1 034 487	1 123 815	1 310 165
Kompensasjon for merverdiavgift	-194 499	-100 656	-96 789	-159 285
Tilskudd fra andre	-7 779	-39 822	-14 987	-31 302
Salg av varige driftsmidler	-108 796	-187 946	-48 702	-9 724
Salg av finansielle anleggsmidler	0	0	0	0
Utdeling fra selskaper	0	0	0	0
Mottatte avdrag på utlån av egne midler	-20 185	-20 185	-20 109	-1 809
Bruk av lån	-1 311 000	-751 000	-938 000	-1 082 000
Sum investeringsinntekter	-1 642 259	-1 099 608	- 1 118 587	-1 284 119
Videreutlån	160 000	160 000	160 000	160 000
Bruk av lån til videreutlån	-160 000	-160 000	-160 000	-160 000
Avdrag på lån til videreutlån	90 000	95 000	100 000	105 000
Mottatte avdrag på videreutlån	-90 000	-95 000	-100 000	-105 000
Netto utgifter videreutlån	0	0	0	0
Overføring fra drift	0	0	0	18 600
Avsetning til bundne investeringsfond	0	0	0	0
Bruk av bundne investeringsfond	0	0	0	0
Avsetning til ubundet investeringsfond	54 398	93 973	24 351	23 462
Bruk av ubundet investeringsfond	-28 686	-28 852	-29 580	-30 908
Dekning av tidligere års udekket beløp	0	0	0	0
Sum overføring fra drift og netto avsetninger	25 712	65 122	-5 228	-7 446
Fremført til inndekning i senere år (udekket)	0	0	0	0

Det er et meget høyt investeringsnivå i perioden på hele 5,1 mrd. kr. Innen helse- og mestring er det samlet sett investeringer på 1 235 mill. kr. Den største investeringen er nytt omsorgssenter på østsiden av byen til 663 mill. kr som står ferdig i 2026. I perioden er det avsatt 654 mill. kr. Det er avsatt 313 mill. til nytt helsehus på Eg (totalbevilgning 504 mill. kr). Det er satsing på opprustning av eksisterende skoler og nye skolebygg. Dette er de neste fire årene beregnet å koste 932 mill. kr og gjelder hovedsakelig Wilds Minne inklusiv flerbrukshall, ny skolestruktur Hånesområdet og utvidelse av Vågsbygd skole. Selv om kommunen har satsset på rehabilitering av bygningsmassen er det fortsatt et betydelig etterslep på vedlikehold bl.a. Tordenskjoldsgate skole der det er avsatt 65 mill. kr for å starte opp rehabiliteringen.

Utenomsektorielt

Det er avsatt 48 mill. kr til kunstgressbaner i perioden samt sluttfinansiering av Greipstadhallen til 50,6 mill. kr som er planlagt ferdigstilt i 2023. Det investeres 1,7 mrd. kr innen vann- og avløpsområdet. Det er videre innarbeidet 108 mill. kr til energiprojekt som i hovedsak innebærer innstallering av solcelleanlegg.

Bruk av lån er den viktigste finansieringskilden for investeringene, ca. 80% finansieres ved bruk av lån i perioden. Dette innebærer økt press på driften i form av økte rente- og avdragsutgifter. Egenfinansieringen er på ca. 20 % i perioden og består av salg av fast eiendom, momskompensasjon, tilskudd, mottatte avdrag på utlån av egne midler og bruk av fond.

Staten yter tilskudd til renter og avdrag for en del av investeringene (sykehjem, omsorgsboliger og skoler) som reduserer noe av effekten i driften. I 2023 er tilskuddene på ca. 13,6 mill. kr.

I økonomiplanen er investeringer finansiert ved tilskudd på totalt ca. 94 mill. kr i løpet av perioden.

Investeringstilskuddet til heldøgns omsorgsplasser i institusjon og omsorgsboliger ble innført i 2008. Formålet med tilskuddet er å stimulere kommunene til både å fornye og øke tilbudet av institusjonsplasser og omsorgsboliger for personer med behov for heldøgns helse- og omsorgstjenester. I statsbudsjettet for 2023 foreslås det å ikke prioritere egne stimuleringsmidler til formålet (dvs. for nye investeringer). Kommunedirektøren har derfor tatt ut tilskudd til omsorgsboliger som utgjorde ca. 174,5 mill. kr i økonomiplanperioden. Dette har økt låneopptaket med ca. 174,5 mill. kr.

Samlet låneopptak vises i tabellen over. Startlån utgjør 160 mill. kr årlig.

Inntekter ved salg av eiendom tilfører netto ca. 355 mill. kr. Da disse inntektene er usikre er ca. 177,5 mill. kr av dette forutsatt avsatt til kapitalfondet og dermed ikke direkte benyttet til finansiering av investeringer i perioden. Det benyttes imidlertid ca. 118 mill. kr av kapitalfondet i perioden til å finansiere investeringer, og investeringer i aksjer og andeler i selskaper (egenkapitaltilskudd KKP og KLP). I tillegg kommer prisjustering av energiverksfondet på ca. 18,6 mill. kr i 2026 som overføres fra driften.

Momskompensasjon

Momskompensasjon i økonomiplanperioden for investeringsutgifter vises av tabellen over.

Avtaler med utbyggere med justeringsrett mva og mva-kompensasjon

Inngåtte avtaler innebærer netto inntekt på ca. 4 mill. kr årlig.

KNAS – nedbetaling på ansvarlig lån

Avdrag på ansvarlig lån skal betales med 18,5 mill. kr årlig i 2023 og 2024, redusert til 18,3 mill. kr i 2025 og til 0,3 mill. kr i 2026 som følge av et ferdig nedbetalt lån. Lån på 200 mill. kr som skulle nedbetales fra 2022, får forlenget avdragsfrihet ut gjeldende økonomiplanperiode.

Øvrige avdrag på utlån

Diverse utlån medfører årlige avdrag på 1,715 mill. kr. i 2023 og 2024, økt til 2,715 mill. kr i 2025 da Kristiansand Kino Holding starter avdragsbetaling, mens det reduseres til 2,415 mill. kr i 2026, da Bjaaland golfklubbs lån er ferdig nedbetalt.

Egenkapitaltilskudd KKP

Pensjonskassens økte forvaltningskapital fra ett år til det neste, tilsier isolert sett en styrking av egenkapitalbasen for å opprettholde en stabil risikoprofil for kapitalforvaltningen. Noe av dette ivaretas av egenkapitalens egen avkastning, men dette er ikke tilstrekkelig. Kommunen har derfor i denne

Utenomsektorielt

forbindelse avsatt 25 mill. kr i slik tilførsel i investeringsdelen i 2023. Dette beløpet er de påfølgende årene prisjustert med 2,5 % årlig opp til 26,9 mill. kr i 2026. Det kan bli behov for ytterligere innkalling av egenkapital.

Egenkapitaltilskudd KLP

Det er lagt inn 3,1 mill. kr i bevilgninger til egenkapitaltilskudd for KLP i 2023. Dette beløpet er de påfølgende årene justert opp til 3,3 mill. kr i 2026. Det forutsettes at eventuelle endringer i behov for tilskudd blir behandlet i tertialrapportene.

Avdrag på formidlingslån

Avdrag på Startlån og tidligere etableringslån varierer fra år til år avhengig av hvor mye ekstraordinære innfrielser som finner sted. Det forutsettes at avdrag blir 90 mill. kr i 2023 og at dette øker med 5 mill. kr pr år til 105 mill. kr i 2026. Disse innbetalingene fra kundene går til nedbetaling på innlånene.

Startlånet er rettet mot personer med langvarige boligfinansieringsproblemer. Innlånet fra Husbanken settes i hele perioden til 160 mill. kr årlig etter bystyrets vedtak. Boliglånsforskriften som trådte i kraft 01.01.2017 har ført til at bankene er blitt mindre villige til å være med på samfinansieringer enn tidligere. Dette gjør at startlånet nå blir benyttet som fullfinansiering i flere saker, og at et gjennomsnittlig startlån dermed er høyere enn tidligere. Risikoen må vurderes opp mot de positive virkningene låneordningen ellers har.

10 Planstrategien

Kommunal planstrategi for Kristiansand ble vedtatt av bystyret 27.11.2019. Kommuneplanens samfunnsdel ble vedtatt høsten 2020, mens kommuneplanens arealdel vedtas 2023. Prioritering av planoppgaver justeres årlig, og inngår i økonomiplanen for neste periode.

Navn på strategi, plan eller melding	Proritering: Oppstart o/vedtak v		Kommentar
	2022	2023-2026	
SAMHANDLING OG INNOVASJON			Kommentar:
Digitaliseringsstrategi	v 2022		Ferdigstilles høst 2022
Strategisk næringsplan for Kristiansandsregionen (vedtatt 2014) - Handlingsplan for nye Kristiansand	v 2022		Handlingsplanen vedtatt Formannskap 2.3.2022.
Strategisk næringsplan for Kristiansandregionen (ny 2022)	o 2022	v 2024	I forbindelse med politisk vedtak i Kristiansand kommune ved behandling av handlingsplanen, (Formannskap 2.3.22), ser et behov for å igangsette prosess med å oppdatere Strategisk næringsplan.
Smart by-strategi*		x	Planbehov vurderes i sammenheng med bærekraftsarbeidet.
ØKONOMI			Kommentar:
Finansstrategi		v 2023	Finansstrategien med reglementet ble vedtatt i 2019. Finansreglementet må revideres hver kommuneperiode.
Anskaffelsesstrategi	o2022	v 2023	Startes opp høsten 2022 og vedtas 2023.
ORGANISASJON			Kommentar:
Strategisk kompetanseutvikling	o 2022	v 2023	Arbeidet er blitt utsatt til 2023, med unntak av arbeid med verktøy for registrering og styring av kompetanse.
OPPVEKST			Kommentar:
Plan for forebygging (ny 2022)	o 2022	v 2023	Plankrav ifbm oppvekstreformen. Sees i sammenheng med plan for psykisk helse og handlingsplan mot vold og seksuelle overgrep mot barn. Foreløpig arbeidstittel; " Plan for helsefremming og forebyggingvold og seksuelle overgrep "
Plan for livsmestring (ny 2021)	v 2022		Vedtatt 2022.
Kvalitetsmelding oppvekst	x	x	Årlig
Kvalitetsmelding barnevernstjenesten	x	x	Årlig
HELSE OG MESTRING			Kommentar:

Planstrategien

Temaplan for helhetlig rusmiddelpolitikk	o 2022	v 2023	Den alkoholpolitiske delen av planen ble ferdigstilt før pandemien. Oppstart høst 2022.
Temaplan for psykisk helsearbeid	o 2022	v 2023	Sees i sammenheng med plan for forebygging og handlingsplan mot vold og seksuelle overgrep mot barn. Foreløpig arbeidstittel; "Plan for helsefremming og forebygging – psykisk helse, vold og seksuelle overgrep "
Handlingsplan på flyktning- og integreringsfeltet	o 2022	v 2023	Oppstart høst 2022.
Det boligsosiale feltet: Temaplan	o 2022	v 2023	Oppstart høst 2022.
Utvikling av helse- og omsorgstjenester Temaplan		o 2023/ v 2024	Det er behov for plan på området, særlig med tanke på strategi og tiltak for å imøtese fremtidig utfordrende demografiutvikling. Sees i sammenheng med plan for legetjenesten.
Temaplan habiliteringsfeltet (Utvikling av tjenester til personer med kognitiv funksjonsnedsettelse)		o 2023/ v 2024	Plan som omfatter habiliteringsfeltet, har ennå ikke noe offisielt navn.
Kompetanse- og rekrutteringsstrategi		v 2023	
Plan for legetjenesten (ny 2021)	o 2022	v 2023	Startet opp i 2022.
Handlingsplan med strategi for e-helse og velferdsteknologi (ny 2021)	v 2022		Vedtatt 2022.
BY- OG STEDSUTVIKLING	2022	2023-2026	Kommentar:
Kommuneplanens arealdel		v 2023	Pågår. Ferdigstilles 2022.
Klima- og miljøstrategi	v 2022		Vedtatt høst 2022.
Handlingsplan (klima/miljø) (ny 2021)	v 2022		Vedtatt høst 2022.
GEOdatastrategi	o 2022	v 2023	Utarbeides etter ferdigstilling av kommuneplanens arealplan.
Utbyggingsprogram	x	x	Årlig rullering av utbyggingsprogram med bolig og næringsdel.
Hovedplaner for vann og avløp	v 2022		Ferdigstilles høst 2022.
Trafikksikkerhetsplan 2022-2026	v 2022		Ferdigstilles høst 2022.
Eiendomsstrategi	o 2022	v 2023	
NY 2022: Handlingsplan for sykkel	o 2022	v 2023	Vedtatt sykkelstrategi opprettholdes. Handlingsplanen rulleres.
KULTUR OG INNBYGGERDIALOG	2022	2023-2026	Kommentar:

Planstrategien

Kulturstrategi eller Kulturplan	v 2022		Vedtas høst 2022.
Temaplan Frivillighet	v 2022		Vedtatt 2022.
Plan for idrett og friluftsliv		v 2023	Planarbeidet pågår.
Bibliotekplan	v 2022		Vedtas høst 2022.
Strategi for utvikling av Kulturskolen	v 2022		Vedtas høst 2022.
Strategi for toppidrett		o 2023/24	Påbegynnes etter at Plan for idrett og friluftsliv er ferdigstilt.
Temaplan fritidsklubber, fritidsgrupper og ferietilbud	v 2022		Vedtas høst 2022.
Folkehelsestrategi	v 2022		Vedtas høst 2022.
Handlingsplan for vold i nære relasjoner (Ny 2021)	o 2022	v 2023	Sees i sammenheng med plan for forebygging og plan for psykisk helse. Foreløpig arbeidstittel; " Plan for helsefremming og forebygging – psykisk helse, vold og seksuelle overgrep ". (Fra FS vedtak 8.12.21: Handlingsplanen inkl BS vedtak om nullvisjon mot vold og overgrep mot barn.)
Veteranplan		o 2023	Lagt inn oppstart i 2023.

11 Driftstilskudd og tilskuddsordninger 2023

Driftstilskudd til institusjoner, organisasjoner og foreninger.

Fellesnemda (Søgne, Songdalen og Kristiansand) vedtok 5. mars 2019 (sak 20/19) følgende prinsipper og rutiner for forvaltningen av årlige driftstilskudd:

1. Kristiansand kommune gir årlig driftstilskudd for å støtte viktige, eksterne medspillere som bidrar til å realisere kommunens overordnede målsettinger for utviklingen av byen.
2. Hovedregelen er at spesielle formål eller konkrete aktiviteter støttes av kommunen gjennom tilskuddsordninger som er åpne for alle aktører på området, og ikke ved at kun én eller noen få mottar årlig driftstilskudd.
3. Årlig driftstilskudd brukes når det foreligger en politisk vedtatt partnerskaps- eller samarbeidsavtale om finansiering av eksterne aktører, eller når det er vedtatt at slik avtale skal inngås.
4. Bystyret avgjør i budsjettvedtaket hvem som skal motta årlig driftstilskudd og størrelsen på det enkelte tilskuddet. Tidsavgrensning av tilskuddet (1-3 år) er en mulighet, og skal i tilfelle markeres tydelig i budsjettdokumentene.
5. Til grunn for tilskuddet skal det foreligge en søknad, vedlagt årsrapport/ årsregnskap fra foregående år og planer/budsjett for kommende år. Årsrapporten skal inneholde oversikt over virksomhetens engasjement av frivillige.
6. Muligheten for å motta årlig driftstilskudd fra kommunen gjøres offentlig kjent i god tid før søknadsfristen. Kommunedirektøren fastsetter søknadsfristen.
7. Saksbehandlingen skal evaluere mottakeren og tilskuddets størrelse. Kommunedirektørens forslag til handlingsprogram og årsbudsjett skal synliggjøre administrasjonens faglige vurderinger.
8. Normalt utbetales driftstilskudd under 0,5 mill. kr i sin helhet ved starten av året, mens større beløp utbetales i kvartalsvise rater. Tilsagnsbrevet skal presisere at det foretas nye vurderinger hvert år ved rulleringen av handlingsprogram og budsjett.
9. Mottakere av årlig driftstilskudd skal som hovedregel ikke motta tilskudd fra andre kommunale tilskuddsordninger.

Årlige driftstilskudd til institusjoner, organisasjoner og foreninger har vært utlyst i 2022. I økonomiplanen det foretatt prioriteringer innenfor en samlet og forsvarlig budsjettamme. Fellesnemndas prinsipper og rutiner for årlig driftstilskudd sier at spesielle formål eller konkrete aktiviteter støttes gjennom tilskuddsordninger. Kun unntaksvis skal det gis årlig driftstilskudd. I vurderingen av den enkelte søknad er det lagt vekt på mottakernes medvirkning i realiseringen av strategier og målsettinger i kommunens vedtatte styringsdokumenter, for kommunen som helhet og i de respektive fagsektorene.

Bystyret har vedtatt driftstilskudd 2023 til følgende mottakere hvor kommunen enten har en politisk vedtatt samarbeidsavtale, eller slik avtale skal inngås i løpet av året. Alle tall er i 1000 kr.

Driftstilskudd og tilskuddsordninger 2023

Driftstilskudd institusjoner, selskap og stiftelser

Mottaker	2022	Søknad	2023	Område	Merknad
Kilden Teater- og Konserthus for Sørlandet IKS	31 529	33 935	32 364	Kultur og innbyggerdialog	70/30-fordeling mellom stat og region. Egen avtale om fordeling av regional andel, bystyrevedtak 63/13.
Kilden Kultur	8 830	9 050	9 050	Kultur og innbyggerdialog	Avtale med fylkeskommunen, bystyrevedtak 42/17.
Vest-Agder museet IKS	6 039	6 323	6 190	Kultur og innbyggerdialog	Eier 20 %, samfinansieres med fylket og øvrige kommuner i Vest-Agder.
Vest-Agder museet IKS	1 025	1 073	1 050	Kultur og innbyggerdialog	Årlig økning nytt magasin. bystyrevedtak 254/20
Kunstsilo	4 267	8 400	8 400	Kultur og innbyggerdialog	Avtale med fylkeskommunen jf. bystyrevedtak 76/19
Naturmuseum og botaniske hage, Universitetet i Agder	3 840	4 041	4 041	Kultur og innbyggerdialog	Avtale med UiA og fylkeskommunen, jf. bystyrevedtak 111/14.
Fullriggeren Sørlandet	2 804		2 886	Kultur og innbyggerdialog	Avtale med fylkeskommunen, jf. bystyrevedtak 79/17. 15% andel
Bredalsholmen dokk og fartøyvernsenter	745	970	900	Kultur og innbyggerdialog	Avtale med fylkeskommunen og Riksantikvaren, formannskapsvedtak 91/13, bystyrevedtak 44/03
Driftstilskudd/leie til Bredalsholmen Eiendom	109		112	Kultur og innbyggerdialog	Overføring fra kultur til Kristiansand eiendom som eier Bredalsholmen Eiendom AS
Sandriphelia interkommunale fritidspark	1 542	3 296	1 580	Kultur og innbyggerdialog	Avtale med Venesla, Søgne og Songdalen, bystyrevedtak 109/04.
Kristiansand Kunsthall (Kunstforeningen)	1 022	1 250	1 045	Kultur og innbyggerdialog	Avtale med Kunsthallen, bystyrevedtak 120/16.
Zefyr – regionalt filmfond	300	300	300	Kultur og innbyggerdialog	Avtale med Arendal, Vest-, Aust-Agder og Telemark, Bystyrevedtak 107/20.
Barnefilmfestivalen	890	910	910	Kultur og innbyggerdialog	Jf. bystyrevedtak 25.10.2017
Agder kollektivtrafikk A/S	4 708		4 827	By- og stedsutvikling	I hht aksjonæravtale av 09.02.16. Beløp avklares i egen prosess.
Midt-Agder friluftsråd	2 198		2 253	By- og stedsutvikling	Kontingent pr. innbygger
Innoventus Sør AS	811		831	Samhandling og innovasjon	Andel av samfinansiering med andre. Egen prosess ifm søknad/tildeling av midler.
Europakontoret	788		808	Samhandling og innovasjon	Andel av samfinansiering med andre. Egen prosess ifm søknad/tildeling av midler.
Etablerersenter Vest-Agder	592		607	Samhandling og innovasjon	Andel av samfinansiering med andre. Egen prosess ifm søknad/tildeling av midler.
Arendalsuka	100		100	Organisasjon	Fast tilskudd siden oppstarten
Aquarama – gratis svømming	1 157		1 186	Oppvekst	Fast tilskudd siden oppstarten. Det utarbeides avtale om driftstilskudd fom. 2023 med ett års oppsigelsestid.
Vitensenteret	1 103		1 130	Oppvekst	Fast tilskudd siden oppstarten. Det utarbeides formell løpende avtale om driftstilskudd f.o.m.

Driftstilskudd og tilskuddsordninger 2023

Mottaker	2022	Søknad	2023	Område	Merknad
					2023 med ett års oppsigelsestid
Geitmyra	2 000		2 000	Oppvekst	Det utarbeides avtale om løpende driftstilskudd fom. 2023 med ett års oppsigelsestid.
Kommunalt foreldreutvalg grunnskolen	53		54	Oppvekst	Fast tilskudd, organ jfr. Opplæringsloven.

Driftstilskudd frivillige organisasjoner

Mottaker	2022	Søknad	2023	Område	Merknad
Alternativ til vold	1 655		1 714	Helse og mestring	Helse- og sosialstyrevedtak 11/08.
NOK.Agder	642	662	665	Helse og mestring	Samarbeidsavtale, spleiselag med alle kommuner i Agder og BUF.dir.
Bragdøya kystlag	280	287	287	Helse og mestring	Avtale med Kystlaget, Bystyrevedtak 22/22.
Bragdøya Kystlag	1 122	1 150	1 150	Kultur og innbyggerdialog	Avtale med Kystlaget, Bystyrevedtak 22/22.
Blå Kors	5 357		5 491	Helse og mestring	Vedtatt av bystyret 320/21. Det er inngått en samarbeidsavtale angående 7,5 mill.kr i driftstilskudd fra kommunen. Dette inkluderer tilskudd til Vision aktivitetshus og Barnas stasjon. Blå Kors har også en avtale om tjenestekjøp.
Blå Kors	1 350		1 382	Kultur og innbyggerdialog	Vedtatt av bystyret 320/21. Det er inngått en samarbeidsavtale angående 7,5 mill. kr (2022-kroner) i driftstilskudd fra kommunen. Tilskuddet fra Kultur og innbyggerdialog er til Vision aktivitetshus.
Blå Kors	793		812	Oppvekst	Vedtatt av bystyret 320/21. Det er inngått en samarbeidsavtale angående 7,5 mill. kr (2022-kroner) i driftstilskudd fra kommunen. Tilskuddet fra Oppvekst er til Barnas stasjon.
Hopeful	1 000		1 025	Helse og mestring	Vedtatt av bystyret i budsjettet for 2022. Gjelder kun 2022 og 2023. Samarbeidsavtale er opprettet.
Matsentralen	336		344	Helse og mestring	Vedtatt av Bystyret i budsjettet for 2022. Samarbeidsavtale er opprettet.
Søgne misjonskirke/Åpent hus	700		717	Helse og mestring	Vedtatt av Bystyret i budsjettet for 2022. Samarbeidsavtale er opprettet.
Kristiansand Idrettsråd	940	1 200	965	Kultur og innbyggerdialog	Avtale med Idrettsrådet, formannskapsvedtak 33/13.
Stiftelsen Arkivet	1 000	1 200	1 200	Kultur og innbyggerdialog	Avtale med Arkivet. Jf. bystyrevedtak 195/21
Vågsbygd Turn	431		442	Kultur og innbyggerdialog	Avtale. Jf. Bystyrevedtak 245/20
FIDA	500		512	Kultur og innbyggerdialog	Vedtatt av bystyret i budsjettet for 2022. Tre-årig vedtak. Avtale må opprettes.
Odderøyas Venner	150		154	By- og stedsutvikling	Vedtatt for 4 år i budsjettet for 2022. Avtale må opprettes.
Kirkens ungdomsprosjekt	2 596	3 596	2 661	Oppvekst	Har i dag avtale ut 2023. Forslag at avtale endres til løpende driftsavtale med ett års oppsigelsestid.
Frelsesarmeen – Home start	467		479	Oppvekst	Samarbeidsavtale endres til løpende driftstilskudd med ett års oppsigelsestid.

Driftstilskudd og tilskuddsordninger 2023

					Tilskuddets beløp oppjusteres fom. 2025, da tilskudd fra BUF. dir opphører.
--	--	--	--	--	---

Ny søknad om driftstilskudd – institusjoner

Nye søkere for 2023	Søknad	2023	Område	Kommentar
Vest-Agder museet IKS	1 500	0	Kultur og innbyggerdialog	Søknad om klargjøring av Haubitzgangene. Ettårig tilskudd. Avslag grunnet presset budsjettramme.

Nye søkere om årlig kommunalt driftstilskudd – frivillige organisasjoner

Nye søkere for 2023	Søknad	2023	Område	Kommentar
Fri Agder	400	0	Kultur og innbyggerdialog	Avslag. Likebehandles med andre organisasjoner som skal søke kommunens ordinære ordninger.
Kristiansand Røde Kors	2 000	0	Helse og mestring	Avslag på grunn av presset budsjettramme. Har mottatt tilskudd fra kommunens ordinære ordninger tidligere.
Lund Håndballklubb	Åpen sum	0	Kultur og innbyggerdialog	Avslag. Likebehandles med andre organisasjoner som skal søke kommunens ordinære ordninger.
Norges Volleyballforbund	3 000	0	Kultur og innbyggerdialog	Søker om tilskudd til årlig internasjonal volleyballturnering i 2023 og 2024. Avslag på grunn av presset budsjettramme.
Ressursenteret Unik	700	0	Oppvekst	Avslag på grunn av presset budsjettramme. Har mottatt tilskudd fra kommunens ordinære ordninger tidligere.
Songvaar Fyrs Venner	75	0	Kultur og innbyggerdialog	Avslag. Likebehandles med andre organisasjoner som skal søke kommunens ordinære ordninger.
Spillsenteret	2 466	0	Kultur og innbyggerdialog	Avslag. Likebehandles med andre organisasjoner som skal søke kommunens ordinære ordninger.
Stiftelsen Porsmyr	25	0	Kultur og innbyggerdialog	Avslag. Likebehandles med andre organisasjoner som skal søke kommunens ordinære ordninger.
Sørlandet Hestesport AS	2 000	0	Kultur og innbyggerdialog	Avslag på grunn av presset budsjettramme.
Søgne Røde Kors Hjelpekorps	185	0	Organisasjon	Avslag. Likebehandles med andre organisasjoner som har beredskapsavtale med kommunen.

Tilskuddsordninger

Forvaltningen av tilskuddsordninger skal baseres på åpenhet og likebehandling, alle potensielle søkere skal ha en reell mulighet til å konkurrere på lik linje med andre søkere. Retningslinjer for den enkelte ordning med vurderingskriterier, saksbehandlingsregler og tildelingsfullmakter skal vedtas politisk og være lett tilgjengelige for offentligheten. Hovedformålet med tilskuddsordningene er å gi eksterne aktører som *ikke* mottar årlig driftstilskudd, muligheten til å motta økonomisk støtte fra kommunen til prosjekter og tiltak på ulike samfunnsområder.

Driftstilskudd og tilskuddsordninger 2023

Tilskuddsordninger	2022	2023	Avtale varighet	Område
Samlelegatet for tilskudd til organisasjoner	859	887	Løpende	Helse og mestring
Tilskudd til mestring, deltakelse og livskvalitet innen rus-/psykisk helsefeltet	5 545	5 557	Løpende	Helse og mestring
Tilskudd til integrering, mangfold og deltakelse i samfunnsliv	2 436	1 479	Løpende	Helse og mestring
Tilskudd til bruker-/interesse- og pårørendeorganisasjoner	640	583	Løpende	Helse og mestring
Tilskudd til organisering av frivillig innsats på helse-, omsorgs- og sosialfeltet	524	598	Løpende	Helse og mestring
Tilskudd til drift av barne- og ungdomsorganisasjoner	2 096	2 138	Løpende	Kultur og innbyggerdialog
Kommunens satsing på rytmisk musikk	800	820	Løpende	Kultur og innbyggerdialog
Tilskudd til kunst- og kulturformål	1 750	1 800	Løpende	Kultur og innbyggerdialog
Tilskudd til festivaler	1 665	1 700	Løpende	Kultur og innbyggerdialog
Tilskudd til skolekorps	900	920	Løpende	Kultur og innbyggerdialog
Aktivitetsmidler idrett – kommunal andel storbymidler	533	545	Løpende	Kultur og innbyggerdialog
Satsingsmidler toppidrett	551	565	Løpende	Kultur og innbyggerdialog
Tilskudd til orienteringskart	210	180	Løpende	Kultur og innbyggerdialog
Tilskudd til kulturtiltak i nærmiljøet	300	0	Løpende	Kultur og innbyggerdialog – Midlene overføres til Bydelsfondet – aktivitet.
Tilskudd til aktiviteter for barn og unge med funksjonshemninger	135	138	Løpende	Kultur og innbyggerdialog
Tilskudd til ungdomstiltak i Samsen kulturhus	50	0	Løpende	Kultur og innbyggerdialog
Tilskudd til aktivitetshus og private grendehus	825	845	Løpende	Kultur og innbyggerdialog
Tilskudd til private idrettsanlegg	702	710	Løpende	Kultur og innbyggerdialog
Tilskudd til kompetansesentre og nettverksorganisasjoner	5 360	5 400	Løpende	Kultur og innbyggerdialog
Tilskudd til utendørsaktiviteter i lokalsamfunnet	759	778	Løpende	By- og stedsutvikling
Løyperydding	304	312	Løpende	By- og stedsutvikling
Tilskudd til privat vedlikehold av veier	698	715	Løpende	By- og stedsutvikling
Panteordning for eldre ikke-rentbrennende ildsteder – Grim, Lund, Kvadraturen	517	517	Løpende	By- og stedsutvikling
Bydelsfond (drift)	2 500	2 500	Løpende	By- og stedsutvikling
Aktivitetsmidler kultur (Bydelsfondet)		300	Løpende	By- og stedsutvikling (Overført fra Kultur og innbyggerdialog)
Bydelsfond (investering)	2 500	2 500	Løpende	By- og stedsutvikling
Folkets klimadugnad	893	513	Løpende	By- og stedsutvikling
Klimaomstillingsfondet	3 075	0	Løpende	By- og stedsutvikling
Solcellefondet	2054	0	Løpende	By- og stedsutvikling
Tilskudd til næringsformål	900	923	Løpende	Samhandling og innovasjon
Oppvekstutvalgets tilskuddsordning for utsatte/vanskeligstilte barn og unge (0,5 mill. kr vedtatt å finansiere fritidsfond)	581	595	Løpende	Oppvekst

Driftstilskudd og tilskuddsordninger 2023

Priser, stipender og aksjoner

	2022	2023	Område
Kunstnerstipend	340	350	Kultur og innbyggerdialog
Kulturprisen	50	50	Kultur og innbyggerdialog
Frivillighetsprisen	50	50	Kultur og innbyggerdialog
Idrettsgalla Sør	60	60	Kultur og innbyggerdialog
Kommunens miljøpris	50	50	By- og stedsutvikling
Arbeidsmiljøprisen	50	50	Organisasjon
TV-aksjonen	150	150	Organisasjon
Rajshahi-aksjonen (kr 2 pr innb. hvert tredje år)	0	0	Oppvekst
Rajshahi - aksjonen tilskudd til adm. av innsamlingen	0	0	Oppvekst
Rajshahi – administrativt tilskudd	120	126	Oppvekst

Kontingenter

	2022	2023	Merknad
Region Kristiansand	1 520	1 530	Organisasjon: Kontingent - styrebehandles
KS - kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon	12 050	12 350	Økonomi: Ordinær kontingent, OU-midler og FOU-midler.

Tilleggsbevilgningskontoer

	2022	2023	Merknad
Formannskapetets tilleggsbevilgningskonto	200	200	Fast årlig beløp
Kulturutvalgets tilleggsbevilgningskonto	440	440	Brukes i samsvar med kulturutvalgets vedtak 11/20
Helseutvalgets tilleggsbevilgningskonto	72	72	Generelt

A series of 20 horizontal dotted lines spanning the width of the page, providing a guide for handwriting practice.

Blank page with horizontal dotted lines for writing.

Kristiansand
kommune

Postboks 4
4685 Nodeland
Tlf: 38 07 50 00
www.kristiansand.kommune.no